

Міністерство освіти і науки України
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки

Д. М. КАЛІЩУК

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ СТИЛІ АНГЛОМОВНИХ ПОЛІТИКІВ
(НА МАТЕРІАЛІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ
ДЖ. БУША мол., Б. ОБАМИ)**

Монографія

Луцьк
Вежа-Друк
2018

УДК 811.111'38'42:[316.7:316.658]

К 17

*Рекомендовано до друку вченою радою
Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 6 від 29 травня 2018 р.)*

Рецензенти:

Зацний Ю. А., доктор філологічних наук, професор кафедри теорії і практики перекладу з англійської мови Запорізького національного університету;

Біскуб І. П., доктор філологічних наук, професор кафедри прикладної лінгвістики Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.

Каліщук Д. М.

К 17 Концептуальні стилі англomовних політиків (на матеріалі політичного дискурсу Дж. Буша мол., Б. Обама) [Текст] : монографія / Діана Миколаївна Каліщук. – Луцьк : Вежа-Друк, 2018. – 192 с.

ISBN 978-

У монографії з'ясовано сутність поняття «концептуальний стиль», на засадах антропоцентричної парадигми й когнітивно-дискурсивного підходу здійснено аналіз концептуальних стилів президентів США Дж. Буша мол. і Б. Обама на матеріалі їхнього політичного дискурсу. Розглянуто соціолінгвальні, психолінгвальні та лінгвальні маркери концептуальних стилів. Виокремлено прототипові сугестогени й тактики маніпулятивного впливу для дискурсів обох політиків. Досліджено особливості вербалізації базових концептів політичного дискурсу та їх залежність від стилю мовця; простежено вплив концептуального стилю певного політика на формування номінативного поля концепту.

Для викладачів, аспірантів, студентів і всіх, хто цікавиться питаннями когнітивної лінгвістики та психолінгвістики.

УДК 811.111'38'42:[316.7:316.658]

ISBN 978-

© Каліщук Д. М., 2018

© Маліневська І. П. (обкладинка), 2018

ЗМІСТ

ВСТУП	5
Розділ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ СТИЛЬ І ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС	9
1.1. Політичний дискурс у контексті сучасної лінгвістики	9
1.1.1. Дистинктивні характеристики сучасного політичного дискурсу	9
1.1.2. Сугестія та маніпулювання як невід’ємні складники сучасного політичного дискурсу	13
1.1.3. Стратегічна організація сучасного політичного дискурсу	18
1.2. Концептуальний стиль мовця	23
1.2.1. Когнітивний стиль як об’єкт лінгвістичного аналізу	23
1.2.2. Поняття концептуального стилю в сучасній лінгвістиці	26
1.3. Базові концепти як когнітивні структури дискурсу	34
1.3.1. Концепт у сучасній когнітивно-дискурсивній парадигмі	34
1.3.2. Засоби вербалізації концептів у дискурсі	37
Розділ 2. ЛІНГВАЛЬНІ МАРКЕРИ КОНЦЕПТУАЛЬНИХ СТИЛІВ ДЖ. БУША МОЛ. І Б. ОБАМИ	44
2.1. Лексичні маркери аналітичного та реляційного концептуальних стилів англomовних політиків	44
2.2. Стилистичні маркери аналітичного та реляційного концептуальних стилів англomовних політиків	56
2.3. Психолінгвальні засоби реалізації сугестивних стратегій	60
2.3.1. Вилучення інформації як тактика реалізації сугестивної стратегії	60
2.3.2. Інформаційна генералізація як тактика реалізації сугестивної стратегії	64
2.4. Засоби реалізації стратегії позитивної самопрезентації як маркери концептуальних стилів президентів США	72
2.4.1. Тактика «Гра в простонародність»	72
2.4.2. Тактика «Роби, як усі»	81
2.4.3. Тактика «Трансференція»	83
2.5. Засоби реалізації стратегії негативної презентації опонентів як маркери концептуальних стилів президентів США	86
2.5.1. Тактика «Екземпліфікація»	86
2.5.2. Тактика «Надгенералізація»	90
2.5.3. Тактика «Наклеювання ярликів»	92
Розділ 3. ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ДЖ. БУША МОЛ. Й Б. ОБАМИ	98
3.1. Засоби вербалізації концептуальної опозиції WE – THEY	98
3.1.1. Концепт WE у дискурсі Дж. Буша мол.	98
3.1.2. Концепт WE у дискурсі Б. Обама	104

3.1.3. Концепт THEY в дискурсі Дж. Буша мол.	107
3.1.4. Концепт THEY у дискурсі Б. Обама.....	109
3.2. Засоби вербалізації концепту DEMOCRACY у політичному дискурсі Дж. Буша мол. і Б. Обама.....	111
3.2.1. Ядро номінативного поля концепту DEMOCRACY у дискурсах Дж. Буша мол. і Б. Обама.....	111
3.2.2. Когнітивні ознаки номінативного поля концепту DEMOCRACY у дискурсі Дж. Буша мол.....	115
3.2.3. Когнітивні ознаки номінативного поля концепту DEMOCRACY у дискурсі Б. Обама.....	122
3.3. Засоби вербалізації концепту FREEDOM у політичному дискурсі Дж. Буша мол. і Б. Обама.....	128
3.3.1. Ядро номінативного поля концепту FREEDOM у дискурсах Дж. Буша мол. і Б. Обама.....	128
3.3.2. Когнітивні ознаки номінативного поля концепту FREEDOM у дискурсі Дж. Буша мол.	134
3.3.3. Когнітивні ознаки номінативного поля концепту FREEDOM у дискурсі Б. Обама.....	144
ВИСНОВКИ.....	152
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	158

ВСТУП

У центрі уваги сучасної науки загалом та лінгвістики зокрема перебувають людина, людське мислення, пізнання, досвід, концептуалізація й категоризація світу. Залучення здобутків когнітивної науки та психології до лінгвістичних праць сприяє кращому й глибшому розумінню взаємозв'язку між процесами мислення та вербалізації думки. Увага лінгвістів до когнітивних аспектів мови й мовлення не є випадковою. Це зумовлено зміною наукової парадигми та становленням антропологічної лінгвістики, яка розглядає мову як систему, тісно пов'язану з мисленням, практичною й духовною діяльністю людини, її особистістю та знаннями про світ. Особливого значення набуває вивчення когнітивних стилів як індивідуальних характеристик процесу пізнання.

Попри певні досягнення у вітчизняному мовознавстві в розробці питання когнітивних стилів [Безребра, 2007; Болотнова, 2001; Брославська, 2012; Линтвар, 2014; Холодная, 1990], в Україні досі відсутні мовознавчі праці стосовно проблеми зв'язку когнітивно-стильових особливостей особистості між собою, із когнітивними процесами, організацією мовлення, різними аспектами діяльності та індивіда. У вітчизняній літературі можна знайти опис близько півтора десятка когнітивних стилів, які різняться способами діагностики, теоретичної інтерпретації й широтою впливу на людину. У лінгвістиці когнітивний стиль традиційно розглядають як характерні риси концептуалізації світу певним автором, що виявляється через повторюване використання певних мовних (переважно стилістичних) засобів та їх комбінаторику в текстах [Безребра, 2007: 9].

Поруч із терміном «когнітивний стиль» мовознавці також послуговуються дефініціями «ідіостиль», «ідіолект», «індивідуальний стиль автора», «авторський стиль» [Безребра, 2007; Болотнова, 2001; Брославська, 2012; Линтвар, 2014; Тарасова, 2004]. Ці поняття трактують як систему асоціативно-смыслових полів, що характеризують когнітивний рівень мовної особистості; як сукупність мовно-виражальних засобів, що виконують естетичну функцію та вирізняють мову окремого митця з-поміж інших як систему художніх засобів окремого письменника, їх групи (течії чи напрями), цілої літературної доби. Водночас єдиного універсального визначення й розмежування цих термінів не існує. Немає також однастайності в поглядах лінгвістів на класифікацію

стилів. Наявність різноманітних класифікацій залежить від підходів до вивчення когнітивних стилів, які не є систематизованими та структурованими. Параметри розмежування різних стилів теж не є чітко прописаними.

Мета нашої наукової розвідки – виявлення лінгвальних ознак концептуальних стилів і їх впливу на організацію дискурсу американських президентів Дж. Буша мол. та Б. Обама.

Досягнення поставленої мети передбачає виконання таких конкретних **завдань**:

- 1) з'ясувати сутність поняття «концептуальний стиль»;
- 2) визначити відмінності концептуальних стилів президентів США Дж. Буша мол. і Б. Обама;
- 3) виокремити психолінгвальні й соціолінгвальні критерії та параметри концептуальних стилів Дж. Буша мол. і Б. Обама;
- 4) проаналізувати лінгвальні маркери концептуальних стилів Дж. Буша мол. та Б. Обама;
- 5) розкрити лінгвальні й психолінгвальні засоби реалізації стратегій і тактик впливу в політичному дискурсі як маркерів концептуальних стилів політиків;
- 6) виявити особливості вербалізації базових концептів політичного дискурсу політиками-носіями різних концептуальних стилів.

Теоретико-методологічною основою дослідження є загальні засади нової когнітивно-дискурсивної парадигми, що уможливорює аналіз концептуальних стилів на матеріалі політичного дискурсу. Наша наукова розвідка ґрунтується на новітніх досягненнях у галузі когнітивної лінгвістики [Дем'янков, 2012; Жаботинська, 2012; Кубрякова, 2004; Потапенко, 2013; Різун, 2005; Холодная, 1990], дискурсології [Безугла, 2005; Кусько, 2001; Макаров, 2003; Піхтовнікова, 2005; Приходько, 2016; Шевченко, 2015; Cook, 1994; Dijk, 1989; Mills, 1997], концептології [Маслова, 1997; Минкин, 2013; Попова, 2007; Стернин, 2007; Fox, 2011], психолінгвістики [Выготский, 2011; Залевская, 2011; Засекін, 2002; Ковалевська, 2001; Леонтьев, 2005; Fernandes, 2011; Taylor, 1976], теорії комунікації [Почепцов, 1999; Терин, 2002; McQuail, 2010].

У цій науковій праці ми послуговувалися певними загальнолінгвістичними **методами** дослідження, серед яких можна виокремити загальнонауковий гіпотетико-дедуктивний, що передбачає добір фактичного мовного матеріалу, побудову гіпотези й перевірку її

істинності; метод контекстуального аналізу, який використано для детального аналізу лінгвістичних та позамовних чинників впливу на специфіку вербальної поведінки політика; метод зіставного аналізу, котрим ми послуговувалися для порівняння лінгвальних і психо-лінгвальних маркерів концептуальних стилів різних політичних лідерів США; елементи кількісного аналізу застосовано для підрахунку всіх кількісних показників, а саме: параметрів і маркерів концептуальних стилів, ужитих сугестогенів, мовних засобів реалізації стратегій та тактик, вербалізаторів концептів і їхніх когнітивних ознак.

Серед когнітивно-лінгвістичних методів відзначимо метод концептуального аналізу, який використано для визначення концептуальної структури англомовного політичного дискурсу й особливостей вербалізації концептів носіями різних концептуальних стилів; а також метод дискурсивного аналізу, котрий застосовано для аналізу лексичних значень одиниць, що вживаються в дискурсі (сукупність імплікацій, інтрадискурсивних відношень) та критичного дискурс-аналізу, який дає змогу розкрити вплив дискурсивних структур на ментальні репрезентації.

Метод контент-аналізу використано для виокремлення параметрів і маркерів концептуальних стилів, а також системи вербалізаторів концептів; для встановлення кількісних та якісних характеристик дискурсу, на основі яких виділено параметри й маркери концептуальних стилів, застосовано програмне забезпечення *Textanz*.

Попри посилення уваги до проблеми виокремлення та аналізу когнітивних стилів у вітчизняній і зарубіжній лінгвістиці, поняття «концептуальний стиль» у сучасних наукових працях не трапляється. У цьому дослідженні ми обґрунтовуємо введення поняття «концептуальний стиль» до термінологічного апарату сучасної когнітивної лінгвістики. **Концептуальний стиль** услід за Р. Коен трактуємо як складний конструкт, що інкорпорує когнітивні стилі особистості, принципи відбору мовних засобів, організацію мовлення, ставлення до себе та навколишнього середовища [Cohen, 1969]. У монографії ми вперше здійснили аналіз й класифікацію концептуальних стилів мовців на матеріалі англомовного політичного дискурсу. У праці уточнено сутність поняття «концептуальний стиль», виокремлено визначальні критерії розмежування концептуальних стилів; виявлено лінгвальні маркери концептуальних стилів; проаналізовано лінгвальні

та психолінгвальні засоби реалізації провідних тактик і стратегій впливу в англomовному політичному дискурсі, а також особливості вербалізації базових концептів та їх залежність від концептуального стилю.

Монографія складається з трьох розділів, кожен із яких розвиває зміст попередніх. У *першому розділі* обґрунтовано теоретико-методологічні засади дослідження, охоплено усталені в сучасній науці й новітні підходи до трактування основних понять нашої наукової праці, зокрема таких як «політичний дискурс», «когнітивний стиль», «концепт». *Другий розділ* містить аналіз лексичних і стилістичних маркерів концептуальних стилів, а також психолінгвальних засобів реалізації стратегій впливу в політичному дискурсі як позначників концептуальних стилів. *Третій розділ* розкриває вивчення особливостей вербалізації базових концептів політичного дискурсу носіями різних концептуальних стилів.

Матеріалом дослідження слугували друковані та електронні версії політичних виступів президентів США Дж. Буша мол. і Б. Обама загальним обсягом понад 800 сторінок (понад 1млн друкованих знаків) для кожного з політиків.

Запропонована наукова праця рекомендована викладачам, аспірантам, студентам та всім, хто цікавиться питаннями когнітивної лінгвістики й психолінгвістики.

**1.1. Політичний дискурс у контексті
сучасної лінгвістики*****1.1.1. Дистинктивні характеристики сучасного
політичного дискурсу***

Нині не існує єдиного визначення, що охоплює всі контексти вживання терміна «дискурс», що, утім, навряд чи й можливо, оскільки дослідники, які ним послуговуються, нерідко виходять із різних, подекуди несумісних позицій [Безугла, 2013; Белова, 2003; Карасик, 2004; Кубрякова, 2000; Макаров, 2007; Чернявская, 2013; Шевченко, 2015; Шейгал, 2000; Brown, 1983; Corcoran, 1979; Dijk, 1997; Dunmire, 2012; Edelman, 1988; Schiffrin, 2011; Stubbs, 1983].

Відмінною рисою сучасної парадигми, яка трактує комунікацію як конструктивний фактор поведінки та діяльності людей, а не як звичайний обмінний процес між переробниками інформації, є те, що дискурс розуміють як конструювання, використання теорій соціального конструктивізму. Це підкреслює однакову важливість для спілкування адресата й адресанта, їхню активну участь у спільному конструюванні смислів у процесі дискурсивного обміну, їхню спільну діяльність. Дискурс – це мисленнєво-комунікативна діяльність, яка є сукупністю процесу й результату та включає як позалінгвальний, так і власне лінгвальний аспекти [Шевченко, 2005: 16]. Лінгвальний аспект дискурсу передбачає мовленнєву діяльність комунікантів (процес) і текст (продукт), позалінгвальний уключає когнітивну, комунікативну діяльність та дискурсивний контекст [Безугла, 2013: 24].

У нашому дослідженні послуговуватимемося визначенням дискурсу, суголосним вищенаведеному, що запропоноване В. Є. Чернявською: «Під дискурсом слід розуміти текст(и) у нерозривному зв'язку із ситуативним контекстом: у сукупності із соціальними, культурно-історичними, ідеологічними, психологічними чинниками тощо, із системами комунікативно-прагматичних та когнітивних

цілей, установок автора, який взаємодіє з адресатом, що зумовлює особливу впорядкованість мовних одиниць різного рівня при втіленні в тексті» [Чернявская, 2013: 117]. Лінгвістичним утіленням дискурсу як явища, яке розгортається в часі, є текст – онтологічна сутність. Саме текст дає змогу аналізувати характеристики дискурсу, які при цьому не зводяться до властивостей самого тексту [Шевченко, 2011]. Тексти політичних промов лідерів США Дж. Буша мол. і Б. Обама слугували матеріалом для дослідження їхніх дискурсів.

Аналіз політичного дискурсу розкривається в працях вітчизняних та зарубіжних учених [Вовк, 2014; Дейк, 2013; Ковалевська, 2013; Михалева, 2002; Серажим, 2002; Шейгал, 2000; Atkinson, 1984; Chilton, 1994; Dijk, 1998; Graber, 1981; Pfau, 1990; Smith, 1990; Wodak, 1998]. Сам термін «політичний дискурс» має різні тлумачення. Одні дослідники пропонують розуміти його як сукупність усіх мовленнєвих актів, які використовуються в політичних дискусіях, а також правил публічної політики, що оформилися відповідно до традицій і перевірені досвідом [Баранов, 1991: 6]. Деякі вчені вважають, що політичний дискурс є сукупністю дискурсивних практик, котрі здатні ідентифікувати учасників політичного дискурсу, формувати конкретну тематику політичної комунікації [Wodak, 1998; Dijk, 1997b; Шейгал, 2000; Юдина, 2004]. Саме такого розуміння політичного дискурсу притримуємось у нашій науковій праці.

Дискурсивні практики з лінгвістичного погляду тлумачать як тенденції у використанні близьких за функцією, альтернативних мовних засобів вираження певного смислу. Ці тенденції відображено в частоті використання відповідних феноменів фонетичного, морфологічного, синтаксичного й семантичного рівнів [Баранов, 2001: 245–246], відбір та організація яких залежить не лише від ідеологічної позиції автора політичного дискурсу, а й від його концептуального стилю, що доводить наш подальший аналіз.

Політичний дискурс передусім залежить не від теми чи стилю спілкування, а від того, хто говорить, кому, що, у якій ситуації та з якою метою. Іншими словами, політичний дискурс є власне політичним, оскільки його функції реалізуються безпосередньо в ході політичного процесу [Dijk, 1997b]. Під час створення дискурсу мовець, як правило, спирається на особистісні ментальні моделі події чи ситуації. Ці моделі організовують суб'єктивні переконання мовця щодо ситуації. Після того, як суб'єктивну модель ситуації сформовано,

мовець може використовувати її елементи в дискурсі за допомогою низки конкретних лінгвістичних та дискурсивних стратегій. Зазвичай, використовується лише частина наявних у мовця когнітивних моделей, в основному та, яка релевантна поточній ситуації.

Дуже важливим елементом, що міститься між ситуативними моделями й дискурсом, на думку Т. ван Дейка, є контекстні моделі учасників комунікативної події. Суб'єктивна інформація, яка зберігається в цих моделях, відповідає за адаптацію мовлення та тексту до поточної комунікативної ситуації, а також слугує оцінці допустимості певних мовленнєвих актів у певній ситуації [Дейк, 2013: 201–205]. Крім того, контекстні моделі визначають прагматичну релевантність у термінах тих структур комунікативних ситуацій, із яких конструюється контекст у контекстних моделях учасників комунікативного процесу [Sperber, 1986].

Так, Т. ван Дейк пропонує виокремити такі категорії контекстів: установки; події; учасники та різні типи їх соціальних, професійних і комунікативних ролей; дії, які вони в певний момент виконують; знання у формі цілей, інформації, думок, емоцій. Контекстні моделі регулюють також стиль, прагматичний вимір політичного дискурсу, визначають, яку інформацію із ситуативної моделі поточної події слід уключати в дискурс. Ця функція однаково стосується як глобальних, так і локальних значень, які виражені в актуальних реченнях, текстах та мовленні. Важливою контекстною категорією, яка контролює відбір інформації, є політична ідеологія автора і його аудиторії, котра теж може впливати на характер ситуативних значень [Дейк, 2013: 216–221].

Отже, поряд із когнітивними, комунікативними та метадискурсивними категоріями для політичного дискурсу визначальними є також контекстні категорії. Контекстні моделі стримують продукування тексту, у результаті виникають контекстно-залежні структури дискурсу. Ці структури інтерпретуються реципієнтами за допомогою контекстних установок мовця (його/її інтерпретації установок, поточної інтеракції, цілей, знань, поглядів тощо). У процесі створення дискурсу комуніканти постійно змінюють модель «поточного» контексту або поточного простору дискурсу (*current discourse space*), а такі моделі ґрунтуються на семантичному значенні та спільному знанні пресупозицій дискурсу, що належить до когнітивного аспекту дискурсу

[Шевченко, 2005: 107]. Спільні знання пресупозицій дискурсу слугують також передумовою для здійснення впливу на реципієнта.

Деякі вчені виокремлюють такі складники дискурсивного контексту: онтологічний контекст; комунікативний контекст – комунікативна компетенція комунікантів, їх цілі, стратегії та тактики, код і канал зв'язку; соціальний контекст; психофізіологічний контекст; когнітивний контекст – когнітивні операції й знання комунікантів; психолінгвістичний контекст. Тобто складові частини дискурсивного контексту певним чином стосуються комунікантів – індивідів, які спілкуються та породжують дискурс [Безугла, 2005: 126–127].

Ураховуючи вищесказане, можемо констатувати, що концептуальний стиль мовця теж потрібно включити до дискурсивного контексту, оскільки він стосується комунікантів і впливає на створення та реалізацію дискурсу. Для опису політичного дискурсу надзвичайно важливо, щоб контекстні, подієві когнітивні моделі й соціальні репрезентації співвідносились із політичними структурами та процесами.

Політичний дискурс має інші дистинктивні характеристики, які різнять його від решти типів дискурсу. Особливою його рисою, як, власне, і дискурсу загалом, є співвіднесеність з учасниками, тими, хто говорить та хто слухає, а також із комунікативними намірами того, хто говорить і певним чином впливає на адресата [Павлуцька, 2008: 220]. Суспільне призначення політичного дискурсу полягає в тому, щоб навіяти адресату необхідність політично правильних дій та оцінок. Іншими словами, мета політичного дискурсу – не описати, а переконати, викликати в адресата намір, дати ґрунт для переконання й спонукати до дії (мається на увазі не референція, а інтенція) [Bauley, 1985: 104]. Тому ефективність політичного дискурсу, на нашу думку, можна оцінювати відповідно до цієї мети.

Однією з невід'ємних ознак політичного дискурсу постає експресивність, оскільки впродовж останніх років політичні діячі дедалі частіше орієнтуються у своїх промовах на підсвідомість, емоції, настрої. Психологи зазначають, що при сприйнятті політичної інформації люди переважно інтерпретують політичні стимули відповідно до своїх уже сформованих очікувань та диспозицій [Шейгал, 2000].

Аналізуючи взаємозв'язок між основними компонентами соціально-політичних установок особистості – когнітивним, ціннісним й афективним, – деякі автори відзначають особливе значення ціннісних та

емоційних компонентів для людей, активно включених психологічно в суспільно-політичне життя. Якщо когнітивний компонент установки представляє в психіці реальність світу зовнішніх об'єктів і ситуацій (знання про дійсність насправді), то ціннісний компонент виражає ставлення людини до цієї реальності, що ґрунтується на уявленні про бажане (знання про те, якою повинна бути дійсність).

Афективний компонент установок найповніше відображає їхню дійсну цінність у психологічній структурі особистості. Тобто якщо установка не має чітко вираженого емоційного компонента, то вона насправді мало впливає на мотивацію поведінки людини [Дилігентський, 1996: 156]. У психологічних концепціях доведено, що будь-яка поведінка має когнітивну та емоційну складові частини [Чернявская, 2006: 25]. Дуже складно відділити емоції від раціональної оцінки чи думки. Вони зливаються в складноструктурований ментальний комплекс. Тому в сучасному політичному дискурсі значну увагу приділяють саме емоційному компоненту.

У нейтральних, неконфліктних текстах значно переважають безоцінкові судження. Надзавданням таких текстів є інформування адресата. Політичним текстам як текстам конфліктного характеру притаманна жорстка поляризація об'єктів вербалізації й домінування оцінних суджень при майже повній відсутності інформування [Гронская, 2004: 288]. Емотивність політичного мовлення є потужним чинником політичної інтеграції. При формуванні картини політичної реальності у свідомості членів соціуму емоції компенсують дефіцит необхідної інформації, тим самим заповнюючи наявні когнітивні лакуни. Емоції виступають мотиваційним імпульсом до дії, емотивний чинник відіграє важливу роль у мотивації адресата, спонуканні до дії. Як свідчить наш аналіз, відсоток експресивної лексики в дискурсі безпосередньо залежить від концептуального стилю автора політичного дискурсу.

1.1.2. Сугестія та маніпулювання як невід'ємні складники сучасного політичного дискурсу

В умовах сучасної демократії боротьба за владу – це, передусім, вплив на виборців, навіювання тези про правильність тієї чи іншої позиції, це маніпулювання свідомістю, що є видом психологічного впливу, виконання якого призводить до прихованого виникнення в іншій людини намірів, які не збігаються з наявними бажаннями [Доценко, 2004: 59].

Під мовленнєвим впливом розуміють іманентно притаманну спілкуванню, спрямовану комунікативну дію, керовану цільовою настановою мовного спілкування, що здійснюється адресантом як свідомо, так і несвідомо й має на меті коригування поведінкових, психологічних станів, свідомості адресата, оцінки ним певного явища [Селіванова, 2006: 355]. Під час аналізу впливу та пов'язаних із ним комунікативних ефектів, а саме змін у відношеннях, поглядах, оцінках і, загалом, у поведінці особистості, неодмінно постає питання про співвіднесення раціональної та емоційно-суб'єктивної сторони в мовленнєво-комунікативному процесі впливу одного суб'єкта на інший.

Виокремлюють різноманітні форми мовленнєвого впливу від особистого прикладу чи наказу, прохання, пропозиції, вимоги до вмовляння, спонукування тощо. Проте найпоширенішими формами є: 1) примус; 2) сугестія або навіювання [Різун, 2005]; 3) маніпулювання [Доценко, 2004; Кочкин, 1999; Чернявская, 2006; Шейгал, 2000]. Для нашого дослідження важливі такі форми впливу, як сугестія та маніпулювання. Мовні засоби реалізації тактик сугестивного й маніпулятивного впливу, як засвідчив наш аналіз, слугують маркерами концептуальних стилів Дж. Буша мол. і Б. Обама.

В основу сучасного політичного дискурсу, який є вираженням влади, покладено функцію впливу на адресата, щоб викликати довіру будь-якими (відомими чи невідомими) засобами. Хоча жоден акт комунікації не проходить без елемента впливу на адресата, навіть звичайне повсякденне використання мови, будь-яка невимушена бесіда передбачає вплив на сприйняття світу й спосіб його структурування співбесідником, політичне мовлення безпосередньо та надзвичайно тісно пов'язане з поняттям саме маніпулятивного впливу. Тобто маніпулятивність вважають характерною рисою саме політичного дискурсу.

Маніпуляція – це вид психологічного впливу, при якому майстерність маніпулятора використовується для прихованого введення в психіку адресата цілей, намірів, відношень чи установок, що не збігаються з тими, які наявні в адресата в цей час [Доценко, 2004: 52]. Причому маніпуляція – це завжди приховування і самого впливу, і його результатів, і намірів маніпулятора. Політичні лідери – це, зазвичай, блискучі оратори, які, завдяки вмiлому використанню мовних ресурсів та засобів, здатні підкорювати власній волі велику аудиторію.

Отже, дискурсивні особливості політичної комунікації, як зазначає Т. Ю. Ковалевська, насамперед зумовлені структурою координативних соціальних відносин, притаманних політичному мовленню, і комуніканти взаємодіють у площині гіпотетично рівноправного буття, хоча внаслідок специфічної мети (боротьба за владу) політичний дискурс орієнтований радше на односторонній вплив, а не на повноцінний контакт між учасниками комунікації [Ковалевська, 2001: 239]. Адресат постійно піддається впливу з боку адресанта.

Політичну маніпуляцію асоціюють зі специфічним типом впливу, який має на меті впровадження у свідомість під виглядом об'єктивної інформації прихованого, але бажаного для тих чи інших політичних груп змісту таким чином, щоб в адресата на основі цього змісту сформувалася думка, максимально наближена до тієї, що вимагається [Гронская, 2003: 221]. Механізми маніпулювання невідокремлювані від мови. Ті самі засоби використовуються як для з'ясування істини, так і для її викривлення. Жоден із мовних механізмів не призначений спеціально для маніпулювання, проте майже кожен із них може бути використаний для цього.

Мовленнєве маніпулювання – це застосування особливостей та можливостей мови й принципів її вживання з метою прихованого (тобто неусвідомленого адресатом) впливу на адресата в потрібному для мовця напрямі [Гронская, 2003: 220–221]. Маніпуляція, як і будь-яке інформаційне подразнення, передбачає спеціальну подачу інформації, яка може здійснюватися кількома загальними способами: перекручування інформації (від відкритої неправди до зсуву поняття в семантичному, значеннєвому полі), що дає змогу коригувати ступінь психологічного впливу, створювати власний образ реальності; приховування інформації; зміна способів подачі матеріалу та часу подачі інформації; підпорогова подача інформації (урахування особливостей неусвідомлюваного сприйняття інформації); перевантаження адресата відомостями, відібраними за певним параметром [Різун, 2005: 49].

У найзагальнішому розумінні маніпуляція – це вид психологічного впливу для прихованого впровадження в психіку адресата цілей, намірів, відношень чи установок, які не збігаються з наявними в адресата в конкретний момент. Маніпуляція – це психологічний вплив, спрямований на неявне спонукання іншого до виконання визначених маніпулятором дій [Доценко, 2004: 53]. Під психологічним

впливом розуміють зміну психологічних характеристик особистості, групових норм, суспільної думки або настроїв за рахунок використання психологічних, соціально-психологічних закономірностей [Кабаченко, 1986: 13]. Увесь політичний дискурс спрямований на зміну групових норм та суспільних думок чи настроїв.

Різновидами впливу на аудиторію є *сугестивність* та *персуазивність*, які перебувають у полі зору психолінгвістики, когнітивної лінгвістики, нейролінгвістики [Бережанська, 2014; Засекін, 2006; Ильченко, 2013; Калита, 2012; Ковалевська, 2014; Смирнова, 2024; Чернявская, 2006], і вважаються головними ознаками політичного дискурсу. Хоча між цими двома підходами не існує абсолютно чітких, нездоланних меж, персуазивність усе ж відрізняється від сугестивності.

У найзагальнішому вигляді персуазивну комунікацію можна описати таким чином: це особливий тип ментально-мовленнєвої взаємодії комунікантів, при якому адресант здійснює спробу впливу, головним чином вербального, на свідомість адресата; це вплив за допомогою комунікативних стратегій, який спрямований на зміну поведінки адресанта; здійснюється на основі певних типів текстів і є історично сформованою, закріпленою в суспільній практиці формою взаємодії людей [Чернявская, 2006]. Персуазивність позначає вплив автора усного чи письмового повідомлення на його адресата з метою переконати в чомусь, закликати до виконання чи невиконання певних дій.

Персуазивний комунікативний процес представлений такими ситуаціями, за яких люди свідомо продукують повідомлення, спрямовані на те, щоб викликати певну поведінку адресата (у тому числі масового) або вплинути на його точки зору чи установки. Як зазначається в лінгвістичних дослідженнях, при здійсненні персуазивного мовленнєвого акту з очевидністю проглядаються дві комунікативні інтенції: вплинути засобами мови на свідомість адресата, його думки, оцінки та спонукати його до виконання певних дій, якимось чином змінити, спрямувати його поведінку [Чернявская, 2006].

Механізми *персуазивності* мають інтегративний комплексний характер, здійснюються в єдності раціонального та афективно-чуттєвого начал. Точкою відліку персуазивного процесу є мовленнєве висловлення або текст, проте здійснення персуазивного процесу відбувається на ментальному рівні, саме тоді, коли адресат присвоїв ті значення, цілі, оцінки, які були приписані певним повідомленням в умовах свободи вибору.

Персуазивність, зокрема мовленнєві маніпуляції як її інструментальне вираження, спрямовані на зміну (послаблення чи посилення) певної соціально-індивідуальної позиції. При цьому характер вербальних та невербальних дій адресата прогнозується та моделюється в потрібному для автора повідомлення напрямі. Для цього використовується широкий спектр мовних засобів. Персуазивність можна тлумачити як потенційний прагматичний смисл окремих мовних одиниць [Чернявская, 2006: 28–29]. Проте варто зазначити, що персуазивний потенціал мовних одиниць реалізується лише і саме в умовах текстового цілого, об'єднаного комунікативною інтенцією автора здійснити вплив, переконати тощо. Узяті окремо, ці одиниці не мають персуазивного потенціалу.

Під *сугестивністю* розуміють прихований вплив, передусім словесний, який сприймається на віру та без критичної оцінки, це навіювання, наштотхування на думку. Характерною рисою *сугестивності* є відсутність контролю з боку свідомості (послаблений контроль) при отриманні й обробці інформації. Подібні повідомлення використовуються для впливу на цілісну установку особистості чи установки суспільства в цілому. *Сугестивність* як навіювання, що виключає раціональне начало та спирається на чуттєво-асоціативні сторони свідомості, відрізняється від суті персуазивного процесу, який можна вважати таким, що відбувся, коли хтось засвоїв деякі наміри, значення, цілі, перебуваючи в атмосфері реально усвідомлюваної свободи вибору [Nickl, 1998: 27]. Сугестивність широко використовують у політичному дискурсі в різноманітних формах.

Сугестія (навіювання) як різновид впливу вважається пов'язаною зі зниженням рівня усвідомлення й критичності при сприйманні навіюваного змісту. Під час навіювання не відбувається цілеспрямованого активного розуміння змісту повідомлення, тобто психіка людини не піддає зазначений зміст аналізу та оцінці, не співвідносить його з минулим досвідом суб'єкта. Змістові навіяного повідомлення в подальшому властивий нав'язливий характер, воно важко піддається осмисленню та корекції [Різун, 2005: 38]. Навіювання є звичайним компонентом людського спілкування, але воно може бути й спеціально організованим видом комунікації, коли треба досягти некритичного сприйняття аудиторією повідомлюваної інформації.

Ми поділяємо погляд сучасних українських учених, які у своїх роботах доводять, що *сугестія* та *маніпулювання* різняться низкою

характеристик, таких як мета й засоби, атрибути сугестора та маніпулятора, характер відносин між сугестором/сугерентом, маніпулятором/об'єктом маніпулювання [Ковалевська, 2001]. Провідні дослідники в цій галузі всі рівні мови визнають потенційно сугестивними [Бендлер, 1995; Ковалевська, 2001; Почепцов, 1999 та ін.]. У нашому дослідженні ми значною мірою зосередили увагу на аналізі лексичних одиниць, а також синтаксичних конструкцій, які можуть слугувати засобами здійснення сугестивного впливу.

1.1.3. Стратегічна організація сучасного політичного дискурсу

Сугестивний та персуазивний вплив здійснюється за допомогою використання стратегій, які реалізуються через певні тактики. Стратегічна організація дискурсу належить до ключових проблем сучасної комунікативної й когнітивної лінгвістики [Арутюнова, 2008; Баранов, 2001; Біскуб, 2009; Борисова, 1996; Иссерс, 2008; Di Pietro, 1987]. Комунікативні стратегії дискурсу належать до метадискурсивних категорій. Стратегії дискурсу прийнято пов'язувати з комунікативними постулатами (*discourse maxims*), тобто принципами успішного спілкування [Шевченко, 2011]. Ми вважаємо, що їх різноманіття відповідно до мотивів та інтенцій учасників дискурсу знаходить своє відображення в конкретних тактиках.

У найзагальнішому розумінні комунікативна стратегія визначається науковцями як спільне прагнення учасників комунікації досягнути узгодженості щодо інтерпретації значень у процесі комунікації [Taron, 1980: 419]. У деяких концепціях комунікативні стратегії співвіднесені з теоретичними ходами, запланованими завчасно й реалізованими мовцем [Клюев, 2002: 18–19]. Із погляду когнітивної лінгвістики, стратегія – це план комплексного мовленнєвого впливу, спрямованого на зміну моделі світу партнера, на трансформацію його концептуальної свідомості [Корольова, 2006].

Стратегічна спрямованість комунікації ґрунтується на таких параметрах її учасників, як «рівень поінформованості й освіти, вікові, гендерні та інші характеристики» [Біскуб, 2009: 154]. Проте більшість дослідників сходяться на тому, що комунікативна стратегія, яка за своєю природою є когнітивним процесом, дає підстави інтерпретувати та розпізнавати всі зазначені параметри за допомогою використання конкретного арсеналу мовних засобів [Levy, 1979: 197],

аналізом яких здійснюються виокремлення й розкриття стратегій і тактик. Відбір цього арсеналу мовних засобів значною мірою залежить від концептуального стилю мовця.

Усе вищезазначене дає підставу стверджувати, що на певному етапі взаємодії комунікативна стратегія трансформується в мовленнєву стратегію [Біскуб, 2009: 154]. Мовленнєва стратегія визначається як структурована послідовність мовленнєвих дій, точніше – спосіб структурування мовленнєвої поведінки відповідно до комунікативної мети учасника спілкування. Із когнітивного погляду, мовленнєві стратегії можуть бути описані як сукупність процедур над моделями світу учасників ситуації спілкування [Баранов, 1990: 11]. Зокрема, може йтися про формування та перетворення базових когнітивних категорій, якими людина керується у своєму повсякденному житті.

На думку О. С. Иссерс, існують специфічні категорії, регулярно представлені в текстах персуазивної комунікації, які слугують когнітивною основою мовленнєвих стратегій [Иссерс, 2008: 53]. В ієрархії комунікативних стратегій дискурсу, запропонованій Т. ван Дейком [Dijk, 1998: 274], мовленнєвій стратегії відведено особливе місце. Вершиною ієрархії є глобальна стратегія, яка представляє загальну стратегію учасника мовленнєвої взаємодії.

На наступному щаблі розміщена локальна стратегія, яка спрямована на досягнення конкретних цілей та вже за ними йде мовленнєва стратегія, визначена як специфічна властивість мовленнєвої взаємодії, функціональна одиниця послідовності дій, що сприяє виконанню локального або глобального завдання [Біскуб, 2009: 154], як специфічний спосіб мовленнєвої поведінки, що реалізовується під контролем «глобального» наміру [Dijk, 1998: 153–212]. Усі вчені сходяться на тому, що для політичного дискурсу «глобальним» наміром можна вважати здійснення впливу на адресата.

Л. Р. Безугла, аналізуючи стратегії й тактики дискурсу, пропонує використання терміна «дискурсивна стратегія» як синоніму до терміна «комунікативна стратегія», оскільки в ньому акцентується сфера дії стратегії – дискурс, – та рекомендує під дискурсивною стратегією комуніканта розуміти когнітивно-прагматичну програму спілкування, яка ґрунтується на його мотивах і передбачає розподіл реалізації комунікативних актів у дискурсі. Реалізатором стратегії є комунікант, який обирає згідно зі своїми немовними мотивами й цілями оптимальні мовні засоби [Безугла, 2013: 35]. Тим самим,

відбір оптимальних мовних засобів залежить від багатьох чинників, у тому числі й від концептуального стилю адресанта.

У підґрунтя комунікативного наміру суб'єкта дискурсу покладено цільову настанову (або комунікативну мету) як суб'єктивну орієнтацію індивіда в термінах оцінних вимірів на ті чи інші моделі соціальної поведінки, у тому числі й мовленнєвої [Eiser, 1986: 54; 58, с. 70]. Комунікативна мета безпосередньо пов'язана зі сферою та характером комунікації, а також визначає базовий інструмент лінгвістичного аналізу дискурсу – глобальну дискурсивну стратегію, яку тлумачать як комунікативний намір мовця, сформований на підставі використання суспільного досвіду для задоволення власних індивідуальних потреб і бажань, і водночас як мовну об'єктивацію цього наміру [Леонтьев, 2005: 159]. *Глобальною стратегією* політичного дискурсу є здійснення впливу на адресата.

На думку О. С. Иссерс, основною метою опису стратегій є виділення типових тактик, які реалізують ту чи іншу стратегію. Вона розглядає тактики як доступні для вивчення одиниці й практичний інструмент мовця [Иссерс, 2008: 111]. Ситуація спілкування допускає різні способи або тактики її реалізації – мовленнєві вміння для побудови діалогу в рамках тієї або іншої стратегії [Борисова, 1996: 25]. Тактики демонструють реалізацію дискурсивної стратегії на кожному етапі перебігу ситуації спілкування.

Лінгвальною особливістю дискурсивних стратегій загалом і конкретних тактик зокрема є комплексність у використанні мовних засобів для досягнення комунікативної мети. З одного боку, сама послідовність мовленнєвих актів може бути тактично вмотивованою, а з іншого – в одному й тому самому висловленні можуть бути наявні різні стратегічні смисли. Тактики необхідні для характеристики стратегій, але не прив'язані до певних стратегій, тому в дискурсі може спостерігатися комбінація різноманітних стратегій і тактик, стратегія може бути реалізована у вигляді тактики в межах іншої стратегії, а одна й та сама тактика може слугувати реалізації різних стратегій [Фролова, 2009: 89]. У політичному дискурсі простежуємо велике розмаїття стратегій і тактик, класифікація та типологія яких різняться в кожного дослідника політичного дискурсу.

Якщо мовленнєву стратегію розуміють як сукупність мовленнєвих дій, спрямованих на виконання загального комунікативного завдання мовця (*глобального наміру* в термінології Т. ван Дейка [Dijk, 1998:

153–212]), то мовленнєвою тактикою слід уважати одну чи декілька дій, які сприяють реалізації стратегії [Иссерс, 2008: 110]. Стратегічний задум визначає набір засобів і прийомів його реалізації, відповідно, мовленнєва стратегія та тактика пов'язані як рід та вид [Верещагин, 1992: 83].

Комунікативна тактика (в іншій термінології – «комунікативний прийом») є окремим інструментом реалізації комунікативної стратегії й може бути визначена як типовий інваріантний набір мовних засобів, що використовуються для розв'язання конкретних задач у процесі досягнення глобальної стратегічної цілі. Досягнення мети можливе, якщо мовець протягом спілкування контролює інтелектуальні та емоційні процеси слухача таким чином, щоб ті призвели в кінцевому результаті до потрібного рішення чи дії.

Методи та засоби, котрі використовує мовець та які окремо чи в комплексі призводять до виконання надзавдання, є конститuantами мовленнєвих тактик та можуть бути визначені як комунікативні ходи. Кожна тактика спрямована на певні аспекти моделі світу адресата та його психіки (знання, оцінки, бажання). Суть застосування конкретної комунікативної тактики полягає саме в тому, щоб змінити конфігурацію цих параметрів у потрібному напрямі. Інструментом реалізації певної тактики є комунікативні (мовленнєві) ходи [Иссерс, 2008: 114]. Підведення адресата до потрібних рішень чи дій передбачає певне коректування його моделі світу.

Поняття комунікативного ходу досить активно використовують у прагматиці [Dijk, 1989; Карасик, 2004; Сухих, 1998]. Т. ван Дейк визначає мовленнєвий хід як функціональну послідовність дій, яка сприяє виконанню локального чи глобального завдання під контролем стратегії [Dijk, 1989: 274]. Оптимальна стратегія вимагає, щоб кожен хід робив максимальний внесок у реалізацію стратегічного надзавдання. Вибір мовленнєвого ходу відбувається з урахуванням текстових та контекстних наслідків попередніх ходів. Якщо якісь із них певних причин виявляються менш далими, мовцю доводиться вдаватися до використання інших ходів, щоб скоректувати небажані наслідки або висновки.

Отже, глобальна стратегія здійснення впливу в політичному дискурсі конкретизується в локальних стратегіях, що дають можливість специфікувати природу впливу. Серед основних стратегій ми виділили сугестивні стратегії, а також стратегії дискурсу «про інших» (термін

Т. ван Дейка [Дейк, 2013]), а саме стратегії позитивної самопрезентації й негативної презентації опонента, оскільки вибір саме цих стратегій значною мірою залежить від того, який концептуальний стиль мовця – аналітичний чи реляційний – є домінуючим.

Наш аналіз доводить, що реалізація стратегій у політичній комунікації значною мірою залежить від концептуального стилю адресанта. Вивчення мовних засобів, які відбирає автор для реалізації стратегій та тактик, неможливе без звернення до дослідження особливостей концептуального стилю особистості, який здійснює потужний вплив на критерії цього відбору. Для аналізу стратегій і тактик маніпулятивного та сугестивного впливу в дискурсах Дж. Буша мол. і Б. Обама ми використовували опцію *Phrase Frequency* програмного забезпечення *Textanz* (див. рис. 1.1).

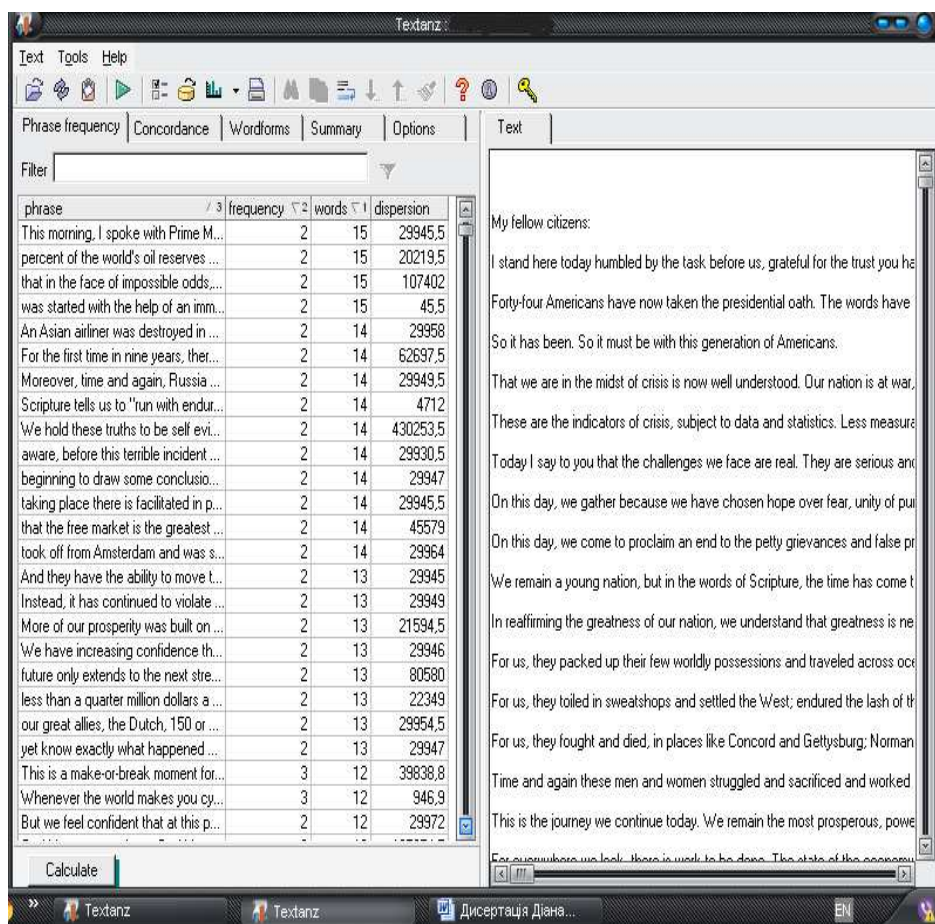

Рис. 1.1. Опція *PhraseFrequency* програмного забезпечення *TEXTANZ*

Опція *Phrase Frequency* програмного забезпечення *Textanz* пропонує список найчастотніших фраз і виразів та кількість їх уживань у дискурсах обох політиків. Ці дані значно полегшили проведення

кількісних підрахунків під час аналізу типових сугестогенів, тактик маніпулятивного впливу, а також виокремлення когнітивних ознак базових концептів.

Одними з визначальних параметрів вибору стратегій самопрезентації або презентації опонента слугують *егоцентричність/соціоцентричність* та експлікація в мовленні *вагомості/невагомості відносин*, які притаманні чи непритаманні для різних концептуальних стилів мовців. Вплив цих та інших параметрів концептуального стилю на відбір і реалізацію тактик здійснення впливу в політичному дискурсі проаналізовано нами в другому розділі дослідження.

1.2. Концептуальний стиль мовця

1.2.1. Когнітивний стиль як об'єкт лінгвістичного аналізу

Ставлення до себе та навколишнього середовища, а також відбір й організація мовних засобів керуються певним набором правил, які прийнято називати індивідуальним когнітивним стилем особистості, в іншій термінології – особистісним стилем, когнітивним стилем, ідіостилем тощо. Аналізу когнітивних стилів стосується чимало праць вітчизняних та зарубіжних дослідників [Безребра, 2007; Егорова, 1982; Колга, 1986; Кошелев, 2013; Кубрякова, 1996; Смирнова, 2014; Степанов, 1999; Allinson, 2012; Cattele, 1964; Cools, 2014; Globerson, 1989; Hanfman, 1941; Holzman, 1954; Kagan, 1966; Kirton, 1976; Messik, 1976; Mayers, 1985; Syagga, 2012; Tenebaum, 2014; Zhang, 2011].

Кожній людині властивий власний когнітивний стиль. У широкому розумінні це поняття можна визначити як обраний індивідом підхід до розв'язання проблем, що характеризує поведінку особистості щодо певного кола ситуацій і змістових областей, незалежно від інтелектуального рівня індивіда, його компетенції [Waber, 1989: 31]. Когнітивні стилі пов'язані зі структурними відношеннями між думкою та відчуттям. Існує думка, що вербальні, візуальні й активуючі модуси думки можуть використовувати різноманітні види когнітивних структур. Якщо ці когнітивні структури виконують подвійну роль – когнітивну та афективну, – то різні когнітивні структури можуть бути пов'язані з конкретними видами афектів і почуттів.

Уважають, що певний когнітивний стиль асоціюється з певним характером, адже когнітивний стиль – це відносно стабільне

поєднання «особистісних інваріантів» у конкретної особистості [Aylwin, 1985: 5]. Існує три види таких особистісних інваріантів: інваріанти-модальності та інваріанти-процеси в поводженні з інформацією – мається на увазі певний ступінь інтелектуальної ефективності, схильності до вибору послідовності певних операцій; інваріанти-репрезентації, співвідносні за змістом та структурою; мотиваційні когнітивні інваріанти, пов'язані з уявленнями про мету дії та з необхідністю стимуляції [Huteau, 1988].

Варто зазначити, що всі дослідники підкреслюють, що когнітивний стиль не пов'язаний із рівнем інтелектуального розвитку особистості. Когнітивний стиль вважають індивідуально-типовим набором (системою) якостей щодо операційного складу процесів опрацювання інформації та діяльності. Він відносно незалежний від змісту й характеру самої діяльності. Когнітивний стиль не обумовлює успіху, але визначає манеру діяльності, спосіб, «шлях дії до мети». Тому він характеризує спосіб організації особистості з формально-типологічної позиції. Когнітивний стиль вважається відносно стійкою характеристикою особистості, що виявляється в різних сферах пізнавального функціонування. Представники кожного стилю мають певні переваги в тих ситуаціях, де їхні індивідуальні особливості сприяють ефективній поведінці [Кравець, 2004: 122].

Поняття когнітивного стилю спершу використовувалося в американській когнітивній психології, звідки згодом прийшло в когнітивну лінгвістику та психолінгвістику. Використовуючи його, дослідники принципово відмежовували індивідуальні відмінності в переробці інформації від індивідуальних відмінностей в успішності інтелектуальної діяльності. Зокрема, стверджувалося, що когнітивні стилі – це процесуальні чи формально-динамічні характеристики інтелектуальної діяльності, не пов'язані зі змістовними (результативними) аспектами інтелекту [Дорфман, 1988].

Розмежовуючи стилі та здібності, С. Мессік теж притримується концепції регуляційної функції когнітивних стилів. Він пропонує вважати когнітивні стилі евристикою вищого рівня, яка організовує стратегії нижчого рівня, операції та схильності, часто включно зі здібностями, у такі складні послідовні процеси, як навчання й розв'язання проблем [Messik, 1976: 9].

Перші експериментальні дослідження, які відкривали існування індивідуальних відмінностей у виконанні простих когнітивних

завдань, що залучали сприйняття та категоризацію, датуються кінцем 1940-х – початком 1950-х років. Одними з перших поняттям когнітивного стилю почали послуговуватися Дж. Клейн і Г. Шлезінгер [Klein, 1951; Klein, Schlesinger, 1951; Klein, 1958], яких цікавили можливі зв'язки між індивідуальними відмінностями в сприйнятті та особистістю. Дж. Клейн використовував термін «способи сприйняття» («*perceptual attitudes*») на позначення когнітивного стилю, трактуючи його як моделі (патерни) пристосування до зовнішнього світу, які регулюють індивідуальну когнітивну діяльність. Згідно з його спостереженнями, процес адаптації вимагає збалансування внутрішніх потреб із зовнішніми вимогами середовища [Klein, 1951: 349]. Тобто вважали, що середовище впливає на особливості сприйняття та розуміння.

Потужне експериментальне дослідження, що відіграло ключову роль у подальшому розвитку теорії когнітивних стилів, здійснив Г. Віткін, метою якого було вивчити індивідуальні відмінності в їх сприйнятті та асоціювати з певними схильностями особистості [Witkin, 1954]. Г. Віткін, як і Дж. Клейн, розглядав когнітивні стилі як моделі пристосування до світу. У результаті проведених експериментів виявлено, що індивідуальні відмінності того, як люди виконують перцептивні завдання, є стійкими в часі й упродовж виконання завдань. Він виокремив дві групи – полезалежні та полenezалежні суб'єкти. Перші демонстрували високий ступінь залежності від навколишнього поля, другі – низький. На думку Г. Віткіна, індивідуальні відмінності в сприйнятті є результатом різних модусів пристосування до світу, представники обох груп мають специфічні, притаманні їхній групі складники, які допомагають їм пристосовуватись до певних ситуацій [Witkin, 1954].

Досить часто когнітивні стилі потрактовували в традиціях психоаналітичної теорії як певного посередника між мотиваційними тенденціями особистості та вимогами об'єктивної ситуації. За термінологією Р. Гарднера, когнітивні стилі описують когнітивні утворення організуючого порядку, які зв'язують функціонування пізнавальних процесів (сприймання, пам'яті, мислення) один з одним й обмежують та опосередковують мотиваційні впливи, виконуючи, таким чином, у структурі індивідуальності функцію суперординатної контролюючої інстанції та сприяють забезпеченню реалістично адаптаційних форм активності. Когнітивні стилі, або когнітивні контролі, включають індивідуально-варіативні стандарти адекватності

всередині індивідуальної поведінки [Gardner, 1960: 123]. Варто зазначити, що Р. Гарднер постійно підкреслює, що якийсь один стильовий параметр не може бути основою підказки для поведінки. Для цього потрібно враховувати весь комплекс властивих певній особистості різних когнітивних контролів, який і повинен бути позначений терміном «когнітивний стиль». Поступово термін «когнітивні контролі» вийшов з обігу, а операційно зафіксовані параметри, які Р. Гарднер називав «контролями», почали називати стилями [Gardner, 1968: 321]. Цей термін закріпився в зарубіжній та вітчизняній психології.

У радянській когнітивній науці поняття когнітивного стилю активно аналізують у кінці 1970-х років. У психології пізнавальних процесів на перше місце ставлять диференційно-психологічний аспект, тобто вивчення індивідуальної специфіки процесів опрацювання інформації [Егорова, 1982]. Різні дослідники пропонують розмаїття класифікацій когнітивних стилів, наприклад імпульсивність–рефлексивність, полезалежність–полenezалежність, ригідність–гнучкість пізнавального контролю [Холодная, 1990] тощо, проте загальновизнаними вважаються такі риси когнітивного стилю, як стабільність, стійкість, а також вікова постійність.

1.2.2. Поняття концептуального стилю в сучасній лінгвістиці

У вітчизняній лінгвістиці кінця ХХ – початку ХХІ ст. науковці послуговуються термінами «когнітивний стиль», «індивідуальний стиль автора», «ідіостиль», «ідіолект», які часто функціонують як синоніми. Дослідження когнітивного стилю, передусім, проводять на матеріалі художнього дискурсу [Брославська, 2012; Болотнова, 2001], у межах когнітивної поетики [Безребра, 2007; Линтвар, 2014; Тарасова, 2004], де його тлумачать як систему асоціативно-смислових полів, що характеризують когнітивний рівень мовної особистості; як сукупність мовно-виражальних засобів, що виконують естетичну функцію та вирізняють мову окремого письменника з-поміж інших; як особливості концептуалізації світу автором тощо.

Попри значні напрацювання, досі тривають суперечки щодо власне визначення когнітивного стилю. К. Голдстайн і Ш. Блекмен розуміють його як гіпотетичний конструкт, який розроблено для пояснення процесу медіації між стимулом та реакцією. Терміном «когнітивний стиль» описують типові способи концептуальної орга-

нізації навколишнього середовища індивідом. Когнітивний стиль – це процес переробки інформації [Goldstein, 1978: 4]. Проте когнітивний стиль – це лише аспект особистості загалом і когнітивних процесів зокрема.

Деякі вчені вважають когнітивний стиль містком між рівнем когніції/інтелекту та індивідуальними особливостями особистості [Sternberg, 2007; Ridding, 1991; Sternberg, 2001]. Проте майже всі дослідники в цій сфері погоджуються, що когнітивний стиль є унікальним за своїм полярним характером, оскільки відсутність одного з вимірів (параметрів) обов'язково передбачає наявність виміру, що перебуває на протилежному полюсі. У цій біполярності полягає відмінність між когнітивним стилем та іншими індивідуальними особливостями особистості, які є значно багатограннішими [Ridding, 1991]. Якщо інші індивідуальні особливості людини можуть змінюватися, як, скажімо, стилі навчання, із якими довгий час ототожнювалися когнітивні стилі, то власне когнітивний стиль є незмінною характеристикою особистості.

Визначення поняття стилю різняться залежно від підходу автора. О. С. Кубрякова, наприклад, пропонує трактувати когнітивний стиль як бажаний підхід до розв'язання проблеми, що характеризує поведінку людини стосовно низки ситуацій і змістових областей, незалежно від інтелектуального рівня індивіда, його компетенції [Кубрякова, 1996: 79], що суголосне розумінню цієї лексеми в працях багатьох зарубіжних когнітологів.

Класифікація стилів теж є дискусійним питанням. На сучасному етапі існують спроби об'єднати й систематизувати численні когнітивні стилі, в іншій термінології, виміри когнітивних стилів [Kozhevnikov, 2007: 472], у логічно послідовну та здатну до практичного застосування модель. К. Елінсон і Дж. Гейєс запропонували так званий індекс когнітивних стилів (Cognitive Style Index – CSI), який призначений для використання менеджерами та спеціалістами [Allinson, Hayes, 2012]. Початково внутрішня структура CSI вважалася моногенною, когнітивні стилі розглядалися як різні розуміння того самого аналітично-інтуїтивного виміру, а згодом запропоновано двофакторну модель, яка включала двадцять дев'ять когнітивних стилів, а також окремі аналітичний та інтуїтивний виміри, навколо яких групувалися стилі. Проте критерії розмежування не були чітко прописаними.

Іншою спробою структурування когнітивних стилів була праця Р. Стернберга, який використав структуру організації уряду як

модель для організації когнітивних стилів [Sternberg, 1997; Sternberg, 2001]. Він зстосовував термін «стилі мислення», або інтелектуальні стилі. Теорія Р. Стернберга відрізнялася від попередніх тим, що він не намагався систематизувати наявні когнітивні стилі, а пропонував нову, багатовимірну систему стилів мислення, використовуючи структуру уряду як метафору для розуміння й пояснення індивідуальних відмінностей у регулюванні інтелектуальної діяльності. Р. Стернберг описав 13 стилів, проте не запропонував жодного пояснення щодо можливих зв'язків між його стилями мислення та попередньо запропонованими й описаними когнітивними стилями.

Ще одним напрямом у дослідженнях когнітивних стилів у прикладних аспектах був аналіз способів виконання завдань у сфері управління та їх структурування чи класифікації. В. Ейгер уводить поняття «стиль прийняття рішень» (*decision-making style*) і виокремлює три типи так званих стилів управління – інтуїтивний, аналітичний і комбінований. Люди з аналітичним стилем розв'язують проблеми, розбиваючи їх на менші, легко контрольовані частини, використовуючи аналітичні та кількісні методи. Особи з інтуїтивним стилем більше покладаються на відчуття при прийнятті рішень, надають перевагу неструктурованим ситуаціям і розв'язують проблеми цілісно. Носії комбінованого стилю використовують обидва підходи до розв'язання проблем залежно від вимог ситуації [Ager, 1994].

А. Роув та Р. Мейсон запропонували модель стилів прийняття рішень, яка ґрунтується на вимірах когнітивної складності й складності оточення та включає чотири стилі: директивний (практичний, орієнтований на владу), аналітичний (логічний, орієнтований на завдання), концептуальний (креативний, інтуїтивний) і поведінковий (орієнтований на людину, підтримувальний, сприйнятливий). Вони підкреслюють, що знання особливостей власного когнітивного стилю полегшують досягнення поставлених цілей [Rowe, Mason, 1987].

Водночас у психотерапії запропоновано велику кількість особистих (персональних) когнітивних стилів, таких як оптимістичний, песимістичний, пояснювальний, схильний до занепокоєння тощо [Haefel, 2003]. У сфері освіти дослідження спрямовано на вивчення й розуміння індивідуальних особливостей у процесі навчання та розроблено значну кількість моделей і класифікацій, які ґрунтувалися на різних вимірах та параметрах. Однією з моделей був так званий «цикл навчання», запропонований Д. Колбом. Він уключав чотири

адаптивні модуси навчання: два конфронтуючі модуси набування досвіду (конкретний досвід й абстрактна концептуалізація) та два конфронтуючі модуси перетворення досвіду (вдумливе спостереження та активне експериментування) [Kolb, 2001: 229].

Головною проблемою всіх цих досліджень був бурхливий ріст стильових вимірів – кількість стилів визначалася кількістю сфер, у яких вони аналізувалися. Як результат, концепція когнітивного стилю розширилася настільки, що почала включати стилі прийняття рішень, стилі навчання, особисті (персональні) стилі без чіткого пояснення їх суті та чим вони відрізняються від власне когнітивних стилів.

Дискусії щодо набору параметрів для визначення когнітивних стилів теж не припиняються. Існують різноманітні думки з приводу структурування параметрів, вибору назв для цих параметрів тощо. Проте в останні роки головною ідеєю цих спроб структурування й організації когнітивних стилів було те, що всі когнітивні стилі можна об'єднати навколо певних суперординатних осей [Kozhevnikov, 2007: 473]. Більшість дослідників у цій галузі схиляються до думки, що, оскільки когнітивні стилі є біполярними, то їх можна об'єднати навколо двох полярних осей.

Водночас американський соціолог Р. Коен, аналізуючи залежність успішності студентів від їхніх індивідуальних особливостей, запропонувала називати осі, навколо яких об'єднуються когнітивні стилі (параметри), *концептуальними стилями* [Cohen, 1968]. Поняття *концептуального стилю* значно ширше від поняття когнітивного стилю. *Концептуальний стиль*, згідно з визначенням Р. Коен, – це складний конструкт, який інкорпорує когнітивні стилі особистості, принципи відбору мовних засобів, організацію мовлення, ставлення до себе та навколишнього середовища [Cohen, 1969: 832]. Цей термін ми застосовуватимемо в цій роботі.

Р. Коен виокремлює два провідні концептуальні стилі – *аналітичний (analytical conceptual style)* та *неаналітичний (non-analytical)*, який пропонує називати *реляційним (relational conceptual style)*. Ці стилі виокремлено на основі даних, одержаних унаслідок проведення численних тестів і врахування низки соціальних та психологічних характеристик особистостей [Cohen, 1969: 830]. Результати здійсненого аналізу доводять, що мовні стилі особистостей із різними концептуальними стилями теж різняться, проте особистості з реляційним

концептуальним стилем у процесі життєдіяльності можуть розвивати певні параметри, притаманні особам з аналітичним концептуальним стилем, хоча повний збіг практично неможливий, оскільки, як уже зазначалося вище, однією з основних рис концептуального стилю є вікова постійність.

Домінуючий спосіб концептуальної організації особистості – концептуальний стиль – пов'язаний та залежний від панівного характеру відносин у сім'ї, який визначається способом розподілу обов'язків серед членів родини й має стійкий вплив на когнітивні здібності індивіда. Аналітичний концептуальний стиль асоціюється з формальним стилем організації в сім'ї, тобто головні функції та обов'язки закріплені за членами родини залежно від статусу, яким вони володіють (*formally organized family*).

Реляційний концептуальний стиль характерний для особистостей, які походять із сімей, де обов'язки не закріплені за певними членами родини, а періодично виконуються або розподіляються між усіма. Згідно зі спостереженнями Р. Коен, аналітичний концептуальний стиль більш характерний для білих американців, реляційний концептуальний стиль асоціюється переважно з афроамериканцями [Cohen, 1969: 831–832]. Ці дані отримано в результаті численних тестів, проведених серед студентів із різних етнічних спільнот.

Реляційний та аналітичний способи концептуальної організації особистості відображають низку розбіжностей, частина з яких полягає у відмінностях відбору лексики й організації мовлення, інші стосуються широкого розмаїття міжособистісних та соціальних патернів поведінки й набутих цінностей і вірувань. Концептуальний стиль є, по суті, комплексною системою правил щодо відбору та організації чуттєвих даних. У межах кожної системи певні припущення й відношення є логічно можливими, інші – відповідно, неможливі. Ці припущення та відношення визначаються, не беручи до уваги конкретний контент, і не пов'язані з природними здібностями. Вони стосуються способів абстрагування, відбору мовних засобів, ставлення до себе та середовища. Широке розмаїття соціальних і психологічних характеристик пов'язане з цією системою правил.

У цьому дослідженні ми використовуємо термін «параметр» на позначення цих правил. Серед параметрів концептуальних стилів виокремлюємо лінгвальні, соціолінгвальні, психолінгвальні тощо. Результати відображено в табл. 1.1.

**Параметри реляційного та аналітичного
концептуального стилів**

Параметри реляційного концептуального стилю	Параметри аналітичного концептуального стилю
Global (sensitivity to global characteristics)	Atomistic (sensitivity to parts of objects)
Affective	Cognitive
Expressive	Controlled
Humanistic	Mechanical
Sociocentric	Egocentric
Social integration	Social distance
Meaning-oriented	Sign-oriented
Inductive	Deductive
People-focused	Thing-focused
Loyalty	Duty
Dependent on their families as adults	Reluctant to be dependent on their families
Relations are important	Relations are not so important
Concrete with much use of visual and tactile symbols	Abstract with not so much use of visual and tactile symbols
Synonym set (high)	Synonym set (average)
Euphemisms are common	Euphemisms are not very common
Easily distracted	Not easily distracted
Short sentences	Sentences of varied lengths
Often unfinished sentences; poor syntax	Usually finished sentences; good syntax
High frequency of conjunctions	Not so high frequency of conjunctions

Параметри, виокремлені в результаті проведених досліджень, взято за основу в нашій науковій розвідці для аналізу концептуальних стилів американських президентів Дж. Буша мол. і Б. Обама, а також для простеження взаємозв'язку між концептуальними стилями та особливостями побудови дискурсу конкретного політика.

Ураховуючи походження Дж. Буша мол. й Б. Обама, які є представниками різних етнічних спільнот і, відповідно, різних світоглядів, ми припустили, що домінуючим концептуальним стилем Дж. Буша мол. є аналітичний, а домінуючим стилем Б. Обама – реляційний. Для перевірки цієї гіпотези опрацьовано масив текстів, до яких входять промови, виступи, інтерв'ю обох політиків загальною кількістю понад 800 сторінок для кожного з них. Аналіз текстів здійснено за допомогою наведених вище методів, а також програмного

забезпечення *Textanz*, яке використано для встановлення кількісних і якісних характеристик дискурсу Дж. Буша мол. й Б. Обама. Ця програма, окрім кількісних даних щодо різних частин мови, також пропонує такі текстові кількісні показники, як кількість речень, середній їх розмір, середня довжина слова, кількість слів, лексична різноманітність, коефіцієнт зв'язності (легкість сприймання), коефіцієнт емболії, дієслівності (див. рис. 1.2 та 1.3).

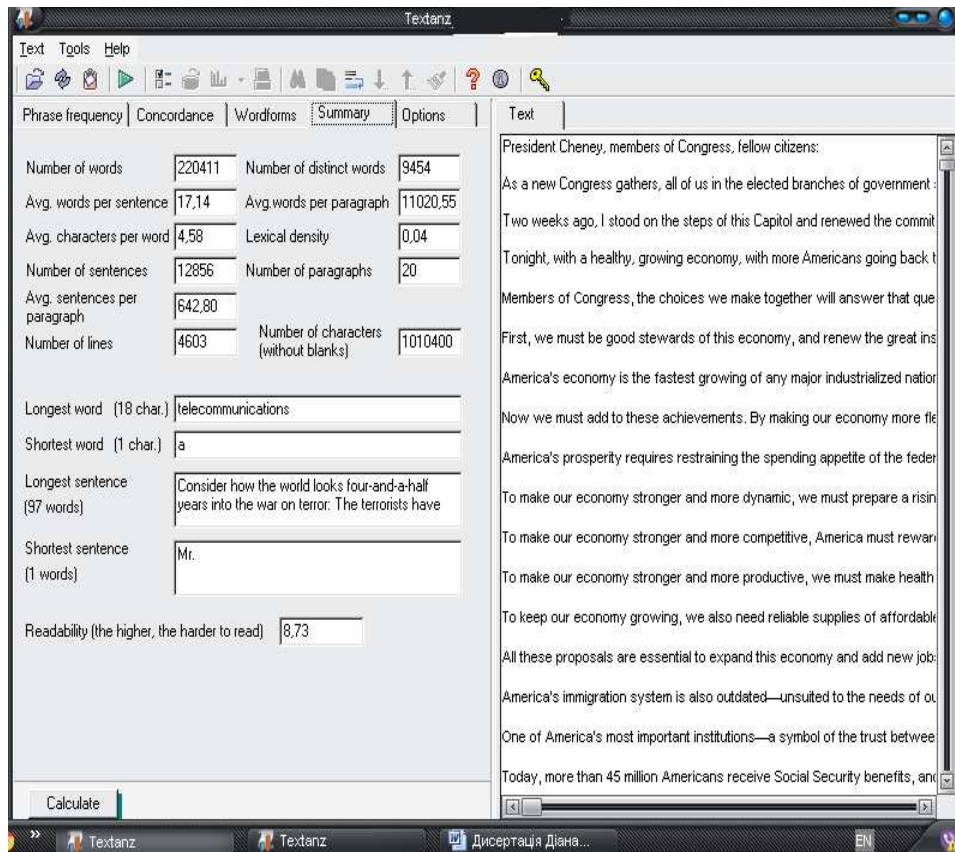

Рис. 1.2. Опція *Summary* програмного забезпечення *TEXTANZ*

Результати обробки масиву промов Дж. Буша мол.

Як бачимо з рис. 1.2 та 1.3, кількість слів у масиві текстів Б. Обама дещо перевищує кількість слів у Дж. Буша мол.– 225 тис. 583 одиниці проти 220 тис. 411 одиниць відповідно. Власне, мовлення осіб із реляційним концептуальним стилем характеризується більшою чисельністю та різноманіттям слів. Коефіцієнт лексичної щільності (різноманіття) – *lexical density* – у Б. Обама теж вищий: 0,05 проти 0,04 у Дж. Буша мол.

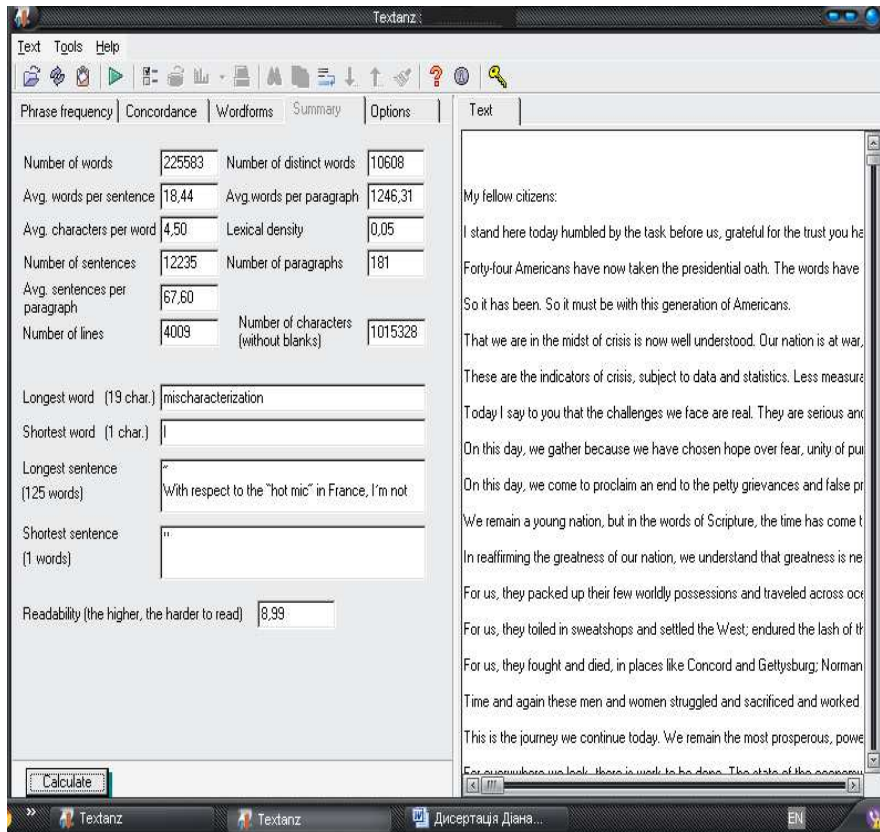

Рис. 1.3. Опція *Summary* програмного забезпечення *TEXTANZ*
 Результати обробки масиву промов Б. Обама

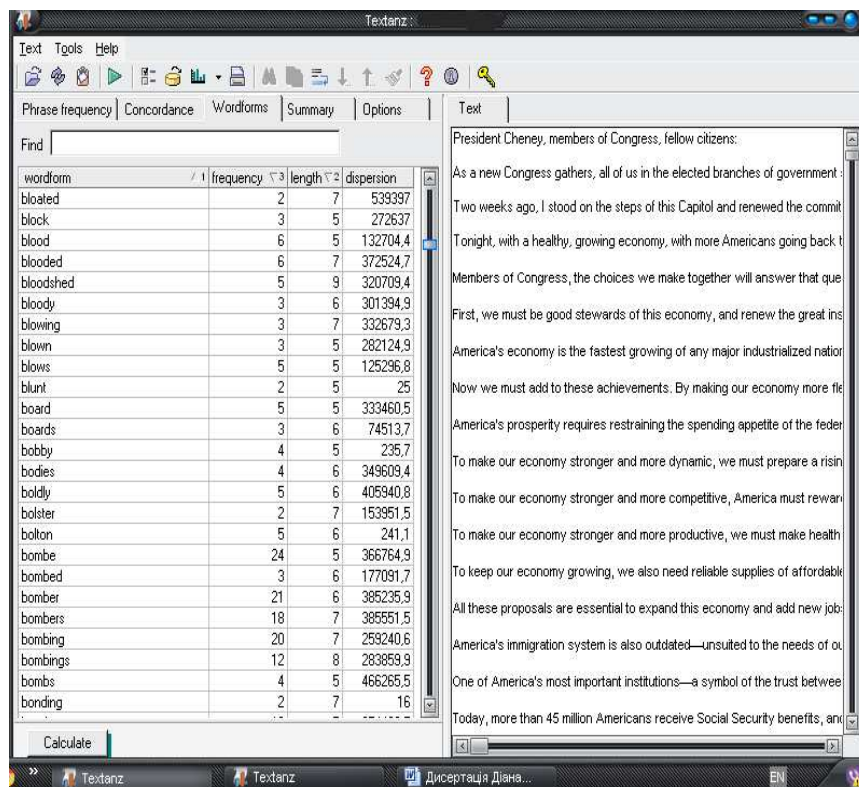

Рис. 1.4. Опція *Wordforms* програмного забезпечення *TEXTANZ*

При встановленні параметрів концептуальних стилів ми використовували також опцію *Wordforms* у межах програми *Textanz* (див. рис. 1.4).

Опція *Wordforms* пропонує кількісні дані щодо різних частин мови й таким чином це значно полегшило виокремлення та аналіз параметрів концептуальних стилів, які вимагали виокремлення певних лексем, кількісні підрахунки й обґрунтування статистичних розбіжностей.

Отже, ці й інші опції програми *Textanz* застосовано нами для аналізу практично всіх параметрів і маркерів концептуальних стилів Дж. Буша мол. та Б. Обама, про що йтиметься в розділах 2 й 3 нашого дослідження.

1.3. Базові концепти як когнітивні структури дискурсу

1.3.1. Концепт у сучасній когнітивно-дискурсивній парадигмі

Дослідження впливу не можна проводити окремо від національних особливостей тієї аудиторії, якій адресовано повідомлення. Ідеальна комунікативна ситуація, на думку Ю. Лотмана, передбачає збіг контекстів адресанта та адресата [Лотман, 1996], а такий збіг відбувається за умови наявності певних постійних опорних елементів, відбитих у свідомості комунікаторів у вигляді архетипних образів. Тому повноцінними учасниками комунікативного процесу можуть бути носії одного типу культури. У їхній свідомості зберігається досвід інтелектуального освоєння дійсності, властивий цій культурі. Цей досвід закріплюється на нейролінгвістичному рівні – у вигляді безмежного набору клішованих структур, крізь призму яких сприймаються нові явища й події, а також тексти, що відтворюють їх [Васильев, 1988: 172].

Ментальні структури, або фіксовані форми ментального досвіду (концепти, когнітивні схеми), покладено в основу дискурсу. У сучасній когнітивній лінгвістиці на позначення цих ментальних структур прийнято термін «концепт». В умовах пізнавального контакту з дійсністю вони забезпечують можливість надходження інформації про події, що відбуваються, її перетворення, а також керування

процесами переробки інформації й вибірковість інтелектуального відображення. Провідною рисою цих ментальних структур є те, що при зіткненні з певним зовнішнім впливом вони можуть «розгортати» ментальний простір, що організований певним чином [Холодная, 1990: 95–96].

Серед наявних підходів до визначення концепту в сучасній лінгвістиці як провідні виокремлюють лінгвокультурологічний та лінгвокогнітивний. У межах лінгвокультурологічного підходу до розуміння концепту працює багато відомих вітчизняних і зарубіжних лінгвістів [Воркачев, 2007; Жуйкова, 2001; Красних, 2003; Манакін, 2009; Маслова, 1997; Ольшанский, 2000; Старко, 2007; Степанов, 1987]. У руслі таких досліджень концепт тлумачать як точку перетину між світом культури й світом індивідуальних смислів, як згусток культури у свідомості людини.

С. Г. Воркачев зазначає, що концепти – це елементи духовної культури людини, створені нею для розуміння самої себе та свого місця у світі. Отже, концепт, на думку науковця, є «одиницею колективного знання/свідомості (що відсилає до вищих духовних цінностей), яка має мовне вираження й відзначена етнокультурною специфікою» [Воркачев, 2007: 70]. Концепт як ментальне утворення у свідомості індивіда є виходом на концептосферу соціуму, тобто в кінцевому результаті – на культуру, а як одиниця культури концепт є фіксацією колективного досвіду, котрий стає надбанням індивіда.

У цій монографії розглянемо концепт як лінгвокогнітивне явище. У межах лінгвокогнітивного підходу до аналізу концептів спираємося на праці відомих вітчизняних і зарубіжних учених [Демьянков, 2012; Жаботинська, 2012; Кубрякова, 2004; Попова, 1999; Стернин, 1999; Lakoff, 1980; Langacker, 1994]. Концепт трактують як одиницю «ментальних та психічних ресурсів нашої свідомості і тієї інформаційної структури, яка відображає знання й досвід людини; оперативну змістовну одиницю пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи і мови мозку (*lingua mentalis*), всієї картини світу, відображеної у людській психіці» [Кубрякова, 1996: 90].

Концепти зберігають інформацію про те, що індивід знає, припускає, думає, уявляє про об'єкти світу. Вони зводять різноманітність спостережуваних та уявних явищ до чогось єдиного, підводячи їх під одну рубрику. Концепти дають змогу зберігати знання про світ і є будівельними елементами концептуальної системи, сприяючи

обробці суб'єктивного досвіду за допомогою підведення інформації під певні вироблені суспільством категорії й класи [Бондар, 2013: 14]. Згідно з З. Д. Поповою та Й. А. Стерніним, які у своїх роботах також дотримуються когнітивного підходу щодо розуміння концепту, концепт – це глобальна мислительна одиниця, що є квантом структурованого знання [Попова, Стернин, 1999: 19]. При лінгвокогнітивному підході концепт розглядають передусім як ментальну сутність, яка, проте, має психічний і мовний аспекти. Такого тлумачення концепту ми притримуємось у цьому дослідженні.

Під час аналізу політичного дискурсу, до якого залучені всі члени певного соціуму, концепти заслуговують на особливу увагу, адже в центрі політичної комунікації завжди перебувають ціннісні категорії – когнітивні конструкти, які визначають поведінку людини і її сприйняття дійсності, формують оцінку подій та розділяють наше оточення на друзів і ворогів.

Формування оцінки висловлення є одним із найдієвіших прийомів маніпулювання свідомістю адресата. При цьому оцінка (позитивна чи негативна) є заданою, вона імпліцитно закладена в тексті й поступово навіюється реципієнту. Адресат сприймає задану оцінку на емоційному рівні та йому здається, що він сам прийшов до потрібного автору рішення. Формування потрібної оцінки в адресата відіграє величезну роль у його ідеологічній орієнтації. Він діятиме в сучасному політичному процесі певним чином, залежно від того, як саме (позитивно чи негативно) він ставиться до певної події. Аналіз політичних текстів дає підставу стверджувати, що, як правило, позитивну оцінку отримує «своє», негативну – «чуже».

Згідно з І. С. Шевченко, мовленнєве функціонування концептів залежить від контексту. Поза контекстом слово має лише лексико-понятійне значення, відображене в словнику. Тому когнітивні дослідження за своєю парадигмальною сутністю є дискурсивними, на відміну від семантичного вивчення лексичних одиниць. Конструюючи світ, мовець використовує весь свій мовний і соціальний досвід, знання, інтерпретаційні механізми. Цей досвід зумовлює конститутивні категорії дискурсу, а також виявляється в процесах мовної категоризації та осмислення дійсності [Шевченко, 2005: 11]. Саме тому для аналізу особливостей вербалізації концептів у політичному дискурсі на перший план виходить дискурсивний контекст.

Концептуальна структура є результатом обробки досвіду свідомістю індивіда, тому широкий контекст, у якому відбувається концептуалізація, впливає на цей процес і відображається в його результаті [Морозова, 2005: 77]. Як уже зазначено, характерні риси концептуалізації світу певним мовцем розглядаються як його концептуальний (в іншій термінології – когнітивний [Безребра, 2007]) стиль. Це виявляється через повторюване використання ключових концептів та їх комбінаторику в текстах певного автора, через способи вербалізації концептів конкретним мовцем.

1.3.2. Засоби вербалізації концептів у дискурсі

Мислення людини невербальне, воно здійснюється за допомогою універсального предметного коду (УПК). Люди мислять концептами, кодованими одиницями цього коду, які утворюють базу УПК [Попова, Стернин, 2007: 19]. Концепт як ментальна одиниця може бути описаний за допомогою аналізу засобів його мовної об'єктивації. Мова є природною й основною формою функціонування концептів [Степанов, 1987: 11]. Дослідження семантики мовних одиниць, які об'єктивують концепт, дає змогу отримати доступ до змісту концептів як мисленнєвих одиниць.

У лінгвокогнітивному й у лінгвокультурному підходах до визначення терміна «концепт» підкреслюють зв'язок концепту з вербальними засобами його вираження, проте єдності в думках стосовно одиниць мови, із якими співвідноситься концепт, немає. Вербалізацію розуміють як вираження концепту або окремих його ознак мовними засобами. Лексеми «вербалізація», «актуалізація», «об'єктивація», «репрезентація», «омовлення» концепту використовують як синонімічні, оскільки вони позначають процес переходу від абстрактної ментальної одиниці концептосфери до конкретного уявлення суб'єкта-мовця, яке матеріалізувалось у мові [Попова, Стернин, 1999]. У цій науковій розвідці ми послуговуємося терміном «вербалізація» концепту й притримуємося думки, що концепт може бути не повністю виражений у мові, оскільки як результат індивідуального пізнання він потребує комплексу засобів для повного втілення.

Для нашого дослідження важливий також той факт, що вартою уваги є ще одна властивість концепту – його схильність об'єктивуватися через рядопокладені одиниці: не можна зрозуміти ДОБРО

без ЛИХА, МИР без ВІЙНИ й т. ін. Нерідко негатив і позитив співіснують у вигляді антонімічних пар (СВІТЛО/ПІТЬМА, ДОБРО/ЗЛО, ЛЮБОВ/НЕНАВИСТЬ, ЖИТТЯ/СМЕРТЬ, МИР/ВІЙНА, ДРУГ/ВОРОГ тощо), що дає змогу науковцям говорити про бінарність і протиставлення як про два основні принципи впорядкування концепто-корпусу природних мов [Белова, 2008: 20]. Це особливо актуальне для політичного дискурсу, в основу якого покладено поляризацію – поділ на «своїх» та «чужих».

Деякі вчені зазначають, що концепт об'єктивують різноманітні мовні знаки, різні автори виражають одні й ті самі ознаки концептів різними мовними засобами. Повний опис певного концепту можливий лише при дослідженні найповнішого набору засобів його представлення. Методика дослідження концептів полягає в інтерпретації значення конструкцій, які об'єктивують певні особливості концептів, у виявленні частотних таксономічних характеристик та визначенні за цими характеристиками спільних типологічних ознак концептів, що досліджуються [Піменова, 2004: 12–20]. Повний опис концепта навряд чи можливий, можна говорити про особливості вербалізації того чи іншого концепта на певному етапі розвитку суспільства, у певному типі дискурсу тощо.

Сукупність мовних засобів, які репрезентують концепт у певний період розвитку суспільства, З. Д. Попова та Й. А. Стернін називають *номінативним полем* концепту. Номінативне поле має комплексний характер і не функціонує як структурне угруповання в системі мови, а є виявленою та впорядкованою дослідником сукупністю номінативних одиниць [Попова, Стернін, 2007: 66–68]. Номінативне поле включає одиниці всіх частин мови, воно принципово неоднорідне, оскільки містить як прямі номінації самого концепту безпосередньо (ядро номінативного поля), так і номінації окремих когнітивних ознак концепту, які розкривають зміст концепту та ставлення до нього в різних комунікативних ситуаціях (периферія номінативного поля).

Упродовж лінгвокогнітивного аналізу повинні бути виявлені як системні, так і випадкові, індивідуально-авторські номінативні засоби, оскільки всі вони входять до номінативного поля концепту й усі дають матеріал для когнітивної інтерпретації та побудови моделі концепту. Як засвідчує наш подальший аналіз, відбір мовних одиниць, навіть системних мовних засобів, для вербалізації концепту значною мірою залежить від концептуального стилю мовця.

Концепти об'єктивуються в мові передусім лексемами, які називають вербалізаторами концептів, а саме ключовими словами-репрезентантами та їх синонімами. Ключове слово (пряма номінація концепту) – це визначена дослідником лексична одиниця, яка найповніше активує концепт, що досліджується. Як правило, обирається субстантивна форма ключового слова, оскільки вона забезпечує найширший номінативний обсяг денотата й спрощує процес підбирання синонімів та антонімів. Перелік мовних засобів, які можуть входити до номінативного поля і які забезпечують опис концепта в процесі лінгвокогнітивного дослідження, є досить широким – від прямих номінацій до синтаксичних концептів [Попова, Стернин, 2007: 177].

Як зазначають деякі дослідники, існує можливість синтаксичної та фразеологічної номінацій, певні концепти мають схильність до ад'єктивної форми втілення, однак більшість концептів номінується іменниковим шляхом. Іменникова об'єктивація концепту є основним і найбільш продуктивним прийомом його реалізації, а точніше – присвоєння йому (прототипового) імені. У цьому дослідженні притримуємося саме такого погляду на аналіз концептів.

А. Вежбицька поділяє вербалізатори концептів на прямі та непрямі. Прямі засоби вербалізації концептів – це «лексичні сім'ї», тобто слова, тематично пов'язані з досліджуваним концептом. До цієї категорії належать також лексичні одиниці, що вживаються лише з досліджуваними лексемами. До непрямих засобів мовної репрезентації концептів належить сполучуваність, граматичні характеристики аналізованих лексем й інша інформація, із якої можна вивести ознаки концепту [Wierzbicka, 1985: 204–208]. Аналіз прямих та непрямих вербалізаторів, таким чином, дає змогу побудувати номінативне поле концепту, його ядро й периферію.

Серед великої кількості процедур, необхідних для опису концепту, виділяється, зокрема, дефінування – визначення ознак концепту за словниковими дефініціями [Маслова, 1997: 201]. Однак концепт значно ширший, ніж лексичне значення мовної одиниці, яка представляє цей концепт. Значення лексем – імен відповідних концептів, окрім змістового мінімуму значення, що об'єктивується в словниковій дефініції, уключає обширний інформаційний потенціал або поле асоціативних ознак [Шейгал, 2000: 69]. Лише розглянувши всю сукупність мовних засобів репрезентації концепту, ми можемо отримати певне уявлення про зміст концепту у свідомості носіїв мови.

Структура номінативного поля концепту може бути представлена у вигляді *ядра й периферії*. До ядра входить словесне значення певної лексеми, представлене гіперсемою/гіперсемами – семантичним компонентом вищого порядку, що організовує навколо себе розгортання семантичного поля. Центр поля складається з одиниць, що мають інтегральне, спільне з ядром диференційне значення. Периферія включає найбільш віддалені від ядра одиниці, спільне родове значення яких належить до потенційної, імовірнісної семантики [Фрумкіна, 1998: 15]. За частотністю використання певних ознак виділяють ближню й віддалену периферію.

Структура концепту – категорія динамічна, що пояснюється мінливістю зовнішнього світу людини та внутрішньої системи цінностей. Концепт не може бути статичним, скільки його зміст постійно насичується, а обсяг збільшується за рахунок нових ознак, у той час як певні ознаки зникають, тому що стають архаїчними, неактуальними. Тому будь-який синхронний опис концепту завжди буде саме описом структури й змісту концепту на конкретному історичному етапі і він не може бути екстрапольованим на якийсь більш-менш тривалий період існування суспільної свідомості [Попова, Стернин, 2007: 164].

Уявлення про номінативне поле концепту полягає у встановленні та описі сукупності мовних засобів, які називають концепт і його окремі ознаки. Ядро номінативного поля встановлюється через синонімічне розширення ключового слова та через аналіз контекстів, у яких трапляється досліджуваний концепт. У нашому випадку це тексти політичних промов Дж. Буша мол. і Б. Обама. Виписуються будь-які номінації включно з okazіональними, індивідуально-авторськими, описовими.

Периферійні компоненти номінативного поля концепту встановлюються різними способами. У процесі аналізу текстів зазвичай відбираються номінації різновидів денотативної складової концепту та його окремих ознак. Одним із таких способів є розкриття сполучуваності лексем, які об'єктивують концепт у мові, що дає можливість виявити певні складники концепту. Із різноманітних прикладів сполучуваності лексем, що входять до ядра номінативного поля, із дієсловами чи прикметниками, можна вивести численні когнітивні ознаки, які характеризують концепт. Усі ці когнітивні ознаки включаються в опис концепту, а частотність їх уживання в

різних текстах фіксується для виявлення найяскравіших, найбільш комунікативно релевантних. Для виокремлення когнітивних ознак базових концептів політичного дискурсу – концептуальної опозиції WE–THEY, концептів DEMOCRACY та FREEDOM – у дискурсах Дж. Буша мол. і Б. Обама ми використовували опцію Concordance програмного забезпечення Textanz (див. рис. 1.5).

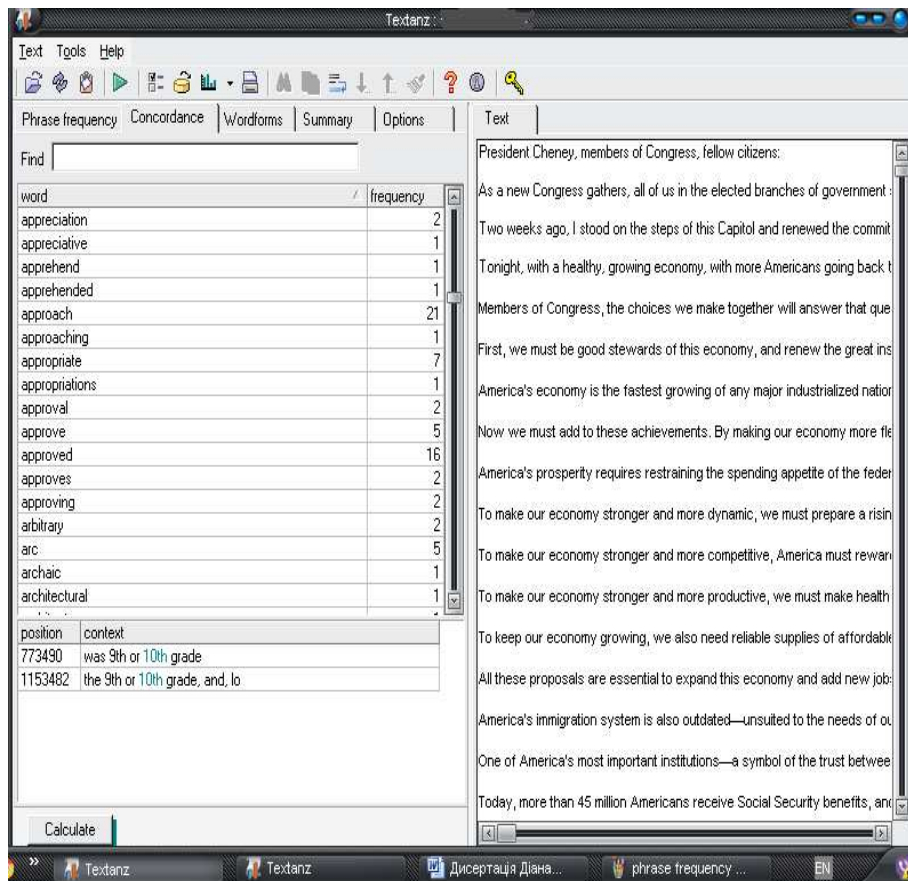

Рис. 1.5 Опція. Concordance програмного забезпечення TEXTANZ

Така опція дає змогу побудувати список усіх окремих лексем та їх контексту. Ці дані значно полегшили проведення кількісних підрахунків під час аналізу когнітивних ознак концептів, оскільки для цього потрібно було проаналізувати специфіку й частотність слів-супровідників ключових лексем та інших вербалізаторів концептів.

Наступне завдання – розкриття аксіологічного компонента мовних одиниць, що репрезентують певні концепти, оскільки, як уже зазначалося вище, центральною ланкою концепту є цінність, яка ґрунтується на оцінності та актуальності. Оцінність зумовлюється наявністю аксіологічного складника в денотаті мовної одиниці, що є ім'ям концепту, у властивих цій одиниці оцінних конотаціях, у її сполучуваності з оцінними епітетами. Соціально зумовлена необхідність

реалізується в продуктивності використання мовних одиниць на позначення концепту, зокрема в частотності їх уживання в реальній комунікації. Цінність вважається змінною концепту, оскільки вона може значно відрізнятись у різних культурах та й навіть на різних етапах існування концепту у свідомості носіїв тієї самої культури.

Життя англomовного суспільства дає багатий матеріал для аналізу ціннісних структур сучасності. У суспільній свідомості, крім чітко протиставлених концептів «свій»–«чужий» (концептуальна опозиція WE–THEY), представлені концепти DEMOCRACY, FREEDOM, які, як засвідчив наш аналіз, належать до базових концептів англomовного політичного дискурсу.

Ми пропонуємо комплексний підхід до аналізу мовних засобів, що використовуються як вербалізатори концептуальної опозиції WE–THEY, концептів DEMOCRACY, FREEDOM, які на основі проведеного контент-аналізу можна вважати такими, що належать до базових концептів англomовного політичного дискурсу. Як показує наш подальший аналіз, способи вербалізації концептів свідомо чи несвідомо обираються мовцем залежно від його концептуального стилю.

Проведений кількісний контент-аналіз дав змогу виявити, що вербалізатори концептів WE та THEY дискурсі Дж. Буша мол. складають 9854 (57 % від загальної кількості) і 7369 (43 % від загальної кількості) слововживань відповідно, у дискурсі Б. Обама – 10 481 (69 % від загальної кількості) слововживання та 4039 (31 %) слововживань відповідно (див. розділ 3, табл. 3.1).

Також кількісний контент-аналіз дав змогу встановити, що частотність використання ключової лексеми *democracy* разом із її похідними й іншими вербалізаторами концепту DEMOCRACY у дискурсі Дж. Буша мол. складає 723 слововживання, у дискурсі Б. Обама – 255 (див. розділ 3, табл. 3.2). Можемо констатувати, що в дискурсах обох політиків частотність ключової лексеми *democracy* разом із її похідними є найвищою, а частотність інших вербалізаторів незначно різниться.

Частотність ключової лексеми *freedom* разом із її похідними й іншими вербалізаторами концепту FREEDOM складає 1399 слововживань у Дж. Буша мол. та 505 у дискурсі Б. Обама (див. розділ 3, табл. 3.3).

Наведені в таблиці результати свідчать, що в дискурсах обох президентів частотність ключової лексеми *freedom* разом із її похідними є найвищою, проте спостерігаються значні відмінності в частотності використання інших вербалізаторів концепту FREEDOM. Причини цих розбіжностей пояснені нами в третьому розділі цього дослідження.

Особливості вербалізації концептів DEMOCRACY, FREEDOM і концептуальної опозиції WE–THEY у дискурсах Дж. Буша мол. та Б. Обами, концептуальні стилі яких ми порівнюємо, будуть проаналізовані в третьому розділі нашого дослідження.

2.1. Лексичні маркери аналітичного та реляційного концептуальних стилів англомовних політиків

Аналітичний та реляційний концептуальні стилі різняться низкою параметрів, лінгвальних, соціо- й психолінгвальних тощо. Здійснений аналіз емпіричного матеріалу дав змогу виокремити певний набір параметрів, який характеризує кожен зі стилів. Отож, параметрами реляційного концептуального стилю є *affective, social integration, humanistic* etc., у той час як параметри аналітичного концептуального стилю – *cognitive, social distance, mechanical* etc. (див. табл. 1.1 у розділі 1).

Як засвідчує аналіз, відсутність одного параметра передбачає наявність іншого, полярного йому. Параметри, притаманні аналітичному концептуальному стилю, характеризують мовлення Джорджа Буша мол.; параметри, притаманні реляційному концептуальному стилю, властиві мовленню Барака Обами.

Проведене дослідження дає підставу стверджувати, що мовлення носіїв різних концептуальних стилів теж різниться. Аналіз фрагментів дискурсів Дж. Буша мол. та Б. Обами дав нам змогу виокремити низку лексичних і стилістичних маркерів, які характеризують їх концептуальні стилі.

Одним із параметрів розмежування аналітичного та реляційного концептуальних стилів є орієнтація на форму або значення (*sign-oriented / meaning-oriented*). Мовців із реляційним концептуальним стилем вважають орієнтованими на значення (*meaning-oriented*), а не на форму, тобто головний фокус – на тому, що мовець намагається сказати, донести, а не на формі й правильності слів, якими він послуговується.

Значення слова можна вважати певною мірою психоментальним фрагментом колективної етносвідомості, конвенційно закріпленим за певною мовною формою, завдяки чому воно існує в індивідуальній

свідомості в різних способах застосування. Суперечності між колективною та індивідуальною природою значення досі залишаються однією з проблем теорії значення. Це протиріччя може бути розв'язане на підставі комунікативного потенціалу знака: якщо є можливості встановлення взаєморозуміння між носіями мови, то можливо узгодити їхній досвід, створивши, за словами Е. Гуссерля, «єдиний інтерсуб'єктивний світ» [Сборик, 2014: 168].

Ми проаналізували масив промов обох політиків, аби виявити, якою мірою кожен із них орієнтований на значення чи/або форму у своїх дискурсах. Орієнтація мовця на значення (*meaning oriented*) виявляється через частотність використання синонімічного ряду лексем на зразок *mean, understand*, які позначають взаємозумовлені когнітивні процеси *означати – розуміти*, а також прагматичних дискурсивних маркерів *I mean, the thing is, you see, you know*, які мовець використовує для інтерпретації змісту (топіка), установленого попереднім дискурсом [Засекін, 2001]. Орієнтація на значення посилюється використанням синонімічного ряду лексеми *explain*, оскільки це підкреслює намагання мовця донести до адресата саме ті значення, які він закладає в мовні одиниці.

Результати здійсненого емпіричного аналізу свідчать, що і Дж. Буш мол., і Б. Обама орієнтуються на зміст, а не на форму. Водночас частотність наведених вище мовних одиниць є трохи вищою в дискурсі Б. Обама, ніж у Дж. Буша мол. – 844 слововживання (0,37 % від загальної кількості слів) проти 740 словоживань (0,33 % від загальної кількості) відповідно. Ця різниця не може вважатися достатньою підставою для того, щоб стверджувати, що цей параметр характеризує різні концептуальні стилі. Одержаний результат можна пояснити тим, що політичний дискурс увесь орієнтований на аспект змісту, а не на форму, мовні одиниці набувають потрібних конотацій лише в контексті. Політичному дискурсу властивий специфічний зміст, а не форма [Шейгал, 2000; Corcoran, 1979], тому параметр *sign-oriented/meaning-oriented* не може вважатися релевантним для політичного дискурсу.

Психолінгвальним критерієм, який використовується для розмежування аналітичного та реляційного концептуальних стилів, є частотність застосування лінгвальних маркерів модальності – візуальних, тактильних й аудіальних символів (предикатів). Важливою частиною інформації, яка розкриває структуру поточного внутрішнього стану,

є мовні патерни. Кожна модальність – візуальна, аудіальна, кінестетична – указує, який внутрішній досвід мовця представлений у цій сенсорній системі.

Існує залежність між домінуючою модальністю, через яку людина сприймає світ, та словами, котрими це сприйняття виражається, які ще називають предикатами мовлення. Предикати формуються в людини на несвідомому рівні і є тими ключами, які надають можливість доступу до несвідомого в адресата, до його внутрішніх психічних процесів. Оскільки провідне положення в організації основних форм прояву модальностей людини (зорово-аудіально-кінестетичної системи) займає слух, а саме слухова рецепція та її найважливіша складова частина – мовленнєвий слух, який тлумачать як нову форму слухової перцепції, що породжена мовою як основним засобом спілкування [Гируцкий, 2010: 149-152], то частотність предикатів для вираження аудіальної репрезентативної системи має бути вищою, порівняно з предикатами для вираження інших модальностей.

Аналіз використання візуальних предикатів (*to see, to perceive, to observe, to view, to notice, to watch, to look, to focus, etc.*), аудіальних (*to say, to speak, to call, to talk, to hear, to address, to shout, to report, noisy, loud, to express, to listen etc.*) і тактильних (*to touch, to feel, to contact, tactile, to handle, to hold etc.*) предикатів у фрагментах дискурсів Дж. Буша мол. та Б. Обама засвідчив такі результати: у дискурсах Б. Обама й Дж. Буша мол. кількість візуальних предикатів складає 42 та 32,7 % від загальної кількості відповідно; кількість тактильних предикатів – 1,4 і 0,5 %; чисельність аудіальних предикатів – 56,6 та 66,8 % відповідно.

Згідно з Р. Коен, мовлення осіб із реляційним концептуальним стилем характеризується значно ширшим використанням візуальних і тактильних символів (предикатів), порівняно з мовленням осіб з аналітичним концептуальним стилем. Тобто отримані результати, а саме 43,4 % візуальних та тактильних символів загалом у Б. Обама проти 33,2 % у Дж. Буша мол. дають змогу стверджувати, що концептуальний стиль Б. Обама тяжіє до реляційного, а концептуальний стиль Дж. Буша мол. – до аналітичного.

Існує також залежність концептуального стилю від соціальних чинників, зокрема типу сім'ї й сімейних стосунків. Відповідно, одним із соціолінгвальних параметрів розмежування аналітичного

та реляційного концептуальних стилів індивіда, за Р. Коен і Дж. Гейл, який був виокремлений через аналіз вербального контенту, є експлікація в мовленні залежності або незалежності від сім'ї (*dependent on their families as adults / reluctant to be dependent on their families*).

Для аналізу параметра *залежність/незалежність від сім'ї* ми використовували метод контент-аналізу. Відібрано найчастотніші лексеми, що входять до лексико-семантичного поля *family*. Кількість відібраних одиниць – 30. Частотність їх використання в дискурсі Дж. Буша мол. складає 1127 словживань, у дискурсі Б. Обама – 1474. Ми об'єднали ці одиниці в певні групи та проаналізували застосування найчастотніших лексем, які входять до лексико-семантичного поля *family*, у дискурсах Дж. Буша мол. і Б. Обама. Лексеми були відібрані за допомогою аналізу 10 лексикографічних джерел і на підставі аналізу фрагментів дискурсів Дж. Буша мол. та Б. Обама. Результати відображено в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1

**Уживання одиниць лексико-семантичного поля *family*
у дискурсах Дж. Буша мол. і Б. Обама**

Одиниці лексико-семантичного поля <i>family</i>	Кількісні показники в дискурсі Дж. Буша мол.	Кількісні показники в дискурсі Б. Обама
Children (child, baby)	298	388
Home	184	213
Family	173	305
Parents	151	180
Generation	104	155
Wife	69	52
Grandchildren	46	9
Daughter	38	67
Son	32	29
Other kin	20	36
Grandparents	12	40
Усього	1127	1474

У дискурсі Дж. Буша мол. найчастотнішими є лексичні одиниці *child* із синонімом *kid* та похідним *children* (298 випадків) та *home* (181 випадок). Найчастотнішою одиницею в дискурсі Б. Обама є

child із синонімом *kid* і похідним *children* (388 випадків), наступною за частотністю є лексема *family* (305 випадків). При доволі значній відмінності в частотності лексем простежуємо також неабиякі розбіжності й у прагматичному плані, зокрема в Дж. Буша мол. висока частотність використання лексичної одиниці *child* пов'язана, передусім, із законом про реформування освіти *No Child Left Behind Act*, де значення цієї лексеми є абстрактним.

У Б. Обама лексема *child* поєднується здебільшого із присвійними займенниками *my*, *our*, *your*, що робить її значно конкретнішою та більше наближеною до адресата. На противагу лексичній одиниці *home*, яка є частовживаною в дискурсі Дж. Буша мол. та переважно використовується в значенні *homeland*, найчастотнішою лексемою дискурсу Б. Обама є *family*, яка набуває конкретного смислу через поєднання з присвійними займенниками *your* (у більшості випадків) та *my*.

Для розмежування аналітичного й реляційного концептуальних стилів особистості слугує також критерій *конкретність/ абстрактність*. Конкретність властива мовцям із реляційним концептуальним стилем, абстрактність – мовцям з аналітичним концептуальним стилем. Кількість згадувань про членів власної родини, а не абстрактної, будь-якої – 73 у Б. Обама (вищий ступінь конкретності) проти 36 у Дж. Буша мол. (нижчий ступінь конкретності), до того ж про власних дітей Б. Обама згадує дев'ять разів, Дж. Буш мол. – лише двічі, про бабусю Б. Обама згадує сім разів, Дж. Буш мол. жодного разу не згадує про бабусю/дідуся. Мішель Обама в дискурсі Б. Обама представлена спочатку як дружина – *my wife, love of my life* (15 випадків із 34), а тоді вже як Перша Леді, як, наприклад, у поданому нижче фрагменті:

My wife, Michelle, is there and she could give you a much longer list than I do. And most of the time, I learn it by asking her [113].

У цьому прикладі Б. Обама представляє Мішель Обаму як дружину й називає її лише на ім'я.

Лора Велч (Буш), дружина Дж. Буша мол., у його дискурсі, натомість, спочатку представлена як Перша Леді, а тоді – дружина (лише два випадки з 32), як, наприклад, у наведеному нижче уривку з промови Дж. Буша мол.:

And I am proud that the leader of this nationwide effort will be our First Lady, Laura Bush [94].

У цьому фрагменті Дж. Буш мол. представляє Лору Буш як Першу Леді, звертається до неї на ім'я й прізвище, але не згадує про їхній сімейний статус.

На основі проведеного аналізу фрагментів дискурсу Дж. Буша мол. та Б. Обама можемо стверджувати, що на вербальному рівні вища залежність від сім'ї прослідковується в Б. Обама як носія реляційного концептуального стилю, у Дж. Буша мол. як носія аналітичного концептуального стилю залежність від сім'ї є значно нижчою.

Серед соціолінгвальних критеріїв для розмежування концептуальних стилів варто виокремити критерій *егоцентричність/соціоцентричність* (*egocentric/sociocentric*) [Hale, 1986: 35] або *вагомість/невагомість відносин* (*relations are important / not important*) [Cohen, 1969]. Для особистостей із реляційним концептуальним стилем відносини мають значну цінність, тому зі сфери сімейних стосунків вагомість відносин переноситься на сферу професійних взаємин. Відповідно, для індивідів з аналітичним концептуальним стилем важливість відносин є значно нижчою.

Для аналізу параметра *вагомість/невагомість відносин* ми відібрали 17 одиниць, які входять до лексико-семантичного поля *relations*. У дискурсі Дж. Буша мол. зафіксовано вживання 10 одиниць, у Б. Обама – 12 (див. розділ 2, табл. 2.2). Частотність у Б. Обама складає 222 слововживання, у Дж. Буша мол. – удвічі менше, лише 110. Можемо констатувати, що частотність одиниць лексико-семантичного поля *relations* є вищою в дискурсі Б. Обама. Крім того, використання певних одиниць із наведеного ряду в дискурсі Дж. Буша мол. взагалі не зафіксоване.

Ми проаналізували частотність використання лексеми *relation(s)* та її синонімів у дискурсах Дж. Буша мол. й Б. Обама. Отримані результати засвідчили, що Б. Обама використовує цю лексему та її синоніми удвічі частіше, ніж Дж. Буш мол. (150 випадків проти 75 відповідно). Результати відображено в табл. 2.2.

Такі результати дають змогу стверджувати, що стосунки для Б. Обама значно важливіші, ніж для Дж. Буша мол., що підтверджується також даними, отриманими в ході аналізу вербалізації концептуальної опозиції WE–THEY, про що йдеться в третьому розділі нашої роботи. Крім того, для особистостей із реляційним концептуальним стилем кількість використання синонімів із синонімічного ряду є

Таблиця 2.2

**Вживання одиниць лексико-семантичного поля *relations*
у дискурсах Дж. Буша мол. та Б. Обама**

Одиниці лексико- семантичного поля <i>relations</i>	Кількісні показники в дискурсі Дж. Буша мол.	Кількісні показники в дискурсі Б. Обама
Relation(s)	45	32
(Inter)connection	5	39
Link(ing)	1	5
Tie(s)	3	12
Bond	6	8
Association	6	1
Affiliation	10	12
Alliance(s)	3	26
Interdependence	-	2
Similarity	-	13
Common	32	59
Mutual	3	13
Усього	110	222

високою, для індивідів з аналітичним концептуальним стилем – середньою, що теж є одним із критеріїв для розрізнення концептуальних стилів [Cohen, 1969: 833]. Як засвідчують наведені в табл. 2.2 дані, із синонімічного ряду лексеми *relation(s)* (відібрано 17 одиниць) Б. Обама використовує 13 лексичних одиниць, Дж. Буш мол. – лише дев'ять, що підтверджує їх тяжіння до різних концептуальних стилів.

Тяжіння до полюсів *duty/loyalty* є також соціолінгвальним критерієм розмежування різних концептуальних стилів особистості, який, згідно з Р. Коен, залежить від типу сімейних стосунків. Оскільки більшість осіб з аналітичним концептуальним стилем походить із сімей із чітким розподілом обов'язків серед членів родини та встановленою ієрархією (найчастіше білі американці), то вони тяжіють до полюса *duty*. Особи з реляційним концептуальним стилем, зазвичай, походять із родин, де обов'язки виконуються будь-яким членом родини залежно від обставин (зазвичай афроамериканці), тому вони тяжіють до полюса *loyalty*, що простежується й на вербальному рівні.

Для аналізу параметра *тяжіння до полюсів loyalty/duty* виокремлено лексеми, що входять до синонімічних рядів *loyalty* і *duty*. Ми проаналізували використання лексем із синонімічних рядів *duty* та *loyalty* у

фрагментах дискурсів Дж. Буша мол. й Б. Обама. Загальна кількість слововживань для одиниці *duty* та найближчих синонімів складає 420 для Б. Обама й 555 для Дж. Буша мол.; для одиниці *loyalty* та найближчих синонімів – 119 і 51 слововживання відповідно.

Аналіз п'яти відібраних нами найчастотніших одиниць у дискурсах обох політиків дав такі результати: у дискурсі Дж. Буша мол. усі п'ять найчастотніших одиниць входять до синонімічного ряду *duty* (*responsible, mission, job, duty, calling*) і жодної – до синонімічного ряду *loyalty*. У дискурсі Б. Обама серед п'яти найчастотніших лексем дві входять до синонімічного ряду *loyalty* (*trust(y), dedicated*), три – до синонімічного ряду *duty* (*responsible, job, mission*). Результати подано в табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Уживання синонімічних одиниць лексем *loyalty* та *duty* в дискурсах Дж. Буша мол. і Б. Обама

Полюс <i>Loyalty</i>	Кількісні дані в дискурсі Дж. Буша мол.	Кількісні дані в дискурсі Б. Обама	Полюс <i>Duty</i>	Кількісні дані в дискурсі Дж. Буша мол.	Кількісні дані в дискурсі Б. Обама
Trust(y)	23	31	Responsible (responsibility)	123	153
Dedicated	2	23	Mission	103	30
Love one's country etc.	4	18	Job	94	66
Patriot (ism)	8	18	Duty	57	20
Devoted	5	8	Call(ing)	35	20
Allegiance	-	7	Task	20	21
Faithful	3	5	Obligation	20	16
Fidelity	-	4	Service	49	25
			Burden	9	24
			Part	7	25
			Інші (charge, requirement etc.)	38	20
Усього	51	119	Усього	555	420

Як свідчать наведені в таблиці дані, частотність використання лексем значно відрізняється в дискурсах обох політиків. У Дж. Буша мол.

найчастотнішими є такі лексеми: *responsibility* – 20, 3 %, *mission* – 17 %, *job* – 15,5 %, *duty* – 9,4 %, *calling* – 5,8 % від загальної кількості слововживань, усі з яких належать до контекстуального синонімічного ряду *duty*, що підтверджує важливість цього поняття для Дж. Буша мол., і серед найчастотніших немає жодної одиниці із синонімічного ряду *loyalty*.

Найчастотнішими одиницями дискурсу Б. Обама є *responsibility* – 28,8 %, *job* – 12,4 %, *trust* – 5,8 %, *mission* – 5,6 % та *dedication* – 4,3 % від загальної кількості, із них три одиниці належать до контекстуального синонімічного ряду *duty* (*responsibility*, *job*, *mission*) та дві (*trust*, *dedication*) – до контекстуального синонімічного ряду *loyalty*. Отже, для дискурсу Дж. Буша мол. поняття *duty* є більш актуальним, ніж для Б. Обама, а поняття *loyalty*, навпаки, не є таким актуальним, як для Б. Обама, що підтверджує їх належність до різних концептуальних стилів.

Проаналізуємо когнітивно-дискурсивні параметри концептуальних стилів. Першим із них є чутливість до локальних/глобальних характеристик дискурсу – *sensitivity to parts / global characteristics* [Cohen, 1969: 844]. У мовленні осіб із реляційним концептуальним стилем більше уваги приділяється глобальним характеристикам. На рівні дискурсу ці відмінності можна простежити за допомогою аналізу використання мовцями дискурсивних маркерів, концептуальним профілем яких є позначення локального або глобального відношення між сегментами дискурсу [Засекін, 2001].

За основу ми взяли парадигму дискурсивних маркерів, запропоновану С. В. Засекіним, який виокремлює три групи маркерів – семантичні (позначають відношення причини, наслідку, протиставлення, доповнення, темпоральності – *because, so, but, however, and, then* etc), прагматичні (позначають відношення підстави, висновку й контрасту – *because, since, so, then, but, still, thus* etc) та топікальні (маркери інтродукції/реінтродукції топіка, відхилення від топіка, парадигматизації топіка, коментаря – *so, well, look, listen, I mean, you know, by the way* etc.) [Засекін, 2001].

Семантичні маркери співвідносять дві суміжні пропозиції, прагматичні є виразниками зв'язку між двома суміжними мовленнєвими актами. Ці дві групи маркерів є виразниками локальної стратегії когерентності. Топікальні маркери утворюють глобальні когерентні відношення й функціонують як засоби тематичної організації дискурсу.

Проаналізувавши фрагменти дискурсів Дж. Буша мол. і Б. Обама, ми з'ясували, що для Б. Обама прототиповими дискурсивними маркерами локальної когерентності є *and, but, because, so, then, while*. Для Дж. Буша мол. – відповідно, *and, because, so, but, yet, before*. Прототиповими дискурсивними маркерами глобальної когерентності дискурсу для Б.Обама є *so, but, now, well, you know, for example*, для Дж. Буша мол. – *so, but, well, you know, by the way, I mean*.

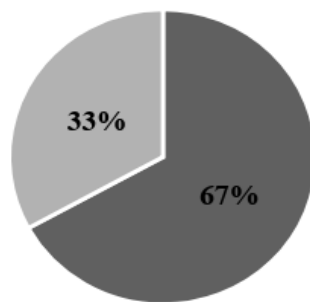
Крім того, проведений аналіз дав змогу встановити, що в дискурсі Б. Обама частотність використання дискурсивних маркерів локальної стратегії когерентності дискурсу становить 67 %, у Дж. Буша мол. – 85 % від загальної кількості відповідно; кількість дискурсивних маркерів глобальної стратегії когерентності в Б. Обама – 33 %, у Дж. Буша мол. – 15 % від загальної кількості. Результати відображено на діаграмах (див. рис. 2.1 та 2.2).

Рис. 2.1. Дискурсивні маркери локальної та глобальної стратегій когерентності дискурсу Дж. Буша мол.

Діаграма ілюструє, що кількість маркерів глобальної стратегії когерентності дискурсу в Дж. Буша мол. є доволі незначною.

Можемо констатувати, що, попри те, що кількість маркерів локальної стратегії в дискурсі Б. Обама перевищує кількість маркерів глобальної стратегії, як показано на діаграмі 2.2, співвідношення все ж різниться, порівняно з відповідними показниками в дискурсі Дж. Буша мол. Як засвідчують отримані результати, кількість маркерів глобальної стратегії в дискурсі Б. Обама більш ніж удвічі переважає чисельність тих самих маркерів у дискурсі Дж. Буша мол., що можна вважати характерною рисою мовлення носіїв реляційного концептуального стилю, які більше сфокусовані на глобальних характеристиках дискурсу, ніж носії аналітичного концептуального стилю.

■ Маркери локальної стратегії ■ Маркери глобальної стратегії

Рис. 2.2. Дискурсивні маркери локальної та глобальної стратегії когерентності дискурсу Б. Обами

Для розмежування реляційного та аналітичного концептуальних стилів особистості слугує також такий критерій, як параметр *cognitive / affective*. Згідно з Р. Коен, мовлення осіб із реляційним концептуальним стилем характеризується як *affective*, відповідно, мовлення осіб з аналітичним концептуальним стилем – як *cognitive*. На рівні дискурсу ці відмінності можна простежити за допомогою аналізу частотності використання обома політиками когнітивних й афективних дієслів (*cognitive/affective verbs*).

Узявши за основу класифікацію дієслів на когнітивні та афективні, запропоновану відомим американським психологом доктором Бенджаміном Блумом, ми відібрали когнітивні та афективні дієслова у фрагментах дискурсів Дж. Буша мол. і Б. Обами. Загальну кількість дієслів у дискурсі кожного політика взяли за 100 %. У результаті ми отримали такі дані. У дискурсі Дж. Буша мол. афективні дієслова складають 42 %, когнітивні дієслова – 58 % від загальної кількості. У дискурсі Б. Обами кількість афективних дієслів складає 61 %, когнітивних дієслів – 39 % від загальної кількості. Результати відображено на діаграмах (див. рис. 2.3 і 2.4).

На цій діаграмі показано співвідношення між когнітивними й афективними дієсловами в дискурсі Дж. Буша мол. Як засвідчують отримані дані, кількість когнітивних дієслів у дискурсі Дж. Буша мол. є вищою, ніж чисельність афективних дієслів, що характеризує мовлення носіїв аналітичного концептуального стилю.

Рис. 2.4 унаочнює співвідношення між кількістю когнітивних та афективних дієслів у дискурсі Б. Обама. Як видно з рисунка, кількість афективних дієслів у дискурсі Б. Обама значно перевищує чисельність когнітивних дієслів, що є характерною рисою мовлення носіїв реляційного концептуального стилю.

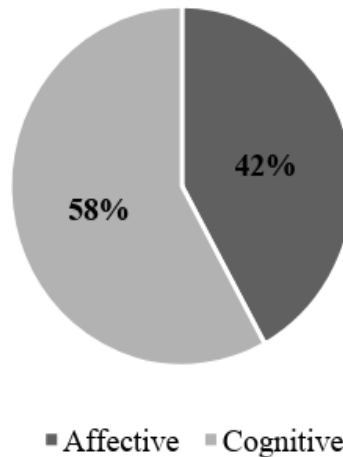

Рис. 2.3. Афективні й когнітивні дієслова в дискурсі Дж. Буша мол.

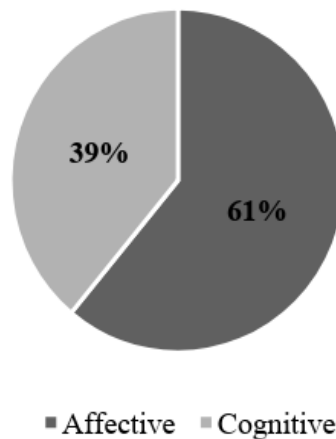

Рис. 2.4. Афективні й когнітивні дієслова в дискурсі Б. Обама

Одержані результати аналізу вищеназваних параметрів і критеріїв розмежування реляційного та аналітичного стилів дають змогу стверджувати, що мовлення Дж. Буша мол. тяжіє до аналітичного концептуального стилю, а мовлення Б. Обама – до реляційного концептуального стилю.

2.2. Стилiстичнi маркери аналiтичного та реляцiйного концептуальних стилiв англomовних полiтикiв

Мовлення осiб iз реляцiйним концептуальним стилем характеризується вищою експресивнiстю, порiвняно з мовленням осiб з аналiтичним концептуальним стилем, яке є бiльш контрольованим i стриманим, що виявляється у використаннi повторiв, iнверсiй, риторичних запитань, паралельних конструкцiй тощо. Проведений аналiз дає змогу стверджувати, що частотнiсть використання таких мовних засобiв вища в Б. Обама, нiж у Дж. Буша мол. – частотнiсть iнверсiй у п'ять разiв вища (0,1 % проти 0,02 % вiдповiдно), риторичнi запитання трапляються майже удвiчi частiше (1,6 % вiд загальної кiлькостi речень у Б. Обама проти 0,9 % вiд загальної кiлькостi речень в Дж. Буша мол.). Точну кiлькiсть повторiв важко прорахувати, проте в Б. Обама повтори є одним з улюблених засобiв здiйснення тактик впливу, iх кiлькiсть значно перевищує вiдповiдну чисельнiсть у Дж. Буша мол.

Повторення коротких речень надзвичайно широко застосовується Б. Обамою, як-от у наведеному нижче прикладi:

But above all, I will never forget who this victory truly belongs to. It belongs to you. It belongs to you. ... with that American creed: Yes we can. ... and reach for the ballot. Yes we can. ... a new sense of common purpose. Yes we can. ... and a democracy was saved. Yes we can. ... we shall overcome. Yes we can [107].

У цьому дуже короткому фрагментi лаконiчне висловлення *Yes we can*, яке перетворюється в слоган, повторюється чотири рази та здiйснює ефект програмування аудиторiї.

Характерними особливостями мовлення осiб iз реляцiйним концептуальним стилем є також порушення синтаксичної будови речення, вища частотнiсть лаконiчних висловлень, незакiнченi або перерванi речення, висока частотнiсть i повторюванiсть тих самих сполучникiв [Cohen, 1969: 851]. Ми проаналiзували частотнiсть усiх вищезазначених особливостей мовлення в масивi промов обох полiтикiв i виявили, що загальна кiлькiсть речень у проаналiзованому масивi фрагментiв дискурсу Дж. Буша мол. – 12 856, середня кiлькiсть слiв на речення – 17,14 слова, найдовше речення мiстить 97 слiв. Для масиву фрагментiв дискурсу Б. Обама одержанi данi є такими: загальна кiлькiсть речень – 12 235, середня кiлькiсть слiв на речення – 18,44 слова, найдовше речення мiстить 125 слiв.

Попри те, що середня кількість слів на речення в Б. Обама виявилася більшою, ніж у Дж. Буша мол., кількість коротких речень у його дискурсі теж значно вища – 10,6 % проти 6,7 % від загальної кількості речень у Дж. Буша мол. (короткими або лаконічними вважаємо висловлення, які містять менше п'ять слів). У дискурсі Б. Обама речення або короткі, або дуже довгі, із багаторазовим повторенням сполучників та сполучних слів, що характеризує мовлення осіб із реляційним концептуальним стилем.

Проаналізуємо ще один релевантний приклад фрагмента дискурсу Б. Обама:

*With respect to the «hot mic» in France, I'm not going to comment on conversations **that** I have with individual leaders, **but** what I will say is this: The primary conversation I had with President Sarkozy in that meeting revolved around my significant disappointment **that** France had voted in favor of the Palestinians joining UNESCO, knowing full well that under our laws, **that** would require the United States cutting off funding to UNESCO, **and** after I had consistently made the argument **that** the only way we're going to solve the Middle East situation is **if** Palestinians and Israelis sit down at the table and negotiate; **that** it is not going to work to try to do an end run through the United Nations [33].*

Висловлення в наведеному прикладі поєднані між собою сполучниками *that, but, and, if* загальною кількістю вісім, причому сполучник *that* повторюється п'ять разів. Висока частотність використання та повторюваність сполучників характерні для мовлення осіб із реляційним концептуальним стилем. Для дискурсу Б. Обама повторюваність сполучників у межах одного речення є надзвичайно частотною. Наведемо ще один приклад, який ілюструє це твердження:

*You've got to go out there **and** talk to your friends **and** your neighbours **and** your coworkers, to your cousins **and** nephews **and** uncles **and** whoever is out there [71].*

У наведеному вище прикладі сполучник *and* повторюється шість разів, що підтверджує належність Б. Обама до реляційного концептуального стилю.

Розглянемо приклад дискурсу Дж. Буша мол. й проаналізуємо частотність уживання сполучників:

*Consider how the world looks four-and-a-half years into the war on terror: The terrorists have lost their home base in Afghanistan, **and** no longer have control of a country where they can train recruits **and** plot new attacks; many of their leaders are dead or in custody, **and** the rest of*

them are on the run; they've been reduced to using messengers to communicate; they're running low on funds, and have been forced to beg the terrorists in Iraq to send money; countries that once allowed them free reign are now on the hunt [99].

Висловлення, як бачимо, відокремлені одне від одного лише знаками пунктуації, що є особливістю мовлення осіб з аналітичним концептуальним стилем, а сполучник лише один – *and*, і він використовується тільки для поєднання однорідних членів речення.

Кількість речень із порушеним порядком слів у Б. Обама в понад чотири рази перевищує цю кількість у Дж. Буша мол. – 0,3 та 0,07 % від загальної кількості речень відповідно. У Б. Обама це особливо стосується неправильного порядку слів у непрямих питаннях, наприклад:

...and the communities themselves are involved in designing and thinking through how do we move forward [8].

У наведеному прикладі, замість прямого порядку слів, як прийнято в непрямих питаннях в англійській мові, ми спостерігаємо порядок слів, типовий для питальних речень, що є порушенням правил граматики. Часто в дискурсі Б. Обама фіксується також дублювання присудка, що подекуди трапляється й у дискурсі Дж. Буша мол., проте не є дуже частотним. Кількість таких випадків у Б. Обама в чотири рази вища (0,3 % проти 0,07 % від загальної кількості речень у Дж. Буша мол. відповідно).

Досить частотними в дискурсах обох політиків є речення незакінчені або перервані, проте в Б.Обама їх кількість значно більша, що свідчить про те, що Б. Обаму як особу з реляційним КС легше відволікти. Загальна кількість незавершених висловлень у дискурсі Б. Обама є майже удвічі більшою, ніж у Дж. Буша мол. (2,9 проти 1,7 % відповідно).

Результати аналізу лексичних і стилістичних маркерів концептуальних стилів відображено в табл. 2.4.

У табл. 2.6 ми порівняли частотність використання візуальних, тактильних й аудіальних предикатів, використання афективних і когнітивних дієслів, частотність маркерів локальної та глобальної когерентності дискурсу, а також використання інверсій, риторичних запитань, речень із порушенням синтаксису, лаконічних та незавершених висловлень.

Таблиця 2.4

**Лінгвальні характеристики концептуальних стилів
Дж. Буша мол. і Б. Обама**

Лінгвальні маркери	Кількість у дискурсі Б. Обама (%)	Кількість у дискурсі Дж. Буша мол. (%)
Частотність використання візуальних і тактильних предикатів	56,6	33,2
Частотність використання аудіальних предикатів	43,4	66,8
Частотність афективних дієслів	61	42
Частотність когнітивних дієслів	39	58
Частотність дискурсивних маркерів глобальної стратегії когерентності дискурсу	23	15
Частотність дискурсивних маркерів локальної стратегії когерентності дискурсу	77	85
Частотність використання інверсій	0,1	0,02
Частотність використання риторичних запитань	1,6	0,9
Порушення синтаксичної будови висловлень	0,3	0,07
Частотність лаконічних висловлень	10,6	6,7
Частотність незавершених висловлень	2,9	1,7

Отримані результати дають підставу стверджувати, що за маркерами, які характеризують мовлення осіб із реляційним концептуальним стилем, показники в дискурсі Б. Обама вищі, ніж у дискурсі Дж. Буша мол. і навпаки, за маркерами, які характеризують мовлення носіїв аналітичного концептуального стилю, дані дискурсу Дж. Буша мол. вищі за показники дискурсу Б. Обама.

Параметр *орієнтування на значення/форму (meaning-/sign-oriented)*, як виявилось, не релевантний для політичного дискурсу, оскільки політичний дискурс загалом орієнтований на прагматичне значення, а не форму, це одна з його головних характеристик.

Інші критерії, які дають змогу розрізняти концептуальні стилі мовців та їх вплив на побудову дискурсів Дж. Буша мол і Б. Обама, проаналізовано в нашому подальшому дослідженні.

2.3. Психолінгвальні засоби реалізації сугестивних стратегій

2.3.1. Вилучення інформації як тактика реалізації сугестивної стратегії

Простежимо характеристики концептуальних стилів Б. Обама та Дж Буша мол. на основі психолінгвальних параметрів – сугестивних стратегій. У межах дослідження сугестії як різновиду впливу виокремлюються процеси опущення (вилучення) й узагальнення інформації як тактики реалізації сугестивної стратегії [Гируцкий, 2010: 157]. Процеси опущення (вилучення) та узагальнення інформації відображають положення трансформаційної граматики про невідповідність між глибинними структурами повідомлення і їхніми поверхневими репрезентаціями, реалізованими в мовленні.

Як універсальні закони моделювання, транспоновані в площину мовленнєвої діяльності, процеси узагальнення – *генералізації* та опущення – *вилучення* услід за Т. Ю. Ковалевською розуміємо як експлікацію лише певної частини інформації, що міститься в глибинній структурі (редукція інформації), вербалізацію її спрощеної версії (неадекватність інформації) і подання її у вигляді гіпотетичної, суб'єктивованої, що й зумовлює нетотожність між глибинною інформативністю повідомлення та його репрезентованою версією [Ковалевська, 2001]. У нашому дослідженні ми притримуємося термінів «вилучення інформації» та «інформаційна генералізація».

Процеси *генералізації* й *вилучення* інформації співвідносні з певними мовними універсальними, які реалізуються через уживання конкретних мовних засобів, які ще називають сугестогенами [Ковалевська, 2001]. Найтиповішими сугестогенами, які слугують засобами реалізації тактики вилучення інформації, слугують номіналізаційні елементи, неспецифічні (абстрактні) іменники, неспецифічні (абстрактні) займенники, дієслова в пасиві, компаративні та суперлативні конструкції.

Для реалізації тактики *інформаційної генералізації* найтиповішими сугестогенами є так звані «універсальні квантифікатори», модальні оператори можливості/необхідності, інтенсифікатори. Ми проаналізували масиви промов обох політиків і виявили, що частотність використання сугестогенів у їхніх дискурсах різниться, що пов'язано з особливостями їх концептуальних стилів. Розглянемо використання сугестонів Дж. Бушем мол. та Б. Обамою детальніше.

Номіналізаційні елементи (або віддієслівні іменники), використання яких призводить до негативного ефекту, який можна пояснити редуцією процесуальної динаміки поняття через коригування його семантики до рівня статичності, та до значної смислової невизначеності повідомлення, належать до слів із *дифузною семантикою* [Ковалевська, 2001: 242]. Номіналізаційні елементи є сугестогенами, якими послуговуються і Дж. Буш мол., і Б. Обама.

Розглянемо приклад фрагмента дискурсу Б. Обами, який ілюструє цей феномен:

*What's stopped us from **meeting** these challenges is not the absence of sound policies and sensible plans. What's stopped us is the **failure** of leadership, the smallness of our politics – the ease with which we're distracted by the petty and trivial, our chronic **avoidance** of tough decisions, our **preference** for **scoring** cheap political points instead of **rolling up** our sleeves and **building** a working consensus to tackle big problems [40].*

Використання Б. Обамою віддієслівних іменників *failure*, *avoidance*, *preference* та герундіальних форм *scoring*, *rolling up*, *building*, *meeting* є прикладом процесу *вилучення інформації*, що демонструє виключення з поверхневої репрезентації певних значущих частин глибинної структури й знижує динаміку мовлення. Оскільки дієслово є не закликом до дії, а власне дією, то використання віддієслівних іменників чи герундіальних форм надає тексту штучної статичності.

Наведемо приклад дискурсу Дж. Буша мол., який унаочнює застосування цих сугестогенів:

*There's no doubt in my mind that Gordon Brown understands that **failure** in Iraq would be a disaster for the security of our own countries; that **failure** in Iraq would embolden extremist **movements** throughout the Middle East; that **failure** in Iraq would basically say to people sitting on the fence around the region that al Qaeda is powerful enough ... [49].*

Як бачимо, Дж. Буш мол. теж доволі часто вживає віддієслівні іменники *failure*, *movements*, що в поєднанні з іншими сугестогенами, використаними в наведеному прикладі, а саме умовним способом дієслова й безособовою формою дієслова, є прикладом *вилучення інформації*.

Процес *вилучення інформації* фіксується також у використанні так званої «неспецифічної» лексики, що є виявом прагнення створити позитивний ефект за його практично повної відсутності, і це також є

прикладом семантичної дифузності. Надмірне вживання таких одиниць асоціюється з повною відсутністю якоїсь визначеності. «Неспецифічними», тобто такими, що характеризуються відсутністю активного суб'єкта речення чи необхідністю дистрибутивної конкретизації загальної семантики його складників, вважаються вербальні елементи, що дуже часто трапляються в політичному дискурсі. При декодуванні таких одиниць виникає ефект сенсового розгалуження, яке може спричинити стан психологічної неусталеності, розгубленості, зумовлюючи внутрішню недовіру до отриманої інформації й бажання дистанціюватися від неї [Ковалевська, 2001].

До таких одиниць належать «неспецифічні» дієслова (пасивні конструкції), які нівелюють інформацію про суб'єкт дії; неспецифічні номени – абстрактні іменники, семантична специфіка яких уможливорює різновекторність сприйняткових тлумачень; займенники, що деконкретизують суб'єкт комунікації [Ковалевська, 2001]. Такою тактикою послуговуються і Б. Обама, і Дж. Буш мол. Наведемо приклади фрагментів дискурсів обох політиків.

Спочатку розглянемо уривок із промови Б. Обама, що ілюструє використання ним цих одиниць:

Most of AlQaida's lieutenants have been defeated. The Taliban's momentum has been broken. And some troops in Afganistan have begun to come home [98].

У наведеному прикладі використання Б. Обамою пасивних конструкцій *have been defeated, has been broken* навіть при наведенні таких фактів, які повинні були б оцінюватись адресатом позитивно, нівелюють позитивну оцінку, оскільки, якщо невідомо, хто це зробив, то й довіряти в цьому випадку немає кому.

Розглянемо фрагмент політичного дискурсу Дж. Буша мол., у якому він послуговується цими сугестогенами:

Our aim, like the United States, is step by step to move control to the Iraqi authorities, to the Iraqi government, and to its security forces, as progress is made. And we've moved from combat to overwatch in the fourth province, and that decision will be made on the military advice of our commanders on the ground. Whatever happens, we will make a full statement to parliament when it returns [49].

Використання Дж. Бушем мол. пасиву в такому висловленні, як *decision will be made*, робить неможливим ідентифікувати виконавця задекларованої дії, що дає змогу у випадку її невиконання уникнути

критики. Іменник *progress*, топонім *the United States* у цьому випадку можна віднести до «неспецифічних» номенів, оскільки їх тлумачення можуть бути дуже широкими. Займенники *most*, *some*, *whatever* у дискурсах обох політиків також викликають недовіру до повідомлення, оскільки невідомо, яка конкретно більшість названа лексемою *most* чи яка конкретна кількість позначена займенником *some* (деякі), а займенник *whatever* допускає нескінченну кількість тлумачень.

Поряд із тенденцією до послаблення номінативної функції політичного дискурсу характерною його рисою є атрибутивна корекція природної семантики компонентів політичного мовлення, при якій прикметникове акцентування, часто надмірне, надає номінаціям іншої сенсової спрямованості [Ожеван, 2012]. Використання компаративних та суперлативних конструкцій, у яких зумисно редукується один із членів порівняння, у результаті чого семантичне обґрунтування такої конструкції залишається нечітким і провокує значну смислову розшарованість, теж є прикладом процесу *вилучення інформації*. Наведемо фрагмент дискурсу Б. Обама, у якому ми зафіксували використання вказаних одиниць:

*We have **the most innovative** economy in the world. We have **the freest** of free-enterprise systems. We know what we are doing. We want to unleash the free-enterprise system [69].*

Застосування Б. Обамою найвищого ступеня порівняння у виразі *the most innovative*, а особливо *the freest*, якого не існує в англійській мові і який утворений спеціально для аудиторії з метою підсилення важливості повідомлення, проте без будь-якого обґрунтування правильності думки, є прикладом корекції природної семантики.

У наступному прикладі автор використовує той самий прикметник у найвищому ступені *the freest*, а також порівняння *less dependent*:

*One reason why I believe this so strongly is because free societies are able to adjust to the times. And we are **the freest** of free societies. ... Our farmers are going to be saying, you know, the crops up, and we're **less dependent** [108].*

В обох випадках Б. Обама не надає жодного обґрунтування чи підтвердження того, що їхнє суспільство насправді є «найвільнішим», а в другому випадку не зрозуміло, менш залежними від кого чи чого будуть фермери. Проте переконаність у правильності власного твердження підкреслюється використанням інтенсифікаторів *so*, *strongly*, що дає змогу передати цю впевненість адресату.

Результати проведеного аналізу дискурсів Дж. Буша мол. і Б. Обама відображено в табл. 2.5, яка унаочнює відсотковий розподіл виокремлених сугестогенів.

Таблиця 2.5

**Засоби реалізації тактики вилучення інформації в дискурсах
Дж. Буша мол. і Б. Обама**

Сугестогени	Дж. Буш мол., %	Б. Обама, %
Номіналізаційні елементи	17,5	18,2
Неспецифічні (абстрактні) іменники	26,2	12
Неспецифічні займенники	34,2	32,1
Дієслова у пасиві	6,7	7,1
Компаративно-суперлативні конструкції	15,4	30,6
Усього	100	100

Загальну кількість виявлених сугестогенів ми взяли за 100 %. Як свідчать наведені в таблиці результати, значні відмінності простежуємо лише в частотності використання обома політиками таких сугестогенів, як «неспецифічні» (абстрактні) іменники – у Дж. Буша мол. частотність їх використання більш ніж удвічі перевищує частотність уживання в Б. Обама (26,2 % проти 12 % від загальної кількості відповідно). Натомість частотність використання Б. Обамою компаративних і суперлативних конструкцій є майже удвічі вищою, ніж у Дж. Буша мол. (30,6 % проти 15,4 % від загальної кількості відповідно). Ці показники суголосні з дослідженням Р. Коен та дають змогу стверджувати, що мовлення Дж. Буша мол. тяжіє до аналітичного концептуального стилю, мовлення Б. Обама – до реляційного концептуального стилю.

**2.3.2. Інформаційна генералізація як тактика реалізації
сугестивної стратегії**

Процес генералізації відображає заміщення цілої категорії явищ певним елементом, наявність якого в заміщуваній категорії є лише одиничним випадком [Бендлер, 1995]. Мовні універсалії, співвідносні

з процесом генералізації (узагальнення) інформації, реалізуються через використання так званих універсальних квантифікаторів, модальних операторів можливості/необхідності [Ковалевська, 2001] та слів-інтенсифікаторів.

При використанні слів із генералізованим референтним індексом, до яких відносять *універсальні квантифікатори*, спостерігається наскрізна семантична дифузність. Вони спричиняють утрату об'єктної ідентифікації, невизначеність локально-темпоральних меж повідомлення й неактуальність особистісних аксіорепрезентацій у його смисловому континуумі. Якщо твердження, розширене до такого ступеня, що воно перекриває чи спростовує всі можливості та не допускає винятків, то це унеможливорює подальше розгортання й динаміку смислу, надаючи тексту штучної статичності [Ковалевська, 2001: 242]. Проведений аналіз дає підставу стверджувати, що і Дж. Буш мол., і Б. Обама послуговуються цією тактикою в мовленні, проте частотність використання сугестогенів має певні відмінності.

Розглянемо приклади дискурсу Дж. Буша мол., які ілюструють уживання названих феноменів:

*And the extremists are doing **everything** in their power to bring down these new democracies. ... And **every** civilized nation has a responsibility to stand with them. **Every** civilized nation has a responsibility to stand up for the people ... [44].*

У наведеному прикладі використані займенникові номени з невизначеним референтним індексом *everything, every*, які функціонують як універсальні квантифікатори, об'єднані наявністю так званого квантора спільності. Вони допомагають Дж. Бушу мол. створити враження залучення всіх без винятку до певної діяльності, що не дає реципієнту права вибору. У дискурсі Дж. Буша мол. трапляються й інші універсальні квантифікатори, наприклад:

*We are fighting against men with blind hatred ... who are capable of **any** atrocity. They wear **no** uniform, they respect **no** laws of warfare or morality. ... But Americans have **always** held firm, because we have **always** believed in certain truths [41].*

У наведеному прикладі Дж. Буш мол. використовує універсальні квантифікатори як для створення образу ворога, так і для самопрезентації. Заперечні прислівники *any, no* реалізують тактику демонізації. Для поляризації, протиставлення власної позиції вживається прислівник *always*, який охоплює весь часовий простір.

Проаналізуємо фрагменти промови Б. Обама, у якому він послуговується названими сугестогенами:

Every American shared in that pride and in that success ... But everybody else struggled with costs that were growing and paycheques that weren't ... We all know the story now: mortgages sold to people who couldn't afford them ... But here is the problem: it doesn't work. It has never worked. ... That's inexcusable. It is wrong. It flies in the face of everything that we stand for The things that have always been our strengths match up perfectly with the demands of the moment [22].

Використання лексем *every, everybody, all, everything, never, always*, які охоплюють абсолютно всіх людей, усі речі та абсолютно всі ситуації в будь-якому часовому просторі, не дають можливості адресату робити власні висновки, оскільки мовець не надав йому права вибору. Прислівникові показники *never, always* спричиняють локально-темпоральні концептуалізовані узагальнення. Займенникові номени з невизначеним референтним індексом *every, everybody, all, everything* об'єднані наявністю так званого квантора спільності, який інтегрує до цієї семантичної площини всі можливі вияви ситуативних множинностей, через що висловлення набуває обмежувальної модальності.

Аналіз фрагментів дискурсу Б. Обама свідчить про часте використання найрізноманітніших універсальних квантифікаторів, наприклад:

... the world still depends upon the region's energy supply, and a severe disruption could destabilize the entire global economy.... - and argue that any intervention to protect civilians is doomed to fail. No one is more mindful of these problems than I am ... [37].

У наведеному прикладі універсальними квантифікаторами є неозначено-особовий і заперечний займенники *any, no one*, які блокують імовірність інших варіантів, окрім тих, що запропоновані мовцем. Можна стверджувати, що прикметник *entire* у виразі *the entire global economy* також виконує функцію універсального квантифікатора, оскільки дає змогу охопити всю площину з усіма можливими множинностями та не допускає винятків.

Використання елементів, семантика яких характеризується відсутністю чітких локально темпоральних меж, є прикладом процесу інформаційної генералізації, так само, як і використання модальних операторів можливості/необхідності, які фіксують універсальні

модальнісні аспекти суб'єктивної мапи мовця [Ковалевська, 2001] та роблять неможливою варіативність поведінки особистості. Проаналізуємо приклад фрагмента дискурсу Б. Обама, у якому зафіксовані описані одиниці:

... every nation in Europe must have the chance to choose ... we need a strong European Union ... we must reject the Cold War mind-set of the past ... Together we must forge trade ... This is the moment we must help answer the call ... My country must stand with yours... it must abandon its nuclear ambitions. We must support the Lebanese ... this is the moment when the world should support the millions of Iraqis... [9].

Насиченість промови Б. Обама модальними дієсловами *must, need, should*, які позначають необхідність, обов'язковість, зобов'язання, програмує аудиторію на те, що альтернативних рішень немає, запропонований варіант є єдиним правильним та обов'язковим для всіх.

Дж. Буш мол. теж послуговується цією тактикою. Розглянемо приклад фрагмента його дискурсу, у якому використано модальні оператори необхідності:

*But we **have to** move ahead with courage and honesty,... We **must**, however, be guided by some basic principles. We **must** make Social Security permanently sound,... We **must** not jeopardize our economic strength by increasing payroll taxes. We **must** ensure that lower income Americans get the help they **need** to have dignity and peace of mind in their retirement. We **must** guarantee that there is no change for those ... And we **must** take care that any changes in the system are gradual ... [94].*

У наведеному прикладі велику кількість модальних дієслів зі значенням необхідності, зобов'язання *have to, must* можна пояснити тим, що саме такі модальні дієслова, а також логічні константи, аналогічні словам зі значеннями «*necessary*», «*obligatory*» називають модальними операторами, а твердження, у яких вони використовуються, у модальній логіці (яка є частиною формальної логіки) вважають «сильними твердженнями», на противагу до «слабких тверджень» із модальними операторами можливості / неможливості.

Висловлення модальної логіки не вважаються категорично істинними чи хибними, вони є істинними чи хибними в деяких випадках, у певних випадках чи у всіх випадках. Модальні оператори не мають істинного значення. Використання таких операторів є суб'єктивним і допомагає мовцю досягнути саме того результату, який запланований. Очевидно, що за допомогою сильних тверджень

із модальними дієсловами зі значенням необхідності, зобов'язання *have to, must* мовець може обмежити поведінкові реакції адресата, оскільки їх семантика скеровує внутрішні карти людини в єдино можливому напрямку, що максимально звужує варіативність і рамки світоглядних позицій.

Проаналізуємо ще один фрагмент дискурсу Дж. Буша мол., у якому зафіксовано названі одиниці:

*And to keep America competitive, one commitment is **necessary** above all: We **must** continue to keep the world in human talent and creativity* [95].

У наведеному прикладі Дж. Буш мол. поряд із модальним дієсловом необхідності *must* використовує прикметник *necessary*, який разом із деякими іншими атрибутивами з тотожним модальним забарвленням та прислівниками, семантика котрих спрямована на фіксацію необхідності чи можливості певних дій особи, вважається модальним оператором сильних тверджень.

Наведемо уривок промови Б. Обама, який ілюструє використання ним описаних сугестогенів:

*... to only send them into harm's way when it's absolutely **necessary**; to give them the equipment and the support that they **need to** get the job done ...* [80]. У цьому прикладі поряд із модальним дієсловом необхідності *need to* мовець використовує той самий прикметник *necessary*, що виконує ту ж функцію, що й у попередньому фрагменті.

До модальних операторів можливості/необхідності, через використання яких реалізується процес інформаційної генералізації, належать також деякі частки як аналітичні синтаксичні лексеми, що акцентують на предикатній інформації. Вони доволі часто трапляються в дискурсі Б. Обама, наприклад:

*... to spend wisely, reform bad habits, and do our business in the light of say – because **only then can** we restore the vital trust between a people and their government* [36].

У наведеному прикладі частка *only* у поєднанні з модальним дієсловом *can* підкреслює, що запропонований варіант є єдино можливим, тим самим перекреслюючи навіть гіпотетичну вірогідність іншого розвитку подій.

Проте проведений аналіз свідчить, що частотність використання атрибутивів, прислівників та часток у функції модальних операторів є надзвичайно низькою, порівняно з кількістю модальних дієслів.

Це можна пояснити тим, що дієслово є не просто закликом до дії, а власне дією, і тому використання дієслів додає тексту динаміки, що сприяє досягненню цілі – спонукати адресата до дії.

Процес інформаційної *генералізації* реалізується також через використання слів-інтенсифікаторів, які модифікують значення висловлення й підвищують вплив сказаного на мовця [Щербань, 2008: 228–230]. Підсилення – це всі відмінності, які зводяться до категорій кількості, якості, розміру, цінності, сили та ін. Їх використання повинне сприяти досягненню мовцем перлокутивної мети, що є обов'язковою умовою для вдалої реалізації всієї комунікації [Акмаjian, 1990: 314].

Інтенсифікатори утворюють певні семантичні групи, а саме: а) інтенсифікатори істинності; б) інтенсифікатори впевненості у висловленні; в) інтенсифікатори надання сили основному дієслову; г) інтенсифікатори посиленого підтвердження [Щербань, 2008]. Існують різноманітні форми, засоби та способи реалізації перлокутивних інтенсифікаторів у мовленні. Серед них виділяють квантитативні слова, підсилювальні прислівники, прикметники, слова з підсилювальними префіксами, підсилювальні частки, емфатичне *do*, компаративи, *more* з іменниками та ін. Використання таких слів істотно посилює оцінку, а в певному контексті вони можуть самостійно реалізувати оцінну семантику.

Ми виокремили інтенсифікатори в дискурсах Дж. Буша мол. й Б. Обама та проаналізувати частотність їх використання. Дж. Буш мол. використовує різноманітні інтенсифікатори у своєму мовленні, наприклад:

*Yet one question has **surely** been settled: that to win the war on terror, we must take the fight to the enemy* [96].

У наведеному прикладі мовець застосовує лексему *surely*, яка також належить до інтенсифікаторів упевненості у висловленні.

Дискурс Б. Обама, проте, характеризується доволі частотнішим використанням інтенсифікаторів, як, наприклад, у наведеному нижче фрагменті:

*That's **really** the long-term potential significance of what the President announced today; and the fact that he did something that only a President can do – he got all these people together ...*[77].

У цьому прикладі Б. Обама використовує інтенсифікатор *really*, який, проте, є не єдиним, яким він послуговується. Розглянемо ще

один фрагмент із його промови, який ілюструє вживання інших одиниць з описаного класу:

Indeed, as the recent debate within the United States over Syria clearly showed, the danger for the world is not an America that is eager to immerse itself in the affairs of other countries ... [37].

У розглянутих уривках промов інтенсифікатори істинності *really, indeed*, надаючи значної експресивності всьому висловленню, свідчать про повну впевненість мовця в реальності дії й прагненні переконати в цьому співрозмовника, констатуючи абсолютну відповідність змісту висловлення дійсності.

Проаналізуємо ще один фрагмент дискурсу Б. Обама, у якому ми зафіксували вживання інтенсифікаторів:

What's changed is the centre of the Republican Party, and that's certainly true with the budget [118].

У цьому прикладі Б. Обама використовує лексему *certainly*, яка належить до інтенсифікаторів упевненості у висловленні, що дає змогу передати цю впевненість адресату без логічного обґрунтування.

Наступна семантична група – інтенсифікатори надання сили основному дієслову, до яких належать *do, absolutely* та деякі інші. Ці інтенсифікатори трапляються в дискурсах обох політиків.

Розглянемо фрагменти дискурсу Дж. Буша мол., у якому виявлено вказані одиниці:

Should we be doing that as a country? The answer is, absolutely, we should be. And the reason why is, is that we're a blessed nation [85].

У наведеному уривку спостерігаємо використання мовцем одразу кількох тактик здійснення впливу: риторичне запитання, кількаразове повторення дієслова необхідності *should*, яке підсилене інтенсифікатором *absolutely*, що створює відсутність альтернативи для адресата.

Проаналізуємо ще один приклад промови Дж. Буша мол., який ілюструє вживання ним інших інтенсифікаторів:

In order to keep strong economy – and we do have a strong economy – not only have we added 8.2 million new jobs since August of 2003, interest is low, inflation is down. I mean, this thing is buzzing [85].

У цьому прикладі Дж. Буш мол. знову використовує кілька тактик здійснення впливу одразу: емпатичне *do* підсилює намагання переконати аудиторію в тому, що американці дійсно мають сильну економіку, і цей ефект посилюється використанням інверсії у висловленні *not only have we added*.

Розглянемо фрагменти дискурсу Б. Обама, які виявляють використання проаналізованих сугестогенів:

No I really do think your voices are already getting through, because some of the folks in Congress are starting to say, well, may be we are open to this [79].

У цьому прикладі сила основного дієслова *think* посилюється граматичним інтенсифікатором *do* в поєднанні з інтенсифікатором істинності *really*, що дає мовцю змогу в рази збільшити потужність впливу на адресата.

Наведемо ще один уривок, у якому використано ці одиниці:

But the fact is that we need to absolutely not stand for the kind of things that have been going on [115].

У цьому фрагменті порядок слів у реченні, а саме розміщення інтенсифікатора *absolutely* між модальним оператором необхідності *need* та основним дієсловом *stand*, у поєднанні із запереченням надає висловленню надзвичайної експресивності, що є важливою характеристикою політичних текстів і посилює їх сугестивний ефект.

Опишемо ще один приклад дискурсу Б. Обама, у якому проілюстровано використання інтенсифікаторів з відмінною семантикою:

If we could've stopped Rwanda, surely, if we had the ability, that would be something that we would have to strongly consider and act [113].

У цьому фрагменті інтенсифікатор *surely* має іншу семантику й належить до групи інтенсифікаторів посиленого підтвердження, який у цьому контексті дає змогу мовцю лише підсилити думку про нереальність припущень, які він робить, й уникнути критики за те, що не було зроблене.

У фрагментах дискурсів Б. Обама та Дж. Буша мол. були виявлено всі вищеназвані сугестогени, який слугують засобами реалізації тактики *інформаційної генералізації*. Відсотковий їх розподіл у дискурсах обох політиків подано в табл. 2.6. Загальну кількість виявлених сугестогенів у дискурсі кожного з політиків ми взяли за 100 %.

Як свідчать подані в таблиці дані, у Б. Обама частотність використання інтенсифікаторів на понад 20 % вища, ніж у Дж. Буша мол., що можна пояснити більшою експресивністю Б. Обама як носія реляційного концептуального стилю. Частотність застосування універсальних квантифікаторів у Б. Обама є дещо нижчою, ніж у Дж. Буша мол. – 25,7 та 31,9 % відповідно. Частотність модальних операторів у дискурсі Дж. Буша мол. майже удвічі перевищує їх

**Засоби реалізації тактики інформаційної генералізації
у дискурсах Дж. Буша мол. і Б. Обама**

Сугестогени	Дж. Буш мол., %	Б. Обама, %
Універсальні квантифікатори	31,9	25,7
Модальні оператори можливості/необхідності	31,7	17,6
Інтенсифікатори	36,4	56,7
Усього:	100	100

частотність у дискурсі Б. Обама, що можна обґрунтувати такою характеристикою мовлення осіб з аналітичним концептуальним стилем, як використання більшої кількості дієслів, порівняно з мовленням осіб із реляційним концептуальним стилем та тяжінням до полюса *duty*, яке проілюстроване високою частотністю модальних операторів необхідності.

Урахувавши результати аналізу сугестогенів реалізації тактик *вилучення* та *генералізації*, ми можемо стверджувати, що для осіб з аналітичним концептуальним стилем характерне частіше використання формальної та абстрактної лексики, порівняно з особами з реляційним концептуальним стилем, і це проілюстровано частотністю вживання неспецифічних іменників у дискурсах обох політиків.

Інтенсифікатори та суперлативні й компаративні конструкції належать до експресивної лексики. Особи з реляційним концептуальним стилем схильні до частішого використання експресивної та емоційної лексики, саме тому частотність застосування інтенсифікаторів і суперлативних та компаративних конструкцій у дискурсі Б. Обама як носія реляційного концептуального стилю є значно вищою, ніж у Дж. Буша мол., якого можна вважати носієм аналітичного концептуального стилю.

**2.4. Засоби реалізації стратегії позитивної
самопрезентації як маркери концептуальних
стилів президентів США**

2.4.1. Тактика «Гра в протонародність»

У політичному дискурсі представлено абсолютно всі реєстри персуазивного використання мови. Мовні засоби, узяті окремо, не

володіють персуазивним значенням. Вони мають лише персуазивний потенціал, який може (або не може) розкритися тільки в системі тексту відповідно до комунікативної інтенції адресанта. Навіть у найнейтральнішої одиниці, яка включена до тексту, можливі семантичні прирощування. У тексті виникає якісно нове ціле, що не дорівнює сумі системних значень окремих одиниць. Лише у своїй сукупності одиниці, які отримують персуазивне значення, беруть участь у висуванні потрібного смислу в межах текстового цілого [Чернявська, 2006: 33], тому аналіз персуазивного потенціалу мовних одиниць не може здійснюватися поза текстом та контекстом. Персуазивна комунікація – це ментально-мовленнєва взаємодія комунікантів, що реалізує спробу впливу адресанта на ментальну сферу реципієнта з метою зміни його поведінки.

Персуазивність розглядають як сукупність прийомів і засобів, спрямованих на посилення аргументів у процесі комунікації [Бержанська, 2014: 39] і є невід'ємною ознакою політичного дискурсу. Різноманітність засобів, через які вона реалізується, варіюється від особливостей вибору номінації, структурування контексту до наповнення та актуалізації базових концептів. Мовленнєві маніпуляції є інструментальним вираженням персуазивності в мовленнєвому висловленні/тексті, вони спрямовані на зміну (посилення чи послаблення) певної соціально-індивідуальної позиції. При цьому характер вербальних і невербальних дій адресата прогнозується та моделюється в потрібному для відправника повідомлення напрямі. Для цього задіюється дуже широкий спектр лінгвістичних засобів [Чернявська, 2006: 29].

Маніпуляцію розглядають як особливу комунікативно-мовленнєву стратегію, яка спрямована на неявне, приховане спонукання адресата до виконання певних дій; на приховане впровадження в його психіку бажань, установок, оцінок, які слугують для здійснення інтересів адресанта та не обов'язково збігаються з інтересами адресата [Доценко, 2004; Чернявська, 2006: 19]. Мета мовленнєвої маніпуляції полягає в тому, щоб адресат приймав певні висловлення за істинні, не враховуючи всіх аргументів. Це може розглядатись як варіативна реалізація загальної персуазивної стратегії в межах глобальної дискурсивної стратегії здійснення впливу. При маніпулюванні наявне особливе мовленнєве формулювання, яке використовує можливості мови для прихованого впливу [Доценко, 2004]. Для здійснення

маніпулятивного впливу суб'єкт вибирає певні прийоми та тактики й використовує (відбирає) певні мовні засоби.

Найпоширенішими локальними стратегіями в межах реалізації глобальної стратегії здійснення впливу є стратегії позитивної самопрезентації та негативної презентації інших. Проведений аналіз фрагментів політичного дискурсу дає змогу виявити й описати найпоширеніші тактики, через використання яких реалізується стратегія позитивної самопрезентації, представлення себе в позитивному світлі або, як мінімум, намагання уникати негативних образів і в цілому справляти позитивне враження на співрозмовника [Дейк, 2013: 238]. Проте, як уже зазначалося вище, та сама тактика може використовуватися для реалізації різних стратегій.

Хоча практично всі відомі тактики реалізації маніпулятивної стратегії можуть бути виокремлені в дискурсі будь-якого політика, проте концептуальний стиль усе ж впливає на те, якими тактиками політик найчастіше послуговується.

Тактика «Гра в простонародність» (*Plain Folks*) – це прагнення схилити аудиторію на свій бік за допомогою ототожнення себе з нею – «я з народу», «я – один із вас» [Засекін, 2008: 66]. Ця тактика – характерний прийом політичного мовлення Б. Обама. Це зумовлюється, як ми вже зазначали вище, тим, що концептуальний стиль Б. Обама, який ми визначили як реляційний, характеризується експлікацією важливості родини (*family oriented*) та відносин (*relations are important*) у мовленні, соціоцентричністю, орієнтацією на людину. Вагомість сімейних стосунків переноситься в площину політичну.

Мета цієї тактики – установити ближчі стосунки з аудиторією, переконуючи її, що автор належить до простого народу, а отже, його ідеї, висловлення, вчинки повинні оцінюватися позитивно. Тут ініціюються асоціативні зв'язки особи автора з позитивними цінностями через їхню народність. Імідж «людини з народу» має формувати довіру й позитивне ставлення [Ушакова, 2006: 109]. Для цього відправнику повідомлення потрібно створити враження, що він мислить і говорить так, як мислять та говорять його слухачі/читачі/глядачі. Адресант створює семантичне поле «свої». Розглянемо, наприклад, фрагменти дискурсу Б. Обама, у яких він послуговується цією тактикою:

My fellow citizens. I stand here today humbled by the task before us, grateful for the trust you have bestowed, mindful of the sacrifices borne

by **our** ancestors. ... At these moments, America has carried out on not simply because of the skill or vision of those in high office, but because **We the People** have remained faithful to the ideals of **our** forbearers, and true to **our** founding documents. So it has been. So it must be with this generation of **Americans** [36].

У цьому прикладі коло «свої» створюється мовцем за допомогою вживання лексем *my fellow*, *We the People*, інклюзивними займенниками *us*, *our*.

Наведемо ще один уривок промови Б. Обама, у якому використано інші засоби реалізації тактики «Гра в простонародність»:

*On September 11, 2001, in **our** time of grief, the **American people** came together. We offered our neighbours a hand, and we offered the wounded **our** blood. We reaffirmed **our** ties to each other, and **our** love of **community** and **country**. On that day, no matter where we came from, what God we prayed to, or what race or ethnicity we were, we were **united** as one **American family** [39].*

Як бачимо, наведені приклади перенасичені інклюзивними *we*, *our*, які в поєднанні з іншими лексемами зі значенням спільності – *community*, *united*, *family* – дають змогу мовцю підкреслити належність його та аудиторії до одного кола, яке він окреслює використанням виразів *the people*, *Americans*, *the American people*, що є складником когнітивної категорії «свої».

Проаналізуємо ще один фрагмент дискурсу Б. Обама, який ілюструє вживання аналізованої тактики:

*Like **any** cash-sprapped **family**, we will work within a budget to invest in what **we** need and sacrifice what **we** don't. And if **I** have to enforce this discipline by veto, **I** will [75].*

У наведених вище фрагментах для того, щоб переконати аудиторію в тому, що вони насправді є єдиним цілим, Б. Обама підкреслює наявність спільного минулого, спільних предків через уживання виразів *our ancestors*, *our forebearers*, що є ознакою належності до однієї родини, яку він називає *one American family*, причому ці родинні зв'язки розширюються на общину й навіть на всю країну, що передається через уживання лексем *community*, *country*. Говорячи про фінансові проблеми, Б. Обама вводить образ «сімейного бюджету», нагадує про те, що треба економити, як це робить більшість сімей, підкреслює, що він є «одним із вас, членом вашої родини», і тому, відповідно, отримувачі повідомлення повинні

зробити правильний висновок – він не може прийняти рішення, яке б зашкодило його власній сім'ї.

Наведемо ще кілька фрагментів дискурсу Б. Обама, у яких трапляються інші засоби реалізації тактики «Гра в простонародність»:

*We are **part of the American family**. We believe that in a country where every race and faith and point of view can be found, we are still **bound together as one people**; that we share **common hopes and a common creed**; that the dreams of a **little girl in Tucson** are not so different than those of **ourown children**, and that they all deserve the chance to be fulfilled [75].*

*Now, the conversation I had with **Joe the plumber**, what I essentially said to him was, «Five years ago, when you were in position to buy your business, you needed a tax cut then». And what I want to do is to make sure that **the plumber, the nurse, the firefighter, the teacher, the young entrepreneur** who doesn't yet have money, I want to give them a tax break now. And that requires us to make some important choices [115].*

У наведених уривках Б. Обама наводить приклади із життя пересічних людей (*a little girl in Tucson*), простих американців усіх професій (*the plumber, the nurse, the firefighter, the teacher* etc.). Він називає їх на ім'я (*Joe*) чи, не називаючи імені, використовує означений артикль, щоб подати інформацію як уже відому (*the nurse* etc.), або для більшої достовірності називає місце події (*Tucson*). Такі прийоми змушують адресата відчувати ситуацію, наблизити її до реальності опису, зіставити себе з особами та подіями, які описані. Спільність, зіставлення із ситуацією підсилюється використанням лексем зі значенням спільності *common* та інклюзивних *our, us*.

У наведених нижче прикладах Б. Обама послуговується широким різноманіттям лексем для реалізації аналізованої тактики:

*It's the answer spoken by **young and old, rich and poor, Democrat and Republican, black, white, Hispanic, Asian, Native American, gay, straight, disabled, Americans** who sent a message to the world that we have never been just a collection of individuals or a collection of red states and blue states. **We are, and always will be, the United States of America** [107].*

Аби кожен відчув себе включеним до кола «свої», у наведеному уривку уточнюється, хто це – *we: the young and old, native Americans, Hispanic, black, white* etc., для того, щоб кожен отримувач усвідомив що він є членом родини президента й бере активну участь у прийнятті важливих рішень для власного ж майбутнього.

Розглянемо ще один фрагмент промови Б. Обама, який ілюструє застосування ним тактики «Гра в протинародність»:

The American people know what the right choice is. So do I [98].

У цьому прикладі коло «свої» представлене виразом *The American people*. Активність власної позиції Б. Обама підкреслює використанням лексеми *I* та конструкції *So do I* в активному стані, дійсному способі дієслова.

Наведемо ще один уривок, у якому Б. Обама послуговується широким різноманнітям засобів реалізації аналізованої тактики:

By ourselves, this change will not happen. Divided, we are bound to fail. ... That beneath all the differences of race and region, faith and station, we are one people. ... That is our purpose here today. That's why I'm in this race. Not just to hold an office, but to gather with you to transform a nation. ... I want us to take up the unfinished business of perfecting our union, and building a better America [22].

У цьому прикладі необхідність об'єднання суспільства для прийняття спільних рішень для спільного майбутнього підкреслюється використанням Б. Обамою лексем зі значенням спільності *common, to gather with you, our union*. Аби наголосити на тому, що він насправді не є кимось, хто вищий чи кращий, чи чимось відрізняється від народу, Б. Обама вживає вирази *we are one people, one nation*. Образ Америки як домівки, яку вони будують усі разом (*Building a better America*), лише підсилює дух родинності.

Образ «великої родини» й відчуття залучення до неї створюється, коли Б. Обама називає свою дружину та дочок на ім'я (*Malia, Sasha, Michelle*), що одразу робить їх близькими кожному й ставить їх в один ряд із простими американцями – *all your kids, a lot of you*, як, наприклад, у таких фрагментах:

The decisions we make today are going to determine whether or not our kids grow up in a country where those values still thrive. And Scranton, I don't know about you, but I want our kids to grow up – I want Malia and Sasha and all your kids, I want them to come into a country that is built on those big, generous values, an America that reflects the values that we inherited from our parents and our grandparents [79].

I came from very modest means. I had a single mom and my grandparents raised me and it was because of the help of scholarship and my grandmothers scrimping on things that she might have wanted to purchase and my mom, at one point, getting food stamps in order for us

*to put food on the table. Despite all that, I was able to go to the best schools on earth and I was able to succeed in a way that I could not have succeeded anywhere else in this country. The same is true for **Michelle** and I'm sure the same is true for **a lot of you** [113].*

У цих уривках, зокрема, розповідаючи про своїх маму, бабусю, які виховували його в скрутних умовах (*a single mom, my grandmother, scrimping, foodstamps*), Б. Обама доводить, що він насправді розуміє проблеми простих людей, вони близькі для нього, оскільки він сам неодноразово з ними стикався, проте йому вдалося досягнути успіху (абстрактного, без жодних уточнень), ніби «забуваючи» сказати про те, що зараз він живе в умовах, які для більшості американців недосяжні, й згадка про них зробила б далеким та недосяжним і самого президента.

Тим самим, тактика «Гра в простонародність» є характерним прийомом політичного мовлення Б. Обама. Звертаючись до фактів із власного минулого, порівнюючи свою історію з історіями простих людей, Б. Обама створює образ сім'янина, сусіда, друга, члена общини, який розділяє погляди пересічних американців, виріс на тих самих цінностях, що й вони, виховує своїх дітей так, як і вони. Це робить президента близьким кожному громадянину та, отже, посилює довіру до його слів та вчинків, однозначно повертає аудиторію на його бік.

Дж. Буш мол. також послуговується цією тактикою у своїх промовах за допомогою використання вищеописаних лексем, зокрема як у наведеному нижче фрагменті:

***Our** secong great responsibility to **our children and grandchildren** is to honor and to pass along the values that sustain a free society. So many of my **generation**, after a long journey, have come home to **family and faith**, and are determind to bring up responsible, moral **children** [94].*

У цьому прикладі відчуття належності до однієї родини створюється через використання лексем, що входять до лексико-семантичного поля *family – children, grandchildren, generation, family* – у поєднанні з інклюзивним займенником *our*.

У наступному прикладі мовець використовує інклюзивне *we*, універсальний квантифікатор *all* та етнонім *Americans* для створення кола «свої», до якого входять американці (усі) і він сам:

***We share a common goal: making health care more affordable and accessible for all Americans** [97].*

У наведеному уривку через уживання ствердної форми *We share* Дж. Буш мол. приписує аудиторії власні думки й видає їх за спільні за допомогою використання лексем зі значенням спільності *share, common*.

Однак ця тактика не може вважатися домінуючою в дискурсі Дж. Буша мол. Поряд із вищою частотністю використання лексем із лексико-семантичного поля *family* (1624 одиниці в Б. Обама проти 1202 одиниць у Дж. Буша мол.) та синонімічного ряду *relations*, про що ми говорили вище, кількість одиниць зі значенням спільності в Б. Обама теж є вищою, ніж у Дж. Буша мол. (1309 слововживань проти 1053 відповідно). І ще одним маркером, який доводить наше ствердження, є вживання особових займенників *We, I*, перший із яких указує на соціоцентричність, бажання до об'єднання, інтеграції і є характерним для осіб із реляційним концептуальним стилем, у той час як займенник *I* указує на егоцентричність мовця, передає бажання сконцентрувати увагу на собі, що може бути свідченням прагнення до соціальної дистанції.

Загальна кількість уживань займенника *We* із похідними та займенника *I* із похідними у фрагментах дискурсу Б. Обама становить 11 390 випадків, із них частотність використання *I* складає 27,8 % від загальної кількості. Загальна кількість уживань обох займенників у фрагментах дискурсу Дж. Буша мол. – 10 535, із яких частотність використання *I* – 39,7 %, що майже на 12 % більше, ніж у Б. Обама, та засвідчує правильність нашого твердження.

Для дискурсу Б. Обама характерне орієнтування на людину, що загалом характеризує мовлення осіб із реляційним концептуальним стилем. У дискурсах обох політиків аудиторія представлена через найчастотніші лексеми – збірні й тому абстрактніші поняття *people, citizens*, частотність яких значно вища в Дж. Буша мол., ніж у Б. Обама: 1356 слововживань проти 970, 225 слововживань проти 136 відповідно, що знову ж таки вказує на вищу абстрактність мовлення Дж. Буша мол.

У фрагментах дискурсу Б. Обама ми виявили значну кількість лексем на позначення професій та сфер діяльності. Відібравши найчастотніші з них, ми отримали 46 одиниць загальною кількістю 696 випадків уживання. У Дж. Буша мол. ця кількість складає всього 33 лексичні одиниці загальною кількістю 366 випадків використання в його текстах. Орієнтованість на людину дискурсу

Б. Обама, прагнення зблизитися з аудиторією проявляються в намаганні конкретизувати адресата через апеляцію до різних верств населення, до представників різних професій, проблеми яких близькі та зрозумілі для пересічного американця, частотність апелювання до якого – *Americans* – вища у Б. Обама, ніж у Дж. Буша мол. (320 випадки проти 202 відповідно).

Розглянемо фрагменти дискурсу обох політиків, щоб проілюструвати згадані вище твердження. У наведеному нижче прикладі Б. Обама конкретизує аудиторію, до якої звертається, за допомогою використання лексем *teachers, parents, students, scientists, business leaders*:

*... is that success is not going to be achieved just by government. It depends on **teachers and parents and students**, and the broader community supporting excellence. And that's why last year I challenged **scientists and business leaders** to think of creative ways that we can engage young people in **math and science** [74].*

Через інклюзивне *we* Б. Обама включає себе та аудиторію до одного кола. Протиставляючи уряд (*government*) та простих громадян, яких він конкретизував, мовець підкреслює більшу роль і важливість людей, ніж уряду, для майбутнього країни. Майбутні цілі президент теж конкретизує за допомогою використання виразу *engage young people in math and science*.

Дж. Буш мол. натомість оперує значною кількістю абстрактних понять, такими як *democracies, freedom, peace*, як, наприклад, у наведеному нижче уривку:

*Our aim is to build and preserve a community of free and independent **nations**, with **governments** that answer to their **citizens**, and reflect their own cultures. And because **democracies** respect their own **people** and their **neighbours**, the advance of **freedom** will lead to **peace** [94].*

У цьому фрагменті його аудиторія представлена збірними абстрактними поняттями *nations, citizens*. Себе Дж. Буш мол. асоціює саме з урядом, представником якого він є, а не з аудиторією. Цілі прописані теж дуже абстрактно – *freedom will lead to peace, reflect their own cultures*.

Отже, реляційний концептуальний стиль Б. Обама, який зумовлює орієнтування його дискурсу на людину, схильність до конкретизації, пояснює те, що тактика «Гра в простонародність» може вважатися типовою для дискурсу Б. Обама. На противагу

цьому, аналітичний концептуальний стиль Дж. Буша мол., дискурс якого не орієнтований на людину та схильний до абстрагування, зумовлює низьку частотність застосування цієї тактики.

2.4.2. Тактика «Роби, як усі»

Тактика «Роби, як усі» (*Band Wagon*) полягає в тому, що мовець намагається переконати адресата, що всі члени відповідної групи поділяють певну думку і йому, реципієнту, не залишається нічого іншого, як долучитися до цієї думки. Цю тактику широко застосовує Б. Обама. Наприклад:

*We are a nation of **Christians and Muslims, Jews and Hindus – and non-believers**. We are shaped by **every** language and culture ... For the world has changed and we must with it. ... it is precisely this spirit that must inhabit us **all**. ... a **parent's** willingness to nurture a **child**, that finally decides our fate. ... on the part of **every American**, that we have duties to **ourselves, our** nation, and the world, duties that we do not grudgingly accept but rather seize gladly, firm in the knowledge that there is **nothing** so satisfying to the spirit, so defining of our character, than giving **our all** to a difficult task [36].*

У наведеному фрагменті промови Б. Обама наближення адресата до реальності опису відбувається через конкретизацію груп людей, які залучені до «широкого соціуму» – *Christians and Muslims, Jews and Hindus – and non-believers*, – що змушує адресата зіставити себе та аудиторію з подіями й особами, котрі описуються, відчуті їх через використання універсального квантифікатора *every* в поєднанні з етнонімом *American*, що залучає до цього кола абсолютно всіх без винятку американців. Для підсилення ефекту мовець використовує вираз *parent's willingness to nurture a child*, тобто апелює до сімейних цінностей як найважливіших, зіставляючи важливість вибору, який стоїть перед аудиторією, із важливістю виховання власних дітей. Уживання займенників *all, everybody, nothing* є прикладом процесу генералізації як прийому сугестивного впливу. Вони є універсальними квантифікаторами, які перекривають усі можливості, що робить пропонований вибір єдино можливим.

Розглянемо ще один приклад дискурсу Б. Обама, який ілюструє використання цієї тактики:

*Let's never forget: **Millions of Americans** who work hard and play by the rules every day deserve a government and a financial system that*

*do the same. It's time to apply the same rules from top to bottom: no bailouts, no handouts, no copouts. An **America** built to insist on responsibility from **everybody**... On the other hand, if you make under \$250,000 a year – like **98 percent of American families**- your taxes shouldn't go up [98].*

У наведеному вище уривку мовець застосовує так званий прийом «створення позитивної референтної групи» в межах тактики «Роби, як усі». Мовець так формулює повідомлення, що складається враження про існування багатьох людей, які думають та діють так, як він пропонує адресату думати й діяти – *Millions of Americans*. Достовірність цього твердження створюється завдяки використанню кількісних даних – *98 percent of American families* – указівка на велику кількість жителів, яку, проте, навряд чи можна перевірити. Цей прийом є дієвим, тому що люди звикли довіряти статистичним даним, особливо з вуст перших осіб держави, і дуже сумнівно, що хтось би взявся перевіряти їх достовірність. Універсальний квантифікатор *everybody* робить запропонований вибір обов'язковим для всіх.

У наведеному нижче фрагменті дискурсу Б. Обама використання універсального квантифікатора *everybody* в поєднанні з модальним дієсловом *should* у функції модального оператора необхідності надає висловленню прескриптивності, обов'язковості для всіх членів соціуму:

*So I believe that **everybody should be prepared** to give up something in order to solve our budget challenges, and I think most public servants agree with that. Democrats and Republicans agree with that. In fact, **many public employees** in your respective states **have already agreed** to cuts [69].*

Використання доконаного часу в словосполученні *have already agreed* виконує функцію пресупозиції та допомагає переконати адресата в тому, що рішення вже прийняте і йому не залишається нічого іншого, як приєднатися до всіх, хто вже погодився з цим, хоча лексема *many* в цьому контексті є семантично дифузною – немає змоги встановити точну кількість.

Випадки застосування тактики «Роби, як усі» зафіксовані також у фрагментах Дж. Буша мол., проте вона не є такою частотною, як у Б. Обама. Наведемо приклад фрагмента промови Дж. Буша мол., у якому він послуговується цією тактикою:

*And we fight this war on **many** fronts. ... Their (extremists) success in Iraq would bring danger to **America**, and that is why America must prevail in Iraq. I appreciate **your strong support** for those who have*

volunteered to wear our uniform. Thousands of courageous men and women have stepped forward to protect us [116].

У наведеному уривку в прагненні отримати підтримку військових дій в Іраку з боку співгромадян, Дж. Буш мол. стверджує, що багато людей його підтримують (*your strong support*), і дякує за цю підтримку. Як доказ правдивості своїх слів, він використовує квантифікатор *Thousands*, котрий створює ілюзію залучення великої кількості людей, яку, проте, неможливо перевірити. Для надання цим твердженням більшої вірогідності, Дж. Буш мол. застосовує точні цифри, проте пересічному американцю й ці цифри перевірити неможливо, як, наприклад, у нижченаведеному фрагменті:

... nearly 120,000 Iraqis have volunteered to serve in their army. More than 180,000 Iraqis in uniform have died in the defense of their new nation [116].

Приблизні цифри *nearly 120,000*, *More than 180,000*, які використані Дж. Бушем мол. у вищенаведеному уривку, створюють ілюзію залучення великої кількості людей, проте їх неможливо верифікувати.

Проведений аналіз засвідчив, що кількість універсальних та інших квантифікаторів, які використовуються як мовні засоби для реалізації тактики «Роби, як усі», є вищою у фрагментах дискурсу Б. Обама, порівняно з Дж. Бушем мол. (3929 слововживань проти 2822). Як уже зазначалося, квантифікатори як слова з ефектом підсилення належать до експресивної лексики. Різниця в більше ніж тисячу слововживань у проаналізованому масиві промов спричинена відмінностями в концептуальних стилях політиків. Вища частотність цих одиниць у дискурсі Б. Обама зумовлена його реляційним концептуальним стилем. Нижча частотність одиниць, відповідно, є характерною для аналітичного концептуального стилю, а саме стилю Дж. Буша мол.

2.4.3. Тактика «Трансференція»

Тактика «Трансференція» (*Transfer*) (термін «трансференція» запропонований нами) – це ненав'язливе й непомітне для більшості людей поширення авторитету й престижу того, що ними цінується та поважається, на те, що їм пропонує мовець; це використання авторитету, схвалення чи несхвалення для того, щоб спонукати нас відкинути чи не схвалити щось, що мовець хоче, щоб ми не сприйняли

чи не схвалили. Ця тактика може використовуватися для позитивної презентації себе й водночас для відмежування себе від опонентів. Використання тактики «Трансференція» формує асоціативні зв'язки пропонованого об'єкта з кимось (чимось), що має цінність і значущість для оточуючих, або породження асоціацій із явно негативними поняттями та соціально несхвалюваними явищами, подіями, фактами, людьми для дискредитації конкретних осіб, ідей, соціальних груп та організацій.

Опора на авторитети є опорою на стереотипи. Стереотип – це спрощене, наперед прийняте в суспільній свідомості уявлення, яке не впливає з особистого досвіду людини. Стереотип – це наперед задана «картинка світу» [Чернявська, 2006: 53] у голові людини, яка накладає на її сприйняття та оцінки певну рамку, відсікаючи інші можливі судження та оцінки. Тобто будь-яка оцінка особи чи події, яка дається беззаперечним авторитетом, повинна сприйматися реципієнтом без критики.

Під час аналізу мовних засобів реалізації тактики «Трансференція» використання методики контент-аналізу дало змогу виокремити авторитети, до яких апелюють обидва політики у своїх промовах чи виступах. Аналіз виділених одиниць засвідчив, що Б. Обама частіше звертається до відомих осіб, таких як А. Лінкольн, Мартін Лютер Кінг й ін. (169 випадків – 75 % від загальної кількості), а не до прецедентних документів, будівель тощо (56 випадків – 25 % від загальної кількості). У Дж. Буша мол. звертання до осіб складає 61 випадок (39 % від загальної кількості), до документів, будівель, як, наприклад, *Scripture, Constitution, the Declaration of Independence* тощо – 100 випадків (61 % від загальної кількості).

Наведемо приклад промови Дж. Буша мол., який ілюструє застосування ним цієї тактики:

*The document they produced is called **the Universal Declaration of Humans Rights** – and it stands as a landmark achievement in the history of human liberty. ... And as we gather for this 62nd General Assembly, the standards of the Declaration **must guide** our work in this world. ... Achieving the promise of the Declaration requires confronting long-term threats; it also requires answering the immediate needs of today. ... **the mission** of the United Nations requires liberating people from **tyranny and violence** [43].*

Звернення до таких прецедентних текстів, як *the Universal Declaration of Humans Rights*, яка однозначно має позитивну конотацію,

дає змогу мовцю перенести позитивну оцінку на власні дії – війну на Близькому Сході, яку він називає *the mission* у боротьбі з такими явищами, як *tyranny and violence*. Модальний оператор *must* уможливорює створення ілюзії необхідності та позбавлення аудиторії вибору.

Загалом кількість уживань назв документів, споруд чи інших речей, таких як *Pentagon, The Golden Mosque, Constitution, The Declaration of Independence*, у фрагментах Дж. Буша мол. складає 100 випадків (проти 56, зафіксованих у масивах промов Б. Обама).

Б. Обама частіше апелює до авторитетних осіб, ніж згадує прецедентні тести або сакральні споруди. Наведемо приклад фрагмента дискурсу Б. Обама, у якому він послуговується аналізованою тактикою:

I'm a Democrat. But I believe what Republican Abraham Lincoln believed, that government should do for people only what they cannot do better by themselves, and no more. That's why my education reform offers more competition and more control for schools and states. That's why we're getting rid of regulations that don't work. That's why our health care law relies on a reformed private market, not a government program [98].

У наведеному вище уривку Б. Обама використовує антитезу у вигляді протиставлення термінів *Democrats – Republicans*, яка ілюструє традиційне протистояння в американському політичному просторі, але за допомогою цього мовленнєвого ходу реалізує стратегію позитивної самопрезентації, тому що включає *Republican Abraham Lincoln* до кола «свої», підсилюючи це інклюзивними *we, our*. Оскільки А. Лінкольн є беззаперечним авторитетом, апеляція до його ідей та зіставлення з ними своїх власних дає змогу перенести на них позитивну оцінку.

Розглянемо ще кілька фрагментів дискурсу Б. Обама, які ілюструють використання ним аналізованої тактики:

It was here, in Springfield, where North, South, East and West come together that I was reminded of the essential decency of the American people – where I came to believe that through this decency, we can build a more hopeful America. And that is why, in the shadow of the Old State Capitol, where Lincoln once called on a divided house to stand together, where common hopes and common dreams still, I stand before you today to announce my candidacy for President of the United States [40].

У цьому прикладі мовець знову апелює до беззаперечного авторитету *Lincoln*, який викликає у свідомості американців позитивні асоціації й тому дає змогу перенести ці асоціації на себе теж.

Б. Обама доволі часто згадує А. Лінкольна у своїх промовах, наприклад:

This hasn't traditionally been a partisan issue. Lincoln laid the rails during the course of a civil war. Eisenhower built the Interstate Highway System. Both parties have always believed that America should have the best of everything. We don't have third-rate airports and third-rate bridges and third-rate highways. That's not who we are. We shouldn't start going down that path [69].

У розглянутих прикладах Б. Обама не лише апелює до авторитетів *Lincoln, Eisenhower*, які викликають в адресата однозначно позитивні асоціації, але й підсилює ефект використанням прецедентних назв *the Old State Capitol, the Interstate Highway System*, які роблять ці позитивні асоціації ще міцнішими.

Апелювання до авторитетів – відомих осіб, які вже увійшли в історію, є дуже характерним для мовлення Б. Обами. Він дуже часто згадує колишніх президентів США, політичних і суспільних діячів, видатних учених та відомих людей, наприклад, таких як Авраам Лінкольн, Франклін Рузвельт, Мартін Лютер Кінг, Стів Джобс, Генрі Форд, Альберт Ейнштейн, порівнюючи їхні дії з власними, посиляючись на їхні твердження, і таким чином переносить позитивну оцінку на себе. Ми зафіксували 169 випадків, найчастотнішими серед яких є імена *Abraham Lincoln* (32), *Martin Luther King* (17), *Nelson Mandella* (16), *Franklin D. Roosevelt* (15), *Dwight Eisenhower* (14) etc.

Виявлені відмінності, а саме частіше апелювання до прецедентних текстів і сакральних споруд у дискурсі Дж. Буша мол., ніж до авторитетних осіб, і значно частіші згадки авторитетних осіб, ніж текстів чи споруд Б. Обамою пояснюються тим, що мовлення Б. Обами як носія реляційного концептуального стилю є орієнтованим на людину (*human-oriented*), мовлення Дж. Буша мол. як носія аналітичного концептуального стилю орієнтується на речі (*thing-oriented*).

2.5. Засоби реалізації стратегії негативної презентації опонентів як маркери концептуальних стилів президентів США

2.5.1. Тактика «Екземпліфікація»

У політичному дискурсі позитивна самопрезентація, як правило, поєднується з негативною презентацією або применшенням заслуг

опонентів. Стратегії негативної презентації використовуються мовцем для окреслення кола «чужі» та відмежування його від кола «свої». Негативна презентація іншої сторони в політичному дискурсі – це не просто опис «поганих хлопців», а політично доречний підбір і виділення релевантних на поточний момент рис, які потрібно виявити в дискурсі [Дейк, 2003: 245]. Стратегії негативної презентації опонентів реалізуються через низку тактик, серед яких ми виокремили та описали найпоширеніші.

Тактика «Екземпліфікація» (*Exemplification*) (термін «екземпліфікація», запропонований нами) полягає в такому: властивості, що загалом характерні для конкретної етнічної групи або її «типового» представника, переносяться на окремий випадок – на людину чи подію. Ця тактика частіше зафіксована в дискурсі Дж. Буша мол. Це зумовлене низкою причин. По-перше, схильністю Дж. Буша мол. до надмірного використання ярликів, які дають змогу перенести закладені в лексемі-ярлику негативні риси певної ідеологічної чи етнічної групи на окрему людину або подію. По-друге, дедуктивністю як загальною характеристикою мовлення осіб з аналітичним КС. Дж. Буш мол. більше схильний переходити від загальних тверджень до висновків про окреме явище чи подію.

У розглянутому нижче прикладі промови Дж. Буш мол. риси *killing and terrorizing Americans*, що загалом характерні для терористів, уособленням яких для американців уже давно стала *AlQaeda*, переносяться на інші угруповання *The Shi'a and Sunni*, до яких він прикріплює ярлик *extremists*:

In the mind of the terrorists, this war began well before September 11 and will not end until their radical vision is fulfilled. ... Al Qaeda and its followers are Sunni extremists possessed by hatred and commanded by a harsh and narrow ideology. ... By killing and terrorizing Americans, they want to force our country to retreat from the world and abandon the cause of liberty. ... terrorists like Hezbollah – a group second only to Al Qaeda ... The Shi'a and Sunni extremists are different faces of the same totalitarian threat [96].

Належність угруповань *The Shi'a and Sunni extremists* до кола *terrorists* разом з організаціями *AlQaeda*, *Hezbollah* мовець описує через уживання прикметника *same*.

У нижченаведеному фрагменті Дж. Буш мол. знову використовує ярлик у вигляді лексеми *terrorists*, яким він приписує відповідальність

за смерть американців – жертв подій, що відбулись 11 вересня 2001 р. і не тільки, наприклад:

The battle of Iraq is one victory in a war of terror that began on September the 11th, 2001 and still goes on. ... We have not forgotten the victims of September the 11th, the last phone calls, the cold murder of children, the searches in the rubble. With those attacks, the terrorists and their supporters declared war on the United States. ... Any person involved in committing or planning terrorists attacks against the American people becomes an enemy of this country ... Any person, organization or government that supports, protects or harbors terrorists is complicit in the murder of the innocent and equally guilty of terrorist crimes [32].

Описані події Дж. Буш мол. називає початком війни проти Америки – *a war of terror that began on September the 11th, 2001 and still goes on*, яка призводить до жертв – *the victims* – та наслідками якої є явища, названі через уживання виразів *the cold murder of children, the murder of the innocent*. Будь-яку особу, організацію чи уряд, які об'єднані в одне коло застосуванням універсального квантифікатора *Any* – *Any person, organization or government*, на які мовець перенесе ці загальні характеристики тероризму, можна буде зробити однаково винним та причетним до злочинів проти американців, що підкреслено лексемою *equally* у виразі *equally guilty of terrorist crimes*.

Загальні характеристики тероризму, описані лексичними одиницями *aggression and terror, lawless and violent* Дж. Буш мол. переносить на політичну партію *Hamas* – палестинський ісламістський рух, одразу ж прикріплюючи до назви ярлик *Hamas radicals*, як у такому прикладі:

The past five years have also brought developments far too familiar in the recent history of the region. Confronted with the prospect of peace, extremists have responded with acts of aggression and terror. In Gaza, Hamas radicals betrayed Palestinian people with a lawless and violent takeover. By its actions, Hamas has demonstrated beyond all doubt that it is more devoted to extremism and murder than to serving the Palestinian people. ... The alternatives before the Palestinian people are stark. There is the vision of Hamas ... By following this path, the Palestinian people would guarantee chaos, and suffering, and the endless perpetuation of grievance. ... There's another option, and that's a hopeful option. It is the vision of President Abbas and Prime Minister Fayyad [47].

За допомогою контрасту у вигляді протиставлення виразів *the vision of Hamas – the vision of President Abbas and Prime Minister Fayyad*, перший із яких передбачає такі явища, як *chaos, suffering, grievance*, а другий, відповідно, характеризується як *a hopeful option*, мовець переконує аудиторію в правильності вибору на користь політичних суперників руху Хамас.

Застосування тактики «Екземпліфікація» зафіксоване і в дискурсі Б. Обама. У наведеному нижче фрагменті його промови негативні якості партії Республіканців, які описані через їхню політику у сфері економіки як таку, що призвела до загострення економічної кризи, переносяться на кандидата в президенти від цієї партії (*Republicans in Congress have found a nominee for President*), що дає змогу мовцю без будь-яких додаткових пояснень чи обґрунтувань викликати в адресата негативне ставлення до свого політичного опонента та його неприйняття, наприклад:

*This time, they want to give banks and insurance companies even more power to do as they please. And now, after a long and spirited primary, **Republicans in Congress have found a nominee for President** who has promised to rubber-stamp this agenda if he gets the chance. ... Ohio, I tell you what: **we cannot** give him that chance. Not now. Not with so much at stake. This is not just another election. This is a make-or-break moment for the middle class, and **we've** been through too much to turn back now [55].*

У розглянутому уривку для досягнення поставленої цілі Б. Обама використовує компаратив *even more* без жодної вказівки на те, із чим це порівнюється. Надважливість рішення підкреслюється через застосування авторської ідіоми *make-or-break moment*, яка виконує функцію інтенсифікатора. Політик приєднує аудиторію до свого кола через інклюзивне *we* і програмує на протидію своєму опоненту через модального оператора *cannot*, підсилюючи його дію кількарізовим повторенням, одночасно негативно оцінюючи інших та позитивно презентуючи себе.

У проаналізованому нижче прикладі застосовується той самий прийом стосовно зовнішньої політики, яку вели Джордж Буш мол. та його адміністрація разом із партією Республіканців, а саме:

*Our Iran policy is a **complete failure right** now, and that is the policy that **John McCain** is running on right now. He has nothing to offer except the naive and irresponsible belief that tough talk from*

Washington will somehow cause Iran to give up its nuclear program and support for terrorism. I'm running for President to change course, not to continue George Bush's course [122].

Оскільки військові дії на Близькому Сході піддаються жорсткій критиці з боку американців, то апеляція до цих подій у контексті невдачі попереднього уряду – *Iran policy is a complete failure right now* у поєднанні з іменем свого політичного опонента Дж. Маккейна у виразі *that is the policy that John McCain is running on right now* і ствердженням того, що він є наступником цих традицій (без жодних логічних доказів), дає змогу Б. Обамі однозначно отримати підтримку аудиторії, оскільки себе він позиціонує як противника обраного курсу – *I'm running for President to change course, not to continue George Bush's course*, який приніс Америці стільки розчарувань, за допомогою лексеми *change*. Негативно заряджені лексеми *nuclear program, terrorism*, особливо в поєднанні з універсальним квантифікатором *nothing* під час оцінки мовцем діяльності опонента задають негативну оцінку опонента адресатом.

Частотність використання тактики «Екземпліфікація» у дискурсах різних політиків, як засвідчив наш аналіз, певною мірою залежить від їх концептуального стилю. Особливості аналітичного концептуального стилю, носієм якого є Дж. Буш мол., спричинили вищу частотність застосування ним цієї тактики, порівняно з концептуальним стилем Б. Обами.

2.5.2. Тактика «Надгенералізація»

Тактика «Надгенералізація» (*Super-generality*) (термін «надгенералізація» запропоновано нами) є одним з ефективних прийомів маніпулятивного впливу в політичному дискурсі. Ця тактика полягає в тому, що описуються якісь аспекти одиничного (часткового) досвіду, одинична модель, але, для того, щоб підсилити вагомість та когнітивну користь оцінок, така модель узагальнюється до більш загальної групової схеми. Властивості окремих осіб і подій накладаються на характеристики всіх членів певної етнічної, соціальної чи іншої групи або ж усіх етнічно чи політично маркованих соціальних ситуацій. Варто, однак, зазначити, що тактики «Надгенералізація» та «Екземпліфікація» застосовуються лише щодо негативних ознак. Для упередженого мислення характерне те, що такі тактики не використовуються для характеристики позитивних якостей.

Розглянемо приклади фрагментів дискурсу Б. Обама, у яких він послуговується тактикою «Надгенералізація»:

*Now, there's no question that some regulations are outdated, unnecessary, or too costly. In fact, I've approved fewer regulations in the first three years of my presidency than **my Republican predecessor** did in his [98].* У наведеному уривку попередник описаний як **Republican predecessor**, що імплікує його негативну оцінку й водночас його партії теж.

Проаналізуємо ще один приклад, який ілюструє використання цієї тактики Б. Обамою:

*... the President **did something that presidents don't do** – and that is **launch a political attack targeted toward the domestic market in front of a foreign delegation**. On a day when we were supposed to be celebrating the anniversary of Israel's independence, he accused **me and other Democrats of wanting to negotiate with terrorists, and said we were appeasers no different from people who appeased Adolf Hitler**. ... Now that was frustrating enough, but then John McCain gives a speech. ... And then not an hour later, he turned around and embraced George Bush's attacks on **Democrats**. ... I want to be perfectly clear with George Bush and John McCain and with the people of South Dakota. ... because **George Bush and John McCain have a lot to answer for** [122].*

У розглянутих вище прикладах негативна оцінка політиком свого попередника на посту президента, підсилена описом його конкретних дій, які визнаються як неприпустимі в конкретних ситуаціях, переноситься на всіх представників партії Республіканців, їхні дії в будь-яких ситуаціях та, відповідно, їхніх прихильників (у цьому випадку йдеться про політично марковану групу – *Republicans*), що, відповідно, дає змогу протиставити їм свою політично марковану групу – *Democrats* – із її позитивною оцінкою. Для більшого ефекту Б. Обама використовує лексему *appeasers*, яка в його висловленні стає пейоративною, набуває функції ярлика та підсилює традиційне для американського політичного простору протиставлення *Republicans* – *Democrats*.

Б. Обама часто послуговується тактикою «Надгенералізація» й застосовує різноманітні мовні засоби для її реалізації, як-от:

*So it is not possible for these **separatists** to function the way they're functioning, to have the equipment they have – set aside what's happened with respect to **the Malaysian Airlines** – a group of **separatists can't***

*shoot down military transport planes, or they claim, shoot down fighter jets without sophisticated equipment and sophisticated training. And that is coming from **Russia**. ... obviously we are beginning to draw some conclusions given the nature of the shot that was fired. ... We have increasing **confidence** that it came from areas controlled by **the separatists**. ... what we do know is, is that **the violence** that's taking place there is facilitated in part – in large part – because of **Russian** support. And they have the ability to move those separatists in a different direction. If **Mr. Putin** makes a decision ... then it will stop [93].*

У наведеному фрагменті на основі одиничного випадку *the Malaysian Airlines Б. Обама* робить висновок, що особи, яких він називає *the separatists*, не в змозі скоїти такий злочин без того, що він описує через використання одиниць *without sophisticated equipment and sophisticated training*. Оскільки обладнання й зброя, упевненість у чому мовець передає за допомогою виразу *We have increasing confidence*, надходить із Росії, про що він стверджує, уживаючи лексичні одиниці *And that is coming from **Russia***, то Росія і її президент Путін – *Mr. Putin* – відповідальні за все насилля, яке відбувається на Сході України.

Оскільки тактика розгортання дискурсу в мовців із реляційним концептуальним стилем характеризується як індуктивна [Cohen, 1969], то прийом переходу від одиничних спостережень до загальних умовиводів є більш характерним для Б. Обама як носія реляційного концептуального стилю. Саме тому тактика «Надгенералізація» є більш властивою для дискурсу Б. Обама, порівняно з дискурсом Дж. Буша мол.

2.5.3. Тактика «Наклеювання ярликів»

Тактика «Наклеювання ярликів» полягає в тому, що подія або діюча особа позначаються словом чи виразом, які від початку містять у собі для свідомості реципієнта негативний або, навпаки, позитивний відтінок (дуже рідко). Ми відносимо цей прийом до реалізації стратегії негативної презентації опонентів, оскільки випадки використання ярликів із позитивним значенням є надзвичайно рідкісними.

«Наклеювання ярликів» у соціології та психології комунікації розглядається як один з етапів соціальної девіації. Оскільки ярлик –

це вид лексичної інвективи (яку ми в широкому смислі розуміємо, услід за В. І. Жельвісом, як мовленнєву функцію образи, будь-який різкий виступ, випад проти опонента [Жельвіс, 1997: 137]), то йому притаманні такі характерні риси, як ідеологізованість, суб'єктивність та упередженість. Негативна оцінка, яку несе в собі ярлик, не виявляє об'єктивних властивостей особистості, мікросоціуму, явищ, подій чи діяльності, а позначає їх за ознакою ідеологічної інакшості [Дмитрієва, 1994: 92]. Ярлик фіксує реальну або уявну соціальну девіацію або з позиції суспільства в цілому, або з погляду уявлень про політичну доцільність тієї чи іншої соціальної групи (політичного руху) [Шейгал, 2000: 123]. Ярлики надзвичайно часто використовуються в політичному дискурсі.

Ярликами може бути пейоративна лексика, яка позначає відхилення від соціальних норм; політичні терміни, серед яких є слова зі стійкою негативно-оцінною конотацією, нейтрально-оцінні одиниці та слова зі стійкою позитивно-оцінною конотацією; власні імена, над якими в політичному дискурсі проводять різні маніпуляції; етноніми. Дуже часто етноніми перетворюються в ідеологеми й набувають конотації «не наш, чужий».

Ця тактика використовується і Б. Обамою, і Дж. Бушем мол. Проте є певні відмінності у відборі лексичних одиниць, які слугують ярликами в мовленні обох політиків. Наприклад, у фрагменті дискурсу Б. Обама ярликом виступає лексема *wrongdoers*, прив'язана до власної назви *Wall Street*, що має стійку негативно-оцінну конотацію зі значенням умисності, усвідомлення власних дій як таких, які є неправильними, незаконними та призводять до наслідків, що завдають шкоди іншим людям (у цьому випадку йдеться про економічну кризу) і теж описані за допомогою ярлика – *to destructive cycles of bubble and bust*, наприклад:

No longer can we allow Wall Street wrongdoers to slip through regulatory cracks. No longer can we allow special interests to put their thumbs on the economic scales. No longer can we allow the unscrupulous lending and borrowing that leads only to destructive cycles of bubble and bust [84].

У наведеному уривку негативна оцінка підсилюється використанням таких лексем, як *unscrupulous*, *destructive*, зі стійкою негативно-оцінною конотацією, та лексеми *special*, яка у виразі *special interests* також набуває негативною конотації.

У численних фрагментах дискурсу Дж. Буша мол. ярликами можуть бути політичні терміни, такі як *terrorists*, *Islamofascism* (новий термін, що має стійку негативну конотацію на основі минулого досвіду, закладеного в частині *fascism*, який переноситься на частину *Islamofascism*, що в цьому випадку використовується як етнонім, що у свідомості пересічного американця вже є ідеологією зі значенням «чужий», а в цьому контексті ще й описується такою негативно зарядженою лексемою як *murderous*, наприклад:

*Iraq is the latest **battlefield** in this war. Many terrorists who kill innocent men, women, and children on the streets of Baghdad are followers of the same murderous ideology that took the lives of our citizens in New York, in Washington, and Pennsylvania. ... Our mission in Iraq is clear. We're hunting down the terrorists* [41].

Ярлик *Islamofascism* уживається в дискурсі Дж. Буша мол. доволі часто, наприклад:

*And it takes a lot of work. This is the beginning of a long struggle against an ideology that is real and profound. It's **Islamofascism**. It comes in different forms. They share the same tactics, which is to destroy people and things in order to create **chaos** in the hopes that their vision of the world become predominant in the Middle East* [46].

Негативна оцінка в розглянутих фрагментах підсилюється використанням лексеми *chaos* – хаос, який є характеристикою та водночас результатом «їхніх» дій, описаних лексичними одиницями *kill*, *destroy*, *took the lives* зі стійкою негативною конотацією й протиставлення їх власним діям, які описані лексемою зі стійкою позитивною конотацією *mission (in Iraq)*.

У дискурсах обох політиків ярликами виступають власні назви, етноніми, політичні терміни зі стійкою негативною конотацією. Проте їх частотність дуже різниться. Крім того, у дискурсі Б. Обама ярликами є лексеми з нейтральною або й позитивною оцінкою, які стають ярликами лише в контексті – *appeaser*, *Washington gimmicks*, *game-changer*, *childish things* etc., що характерно для осіб із реляційним концептуальним стилем, значення одиниць у мовленні яких значною мірою залежить від місця, часу чи соціальних стосунків.

У Дж. Буша мол. одиниць із нейтральним або позитивним конотативним значенням у ролі ярликів ми не виявили. Усі лексеми, які функціонують як ярлики в дискурсі Дж. Буша мол., мають чітко виражену негативну конотацію, значення котрих майже не залежить

від контексту, що характерно для мовлення осіб з аналітичним концептуальним стилем, що пояснюється, зокрема, і тим, що Б. Обама як носій реляційного концептуального стилю більш схильний до евфемізації, а Дж. Буш мол. як носій аналітичного концептуального стилю – до дисфемізації.

Тактика «Наклеювання ярликів» безпосередньо пов'язана з процесами евфемізації та дисфемізації. Ці процеси вважають двома сторонами одного явища, протилежними полюсами на осі оцінного варіювання денотата [Шейгал, 2000: 178; Тарасова, 1992]. Дисфемізми розглядають як пряме протиставлення евфемістичній заміні за характером та призначенням [Кацев, 1988], як засіб, який категорично фіксує той чи інший факт, котрий літературна норма традиційно подає в пом'якшеному варіанті [Вострецова, 2009: 184].

Дисфемізм – це інвектива, яка ґрунтується на гіперболізації негативної ознаки або заміні позитивного оцінного знака на негативний [Шейгал, 2000: 179], який також тлумачать як цілеспрямоване випинання негативних сторін, погіршення характеристик об'єкта [Вострецова, 2009: 184]. Евфемізм – це антиінвектива, що основана на применшенні ступеня негативної ознаки або на перемиканні оцінного знака з негативного на позитивний [Шейгал, 2000: 179]. Частотність евфемізмів і дисфемізмів у дискурсах обох політиків дуже різниться.

Схильність Б. Обама до евфемізації в процесі опису опонентів, а Дж. Буша мол. до дисфемізації опонентів можна проілюструвати таким чином. Лексема *conflict*, наприклад, у Б. Обама трапляється значно частіше, ніж у Дж. Буша мол. – 67 випадків проти 26 відповідно, проте лексема *war* – значно рідше: 281 вживання проти 380. У Б. Обама трапляється евфемізм *assault (sexual assault)* і жодного випадку використання лексеми *rape*, у Дж. Буша мол. ми простежуємо одиницю *rape* шість разів.

Аналіз фрагментів дискурсів обох політиків дає підставу стверджувати, що тактика «Наклеювання ярликів» більш притаманна Дж. Бушу мол., ніж Б. Обамі. Ми відібрали найчастотніші лексеми, які обоє політиків використовують як ярлики, орієнтуючись на дані, отримані під час аналізу дискурсу Дж. Буша мол., оскільки частотність ярликів у його мовленні значно вища. Етноніми до уваги не брали – кількість їх уживань майже втричі більша в дискурсі Дж. Буша мол., що є лише ще одним доказом для нашого твердження. Ярлики, які траплялись у Дж. Буша мол. рідше, ніж 20 разів, ми не включали. Результати відображено в табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Ярлики в дискурсах Дж. Буша мол. і Б. Обама

Ярлик	Кількісні показники в дискурсі Дж. Буш мол.	Кількісні показники в дискурсі Б. Обама
Terrorist (s)	601	85
Terror	220	20
AlQaeda	206	100
Extremists (s)	114	29
Tyranny	101	19
Saddam	82	2
bin Laden	41	48
Separatists	-	47
Taliban	34	18
Muslim	33	-
Islam (Islamic)	30	8
Terrorism	26	38
Hezbollah	23	5
Killer(s)	24	3
Saddamist(s)	20	-
Appeaser(s)	-	3
Усього	1359	407

Як засвідчують отримані дані, різниця між кількістю найуживаніших лексем-ярликів дуже значна – більше ніж утричі переважають випадки вживання в Дж. Буша мол., порівняно з Б. Обамою (1359 слововживань проти 407 відповідно). Найчастотнішими ярликами в дискурсі Дж. Буша мол. є лексема *terrorists* із похідними, кількість яких складає понад половину від загальної кількості – 847 слововживань. Б. Обама намагається уникати «сильних» слів, і саме тому кількість ярликів у його мовленні є більш ніж утричі нижчою та всі вони трапляються з відносно рівномірною частотністю.

Схильність Б. Обама до евфемізації, спричинена його реляційним концептуальним стилем, пояснює те, що в його дискурсі набагато рідше трапляються власні назви у функції ярликів, на зразок *alQaeda*, *Islam*, *Hezbollah* тощо, загальна кількість яких – 163 одиниці. Дж. Буш мол., на противагу, як носій аналітичного концептуального стилю, який схильний до дисфемізації, не уникає власних назв, які набули чіткої негативної конотації у свідомості пересічних

американців, а навпаки – підкреслює негативні риси, пов'язані з цими назвами, а інколи й гіперболізує, наприклад:

The terrorists and Saddamists continue to sow violence and terror, and they will continue fighting freedom's progress with all the hateful determination they can muster [99].

Вищенаведений фрагмент перенасичений лексемами з негативною конотацією – *terrorists, violence, terror, hateful*, – поруч із якими лексема *Saddamists*, котра використана як ярлик, отримує однозначно негативне забарвлення. Ефект підсилюється використанням метафори *to sow violence and terror*. Загальна кількість власних назв, які вжито у функції ярликів у дискурсі Дж. Буша мол., – 374 слововживання.

Отже, можна стверджувати, що відмінності концептуальних стилів обох політиків пояснюють високу частотність використання тактики «Наклеювання ярликів» у дискурсі Дж. Буша мол. та низьку частотність цієї тактики в дискурсі Б. Обами.

**ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТІВ
У ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ
ДЖ. БУША МОЛ. Й Б. ОБАМИ****3.1. Засоби вербалізації концептуальної
опозиції WE – THEY****3.1.1. Концепт WE у дискурсі Дж. Буша мол.**

Опозиція «свій–чужий» є культурною константою, одним із найважливіших протиставлень у житті та суспільному устрої, яке зберігає своє значення протягом століть [Степанов, 1995; Алиева, 2008], поряд з іншими концептуальними опозиціями, які відображають архетипні уявлення про побудову світу (такими як «верх – низ», «чоловічий – жіночий», «життя – смерть», «світло – темрява», «добро – зло» тощо). Питання про бінарні опозиції лежить у площині властивостей самої дійсності й універсальних закономірностей її відображення в людській свідомості, а бінарна модель світу – загальна для людини психологічна риса [Маслова, 1997: 28].

Вищенаведені опозиції були своєрідною системою координат та слугували засобом пізнання навколишнього світу. Водночас зазначено, що напруженість, яка виникає всередині бінарних опозицій, містить, з одного боку, потенційний конфлікт, а з іншого – алгоритм його вирішення, що пропонується соціумом. Наявність у свідомості біполярних шкал ставило тих, хто спілкується, у ситуацію вимушеного вибору, коли третього немає [Владимирова, 2010: 37]. Можна стверджувати, що біполярність – характерна риса політичного дискурсу зокрема.

Опозиція «свій–чужий» визначає специфіку політичного спілкування, є універсальною та присутня практично в будь-якому акті політичної комунікації [Чадюк, 2003]. Вона є аксіологічною категорією та пов'язана з оцінністю мови. К. Шмітт пропонує тлумачення цієї базової опозиції політичного дискурсу в термінах «друг»–«ворог» [Шмітт, 1992], що зумовлене тим, що у взаєминах між людьми з різних соціумів найчастіше проявляється їхня ворожа

налаштованість. Проте розвиток мовної картини світу з подальшим переходом до більш високого рівня свідомості й культури, призвів до зміни в актуалізації цієї базової опозиції. Як слушно зауважив К. Шмітт, смисл розподілу на друзів та ворогів полягає в тому, щоб позначити найвищий ступінь інтенсивності об'єднання чи розмежування, асоціації або дисоціації. Політичний ворог не обов'язково повинен бути морально озлобленим чи естетично непривабливим, він не є обов'язково конкурентом – співпраця з ним може бути навіть вигідною. Він є саме іншим, чужим [Шмітт, 1992: 40]. Отже, будь-які ціннісні протиставлення в політичному дискурсі будуть вторинними відносно опозиції «друг» – «ворог», похідними від неї. Будь-яка релігійна, моральна, економічна, етнічна чи інша протилежність перетворюється в протилежність політичну, якщо вона досить сильна для того, щоб ефективно розділяти людей на групи друзів та ворогів.

У політичному дискурсі опозиція «свій–чужий» реалізується як експліцитно, за допомогою спеціальних маркерів, так і імпліцитно – у вигляді ідеологічної конотації політичних термінів, через тональність дискурсу, через цілеспрямований відбір позитивної чи негативної оцінної лексики та за допомогою численних інших мовних засобів. Ми пропонуємо цю концептуальну опозицію розглядати в англійській мові в термінах WE–THEY.

Актуалізація об'єктивно наявної в політичному дискурсі концептуальної опозиції WE–THEY зумовлена існуванням відповідного стійкого надіндивідуального корелята на глибинному рівні свідомості, який фіксує попередній досвід людства та закріплює загальні уявлення людини про світ. Одним із таких уявлень є концептуальний дуалізм, що пов'язаний із розподілом світу на «своїх» і «чужих». Цей розподіл бере початок із первіснообщинного ладу, для нього був характерним високий рівень ідентифікації зі «своєю» общиною, що було визначальним для можливості вижити в складних умовах боротьби за виживання, та дистанціювання від «чужої».

Поступово це протиставлення розвивалося від уявлення у відповідне судження, стереотип і з часом переросло у світоглядну установку [Лассан, 1995], яка функціонує на підсвідомому рівні у вигляді деякого ментального конструкту, що впливає на сприйняття дійсності людиною. У результаті, народившись у певній соціально-культурній спільноті та усвідомлюючи свою культурну приналежність,

людина починає ідентифікувати себе з нею, одночасно відокремлюючи себе від решти світу, який сприймається як сукупність «інших», які протистоять «нам», і які розглядаються як реальні чи потенційні вороги або як нейтральні «інші» [Дилигентский, 1996].

Концептуальна опозиція WE–THEY є основоположною для політичного дискурсу, оскільки вона здатна відображати особливості дискурсивного середовища як сфери функціонування політичного дискурсу, які визначаються специфікою інституційності, що встановлює конвенційні властивості політичного спілкування, його цілі та комунікативні стратегії, статусно-рольові характеристики учасників спілкування. Суть політичного дискурсу відповідно до аналізу своєрідності його інституційних аспектів полягає в реалізації основного принципу політичної діяльності, пов'язаного зі здійсненням боротьби за владу.

Смисл протиставлення опозиції WE – THEY є відображенням у дискурсі наявної в суспільстві боротьби різноманітних соціальних груп за досягнення політичного домінування. Отже, його актуалізація з погляду специфіки дискурсивного середовища пояснюється можливістю вираження, у межах різноманітних смислових реалізацій, соціально-групової належності суб'єкта за допомогою звернення до відповідних характерних для цієї групи та очікуваних від неї установок, з одночасним дистанціюванням від інших соціально-політичних груп та об'єднань [Васильева, 2010: 34]. Концепти WE, THEY, таким чином, є базовими для політичного дискурсу.

Дані, отримані на основі контент-аналізу, дають змогу стверджувати, що для англomовного політичного дискурсу поряд із концептами WE–THEY основоположними, або базовими, є також концепти DEMOCRACY та FREEDOM. Проаналізуємо психолінгвальні особливості вербалізації названих концептів у подальшому дослідженні. Мінливість структури концепту, варіативність номінативних засобів можуть мати у своїй основі ідею маніпулятивного впливу на суб'єкта.

Концептуальна опозиція WE–THEY вербалізується через використання стратегій створення кола «своїх» та кола «чужих». Стратегія створення кола «чужих» полягає в актуалізації в дискурсі за допомогою мовних засобів образу «чужих», які оцінюються з боку «своїх» як такі, що думають/діють вороже відносно американців та американських цінностей. Стратегія моделювання образу ворога є діалектичною єдністю двох основних аспектів стратегічної дії –

когнітивного та мовленнєвого. Когнітивний аспект пов'язаний із плануванням і прогнозуванням певної мовленнєвої дії відповідно до наявних у комуніканта знань, пресупозицій, установок.

Мовленнєвий аспект охоплює процеси вибору та комбінування мовних засобів при створенні персуазивного тексту для вираження в ньому певного концептуально-тематичного, функціонально-прагматичного та формально-стилістичного змісту під контролем глобальної стратегічної мети. Категорія «коло чужих» є варіативною, межі та її наповнення визначаються особливостями суспільно-політичної практики й задані за допомогою лінгвістичних засобів у текстах, що представляють цю практику, а також залежать від концептуального стилю мовця.

Категорія «коло чужих» отримує своє семантичне наповнення в текстах певної дискурсивної практики та бере участь у створенні й закріпленні у свідомості соціуму стереотипної опозиції «свої» – «чужі», яка конструюється в дискурсі, а потім переноситься на екстралінгвістичну реальність. Образ ворога є проекцією когнітивної та семіотичної категорії «чужі» [Васильєва, 2010]. Моделювання образу ворога – одна з ключових персуазивних стратегій у політичному дискурсі.

Як засвідчив наш аналіз, моделювання образу «своїх» та «чужих» значно різняться в дискурсах Б. Обама та Дж. Буша мол., що пояснюється відмінностями в їхніх концептуальних стилях.

Вербалізація концептуальної опозиції WE–THEY, яка є основною для формування ідентичності й основоположною для політичного дискурсу, зазнає певних змін із плином часу. Як зазначає Б. Поршнев, «вони» – це не «не ми», як це було раніше, а навпаки, «Ми» – це не «Вони». Лише відчуття, що є «Вони», породжує бажання самовизначитися стосовно «них», відокремити себе від «них» [Поршнев, 1966: 88]. Тобто єдиний спосіб для ідентифікації образу «Ми» – це ідентифікація себе через образ «іншого», «Них». У політичному дискурсі відносини між «нами» і «ними» характеризуються, зазвичай, недовірою, напруженням, часто ворожістю один до одного.

При вербалізації концептів WE та THEY мовці послуговуються різноманітними тактиками. Тактика поляризації є одним із домінантних прийомів у моделюванні образу «чужого». У тексті створюється два чітко протиставлені полюси – коло «своїх» і коло

«чужих». Поряд із цією тактикою використовується тактика кооперації, яка дозволяє залучати у коло «своїх», у власну референтну групу нові об'єкти й протиставляти їх новим суб'єктам, що відображено в різноманітті лексем, які слугують вербалізаторами обох концептів.

Номінативні поля концептів-членів концептуальної опозиції WE–THEY складають одиниці, які формують ядро й периферію поля, та його когнітивні ознаки. У дискурсі Дж. Буша мол. вербалізація концептів WE та THEY як членів концептуальної опозиції має певні відмінності від вербалізації цих концептів у дискурсі Б. Обама. Проведений кількісний контент-аналіз дав змогу виявити, що вербалізатори концептів WE та THEY у дискурсі Дж. Буша мол. складають 9854 (57 % від загальної кількості) та 7369 (43 % від загальної кількості) слововживань відповідно, у дискурсі Б. Обама – 10 481 (69 % від загальної кількості) слововживання та 4039 (31 %) слововживань відповідно. Егоцентричність мовлення Дж. Буша мол. як носія аналітичного концептуального стилю, його схильність до дистанціювання є факторами, які спричинили значно вищу частотність лексем-вербалізаторів концепту THEY, порівняно з концептом WE (57 проти 43 % відповідно). За 100 % ми взяли загальну кількість вербалізаторів обох концептів. Результати відображені в табл. 3.1.

Вербалізаторами концепту WE, які утворюють його ядро, є такі одиниці: *America and its coalition partners, our country, our homeland, coalition forces, our men and women in uniform, the great people of Egypt, the citizens of Lebanon, Iraqi tribal leaders, our friends, our allies, civilized people, Pakistan, Saudi Arabia, other countries, free nations (people)*. Ми виокремили 28 одиниць, загальна кількість слововживань – 3287. Найчастотніші лексеми – *America (the USA)* з похідним *Americans* (51 % від загальної кількості), *our troops* (11 %), *allies* (8 %). Усі решта одиниць загалом складають 30 %.

Периферію концепту WE формують такі когнітивні ознаки: «*what we are*», «*how we act*», «*our aim is*». Проведений аналіз емпіричного матеріалу дає підставу стверджувати, що когнітивні ознаки «*how we act*», «*our aim is*» є взаємозалежними. У дискурсі Дж. Буша мол. простежуємо взаємозв'язок – WE діємо певним чином, щоб досягти певної мети. Тому доцільно об'єднати ці ознаки в одну – «*what we do to achieve smth*». Когнітивна ознака «*what we do to achieve smth*» розміщена на ближній периферії номінативного поля концепту,

Таблиця 3.1

**Вербалізатори концептів WE, THEY у дискурсах
Дж. Буша мол. і Б. Обами**

Вербалізатори Концепту WE	Кількісні показники в дискурсі Дж. Буша мол.	Кількісні показники в дискурсі Б. Обами	Вербалізатори концепту THEY	Кількісні показники в дискурсі Дж. Буша мол.	Кількісні показники в дискурсі Б. Обами
We	6567	7996	They	3512	2906
America (the USA, homeland etc.)	2168	1751	Iraq (and other countries)	1372	492
Ukraine (and other countries)	742	452	Bin Laden (and other personal names)	491	260
Friends (partners etc.)	379	282	Terrorists (extremists etc.)	1245	251
			Regimes etc.	269	54
			Opponent (competitor etc.)	28	52
			Enemy	452	24
Усього	9854	10 481	Усього	7369	4039

оскільки її частотність складає 75 % від загальної кількості. Ця ознака представлена одиницями *protect, defend, secure, fight for, confront threats, help, mobilize, serve, support, keep competitive, work for, trust, promote, to be leading, appreciate, answer challenges, stand with, win, launch (military operation), change America, answer the call* etc. Серед виокремлених 113 одиниць найчастотнішими є дієслова *protect* (із близькими та контекстуальними синонімами *defend, secure, confront threats*) – 30 % від загальної кількості, *fight for* – 9 %, *help* (із контекстуальним синонімом *support*) – 8 %.

На віддаленій периферії номінативного поля міститься когнітивна ознака «*what we are*», частотність якої – 25 %. Ця ознака

представлена лексемами *proud, grateful, safe, prosperous, confident, hopeful, brave, strong, courageous, free, determined, inspired, patriotic, generous* etc. Загальна кількість одиниць – 40. Найчастотнішими лексемами є одиниця *proud*, частотність якої складає 11 % від загальної кількості, одиниці *safe* – 10 %, *grateful* – 9 %.

Отже, при створенні кола «свої» Дж. Буш мол. послуговується не лише стратегіями кооперації, але й стратегіями розмежування, дистанціювання, які для його дискурсу є більш типовими. Про це свідчать найчастотніші одиниці *protect, defend, secure*, у семантиці яких закладена наявність протилежного полюсу, від якого потрібно захищати «своїх». Тобто ідентифікація «наших» у дискурсі Дж. Буша мол. переважно відбувається через ідентифікацію «їхніх» та відмежування від них, конфронтацію, що підтверджується також високою частотністю лексеми *fight*. Схильність до дистанціювання – характерна риса для мовлення осіб з аналітичним концептуальним стилем, носієм якого є Дж. Буш мол.

Низька частотність когнітивної ознаки «*what we are*», яка представлена переважно прикметниками, порівняно з ознакою «*what we do to achieve smth*», що представлена переважно дієсловами та дієслівними зворотами, пояснюється тим, що Дж. Буш мол. як носій аналітичного концептуального стилю менш схильний до використання експресивної й емоційної лексики. Серед дієслів, якими він послуговується для опису «нас», доволі часто трапляються когнітивні дієслова на кшталт *understand, believe, realize, recognize, think* etc., отже переважаючим типом інформації в його дискурсі є когнітивна.

3.1.2. Концепт WE у дискурсі Б. Обама

Проаналізувавши масив фрагментів дискурсу Б. Обама, ми виявили, що соціоцентричність його мовлення як носія реляційного концептуального стилю, а також такий параметр, як важливість стосунків, прагнення до соціального включення спричинили те, що кількість одиниць, які репрезентують концепт WE як члена концептуальної опозиції WE–THEY, значно перевищує кількість одиниць, використаних Б. Обамою для вербалізації THEY.

Власне *we* з похідними *us, our* трапляються в дискурсі Б. Обама 7996 разів, проти 2906 слововживань для *they* і похідних *them, their*.

Проте концепти WE та THEY вербалізуються через низку інших лексем. Зафіксовано 3618 слововживань, серед яких вербалізатори для WE трапляються 2485 разів, що складає 69 % від загальної кількості. Відповідно загальна кількість лексем-вербалізаторів для THEY – 31 %. За 100 % ми взяли загальну чисельність вербалізаторів обох концептів (див. табл. 3.1).

До ядра концепта WE входять такі одиниці: *its (his) people, Americans, the U. S. troops, our citizens, our men and women in uniform, the Lybian people, the Lebanese, the Israelis, the Palestinians etc., our friends, our allies; the United States, Israel, Tunis, a Jewish and democratic state, Afghanistan, Georgia, Ukraine, Turkey, Jordan etc.; alliances, partners etc.* Ми виділили 32 лексеми загальною кількістю 2485 слововживань. Найчастотнішою одиницею є *America (the USA)* з похідним *Americans* – їх частотність складає 59 % від загальної кількості. Усі решта одиниць, серед яких найчастотнішими є *friends* (92 слововживання), *allies* (78 випадків), *partners* (77), разом складають 41 %.

Когнітивними ознаками концепту WE є «*what we are*», «*how we act*», «*our aim is*». Когнітивна ознака «*what we are*» є найчастотнішою й тому найближчою до ядра, частотність її використання складає 69 % від загальної кількості. Вона представлена одиницями *leading, competitive, determined, credible, a place for everybody, America gives chances, patriotic, exceptional, (hard) working, efficient, a shining beacon on the hill, successful, great, supportive, prosperous, strong, the best etc.* Ми виокремили 73 одиниці, найчастотнішими серед яких є *world's (global) leading* – 10 % від загальної кількості, *(hard) working* – 7 %, *great* – 7 %, *(America) gives chances* – 5 %, *a place for everybody* – 3,5 %.

Наступною за близькістю до ядра когнітивною ознакою є «*how we act*», частотність використання якої – 23 %. Вона представлена 54 лексичними одиницями на кшталт *serve, support, protect, compete, defend, fight for, sell (American products and services), believe, resolve conflict, wear (America's uniform), to stand for absence of conflict, rebuild, respect, sacrifice, reform, guard etc.* Найчастотнішими лексемами є *help* – 12 % від загальної кількості, *serve* – 9 %, *support* – 4 %.

Когнітивна ознака «*our aim is*» є найвіддаленішою від ядра, її можна віднести до віддаленої периферії, оскільки частотність використання складає лише 8 %. Ця ознака представлена 23 одиницями, такими як *lasting peace, change, create jobs, keep the American people safe, restore American's standing, end America's combat patrols, win,*

succeed, reaffirm fundamental truths etc. Найчастотнішими серед них є одиниця *create jobs* – 35 % від загальної кількості слововживань та словосполучення *keep American people safe* – 6 %.

Проведений аналіз емпіричного матеріалу дає змогу стверджувати, що когнітивні ознаки «*how we act*», «*our aim is*» є взаємозалежними. У дискурсі Б. Обами простежуємо взаємозв'язок – WE діємо певним чином, щоб досягти певної мети. Тому доцільно об'єднати ці ознаки в одну – «*what we do to achieve*». Ця ознака перебуватиме на віддаленій периферії, оскільки її частотність складає лише 31% від загальної кількості.

Отже, проведений аналіз дає змогу стверджувати, що особливості вербалізації концепту WE в дискурсі Б. Обами пояснюються особливостями його мовлення як носія реляційного КС. Висока частотність ознаки «*what we are*» (69 %), яка репрезентована переважно прикметниками, серед котрих досить численними є прикметники у вищому й найвищому ступенях порівняння, метафорами, порівняннями (*America gives chances, a shining beacon on the hill, etc.*), пояснюється експресивністю та емоційністю мовлення Б. Обами як носія реляційного концептуального стилю. Названі засоби використовуються для мовного вираження емоційного й естетичного типів інформації [Засєкін, 2008: 91], котрі можна вважати переважаючими типами інформації в його дискурсі.

При формуванні кола «свої» Б. Обама частіше використовує стратегії власної презентації, звеличення, кооперації, які можна вважати типовими, про що свідчать найчастотніші одиниці, що презентують ознаку «*what we are*», а саме *world's (global) leading* – 10 % від загальної кількості, *(hard) working* – 7 %, *great* – 7 %, *(America) gives chances* – 5 %, *a place for everybody* – 3,5 %. Концентрація уваги на досягненні світового лідерства, що репрезентоване виразом *world's (global) leading*, засвідчує прагнення Б. Обами до винятковості, першості, що є характерною рисою мовлення осіб із реляційним концептуальним стилем.

Серед найчастотніших не зафіксовані одиниці, які засвідчують урахування мовцем кола «вони» при ідентифікації кола «ми». Описуючи дії та цілі «своїх», Б. Обама найчастіше оперує лексемами *help* – 12 % від загальної кількості, *serve* – 9 %, *support* – 4 %, які теж не передбачають конфронтації. Отже, можна вважати, що при формуванні кола «свої» стратегії дистанціювання чи розмежування майже не використовуються в дискурсі Б. Обами, тому можуть уважатися для нього нетиповими.

3.1.3. Концепт THEY в дискурсі Дж. Буша мол.

Концепт THEY у дискурсі Дж. Буша мол. представлений 58 одиницями, частотність яких складає 57 % від загальної кількості всіх виокремлених вербалізаторів (див. табл. 3.1). Вища частотність вербалізаторів для THEY, порівняно із нижчою частотністю вербалізаторів для WE, пояснюється схильністю Дж. Буша мол. як носія аналітичного концептуального стилю до соціального дистанціювання, тому він значно більше уваги приділяє розмежуванню кола «своїх» від «чужих», поляризації, представленню «чужих», ніж формуванню власне кола «свої».

Ядро концепту THEY представлено такими лексемами-вербалізаторами: *terrorists, enemy abroad, terrorist Zarqawi, Saddam Hussein, insurgents, assassins, a small group of extremists, Usama bin Laden, attackers, Sunni extremists, Shia's extremists, evil men, jihadists, totalitarians, Islamic fascists, oppressors, islamists, killers, self-appointed rulers, terror cells, terrorism, alQaeda, alQaeda terror network, governments that sponsor and harbor terrorists, regimes, dictatorships, radical Islam, an evil empire, Hamas, a military junta*, різними топонімами залежно від геополітичної ситуації на кшталт *North Korea, Iran, Iraq, Syria, Burma, Zimbabwe*. Найчастотнішими одиницями серед вищеназваних є *Iraq* – 18 % від загальної кількості, *terrorists* – 14 %, *alQaeda* – 5 %.

Периферію номінативного поля концепту THEY формують когнітивні ознаки «*what they are*», «*how they act (to achieve smth)*», «*their instruments*». Найближчою до ядра є когнітивна ознака «*how they act (to achieve smth)*», частотність якої складає 48 % від загальної кількості. Вона є найчисельнішою, представлена 54 одиницями на кшталт *kill, intimidate, capture, detain, fight, declare (war), destroy, deprive (its people of the freedom), lift (a terrible threat), assassinate, bring murder and destruction, blow up (commuters in London), behead a bound captive, isolate, repress, terrorize, slaughter, launch (new attacks), invade (its neighbours), shoot, broadcast (their atrocities for the world to see), impose (and expand) the empire of oppression/a heartless system of totalitarian control/their will/their hateful vision on humanity/that philosophy on the rest of the world, control every aspect of every life, to seize power, until their radical vision is fulfilled, overthrow moderate governments, force our country to retreat from the world, harm America, subject millions to their violent rule, roll back the promise of the hopeful Middle East*. Найчастотнішими лексемами є дієслова *attack* – 29 %, *fight* – 27 %, *kill* – 11 %.

Наступною за віддаленістю від ядра є когнітивна ознака «*their instruments*», що представлена 46 одиницями. Частотність її складає 29 % від загальної кількості. Вона репрезентована такими лексемами: *biological and chemical attack, weapons of mass destruction, radicalism and ideologies of murder, harbor/shelter terrorists, pursuing nuclear weapons, occupation, feed resentment and radicalism, ideology of terror and death, the weapon of fear, a roadside bomb, terrorism and organized crime and human trafficking and the drug trade, instruct with bullets and bombs, promise paradise for the murder of the innocent, funding and arming terrorists, escalation of sectarian rage and reprisal, chaos, children's prisons, torture chambers, rape rooms, ballistic missiles, proliferation of deadly weapons, mass graves, provide shortrange missiles (to Syria), permanent slavery, Islamic radicalism/fascism, car bombs*. Найчастотнішими серед вищезазначених одиниць є лексеми та вирази *weapons (deadly weapons, weapons of mass destruction, nuclear weapons)* – 15 %, *ideologies of murder* – 10,5 %, *missiles* – 10 %.

Найвіддаленішою від ядра є когнітивна ознака «*what they are*», частотність якої – 23 % від загальної кількості. Вона представлена 41 одиницею, наприклад: *terrible, oppressive, violent, vicious, radical, evil, brutal, escalating, wicked, even more horrific, malignant, fierce, sectarian, dangerous, horrifying, genocidal, murderous, gravest, hateful, cold-blooded (killers), tyrannical, authoritarian, aggressive, squalid, destructive, savage, jihadist, deadly, sworn, unconventional, hateful, ruthless, exacerbadated*. Найчастотнішими лексемами є *dangerous* – 36 %, *sectarian* – 9 %, *brutal* – 7 %.

Отже, вербалізація концепту THEY у дискурсі Дж. Буша мол. здійснюється через прямі номінації, наприклад через застосування власних назв й імен чи за допомогою використання ярликів *enemy, terrorist, dictator, extremist, separatist* і т.ін.; через номінацію частотних видів діяльності, наприклад *kill, intimidate, fight, assassinate, repress, terrorize, slaughter* і т. ін.; через уживання прагматично заряджених лексем, котрі асоціюються з «іншими», «чужими», наприклад *terrible, oppressive, violent, vicious, radical, horrifying, genocidal, murderous* та ін.; через дисфемістичний опис зброї ворога, наприклад *weapons of mass destruction, the weapon of fear, proliferation of deadly weapons* і т. ін.

Тим самим у дискурсі Дж. Буша мол. реалізуються стратегія демонізації ворога, стратегія моделювання загрози, яку створюють «вони» та яка спрямована проти «нас». Тактика деталізації жертв

агресії, яку особливо часто використовує Дж. Буш мол., реалізується через використання комплексу лексичних одиниць зі спільною семантикою *innocence* й широкого спектра одиниць для опису дій, які «агресор» здійснює стосовно «жертви».

У масиві промов Дж. Буша мол. дуже часто трапляються деталі, пов'язані з описом «жертви», які дають змогу надати образу «їх» більшої образності та ще більшої демонічності, як-от дисфемізми *behead a bound captive, children's prisons, torture chambers, raperooms*. Такі особливості вербалізації концепту ТНЕУ у дискурсі Дж. Буша мол. спричинені особливостями його мовлення як носія аналітичного концептуального стилю, а саме: схильністю до дисфемізації, соціального дистанціювання, егоцентричності.

3.1.4. Концепт ТНЕУ у дискурсі Б. Обама

Для вербалізації концепту ТНЕУ поряд із тактиками поляризації доволі частотними є тактики моделювання загрози, що створена «чужими» та спрямована проти «своїх», тактики демонізації ворога, деталізації жертв «чужих» та ін. Зазначені тактики реалізуються за допомогою використання великого різноманіття лексем, що слугують вербалізаторами цього концепту.

Вербалізаторами концепту ТНЕУ в дискурсі Б. Обама, як засвідчив наш аналіз, є такі лексеми: *those leaders around the globe, Osama bin Laden, dictator, Moammar Gaddafi, President Assad, extremists, terrorists, Saddam Hussein, autocrats, Colonel Qadhafi; Russia, Iran, incubators of extremism like Yemen etc.; rival superpower, the Taliban, alQaeda, terrorist network, the Republican Guard of Iran, Hezbollah, terrorist organization, terrorism, extreme nationalism etc.* Ми виокремили 53 одиниці загальною кількістю 1133 слововживання (див. табл. 3.1). Найчастотнішими лексемами є *terrorists* – 11 % від загальної кількості, *Iran* – 10 %, *Russia* – 9 %, *alQaeda* – 9 %.

Когнітивними ознаками концепту ТНЕУ, які складають периферію номінативного поля, є такі: «*what they are*», «*how they act (to achieve smth)*», «*their instruments*». Найчастотнішою, а отже, найближчою до ядра, є когнітивна ознака «*how they act (to achieve smth)*». Вона представлена 31 одиницею на кшталт *induce (terror), slaughter (innocents), launch (awar), kill, shoot, fight, suppress, brutalize, fire (rockets), throw (innocent people into jail), invade, attack, destabilize, threaten, defeat, disrupt, dismantle, violate, annex, bomb, starve (its own*

people), *torture*. Виділені лексеми характеризують не лише вчинки THEY стосовно WE, а й мету, яку THEY ставлять перед собою. Частотність цієї ознаки складає 50 % від загальної кількості. Серед названих одиниць найчастотнішими є дієслова *fight* – 35 %, *attack* – 16 %, *kill* – 14 %.

Наступною за віддаленістю від ядра когнітивною ознакою є «*their instruments*», яка представлена одиницями *nuclear threat, corruption and deceit, nuclear arms race, illicit nuclear program, sponsorship of terror, weapons of mass destruction, violation of non-proliferation norms, genocide, test a nuke, test missiles, chemical weapons, mass atrocities, surface-to-air missile, a steady flow of support from Russia, heavy weapons, anti-aircraft weapons, tunnel attacks, ethnic cleansing, sectarian warfare, ethnic conflicts, violence and repression, world's deadliest unguarded weapons, biological weapon stock, tyranny, intolerance* etc. Ми зафіксували 44 одиниці. Частотність цієї ознаки – 33 % від загальної кількості. Найчастотнішими одиницями серед названих є *weapons (chemical weapons, anti-aircraft weapons etc)* – 23 %, *missiles* – 5 %, *corruption and deceit* – 4 %.

Когнітивна ознака «*what they are*» міститься на віддаленій периферії, оскільки її частотність – лише 17 %. Вона представлена лексемами *violent, hostile, mortal resurgent, very aggressive, vicious, brutal, terrible, horrendous, fiercest, outrageous, dangerous, tyrant, horrific, tough* etc. та вирази *a mass murderer, with American blood on his hands, greatest threat, intractable dictatorship*. Ми виокремили 34 одиниці, серед яких найчастотнішими є лексеми *threat* – 29 %, *violent* – 14 %, *terrible* – 9 %.

Отже, під час формування кола «вони» Б. Обама послуговується стратегіями розмежування та дистанціювання, про що свідчать найчастотніші одиниці, якими репрезентовані когнітивні ознаки концепту, а саме *fight, attack, kill, weapons, threat, violent*. Проте, зважаючи на схильність Б. Обама як носія реляційного концептуального стилю до евфемізації, можна стверджувати, що стратегія демонізації ворога, яка є однією з найпопулярніших для поляризації політичного дискурсу, для нього не типова. Про це свідчать висока частотність лексем *corruption and deceit* та *terrible*, досить низька частотність лексем *murder, (mass) atrocities* та ін. – лише 2,5 %, а також такі доволі нейтральні одиниці, як *violation of non-proliferation norms, intolerance, ethnic conflict, ethnic cleansing*, якими Б. Обама послуговується для характеристики протилежної сторони та замінює прямі назви *war, terror* тощо.

3.2. Засоби вербалізації концепту DEMOCRACY у політичному дискурсі Дж. Буша мол. і Б. Обама

3.2.1. Ядро номінативного поля концепту DEMOCRACY у дискурсах Дж. Буша мол. і Б. Обама

Явище під назвою «демократія» відоме світу вже більше, ніж дві з половиною тисячі років. За цей час змінювалися й уявлення про демократичну форму правління як таку, і тлумачення самого терміна. На сучасному етапі існує значна кількість дефініцій поняття демократії, кожна з яких далека від того, щоб бути всеосяжною. Дуже популярна у Великобританії та Сполучених Штатах концепція партиципарної демократії. Суть цієї теорії полягає в поверненні до класичних ідеалів демократії, що передбачають активну участь громадян в обговоренні та прийнятті рішень стосовно головних питань суспільного життя.

Американський політолог Б. Барбер зазначає, що пряма демократія потребує не просто участі, а громадянської підготовки й громадянської добродітності для ефективної участі в обговоренні та прийнятті рішень. Демократію участі, таким чином, розуміють як пряме правління освічених громадян. Громадяни – це не просто окремі індивіди, які діють у приватній сфері, а добре проінформовані суспільні громадяни, що віддалилися від своїх винятково приватних інтересів настільки, наскільки суспільна сфера віддалена від приватної. Демократія – це не стільки правління народу або правління мас, скільки правління освічених громадян [Barber, 1995: 923]. Концепт DEMOCRACY має великий потенціал для здійснення впливу на аудиторію, оскільки належить до основних цінностей американського суспільства. Вербалізація цього концепту в дискурсах Дж. Буша мол. і Б. Обама має певні відмінності, що пояснюються особливостями мовлення обох політиків як носіїв різних концептуальних стилів.

Для встановлення ядер номінативних полів відповідних концептів опрацьовано визначення та тлумачення ключових слів у таких англійських словниках, як Merriam-Webster's English Dictionary, Collin's English Thesaurus, Macmillan English Thesaurus, Oxford Advanced Learner's Dictionary, The Penguin Thesaurus, Longman Dictionary of Contemporary English, Webster's Third New International Dictionary of the English Language тощо.

За допомогою аналізу словникових дефініцій виявлено, що тлумаченнями лексеми *democracy*, яка є ключовим словом для концепту DEMOCRACY, є такі:

- 1) *a government by the people, rule of the majority;*
- 2) *a system of government in which people vote in elections to choose the people who will govern them;*
- 3) *a country which has democracy;*
- 4) *a system of running a business or organisation in which everyone can vote and share in making decisions.*

Останнє тлумачення через обраний матеріал дослідження – політичний дискурс, не є релевантним для нашого аналізу, тому ми не будемо до нього звертатись у подальшому. У Webster's Third New International Dictionary of the English Language немає пояснення демократії через право на вибори, але, оскільки таке тлумачення наявне у всіх інших словниках, ми вважаємо за доцільне включити гіперсемі *elections* до ядра номінативного поля концепту DEMOCRACY.

Синонімічними розширеннями ключової лексеми, разом із похідними від неї (*democratization*) та прикметником *democratic*, відповідно до опрацьованих лексикографічних джерел, є такі: *republic, republican, self-government, self-governing, self-rule, self-ruling, popular, representative, elected, autonomy, autonomous, populist, egalitarian, commonwealth, representative government, constitutional government, constitutional, elective government, popular government, people's government, government by the people, majority government.*

Антонімами ключового слова *democracy* є такі лексичні одиниці: *despotism, dictatorship, monarchy, monocracy, totalitarianism, tyranny* та похідні прикметники *autocratic, despotic, dictatorial, monarchal, tyrannical, tyrannic.*

Актуальність концепту DEMOCRACY у дискурсі обох президентів доведена високою частотністю його використання в текстах на основі проведеного контент-аналізу. У дискурсі Б. Обама виявлено 255 слововживань, у Дж. Буша мол. – 723, що свідчить про те, що Дж. Буш мол. апелює до концепту DEMOCRACY майже втричі частіше, ніж Б. Обама. Результати відображено в табл. 3.2.

Таку значну розбіжність у частотності вживань вербалізаторів концепту DEMOCRACY можна пояснити тим, що сама лексема *democracy* належить до так званих неспецифічних номенів. Як засвідчив наш попередній аналіз, саме мовці з аналітичним концептуальним стилем, носієм якого є Дж. Буш мол., схильні до частотнішого використання абстрактних, неспецифічних іменників.

Таблиця 3.2

**Вербалізатори концепту DEMOCRACY
у дискурсах Дж. Буша мол. й Б. Обама**

Вербалізатори концепту DEMOCRACY	Кількісні показники в дискурсі Дж. Буша мол.	Кількісні показники в дискурсі Б. Обама
Democracy (democratic, democratization)	481	147
Elections (elect, electorate)	197	96
Republic (republican)	12	6
Government	33	4
Commonwealth	-	2
Усього	723	255

Ключове слово *democracy* разом зі спільнокореневими та похідними, а саме *democratization* та *democratic*, використовується в промовах Б. Обама 147 разів, що становить 57,6 % від загальної кількості слововживань, до того ж використання лексеми *democratization* не зафіксоване. У Дж. Буша мол. частота вживання ключового слова становить 66,4 % (481 слововживання). Оскільки лексема *Democrat* використовується в аналізованих фрагментах дискурсу лише як власна назва (а саме як назва партії в Сполучених Штатах Америки), то ми не враховували слововживання з цією лексичною одиницею.

Наступною за частотністю використання одиницею, що входить до ядра номінативного поля концепту DEMOCRACY, виявилася лексема *elections* із похідними та спільнокореневими *elect*, *elected*, *electorate*. У дискурсі Б. Обама зафіксовано 96 слововживань, що складає 37,6 % від загальної кількості. У дискурсі Дж. Буша мол. цей відсоток становить 27,3 % (197 слововживань).

У дискурсі Дж. Буша мол. виявлено 13 випадків використання лексичної одиниці *self-government* (1,8 % від загальної кількості слововживань), у Б. Обама їх усього два – 0,8 % .

Відносно частотними є слововживання з лексемою *constitutional (government)* у Дж. Буша мол. – шести випадків (0,8 %). У Б. Обама таких слововживань не зафіксовано.

Слововживання з лексемою *representative* трапляються один раз у текстах Б. Обама – 0,4 %, у Дж. Буша мол. – не зафіксовані. Випадки використання лексеми *republic* у промовах Барака Обама складають

6–2,4 %, у Дж. Буша мол. *republic* уживається 12 разів, або близько 1,7 % від загальної кількості слововживань. Лексична одиниця *people's government* зафіксована в дискурсі Барака Обами – один випадок (0,4 % від загальної кількості слововживань) і не виявлена в Джорджа Буша мол.

Крім того, у дискурсі Дж. Буша мол. зафіксовано 12 випадків слововживань із лексемою *unity (government)* – 1,7 %, та *inclusive (government)* – 0,3 %. У Б. Обами таких одиниць не виявлено. Проте в Б. Обами лексема *commonwealth* використовується двічі – 0,8 %, у Дж. Буша мол. – жодного разу (див. рис. 3.1 та 3.2). Із вищеназваних синонімів до ключового слова ми не виявили жодного слововживання з лексичними одиницями *autonomy, popular government, republican*.

Результати представлено на діаграмах (див. рис. 3.1 і 3.2).

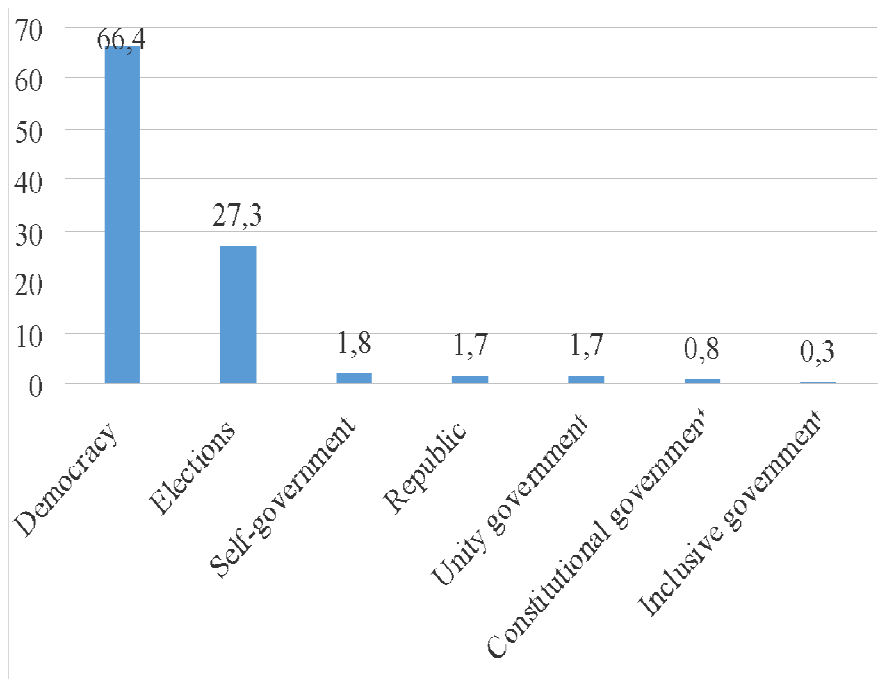

Рис. 3.1. Ядро номінативного поля концепту DEMOCRACY в дискурсі Дж. Буша мол.

На рис. 3.1 унаочнено відсотковий розподіл лексем-вербалізаторів, що входять до ядра концепту DEMOCRACY в дискурсі Дж. Буша мол.

На рис. 3.2 унаочнено відсотковий розподіл лексем-вербалізаторів, що входять до ядра концепту DEMOCRACY в дискурсі Б. Обами.

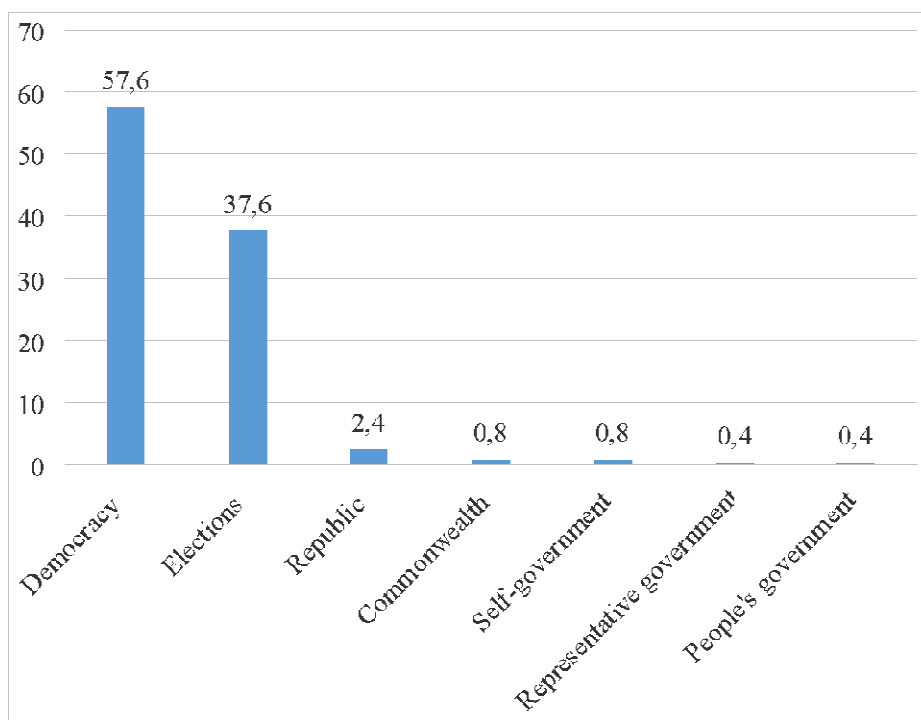

Рис. 3.2. Ядро номінативного поля концепту DEMOCRACY в дискурсі Б.Обами

Отже, до ядра номінативного поля концепту DEMOCRACY у дискурсах обох політиків входять такі одиниці, як *democracy*, разом із похідними та спільнокореновими (*democratic* для дискурсів обох політиків і *democratization* для дискурсу Дж. Буша мол.), *elections* для дискурсів обох політиків разом із похідними та спільнокореновими (*elect, elected, electoral, electorate*), а також, *self-government, republic* для дискурсу обох політиків, у дискурсі Б. Обами ядро концепту DEMOCRACY також уключає такі одиниці, як *people's government, representative, commonwealth*, а в дискурсі Дж. Буша мол. – *constitutional, inclusive, unity*. Тобто ядро концепту DEMOCRACY не має суттєвих відмінностей у дискурсах обох політиків.

3.2.2. Когнітивні ознаки номінативного поля концепту DEMOCRACY у дискурсі Дж. Буша мол.

У дискурсі Дж. Буша мол. ми виокремили 22 когнітивні ознаки концепту DEMOCRACY, які, за регулярністю вживання, віднесли до ближньої та віддаленої периферії номінативного поля відповідно. Найближчою до ядра когнітивною ознакою концепту DEMOCRACY є «*free and competitive elections*», загальна кількість слововживань – 247. Ця ознака репрезентується сполучуваністю лексем *democracy* й

elections із такими словами-супровідниками, як *free, fair, competitive, national, vital, the only element, just one step, transparent, successful, legitimate, regular, parliamentary, presidential, popularly, to vote, one's voice, one's choice, this, specific, last, not enough, regular* etc. Наприклад:

*Palestinians have held **free elections**, and chosen a president committed to peace. ... now share the goal of **peaceful, democratic** Palestinian state [47].*

У проаналізованому фрагменті Дж. Буш мол. підкреслює, що утворення демократичної та мирної країни є результатом проведення виборів.

У наведеному нижче прикладі наявність виборів, більше того, їх кількість і регулярність, Дж. Буш мол. називає головною умовою існування демократії:

*So in a sense it may not have been that there were **too many elections**, that there were **not enough elections**, and perhaps there would have been a different type of transition (to **democracy** – уточнення наше), that would have taken place in the territories if there had been **regular elections** where people could have expressed themselves over the last ten years [101].*

Ілокутивну силу розглянутого висловлення підкреслює багаторазове повторення ключової лексики *democracy*.

За ступенем наближення до ядра наступною когнітивною ознакою концепту DEMOCRACY є ознака «*democracy under threat*». Різноманіття слів-супровідників, використання яких дало нам змогу виокремити цю ознаку, дуже широке. Серед лексичних одиниць, сполучуваність яких із ключовими словами вербалізує концепт DEMOCRACY, поряд із тими, деякі з яких трапляються і в дискурсі Б. Обама, а саме *to strengthen, to affirm, to support, support for, force for, to encourage, to promote, to advance, to keep front and center* (індивідуально-авторська номінація Дж. Буша мол.), з'являються такі лексеми, як *protect, defend, struggle, fight*, до того ж регулярність їх використання є значно вищою.

Такі слова-супровідники, як *afraid of democracy, not happy with democracy, not believe in democracy, can't stand about democracy, anti-democratic, opposed to, to wrest, to destabilize, to roll back, to stop the advance of, to defy, to close down, to kill*, теж фіксуються як репрезентанти цієї когнітивної ознаки, оскільки в семантиці лексики *defence* закладено наявність протилежного полюса. Ми виявили 122 випадки

вживання. Апеляція саме до цієї ознаки концепту DEMOCRACY часто дає змогу мовцю не просто створити образ чи модель ворога, а прямо вказати на того або тих, кого мовець хоче, щоб уважали ворогом.

У наведеному нижче прикладі Дж. Буш мол. використовує прямі номінації ворога, що слугують ярликами: *Hezbollah and Syria and Iran, the Taliban and alQaeda, insurgents, and militia*, – які створюють цю загрозу:

*The struggle between extremists and moderates is also playing out in Lebanon – where **Hezbollah and Syria and Iran** are trying to destabilize the **popularly elected government**. ... in Afghanistan – where **the Taliban and alQaeda** are trying to roll back democratic gains. ... in Iraq – where **alQaeda, insurgents, and militia** are trying to defy the will of nearly 12 million Iraqis who voted for a free future [47].* Впливовий потенціал висловлення посилений кількаразовим повтором як окремих лексем, так і цілих конструкцій.

За регулярністю використання (загальна кількість слововживань – 73) до ближньої периферії номінативного поля концепту ми також відносимо когнітивну ознаку «*democratic ideals (values)*», яка репрезентована сполучуваністю ключових лексем із наступними словами-супровідниками: *freedom* (найчастотніша одиниця), *free, liberty, independent, independence, human rights, peace, hope, values, the rule of law*. Наприклад:

*In the long run, Terry, like I said earlier, the way to defeat terror, though, is to spread **freedom and democracy**. It's really **the only way** in the long term. ... In the long term we **must** defeat the hopelessness that allows them to recruit by spreading freedom and democracy [112].*

У наведеному уривку Дж. Буш мол. об'єднує поняття «*freedom*», «*democracy*», використовуючи підсилювальний прикметник *only* та модальний оператор *must*, підкреслює, що це насправді єдиний спосіб перемогти терор – *to defeat terror*.

Наступною когнітивною ознакою концепту DEMOCRACY, близькою до ядра (загальна кількість слововживань – 58), є ознака «*democracy as movement*», яка представлена дуже широким різноманіттям слів-супровідників: *way, road, march, retreat, path, movement, journey, take root, transition, lead, process, take hold, steps to, spread, advance* (найчастотніша одиниця) etc.

Наприклад, у наступному уривку Дж. Буш мол. представляє демократію кінцем шляху, якого досягає нація, рухаючись від початку, що описаний як *dictatorship*, через проміжні етапи, які номінуються за допомогою використання лексем та виразів *liberation, a Constitution, national elections*:

But that brutality has not stopped the dramatic progress of a new democracy. ... the nation has gone from dictatorship to liberation, to a Constitution, to national elections [95]. Для підсилення позитивної оцінки демократії застосовано протиставлення термінів *democracy – dictatorship*.

Когнітивна ознака концепту DEMOCRACY «*democracy as a state*» репрезентована сполучуваністю ключового слова із такими лексичними одиницями, як *state, nation, society, new, established, emerging, modern, to respect, to tend, country*. Досить висока регулярність використання – 51 слововживання – дає змогу вважати цю когнітивну ознаку доволі близькою до ядра концепту. Наведемо приклад уривка дискурсу Дж. Буша мол., який ілюструє цю когнітивну ознаку концепту:

The established democracies have a duty to help emerging democracies of the broader Middle East [52].

За допомогою прикметників *established, emerging* у поєднанні з ключовою лексемою *democracies* мовець описує етапи розвитку, які проходить країна чи суспільство на шляху до демократії.

Когнітивна ознака «*our/their democracy*» репрезентована 37 слововживаннями зі словами-супровідниками *our, their, national, local, Western, Arab, multiethnic, American* etc. Наприклад, у наступному уривку за допомогою протиставлення топонімів Дж. Буш мол. доводить наявність різних типів демократій за національною ознакою та стверджує, що нерозуміння цього може призвести до серйозних наслідків (ідеться про військовий конфлікт в Іраку).

... it's because the Iraqi people ... you don't understand; you went in with this Western concept of democracy and you didn't understand that their whole culture was different, they were not interested in these types of freedom [45].

Сполучуваність ключового слова з лексемами *young, mature*, а також *come into being, birth* дає нам змогу виокремити таку ознаку концепту як «*democracy as a living being*» (демократія як живий організм), який народжується, росте, дорослішає, як проілюстровано в наведеному нижче прикладі:

My attitude is that a young democracy has been born quite quickly [46].

Кількість зафіксованих слововживань – 33, тому ми відносимо цю когнітивну ознаку до ближньої периферії номінативного поля концепту.

Когнітивна ознака «*strong democracy*» представлена сполучуваністю ключових слів із лексемами *great, successful, strong, stable, lasting* загальною кількістю слововживань – 33. Розглянемо фрагмент дискурсу, який репрезентує цю когнітивну ознаку концепту:

But just as important is a strong and secure democracy that will provide an alternative to the terrorists' ideology of hate [62]. У наведеному вище уривку сильна демократія – *strong democracy* – протиставляється ідеології ненависті тероризму – *the terrorists' ideology of hate*.

Когнітивна ознака «*democracy and economy*» у дискурсі Джорджа Буша мол. репрезентована сполучуваністю зі словами-супровідниками *reform, development, modernization, prosperity, wealth, enterprise, prosperous, flourishing*. За кількістю слововживань – 24 – ми відносимо цю ознаку до ближньої периферії. У наведеному нижче прикладі мовець називає демократію обов'язковою передумовою розвитку та прогресу:

... the work of democracy is larger than holding a fair election, ... Selective liberalization – the easing of oppressive laws – is progress, but it is not enough. ... There is no modernization without democracy [52]. Відсутність інших варіантів та можливостей підкреслюється за допомогою використання універсального квантифікатора *no*.

Когнітивна ознака «*democracy as a construction*» теж належить до ближньої периферії номінативного поля. Ми зафіксували 23 слововживання зі словами-супровідниками *to build, to raise up, to create, to maintain*. Наприклад, у наведеному нижче уривку мовець говорить про допомогу жителям Іраку в будівництві їхньої демократії:

On the political side, we are helping Iraqis build a strong democracy so old resentments will be eased and the insurgency marginalized [121].

Когнітивною ознакою концепту DEMOCRACY, яка включена вже до віддаленої периферії номінативного поля, є «*democracy as a unity*». Зафіксовано 10 слововживань із такими словами-супровідниками, як *community, alliance, to bind, join, unite*. Наведений нижче приклад ілюструє цю ознаку:

As President Yushchenko works to strengthen the rule of law and open Ukraine's economy, the United States will help that nation join the institutions that bind our democracies [52].

У розглянутому фрагменті мовець, актуалізуючи певні ознаки демократії, а саме *the rule of law, economy, the institutions*, висловлює своє схвалення того, що відбувається в іншій країні, приєднуючи її до кола своїх друзів за допомогою дієслова *bind*, у значенні якого закладена функція об'єднання, підсилюючи це використанням присвійного інклюзивного займенника *our*.

До віддаленої периферії номінативного поля концепту DEMOCRACY ми віднесли всі когнітивні ознаки концепту, регулярність використання яких є значно нижчою за попередньо описані. Серед них ми виділили такі: «*democracy as force*» (7 випадків), «*democratic dissidents*» (4), «*inspiring democracy*» (4), «*principles of democracy*» (2), «*effects of democracy*» (2), «*belief in democracy*» (2), «*experience in democracy*» (2), «*lessons of democracy*» (2), «*modern democracy*» (2), «*true democracy*» (1), «*impose democracy*» (1).

Отже, за результатами проведеного аналізу до периферії номінативного поля концепту DEMOCRACY в дискурсі Дж. Буша мол. включені такі когнітивні ознаки (наведені в порядку зростання віддаленості від ядра): «*free and competitive elections*» (33,4 %), «*democracy under threat*» (16,5 %), «*democratic ideals (values)*» (9,9 %), «*democracy as movement*» (7,8 %), «*democracy as a state*» (6,9 %), «*our/ their democracy*» (5 %), «*democracy as a living being*» (4,5 %), «*strong democracy*» (4,5 %), «*democracy and economy*» (3,2 %), «*democracy as a construction*» (3,1 %), «*democracy as a unity*» (1,4 %), «*democracy as force*» (0,9 %), «*democratic dissidents*» (0,53 %), «*inspiring democracy*» (0,53 %), «*principles of democracy*» (0,26 %), «*effects of democracy*» (0,26 %), «*belief in democracy*» (0,26 %), «*experience in democracy*» (0,26 %), «*lessons of democracy*» (0,26 %), «*modern democracy*» (0,26 %), «*true democracy*» (0,26 %), «*impose democracy*» (0,26 %). Результати відображені у таблиці 3.3.

Отже, проведений аналіз дає підставу стверджувати, що особливості мовлення Дж. Буша мол. як носія аналітичного концептуального стилю значно вплинули на формування периферії номінативного поля концепту DEMOCRACY. Низька частотність таких ознак, як «*our/their democracy*» (5 %), «*democracy as a construction*» (3,1 %), «*democracy as a unity*» (1,4 %), загальний відсоток яких складає лише 9,5 %, пояснюється схильністю Дж. Буша мол. до соціального дистанціювання, егоцентризму. Орієнтованість мовлення Дж. Буша мол. не на людину, а на інститути, спричинила високу частотність

Таблиця 3.3

**Когнітивні ознаки номінативного поля концепту
DEMOCRACY у дискурсі Дж. Буша мол.**

Когнітивна ознака	%
Free (and competitive) elections	33,4
Democracy under threat	16,5
Democratic ideals (values)	9,9
Democracy as movement	7,8
Democracy as a state	6,9
Our / their democracy	5
Democracy as a living being	4,5
Strong democracy	4,5
Democracy and economy	3,2
Democracy as a construction	3,1
Democracy as a unity	1,4
Democracy as force	0,9
Democratic dissidents	0,53
Inspiring democracy	0,53
Principles of democracy	0,26
Effects of democracy	0,26
Belief in democracy	0,26
Experience in democracy	0,26
Lessons of democracy	0,26
Modern democracy	0,26
True democracy	0,26
Impose democracy	0,26

ознаки «*democracy as a state*», яка включена до ближньої периферії. Наявність таких ознак, як «*principles of democracy*», «*lessons of democracy*», зумовлена схильністю носіїв аналітичного концептуального стилю до організації, структурування.

Когнітивна ознака «*democratic values*», яка є доволі частотною в дискурсах обох політиків – 8 % у Б. Обама та 9,9 % у Дж. Буша мол., відрізняється наповненістю. Найчастотнішим словом-супровідником у Дж. Буша мол. є *freedom*, лексема з абстрактним значенням, дифузною семантикою. Висока частотність таких одиниць у дискурсі є особливістю мовлення осіб з аналітичним концептуальним стилем. Значно нижча частотність одиниці *human rights* як лексеми-супровідника пояснюється орієнтованістю мовлення носіїв аналітичного концептуального стилю не на людину, а радше на інститути, речі,

абстрактні поняття. Це підтверджує також лексема-супровідник *competitive* у формуванні когнітивної ознаки «*free (and competitive) elections*», що підкреслює не особистий вибір людей чи їхні права, а саме конкурентноспроможність учасників (партій) виборчих перегонів.

Когнітивна ознака «*democracy under threat*», яка є другою за частотністю в дискурсі Дж. Буша мол., пов'язана з його схильністю до поляризації, розмежування, оскільки частотною лексемою-супровідником є дієслово *fight*, що передбачає наявність ворога. При вербалізації когнітивних ознак «*democracy as force*», «*strong democracy*», як свідчить наш аналіз, провідними є також тактики поляризації та дистанціювання.

3.2.3. Когнітивні ознаки номінативного поля концепту DEMOCRACY у дискурсі Б. Обами

Аналіз сполучуваності лексем, що увійшли до ядра номінативного поля концепту DEMOCRACY, дав нам змогу виділити низку когнітивних ознак концепту, що утворили його периферію. За частотністю використання ми виокремили ознаки, що входять до ближньої та віддаленої периферії відповідно. У дискурсі Б. Обами ми виділили 11 когнітивних ознак концепту DEMOCRACY. Найчастотнішою, а отже, найближчою до ядра, є ознака «*free (and fair) elections*» (96 уживань), яка репрезентується такими словами-супровідниками, як *democratically elected, democratically voted, your choice, demoracy and free elections, etc.* Наведемо приклад дискурсу Б. Обами, який ілюструє цю ознаку :

*Yes, we believe in **democracy**, with elections that are free and fair, and independent judiciaries and opposition parties, civil society and uncensored information so that individuals can make their own choices [54].*

У розглянутому фрагменті важливість виборів для демократичного суспільства акцентується тим, що ця ознака названа першою серед низки інших, а отже, і найважливішою, а використання модального оператора *can*, який є прикладом процесу узагальнення інформації, підкреслює, що можливість приймати власні рішення, мати власний вибір надається лише демократією.

Когнітивну ознаку концепту DEMOCRACY є «*our/their democracy*» ми теж відносимо до ближньої периферії номінативного поля. Зафіксовано 38 слововживань із присвійними займенниками *our/their*

democracy, our/their/your elections, власними назвами на кшталт *Russian democracy, American elections, Jewish democratic government*, та прикметниками на зразок *multiracial, multi-ethnic*. У наведеному нижче прикладі ця ознака есплікується інклюзивним *our*:

*If there is anyone out there who still doubts that **America** is a place where **all** things are possible, who still wonders if the dream of **our founders** is alive in our time, who still questions **the power of our democracy**, tonight is your answer [107].*

За допомогою використання універсального квантифікатора *all*, повтору конструкцій, звернення до спільного минулого, а саме згадка про *our founders*, неодноразового вживання займенника *our* Б. Обама досягає запланованого результату – переконання аудиторії в правильності зробленого вибору, що стало можливим і завдяки силі *нашої демократії*.

Ознака національної приналежності демократії може бути виражена також і за допомогою топонімів чи етнонімів, як у наступному прикладі:

*... to support **the people of Ukraine** as they courageously work to strengthen **their democracy** and make their own decisions about how they should move forward [93].* У наведеному фрагменті національна приналежність ознаки передається топонімом *Ukraine*.

До ближньої периферії концепту DEMOCRACY за частотою використання (22 вживання) відносимо когнітивну ознаку «*democratic ideals (values)*», яка в масиві промов Б. Обама репрезентована словами-супровідниками (*fundamental*) *human rights, liberty, freedom, hope, opportunity, openness, dignity*. Наведемо приклад фрагмента дискурсу Б. Обама, у якому есплікована ця ознака:

*...we proved once more that the true strength of our nation comes not from the might of our arms or the scale of our wealth, but from **the enduring power of our ideals: democracy, liberty, opportunity and unyielding hope** [107].*

У розглянутому уривку за допомогою інклюзивного займенника *our*, особливо в поєднанні з лексемою *nation*, мовець згуртовує, об'єднує аудиторію, підкреслює, що сила нації не в матеріальних цінностях, а в силі їхніх спільних ідеалів, першим із яких він називає саме демократію.

Когнітивна ознака концепту DEMOCRACY «*democracy as movement*» репрезентована досить широким різноманіттям слів-супровідників

на кшталт *transition, process, wave, revolution, change, upheaval, path, movement, transfer*. Загальна кількість слововживань – 20, і це дає змогу віднести зазначену когнітивну ознаку до ближньої периферії номінативного поля. Найчастотнішою є сполучуваність лексеми *transition* із ключовою одиницею *democracy* (12 слововживань), як у наведеному нижче прикладі:

*Let me be specific. First, it will be the policy of the United States to promote reform across the region, and to support **transitions to democracy**. ... And when Gaddafi inevitably leaves or is forced from power, decades of provocation will come to an end, and the **transition to democratic** Libya can proceed. ... The Syrian people have shown their courage in demanding a **transition to democracy** [10].* Лексема *transition* трапляється тричі у відносно короткому уривку промови.

Наведемо ще один приклад фрагмента дискурсу Б. Обама, у якому демократичний шлях *democratic path* прирівнюється до процвітання та миру. Б. Обама використовує прикметники у вищому ступені порівняння без указівки на те, із чим, власне, порівнюються *prosperous, peaceful, invested*, що є прикладом процесу вилучення інформації та використовується для здійснення сугестивного впливу на адресата:

*Because from Europa to Asia, from Africa to the Americas, nations that persevered on a **democratic path** have emerged **more prosperous, more peaceful, and more invested** in upholding **our common** security and **our common** humanity [37].*

Через використання та повтор лексем *our, common* у проаналізованому уривку мовець змушує адресата відчувати себе залученим, причетним. У поєднанні з виразами *from Europe to Asia, from Africa to the Americas*, які в цьому контексті виконують функцію універсальних квантифікаторів, усе висловлення здійснює потужний вплив на свідомість адресата з чітко усвідомленою позитивною оцінкою саме демократії, завдяки якій стає можливим усе зазначене вище.

Когнітивною ознакою концепту DEMOCRACY, яку ми також відносимо до ближньої периферії (18 вживань), є ознака сильної демократії – «*strong democracy*», репрезентована словами-супровідниками, котрі є або синонімами до прикметника *strong*, або близькими за значенням словами, такими як *mighty, great, fledging, dynamic, sustainable, vibrant, robust, stable, thriving, successful*. Наведемо уривок промови Б. Обама, який ілюструє цю ознаку:

*That effort begins in Egypt and Tunisia, where the stakes are high – as Tunisia was at vanguard of this democratic wave ... Both nations can set a **strong** example through free and fair elections, a **vibrant** civil society, **accountable** and **effective** democratic institutions, and responsible regional leadership [10].*

У цьому прикладі для надання висловленню додаткової ілюстративної сили, підсилення оцінки висловлення мовець використовує одразу кілька прикметників із позитивним забарвленням: *strong, vibrant, accountable, effective*, – які часто виконують функцію так званих інтенсифікаторів, що вживаються для моделювання значення висловлення.

Як одна з найвищих цінностей суспільства, демократія потребує підтримки, захисту й т. д. Це можна виокремити в когнітивну ознаку концепту DEMOCRACY – «*support for democracy*». Така ознака також входить до ближньої периферії, оскільки ми зафіксували 15 слововживань зі словами-супровідниками *to strengthen, to affirm, to support, force for, to encourage, to promote, to march and bleed for, to advance, to embrace, threat, violence for*, як у висловленні:

*We must support the Lebanese, who **marched and bled for democracy**, and the Israelis and Palestinians who seek **a secure and lasting peace** [9].* У цьому фрагменті пресупозицією є те, що мир – це ніби наслідок готовності приносити жертви заради демократії.

«*Democracy as a construction*» також є когнітивною ознакою концепту DEMOCRACY, яку ми відносимо до ближньої периферії – загалом зафіксовано 13 слововживань із різними словами-супровідниками, а саме: *to build, to maintain, doors of democracy*. Важливість цієї когнітивної ознаки та її відносно високу частотність можна пояснити тим, що образ дому, рідного дому у свідомості американців завжди містив надзвичайно потужний оцінний потенціал, апелювання до цього образу значно полегшує формування оцінки всього висловлення. Саме тому така ознака з'являється в номінативному полі концепту DEMOCRACY. Наприклад, у наведеному нижче фрагменті образ демократії як будівлі створюється лексемами *the doors of, walls*:

*When you, the German people, tore down that wall – a wall that divided **East and West; freedom and tyranny; fear and hope** – walls came tumbling down around the world. From Kiev to Cape Town, prison camps were closed, and **the doors of democracy were opened** [9].*

Позитивна оцінка цього образу підсилюється через використання протиставлень *East and West; freedom and tyranny; fear and hope* та *were closed – were opened*.

Наступною за наближенням до ядра когнітивною ознакою концепту DEMOCRACY є «*genuine democracy*», яка представлена поєднанням із лексемами *genuine, true, real, inclusive, representative, essence of*. Ми зафіксували 12 слововживань. У наведеному нижче прикладі саме така демократія, як *inclusive democracy* – демократія залучення, участі, – уважається справжньою:

*We look forward to working with all who embrace **genuine and inclusive democracy*** [10].

Виявлено, що концепт DEMOCRACY може мати не лише позитивну оцінку, оскільки зафіксовано поєднання ключових лексем із негативно зарядженими одиницями на кшталт *messy, contentious, frustrating, noisy, complicated* – загалом 10 випадків. Цю когнітивну ознаку можна назвати «*complicated democracy*», наприклад:

*Democracy in a nation of 300 million people can be **noisy and messy and complicated**. ... But I also know this: ... The only reason we are here is because generations of Americans were unafraid to do what was **hard**; to do what was needed even when success was **uncertain**; to do what it took to keep **the dream of this nation alive for their children and their grandchildren*** [76].

Негативні ознаки демократії *noisy, messy, complicated*, підсилені одиницями *hard, uncertain*, використано автором у ролі протиставлення, як фактори чи перешкоди, попри які демократія все ж була і є мрією всієї нації – *the dream of this nation*, яка знову ж представлена автором як родина через використання лексем *their children and their grandchildren*. Наявність цієї ознаки в номінативному полі концепту DEMOCRACY можна пояснити вищою частотою застосування різноманітних стилістичних засобів, таких як антитеза, метафора тощо Б. Обамою. Це притаманне носіям реляційного концептуального стилю.

Когнітивна ознака «*democracy and economy*» репрезентована сполученням ключових лексем з одиницями на кшталт *economy, market, trade* – загалом 10 випадків, наприклад:

*That energy now needs to be channeled, in country after country, so that **economic growth** can solidify the accomplishment of the street. Just as democratic revolutions can be triggered by a lack of individual*

opportunity, successful democratic transitions depend upon an expansion of growth and broad-based prosperity [10]. У цьому фрагменті демократія та економічне зростання представлені Б. Обамою як взаємообумовлені та взаємозалежні.

Причиною появи в номінативному полі концепту DEMOCRACY такої когнітивної ознаки, як «*democracy as a unity*», стало, очевидно, те, що американське суспільство високо цінує родинні, дружні та партнерські стосунки. Ця ознака репрезентована сполученнями лексеми *democracy* із такими одиницями, як *family, friend*, загальна кількість слововживань – вісім. Розглянемо фрагмент промови Б. Обама, який ілюструє цю ознаку:

... a Germany unified, the nations of Central and Eastern Europe welcomed into the family of democracies [54].

У наведеному уривку використання лексеми *democracy* у поєднанні з лексемою *family* у реченні дає змогу мовцю чітко окреслити «своє коло».

Когнітивні ознаки «*democratic spirit*» (п'ять випадків), «*new democracy*» (5), «*imposing democracy*» (2) містяться на віддаленій периферії номінативного поля концепту.

Отже, за результатами проведеного аналізу до периферії номінативного поля концепту DEMOCRACY ми відносимо такі когнітивні ознаки, які розміщені в порядку віддалення від ядра: «*free (and fair) elections*» (35 %), «*our / their democracy*» (14 %), «*democratic ideals (values)*» (8 %), «*democracy as movement*» (7,3 %), «*strong democracy*» (6,6 %), «*support for democracy*» (5,5 %), «*democracy as a construction*» (4,7 %), «*genuine democracy*» (4,4 %), «*complicated democracy*» (3,6 %), «*democracy and economy*» (3,6 %), «*democracy as a unity*» (3 %), «*democratic spirit*» (1,8 %), «*new democracy*» (1,8 %), «*imposing democracy*» (0,7 %). Результати відображено в табл. 3.4.

Отже, ураховуючи все вищесказане, можна стверджувати, що формування периферії номінативного поля концепту DEMOCRACY у дискурсі Б. Обама значною мірою зумовлене особливостями його мовлення як носія реляційного концептуального стилю. Схильність Б. Обама до кооперації, об'єднання зумовила високу частотність таких когнітивних ознак, як «*our democracy*», «*democracy as a unity*». Важливість стосунків, у тому числі сімейних, підкреслена доволі високою частотністю когнітивної ознаки «*democracy as a construction*», коли демократія асоціюється з домівкою, загальна кількість використань яких становить близько 22 %. Найчастотнішими є такі одиниці, як *family, home, our*.

**Когнітивні ознаки концепту DEMOCRACY
у дискурсі Б. Обама**

Когнітивна ознака	%
Free (and fair) elections	35
Our / their democracy	14
Democratic ideals (values)	8
Democracy as movement	7,3
Strong democracy	6,6
Support for democracy	5,5
Democracy as a construction	4,7
Genuine democracy	4,4
Complicated democracy	3,6
Democracy and economy	3,6
Democracy as a unity	3
Democratic spirit	1,8
New democracy	1,8
Imposing democracy	0,7

Орієнтованість мовлення Б. Обама на людину зумовила частотність таких одиниць-супровідників, як *human rights*, у когнітивній ознаці «*democratic ideals (values)*», *fair* – як лексеми-супровідника для *elections*. Б. Обама підкреслює, що вибори мають бути справедливими для всіх, кожен повинен мати право вибору. Емотивність мовлення Б. Обама зумовила високу частотність прикметників-супровідників, таких як *prosperous, mighty, vibrant, thriving, frustrating*, що дало змогу виокремити такі когнітивні ознаки концепту, як «*strong democracy*», «*complicated democracy*». Протиставлення цих ознак для досягнення більшого ефекту також виступає одним із прийомів, які часто застосовує Б. Обама у своєму мовленні.

**3.3. Засоби вербалізації концепту FREEDOM
у політичному дискурсі Дж. Буша мол. і Б. Обама**

**3.3.1. Ядро номінативного поля концепту FREEDOM
у дискурсах Дж. Буша мол. і Б. Обама**

Дослідження свободи стосується практично вся історія людської думки. Розглядати свободу в політичному аспекті почали ще за часів античності у зв'язку з питаннями управління полісом гро-

мадянами. На сучасному етапі розуміння свободи як фактичного й правового становища людини в суспільстві передбачає виділення, як мінімум, трьох форм і рівнів її реалізації.

На першому рівні свобода проявляється як внутрішня характеристика особистості, іманентно властива людині якість, яка різнить її від інших живих істот. Другий рівень характеризує свободу з погляду становища людини в суспільстві. На цьому рівні індивід не лише усвідомлює людську сутність, стає власником свого життя й власної людської особистості, але й протиставляє себе соціальному середовищу, колективу, суспільству в цілому, будує з ними відносини на певних принципах, що характеризують ступінь єдності індивідуальних та колективних (спільних) інтересів, рівень демократизму й самоорганізації цих відносин. Такий аспект свободи характеризується як звільнення особистості від обмежень та насильства (у формі економічного чи політичного примусу, національного пригнічення чи дискримінації). Проходить закріплення статусу індивіда як громадянина. Це так званий негативний «заперечний» рівень свободи – «свобода від ...».

Третій рівень відображає свободу як діяльнісну характеристику особистості. Людина постає не лише як самостійна, незалежна особистість, але і як активний діяльнісний суб'єкт. Свобода передбачає тут широкі можливості для вибору різних варіантів активної поведінки, для перетворювальної діяльності індивіда. Це позитивна свобода, «свобода для ...» [Басенко, Милевская, 2004: 92–94]. Вона розкривається через конкретні права й свободи, правові стимули.

Внутрішня свобода людини, коли її бажання та наміри ніяк не обмежуються її можливостями, є соціально автономною [Баранов, 1990: 49]. При орієнтації на такий ціннісний концепт суб'єкт не потребує прямої реакції соціуму – місце для соціуму в концептуальній структурі внутрішньої свободи просто не передбачене. Для сфери політичної комунікації важливим є концепт «зовнішня свобода». «Зовнішню свободу» вже можна дати, забезпечити, забрати. І, отже, її може бути більше чи менше, залежно від кількості перешкод, які треба подолати, щоб її здобути. Саме в такому контексті ми можемо говорити про свободу слова, свободу вибору, свободу думки, віросповідання, тобто, про ті суспільні цінності, до яких апелюють політики у своїх промовах. В ієрархії політичних цінностей свобода є цінністю найвищою й абсолютною [Басенко, Милевская, 2004: 88], і

саме тому концепт FREEDOM має надзвичайно високий потенціал для здійснення впливу на аудиторію.

Проведений аналіз дає змогу стверджувати, що вербалізація концепту FREEDOM, частотність та комбінаторика ознак зазнають впливу концептуального стилю автора. Для встановлення ядра номінативного поля концепту FREEDOM ми проаналізували визначення та тлумачення ключового слова *freedom* у таких лексикографічних джерелах, як Merriam-Webster's English Dictionary, Collin's English Thesaurus, Macmillan English Thesaurus, Oxford Advanced Learner's Dictionary, The Penguin Thesaurus, Longman Dictionary of Contemporary English, Webster's Third New International Dictionary of the English Language тощо. Виявлено такі тлумаченнями лексеми *freedom*:

- 1) *the right to do what you want, make your own decisions, and express your own opinions;*
- 2) *the state of being free and allowed to do what you want;*
- 3) *the state of not being a prisoner or slave;*
- 4) *a right or liberty guaranteed by a constitution or fundamental law or granted by one in authority;*
- 5) *different types of freedom.*

У наведених тлумаченнях ключове слово *freedom* пояснюється через найближчий синонім *liberty*, спільнокореневий прикметник *free* та близький синонім *right*, які входять до ядра концепту FREEDOM. Окрім них, згідно з даними опрацьованих тезаурусів і словників синонімів, до ядра також можуть бути включені такі лексичні одиниці, як *independence, independent, liberation, sovereignty, sovereign, privilege, prerogative, autonomy, self-determination, emancipation, self-government, homerule, volition, exemption, frankness, generosity, liberality*, котрі складають синонімічне розширення ключової лексеми. Подальший аналіз доведе, що далеко не всі вони є актуальними для вербалізації концепту FREEDOM та, відповідно, не всі будуть включені до ядра номінативного поля.

Антонімічний ряд до ключового слова *freedom*, як і синонімічний, теж уключає достатню кількість лексем, а саме: *compulsion, captivity, enslavement, internment, necessity, imprisonment, obligation, constraint, oppression, dependence, subjection*.

У проаналізованих масивах промов, виступів і звернень Б. Обама нами зафіксовано 505 слововживань ключової лексеми та її синонімів й 1399 слововживань у дискурсі Дж. Буша мол. Результати наведено в табл. 3.5.

**Вербалізатори концепту FREEDOM у дискурсах
Дж. Буша мол. і Б. Обама**

Вербалізатори концепту FREEDOM	Кількісні показники в дискурсі Дж. Буша мол.	Кількісні показники в дискурсі Б. Обама
Freedom (free)	918	222
Right	117	159
Liberty(liberation)	261	44
Independence (independent)	52	36
Sovereign (sovereignty)	22	27
Self-determination	-	9
Privilege	16	5
Self-government	13	5
Усього	1399	505

Як і у випадку з концептом DEMOCRACY, частотність уживань вербалізаторів концепту FREEDOM у Дж. Буша мол. майже втричі перевищує частотність уживань у Б. Обама, оскільки обидві лексеми – *democracy*, *freedom* – мають дифузну семантику та належать до неспецифічних іменників, а схильність до використання абстрактних одиниць є характерною рисою мовлення осіб з аналітичним концептуальним стилем.

Ключова лексема *freedom* разом зі спільнокореневим прикметником *free* в дискурсі Б. Обама вживається 222 рази, що становить 44 % від загальної кількості слововживань. У Дж. Буша мол. ключове слово *freedom* разом зі спільнокореневим прикметником *free* використовуються 918 разів, що складає 65,6 % від загальної кількості слововживань. Регулярність застосування цієї лексеми є найчастотнішою в дискурсах обох політиків.

Щодо наступної за частотністю вживання лексичної одиниці, то тут спостерігаємо значну розбіжність. Для Б. Обама такою лексемою є *right*. Ми зафіксували 159 слововживань, що становить 31,5 % від загальної кількості. Лексема *right* переважно вживається як складова частина виразу *human rights*. Висока частотність цієї одиниці в дискурсі Б. Обама пояснюється спрямованістю його мовлення як носія реляційного концептуального стилю на людину.

Для Дж. Буша мол. частотність використання лексеми *right* є порівняно низькою – 117 слововживань, що складає всього лише 8,4 % від загальної кількості. Його мовлення як носія аналітичного концептуального стилю є менш орієнтованим на людину.

У дискурсі Дж. Буша мол. наступною за частотністю використання після лексеми *freedom* є лексична одиниця *liberty* з частотністю 24 % від загальної кількості слововживань (зафіксовано 220 випадків). У Б. Обама виявлено лише 41 слововживання, а це – 8,1 % від загальної кількості, тобто для нього як носія реляційного концептуального стилю важливішою є «свобода для ...», а для Дж. Буша мол. як носія аналітичного концептуального стилю – «свобода від ...».

Достатньо часто застосовується лексема *independence* разом зі спільнокореневим прикметником *independent* у дискурсах обох політиків – 36 слововживань (7,1 % від загальної кількості) у Б. Обама та 52 випадки (3,7 % від загальної кількості) у Дж. Буша мол. відповідно.

Відносно частотними є слововживання з лексемою *sovereignty* (разом із *sovereign*), хоча все ж спостерігаємо деяку відмінність. У Б. Обама зафіксовано 27 випадків, або 5,3 % від загальної кількості. У Дж. Буша мол. – 22 випадки, а це складає лише 1,6 %.

Щодо лексеми *liberation*, яка, згідно з даними проаналізованих лексикографічних джерел, є одним із синонімів ключового слова *freedom*, то в текстах Б. Обама зафіксовано лише три випадки вживання цієї лексеми (0,6 % від загальної кількості). Проте в дискурсі Дж. Буша мол. слововживання з цією лексемою трапляються 41 раз (2,9 % від загальної кількості).

До ядра номінативного поля концепту *FREEDOM* дискурсу Дж. Буша мол. за регулярністю використання ми включили ще одну лексему – *privilege*, оскільки зафіксовано 16 слововживань із нею, що складає 1,1 % від загальної кількості. У Б. Обама зафіксовано п'ять випадків (близько 1 %).

Ще однією одиницею із синонімічного розширення ключової лексеми є *self-government*. У Б. Обама вона трапляється двічі – 0,4 %, у Дж. Буша мол. – 13 разів, або 0,9 % відповідно.

Окрім вищеописаних, у дискурсі Б. Обама нами зафіксовано випадки вживання лексем *self-determination* (дев'ять випадків – 1,8 %)

та *emancipation* (один випадок – 0,2 %), що доводить орієнтованість мовлення Б. Обама на людину. У Дж. Буша мол. використання таких одиниць не зафіксовано.

Отже, проведений аналіз дає підставу стверджувати, що до ядра номінативного поля концепту FREEDOM у дискурсі Дж. Буша мол. входять ключове слово *freedom* (65,6 %), синоніми *liberty* (24 %), *right* (8,4 %), *independence* (3,7 %), *liberation* (2,9 %), *sovereignty* (1,6 %), *privilege* (1,1 %), *self-government* (0,9 %). Результати відображено на діаграмі (див. рис. 3.3).

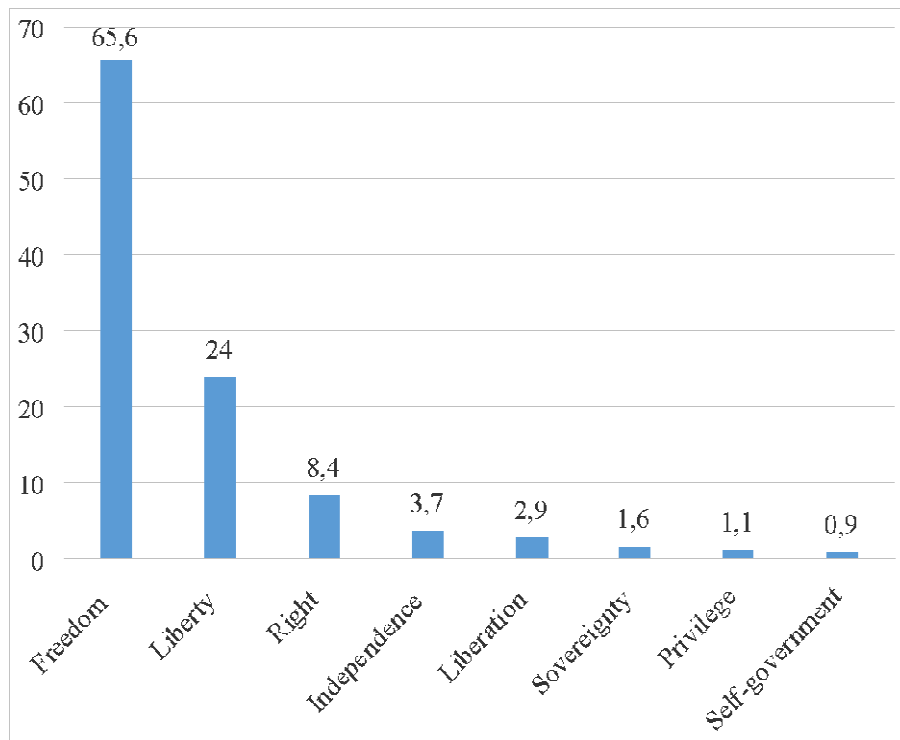

Рис. 3.3. Ядро номінативного поля концепту FREEDOM у дискурсі Дж. Буша мол.

На рис. 3.3 унаочнено відсотковий розподіл використання лексем-вербалізаторів, які входять до ядра концепту FREEDOM у дискурсі Дж. Буша мол. Слововживання з рештою синонімів із зазначеного вище списку не зафіксовано.

До ядра номінативного поля концепту FREEDOM у дискурсі Б. Обама входять такі лексеми: ключове слово *freedom* (44 %), синоніми *right* (31,5 %), *liberty* (8,1 %), *independence* (7,1 %), *sovereignty* (5,3 %), *self-determination* (1,8 %), *privilege* (1 %), *liberation* (0,6 %), *self-government* (0,4 %), *emancipation* (0,2 %). Результати відображено на діаграмі (див. рис. 3.4).

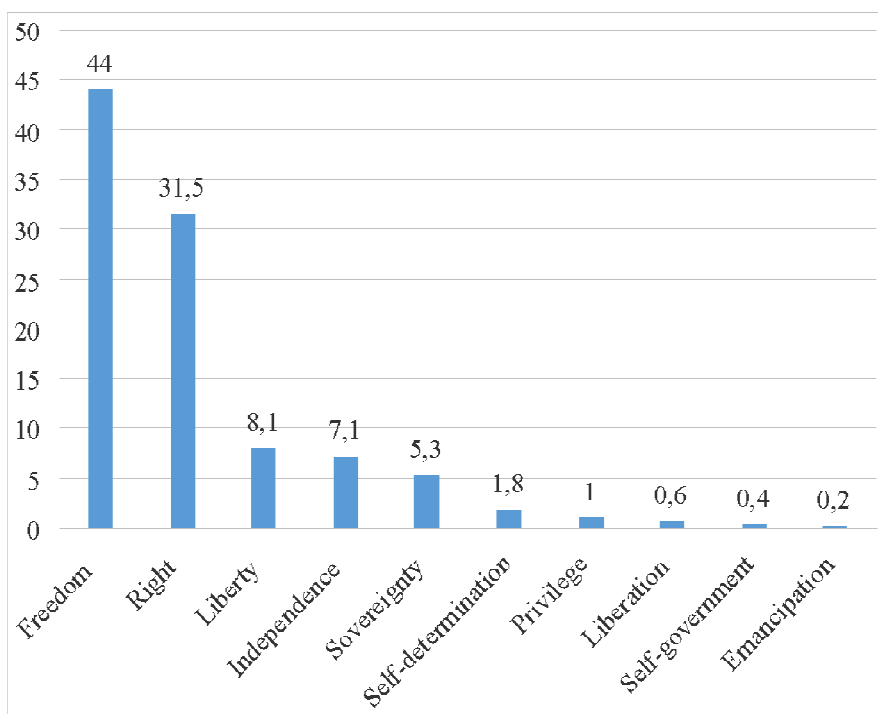

Рис. 3.4. Ядро номінативного поля концепту *FREEDOM* у дискурсі Б. Обама

На рис. 3.4 простежуємо відсотковий розподіл застосування лексем-вербалізаторів, які входять до ядра концепту *FREEDOM*, у дискурсі Б. Обама. Отже, ядро номінативного поля концепту *FREEDOM* є відносно сталим. Існують певні розбіжності лише в частотності використання одиниць, що зумовлено особливостями концептуальних стилів авторів, зокрема орієнтованістю Б. Обама як носія реляційного концептуального стилю на людину та важливістю для нього виміру «свобода для ...». Для Дж. Буша мол. як носія аналітичного концептуального стилю важливішим є вимір «свобода від ...».

3.3.2. Когнітивні ознаки номінативного поля концепту *FREEDOM* у дискурсі Дж. Буша мол.

Когнітивні ознаки, якими концепт *FREEDOM* наділений у дискурсах обох політиків, значно різняться. У дискурсі Дж. Буша мол. нами виокремлено 27 когнітивних ознак концепту *FREEDOM*, 12 із яких віднесено до ближньої периферії номінативного поля, 15 – до віддаленої.

Найближчою до ядра когнітивною ознакою концепту *FREEDOM* у дискурсі Дж. Буша мол. є «*values of freedom (ideals)*». Вона представлена 229 слововживаннями. Найчастотнішими словами-супровідниками, із якими поєднуються ключова лексема та її синонімічні розширення,

що входять до ядра, є *democracy* (83 випадки, або 36 % від загальної кількості слововживань) і *peace* (43 випадки, або 18,8 %). Окрім них, словами-супровідниками виступають такі лексичні одиниці, як *justice, hope, prosperity, security, humanrights, human dignity, opportunity, rule of law, integrity, sovereignty, equal, successful, stable, education, national pride, judiciary, decency, human development*.

Наведемо приклад фрагмента дискурсу Дж. Буша мол., у якому експліковано цю ознаку:

*... the joint inheritance, that is built on **shared values**. And these are **values**, ... that are **universal**. They're the belief in the **dignity** of the individual, **the freedom and liberty** that we can bring to the world, and a belief that **everyone – everyone** – should have the chance of **opportunity** [49].*

У розглянутому прикладі через використання універсальних квантифікаторів *universal, everyone* усі вказані цінності *dignity, liberty, opportunity, freedom* представлені як взаємопов'язані та такі, що належать усім, і це підкреслюється лексемами *joint, shared*, котрі мають значення спільності, а також інклюзивним *we*. Модальні оператори можливості *can* та необхідності *should* передають здатність Америки надати свободу й наполегливу пораду її прийняти.

Ознака «*independence from*», представлена сполученням зі словами-супровідниками на кшталт *independence, independent, sovereign, free nation, free country, Iraq, liberation*, теж уключена до ближньої периферії номінативного поля концепту, як-от у наведеному нижче фрагменті, де серед інших ознак свободи – *majority rule, national pride, elections, minority rights, equal justice, rule of law, inclusive society* – Дж. Буш мол. двічі називає й ознаку *independence from*, представлену одиницями *sovereignty, independence*:

*Yet we've also learnt that **sovereignty**, and **majority rule** are only the beginnings of **freedom**. The promise of democracy starts with **national pride**, and **independence**, and **elections**. But it does not end there. The promise of democracy is fulfilled by **minority rights**, and **equal justice under the rule of law**, and an **inclusive society** in which every person belongs [52].*

Когнітивна ознака «*types of freedom*» – права та свободи, гарантовані державою, закріплені конституцією й низкою інших важливих державних актів і т. ін., теж розміщена на ближній периферії номінативного поля концепту, загальна кількість слововживань складає 140 випадків. Словами-супровідниками є такі лексеми, як

(freedom of) speech, assembly, worship, religion, movement, press, political, religious, (the right) to make decisions, to determine their future, to their destiny, to free choice of employment, to pursue their dreams, to choose, to live in a world, to education, to work, of minorities, of women, citizens, individuals, Patients' Bill of, the Universal Declaration of, Council, найчастотнішим серед яких є вираз *the right to vote*. Наведемо уривок промови Дж. Буша мол., який ілюструє цю ознаку:

*Far from being a hopeless **dream**, the **advance of freedom** is the **great** story of our time. ... And we're writing a new chapter in the story of self-government – with women **lining up to vote** in Afghanistan, and millions of Iraqis **marking their liberty with purple ink**, and men and women from Lebanon to Egypt debating **the rights of individuals and the necessity of freedom** [95].*

У розглянутому фрагменті для позначення певних головних свобод демократичного суспільства нами зафіксовано використання цікавих авторських номінацій, а саме: індивідуально-авторське *marking their liberty with purple ink*, що репрезентує право голосу; *the right to vote*; права жінок, *women's rights*, представлені індивідуально-авторським *women lining up to vote*. Це дає змогу надати висловленню більшої образності й, отже, більшої ефективності з погляду здійснення впливу на адресата.

У дискурсі Дж. Буша мол. зафіксовано 135 слововживань ключової лексеми та одиниць, що входять до ядра концепту, зі словами-супровідниками, такими як *road, step, advance, cause, onthemarch, lead, take hold, journey, takeroot, beginning, path, expansion, guiding, take strides towards, moving toward, arrive*, які дали змогу виокремити когнітивну ознаку концепту FREEDOM «*freedom as movement*». У номінативному полі концепту FREEDOM у дискурсі Б. Обамаи таку ознаку зафіксовано лише на віддаленій периферії як «*freedom as destination*» (три слововживання), на відміну від дискурсу Дж. Буша мол., у якому ця ознака концепту розміщена на ближній периферії, дуже близько до ядра. Свобода представлена і як початок руху, і як місце призначення, і як процес. Наведемо приклад фрагмента дискурсу Дж. Буша мол., у якому актуалізовано цю ознаку:

*Our generation has dreams of its own, and we also go forward with confidence. **The road of Providence** is uneven and unpredictable – yet we know where it leads: it **leads to freedom** [94].*

У цьому уривку свободу репрезентовано як місце призначення, до якого веде дорога Провидіння. Ознаку «*freedom as movement*» вербалізовано сполученням зі словами *road, leads*, а звертання до авторитетів (у цьому випадку – вищі сили, *Providence*) дає змогу підкреслити важливість цього шляху, незважаючи на всі перешкоди, які описані як *uneven and unpredictable*, хоча найчастіше свободу трактують як рух, путь, наприклад:

Iraqis are taking big steps on along journey of freedom [51]. У наведеному фрагменті свобода представлена як подорож – *journey*, до того ж ознака руху підкреслена виразом *taking steps*.

До ближньої периферії нами також віднесено когнітивну ознаку «*fight for freedom*», репрезентовану 126 слововживаннями та тісно пов'язану з описаною вище когнітивною ознакою «*independence from*». Свободу представлено як щось таке, за що треба боротися, щоб здобути, досягнути, отримати, завоювати; її треба боронити, захищати; заради неї потрібно бути готовим на жертви. Ключова лексема *freedom* та найближчі синоніми *independence, liberty* сполучаються з такими словами-супровідниками, як *fight for, stand for, die for, defenders, win, defend, sacrifice, committed to, protection of, secure, attain, achieve, gain, demand, save*, наприклад:

America respects you, and we respect your country. We respect your right to choose your own future and win your own freedom. And our nation hopes one day to be the closest of friends with a free and democratic Iran [95].

У наведеному фрагменті через використання словосполучення *your own* у контексті майбутнього та свободи Дж. Буш мол. розмежовує Америку й іншу сторону (у цьому випадку – Іран) та підкреслює, що свободу просто так не дають, її треба завоювати – *win your own freedom*. І тоді Іран, який схарактеризовано як *a free and democratic Iran*, буде приєднаний до кола «свої», яке в цьому реченні номінується виразом *the closest of friends*.

Із когнітивною ознакою «*fight for freedom*» тісно пов'язана ознака «*enemies of freedom*». Вона також входить до ближньої периферії концепту FREEDOM і є досить наближеною до ядра. Загальна кількість слововживань – 94. Ця ознака представлена сполученнями зі словами-супровідниками *to prevent, violation of, deprive of, deny, despise, threaten, to hate, come under attack, to plot against, roadblocks to, enemies*, наприклад:

Today, **Iran** remains the **world's** primary state sponsor of terror – pursuing nuclear weapons while **depriving its people of the freedom they seek and deserve** [94].

У розглянутому фрагменті Іран зображено ворогом усього світу за допомогою лексеми *world's*, який спонсорує тероризм – *sponsor of terror*, нарощує ядерне озброєння – *pursuing nuclear weapons* та позбавляє власний народ свободи – *depriving its people of the freedom*. Усі ці злочини проти людства поставлено на один щабель і є однаково важкими.

У наведеному нижче прикладі мовець проводить поділ на «своїх» та «ворогів», використовує прислівник *deadly* у ролі інтенсифікатора й ототожнює ворогів свободи з такими феноменами, як *murder, suicide, absolute power, hatred and terror, violence*, що репрезентовані лексемами, конотативне значення яких є негативним і викликає несприйняття більшістю, якщо не всією аудиторією:

*They need our help, because **freedom** has **deadly enemies** in that region – men who celebrate **murder**, incite **suicide**, and thirst for **absolute power**. By aiding democratic transitions, we will isolated the forces of **hatred and terror** and **defeat** them before **violence** spreads* [52].

Образ війни чи боротьби в цьому фрагменті підсилюється дієсловом *defeat* (перемогти), у семантиці якого передбачано наявність протилежної сторони.

Когнітивна ознака «*freedom as a gift*» – свобода як Божий дар, благословення, у яке вірять, про яке мріють, на яке сподіваються, якого бажають, до якого прагнуть, – теж є досить близькою до ядра. Ми зафіксували 106 слововживань зі словами-супровідниками *gift, blessings, birthright, inheritance, blessed, believe, aspire, love, dream, desire, privilege, hope*, наприклад:

*The other (American – уточнення наше) system is based on the conviction that **freedom** is the universal **gift of Almighty God**, and that **liberty and justice light the path to peace*** [17].

У розглянутому уривку словами-супровідниками, що репрезентують цю ознаку, є *gift of Almighty God*. Апеляція до авторитетів, у цьому контексті до вищих сил, які актуалізовані виразом *Almighty God*, – це один із прийомів маніпулювання, і автор дуже вміло його застосовує, підкреслюючи правильність власної (американської) позиції та абсолютну неправильність позиції тих, хто має іншу думку – вираз *the other system* передбачає наявність іншої сторони.

Близькою до ядра також є когнітивна ознака концепту FREEDOM «*spread of freedom*», представлена сполучуваністю ключової лексеми *freedom* і найближчого синоніма *liberty* зі словами-супровідниками *spread, work for, reclaim, insist for, promote, uphold, claim, expand, sustain, advance, proclaim, extend*. Зафіксовано 97 слововживань, що дало змогу віднести цю ознаку до ближньої периферії номінативного поля концепту. У наведеному нижче прикладі ця ознака вербалізується сполученням одразу кількох слів-супровідників із ключовими лексемами:

We are all part of a great venture: To extend the promise of freedom in our country, to renew the values that sustain our liberty, and to spread the peace that freedom brings [94].

В аналізованому фрагменті кількаразове повторення ядерних одиниць *freedom, liberty* у поєднанні з кількома словами-супровідниками з вищенаведеного списку, а саме: *extend, sustain, spread* – об'єктивує репрезентацію ознаки «*spread of freedom*», що представлена автором як спільне завдання, навіть місія, через використання інклюзивних *we, our* разом з універсальним квантифікатором *all*. Продовженням чи підтвердженням цієї думки є також висловлення *America is a great force for freedom and prosperity* [95].

У дискурсі Дж. Буша мол. концепт FREEDOM набуває такої когнітивної ознаки, як «*freedom as force*». Нами зафіксовано 96 слововживань, що дає змогу віднести цю ознаку до ближньої периферії, досить близько до ядра. Словами-супровідниками ключової лексеми *freedom* та найближчого синоніма *liberty* є такі одиниці, як *force, power, capacity, can*.

Наведемо приклад фрагмента дискурсу Дж. Буша мол., що ілюструє актуалізацію цієї ознаки:

And liberty has had the capacity to change enemies to allies, liberty has had the capacity to help Europe become whole, free, and at peace. History has proven that freedom has got the capacity to change the world for the better ... [45].

У цьому уривку свободу представлено як силу, яка здатна не просто змінити світ на краще, що описує вираз *change the world for the better*, а спроможна перетворити ворогів на союзників, для позначення чого автор використав словосполучення *capacity to change enemies to allies*, а звернення до історії як авторитетного джерела підтверджує достовірність висловлення.

На ближній периферії номінативного поля концепту FREEDOM розміщена також когнітивна ознака «*our/their freedom*». Зафіксовано 59 слововживань зі словами-супровідниками *our/their/your, own, small nations, allnations, countries, state, society* та низкою топонімів на кшталт *American, Israel's*. Частотність використання лексем, сполучуваність із якими репрезентує цю ознаку, може свідчити про те, що, хоча свобода визнається універсальною цінністю, вона має національні особливості. Американський зразок свободи, який у дискурсі Дж. Буша мол. вважається еталонним, відрізняється від свободи в інших країнах, кожна з яких має свій власний патерн, наприклад:

*America will not impose **our own** style of government on the unwilling. Our goal instead is to help others find **their own** voice, attain **their own** freedom, and make **their own** way [50].*

У вищенаведеному реченні багаторазове повторення присвійного займенника *their*, який підсилений прикметником *own*, підкреслює розмежування американського та іншого зразка свободи. Америка, за твердженням мовця, не буде насаджувати власне бачення, проте мовець не бере до уваги, що підсвідомість аудиторії може не зреагувати на заперечну частку *not* й ефект може бути протилежний запланованому.

Когнітивна ознака «*freedom as a construction*» концепту FREEDOM дискурсу Дж. Буша мол. міститься на ближній периферії, на відміну від дискурсу Б. Обама, у концепті FREEDOM якого ця ознака розміщена на віддаленій периферії. Зафіксовано 55 слововживань зі словами-супровідниками на кшталт *build, open the door of, live in, raise up*. Наведемо приклад дискурсу Дж. Буша мол., у якому ця ознака вербалізована:

*Syria still allows its territory, and parts of Lebanon, to be used by terrorists who seek **to destroy** every chance of peace in the region. ... and we expect the Syrian government to end all support for terror and **open the door to freedom** [94].* У цьому фрагменті ознака «*freedom as a construction*» репрезентована поєднанням ключової лексеми зі словами-супровідниками *to destroy, open the door to freedom*.

Когнітивна ознака «*freedom as mission*» представлена в дискурсі Дж. Буша мол. переважно сполученням ядерної лексеми *liberation* із топонімами у функції слів-супровідників, а також такими одиницями, як *mission, our groups of, our duty*. Ми відносимо цю ознаку до

ближньої периферії, оскільки загальна кількість слововживань – 30. Наведемо уривок промови Дж. Буша мол., який ілюструє цю ознаку:

*This great institution (the UN) **must** work for great purposes – to free people from tyranny and violence, hunger and disease, illiteracy and ignorance, and poverty and despair. Every member of the United Nations **must** join in this mission of liberation* [43].

У розглянутому фрагменті велика місія звільнення, що схарактеризована як *this mission of liberation*, від таких явищ, як *tyranny and violence, hunger and disease, illiteracy and ignorance, and poverty and despair*, котру здійснює Америка (без жодних указівок на те, хто й коли уповноважив Америку на здійснення цієї місії), представлена як така, до якої повинні долучитися всі через використання модального оператора необхідності *must*, котрий позбавляє адресата права вибору, та універсального квантифікатора *every*, який залучає до цієї місії всіх без винятку.

Когнітивна ознака, яка міститься на межі з віддаленою периферією, представлена сполученням ключової лексеми та найближчого синоніма *liberty* зі словами-супровідниками *history, story* – 24 слововживання. Ми класифікували цю ознаку як «*history of freedom*». Мовець апелює до ознаки «*history of freedom*», коли потребує авторитетного підтвердження власних слів, авторитетом у такому контексті виступає спільна історія. Наведемо приклад фрагмента дискурсу Дж. Буша мол., у якому вербалізовано цю ознаку:

*America, in this young century, proclaims **liberty** throughout all the world and to all the inhabitants there of. Renewed in our strength – tested, but not weary – we are ready for the **greatest achievements in the history of freedom*** [50].

У наведеному уривку для підсилення ефекту використано ще й суперлативну конструкцію *the greatest achievements* без посилання на другий компонент порівняння, що є прийомом здійснення сугестивного впливу.

Когнітивна ознака «*freedom and economy*», котра є однією з найближчих до ядра концепту FREEDOM у дискурсі Б. Обами, розміщена на межі ближньої та віддаленої периферії номінативного поля концепту в дискурсі Дж. Буша мол., що вказує на значно меншу важливість економічного фактора для останнього. Зафіксовано всього 23 слововживання зі словами-супровідниками *trading, trade, enterprise system, economic*.

Отже, до ближньої периферії номінативного поля концепту «FREEDOM» дискурсу Дж. Буша мол. входять такі когнітивні ознаки: «*values of freedom (ideals)*» (16,2 %), «*independence from*» (10 %), «*types of freedom*» (9,9 %), «*freedom as movement*» (9,5 %), «*fight for freedom*» (8,9 %), «*freedom as a gift*» (7,5 %), «*spread of freedom*» (6,8 %), «*freedom as force*» (6,7 %), «*enemies of freedom*» (6,6 %), «*our / their freedom*» (4,2 %), «*freedom as a construction*» (3,9 %), «*freedom as mission*» (2,1 %).

Когнітивні ознаки «*history of freedom*» (1,7 %) та «*freedom and economy*» (1,6 %) містяться на межі ближньої й віддаленої периферії номінативного поля концепту.

Проведений аналіз дав підставу виокремити низку ознак, які входять до віддаленої периферії концепту FREEDOM у дискурсі Дж. Буша мол., оскільки регулярність їх використання є значно нижчою за всі попередньо описані, а саме:

– «*freedom as a unity*» (14 слововживань – 1 %); слова-супровідники – *consolidation, community, union*;

– «*freedom as a living being*» (вісім слововживань – 0,6 %); слова-супровідники – *born, birth, resides, sons*;

– «*energy independence*» (сім слововживань – 0,5 %); слова-супровідники – *energy, oil*;

– «*the message of freedom*» (шість слововживань – 0,4 %); слова-супровідники – *message, appeal*;

– «*standard of freedom*» (шість слововживань – 0,4 %);

– «*spirit of liberty*» (чотири слововживання – 0,3 %);

– «*great freedom*» (три слововживання – 0,2 %);

– «*imposing freedom*» (три слововживання – 0,2 %);

– «*benefits of freedom*» (три слововживання – 0,2 %);

– «*fire of freedom*» (два слововживання – 0,1 %);

– «*taste of freedom*» (два слововживання – 0,1 %);

– «*fertile gardens of liberty*» (одне слововживання – 0,06 %);

– «*burdens of freedom*» (одне слововживання – 0,06 %).

Відсотковий розподіл усіх когнітивних ознак номінативного поля концепту FREEDOM у дискурсі Дж. Буша мол. відображений у табл. 3.6.

**Когнітивні ознаки концепту FREEDOM
у дискурсі Джорджа Буша мол.**

Когнітивна ознака	Частотність, %
Values of freedom	16,2
Independence from	10
Types of freedom	9,9
Freedom as movement	9,5
Fight for freedom	8,9
Freedom as a gift	7,5
Spread of freedom	6,8
Freedom as force	6,7
Enemies of freedom	6,6
Our / their freedom	4,2
Freedom as a construction	3,9
Freedom as mission	2,1
History of freedom	1,7
Freedom and economy	1,6
Freedom as a unity	1
Freedom as a living being	0,6
Energy independence	0,5
The message of freedom	0,4
Standard of freedom	0,4
Spirit of liberty	0,3
Great freedom	0,2
Imposing freedom	0,2
Benefits of freedom	0,2
Fire of freedom	0,1
Taste of freedom	0,1
Fertile gardens of liberty	0,06
Burdens of freedom	0,06

Отже, проведений аналіз дає підставу стверджувати, що особливості вербалізації концепту FREEDOM у дискурсі Дж. Буша мол. певною мірою зумовлені специфічними рисами аналітичного концептуального стилю, носієм якого він є. Схильність осіб з аналітичним концептуальним стилем до соціального дистанціювання, розмежування пояснює високу частотність таких когнітивних ознак, як «*independence from*», «*fight for freedom*», «*enemies of freedom*», «*their freedom*», «*freedom as force*», «*impose freedom*» у дискурсі Дж. Буша мол., які разом складають близько 40 % від загальної кількості. Словами-

супровідниками, що дають змогу виокремити ці ознаки, зазвичай є одиниці, у семантиці яких закладена наявність протилежної сторони, опонента, ворога на кшталт *liberation, defenders, win, secure, threaten, hate, enemies*.

Схильність Дж. Буша мол. до використання лексем з абстрактним значенням пояснює високу частотність слів-супровідників *democracy, peace*, котрі дають змогу виокремити когнітивні ознаки «*types of freedom*», «*values of freedom*». Ці одиниці належать до неспецифічних номенів, які частіше трапляються в дискурсі носіїв аналітичного концептуального стилю. Серед когнітивних ознак концепту в дискурсі Дж. Буша мол. виокремлено ознаку «*freedom as mission*», зумовлену тяжінням Дж. Буша мол. як носія аналітичного концептуального стилю до полюса *duty* на осі *duty – loyalty*.

Частотність ознак «*our freedom*», «*freedom as a unity*», на противагу, є доволі низькою, оскільки Дж. Буш мол. менш схильний до соціальної інтеграції.

3.3.3. Когнітивні ознаки номінативного поля концепту FREEDOM у дискурсі Б. Обама

Проведений аналіз дав нам підставу виокремити 18 когнітивних ознак концепту FREEDOM у дискурсі Б. Обама, вісім із яких віднесено до ближньої периферії номінативного поля, 10 – до віддаленої. Найближчою до ядра когнітивною ознакою концепту FREEDOM є «*types of freedoms*», загальна кількість слововживань – 136. У цьому контексті можна говорити про ті свободи, які надані державою, закріплені у відповідних офіційних документах, котрі гарантують дотримання державою своїх зобов'язань перед громадянами.

Ця когнітивна ознака репрезентована сполученням ключової лексеми та інших одиниць, що входять до ядра, із такими словами-супровідниками: *(freedom of) religion, worship, speech, press, peaceful assembly, (right) to privacy, to be part of our great democracy, vote, live free, to have insurance, to serve their country, to govern themselves, to self-defence, to make decisions, to choose, to join NATO, of the unborn, for every American, rights of all citizens (etc), of minorities, workers' rights, women's rights, property rights, political rights, civil rights, the (Human Rights) Commission, the Universal Declaration of, the Patients' Bill of*.

У наведеному нижче фрагменті Б. Обама називає одразу декілька типів свобод: *women's rights, voting rights, worker's rights,*

gay rights, – забезпечення яких змінює націю, що в цьому випадку описується виразом *made a difference*, і робить її великою, що вербалізується словосполученням *great nation*:

... *the trajectory of this great nation should give you hope. What generations have done before you should give you hope. ... to secure women's rights, and voting rights, and worker's rights, and gay rights – often at incredible odds, often at great danger, ... but they made a difference* [38].

Лексема *generations* із лексико-семантичного поля *family* виконує в розглянутому прикладі функцію об'єднання, належності до однієї родини.

На ближній периферії номінативного поля концепту (зафіксовано 127 словоживань) розміщена також когнітивна ознака концепту FREEDOM, яку ми класифікували як «*values of freedom (ideals)*». Ця когнітивна ознака в дискурсі об'єктивується сполученням ключової лексеми *freedom*, основних синонімічних одиниць *liberty, right, sovereignty* зі словами-супровідниками (слова-супровідники подаємо від найбільш частотних до найменш частотних) *human rights, democracy, dignity, universal rights, fundamental rights, equality, opportunity, rule of law, individual rights, justice, peace, life, happiness, progress, tolerance, self-determination, diversity, national unity, self-reliance, responsibility*.

Найчастотнішими одиницями з наведеного списку є *human rights, democracy* (24 – близько 19 % від загальної кількості словоживань та 16 випадків уживання – 12,6 % відповідно), що доводить і підкреслює тісний зв'язок свободи з демократією, які є двома найбільшими абсолютними цінностями американського суспільства, а також демонструє, що в ієрархії цінностей, котрі символізує або несе свобода, для Б. Обама найвищий щабель займає цінність «*human rights*» – те, що окреслює певну сферу автономного існування індивіда, його життєдіяльності як члена суспільства.

Ці права є органічною складовою частиною соціальної характеристики особистості, людина успадковує, отримує ці права вже тому, що вона – людина. Вони є правовим надбанням людини й тому, що не даруються державою. Тобто Б. Обама визнає й поважає індивідуальність та автономність кожного громадянина. Це пояснюється спрямуванням його мовлення на людину, індивіда, що є

особливістю мовлення носіїв реляційного концептуального стилю. Наведемо приклад промови Б. Обама, у якому есплікується ця ознака:

America doesn't simply stand for stability or the absence of conflict, no matter what the cost; we stand for the more lasting peace that can come only through opportunity and freedom for people everywhere – which brings me to the fourth and final element of American leadership: our willingness to act on behalf of human dignity. America's support for democracy and human rights goes beyond idealism; it is a matter of national security. Democracies are our closest friends and are less likely to go to war. ... Respect for human rights is an antidote to instability and the grievances that fuel violence and terror [120].

У розглянутому фрагменті у висловленні доволі незначного обсягу Б. Обама використовує досить велику кількість емоційно позитивних за змістом лексем – ознак свободи на кшталт *stability, the absence of conflict, more lasting peace, opportunity, democracy, human rights, national security*, що дає змогу позитивно оцінити дії Америки, які він таким чином описує. За допомогою використання модального оператора *can* та прислівника *only*, який у цьому контексті виконує функцію інтенсифікатора, Б. Обама намагається переконати аудиторію, що іншого шляху до миру, окрім свободи, немає. Ефект надзвичайно посилюється через протиставлення свободи разом із наведеними вище ознаками та таких явищ, як *war, instability, the grievances, violence and terror* (усі репрезентовані лексемами з негативним значенням) як можливої альтернативи у випадку обрання іншого шляху.

Когнітивну ознаку «*independence from*» представлено в дискурсі Б. Обама сполучуваністю одиниць, які входять до ядра концепту. Особливо частотними є *independence, sovereignty*, зі словами-супровідниками *your/their/own/our, territorial integrity, state, nation, people*, а також топонімами *Ukrainian, American, Israeli, Iraqi* тощо. Ми відносимо цю ознаку до ближньої периферії через регулярність використання – 67 слововживань, наприклад:

... it is time for peace and security to be restored in Ukraine ... Violence and conflict inevitably lead to unforeseen consequences. ... Meanwhile, the United States is going to continue to lead efforts within the world community ... to stand up for the sovereignty and territorial integrity of Ukraine; and to support the people of Ukraine as they courageously work to strengthen their democracy and make their own decisions [93].

У проаналізованому фрагменті можна чітко прослідкувати, як Б. Обама формує позитивний імідж Америки на міжнародній арені, використовуючи протиставлення таких феноменів, як *peace and security*, з одного боку, і *violence and conflict* – з іншого, перші з яких мають стійке позитивне значення, другі – стійке негативне значення. Когнітивні ознаки свободи *sovereignty and territorial integrity, democracy* та *(right) to make their own decisions* автор називає передумовами встановлення миру та безпеки, підкреслюючи намір Америки й далі брати активну участь у цьому процесі за допомогою модального виразу *is going to* як модального оператората аспектуального дієслова *to continue*. Поєднання лексем з інклюзивним *our* та іншими присвійними займенниками виконує функцію окреслення кола «свої» і приєднання до нього інших, які теж стають «своїми». Це пояснюється схильністю Б. Обама як носія реляційного стилю до соціальної інтеграції, уключення.

До ближньої периферії номінативного поля концепту FREEDOM входить також когнітивна ознака «*fight for freedom*». Свободу представлено як цінність, заради якої приносять жертви, віддають життя, яку здобувають у бою, захищають зі зброєю в руках від тих, хто зазіхає, порушує, зневажає, обмежує тощо, тому що свободу можна втратити. Ми зафіксували 48 слововживань зі словами-супровідниками *fight for, struggle for, prepared to die for, sacrifice for, march for, fighters, shield, guardians of, force for, price of, to defend, to protect, commitment to, stand for, make (freedom) a reality, to infringe, violators, deny, abuse, restrict, lose*.

Наведемо кілька фрагментів дискурсу Б. Обама, які ілюструють вербалізацію цієї ознаки:

... those brave Americans ... we honor them because they are guardians of our liberty ... at this moment – a moment, that will define a generation [36].

...brave young Americans, whose enlistment had expired, were reenlisting to stay and fight for Iraqi freedom and American freedom [106].

У розглянутих уривках американських солдатів, котрі воюють в Іраку, Б. Обама називає не просто солдатами, а американцями, тобто представниками нації, як і аудиторія, що дає змогу наблизити одних до інших та об'єднати їх у коло «свої», що знову ж таки пояснюється орієнтацією Б. Обама на інтеграцію, кооперацію. Крім того, вони не просто воюють за свободу Іраку, який далеко, не має

жодної цінності для американців і не вартій жертв із боку Сполучених Штатів, але в поєднанні з такими явищами, як *American freedom, our liberty*, цінностями, що стали спільними завдяки використанню топоніма *American* та інклюзивного присвійного займенника *our*, ставлення і до висловлення, і до ситуації змінюється на абсолютно протилежне, що й було інтенцією мовця. Позитивна оцінка посилюється вживанням позитивно заряджених прикметників *brave, young*.

Важливою для дискурсу Б. Обама є когнітивна ознака свободи «*economy and freedom*», оскільки регулярність застосування слововживань ядерних одиниць зі словами- супровідниками *market, trade, enterprise system, commerce* є досить високою – 40, наприклад:

I believe that over the long haul as nations that are free, as free people, the future is ours. ... I believe this because these ideals we affirm are true. These ideals are universal. Yes, we believe in democracy, with elections that are free and fair, and independent judiciaries and opposition parties, civil society and uncensored information so that individuals can make their own choices. Yes, we believe in open economies based on free markets and innovation and individual initiative ... And yes, we believe in human dignity, that every person is created equal ... That is what we believe. That's what makes us strong [54].

У наведеному фрагменті характеристику *free markets* Б. Обама ставить на один щабель з іншими цінностями американського суспільства, такими як *free nations, free people, democracy, independent judiciaries, civil society, uncensored information, human dignity, equality*, які він називає універсальними, використовує для цього універсальний квантифікатор *universal*, що перекриває всі інші варіанти. Через багаторазове повторювання фрази *we believe* досягається ефект навіювання, оскільки такий прийом здійснюється для здійснення сугестивного впливу на адресата.

До ближньої периферії номінативного поля концепту FREEDOM ми віднесли когнітивну ознаку, яку класифікували як «*freedom as a gift*». Загальна кількість слововживань – 37. У дискурсі Б. Обама свободу представлено як Божий дар, благословення, до якого люди прагнуть, про яке мріють, якого бажають. Словами-супровідниками ключового слова та інших лексем, що входять до ядра, є *gift, precious, cherished, blessing, enshrined, heritage, aspirations, yearn, longing, dream, desire, birthright, promise*, як-от:

... and with eyes fixed on the horizon and God's grace upon us, we carried forth that great gift of freedom and delivered it safely to future generations [36].

У цьому фрагменті Б. Обама називає місією Америки передачу Божого дару – свободи – прийдешнім поколінням.

Когнітивна ознака «*energy independence*», яка за регулярністю вживання теж уключена до ближньої периферії номінативного поля концепту FREEDOM у дискурсі Б. Обама, з'явилась у дискурсі американських політиків відносно недавно. Скажімо, у дискурсі Дж. Буша мол. таку когнітивну ознаку концепту FREEDOM зафіксовано лише на віддаленій периферії номінативного поля. Цей факт пояснюється тим, що в американських політичних і не лише колах залежність від нафти та газу вважається причиною військових конфліктів на Близькому Сході, що є темою постійних дебатів і тому вона постійно з'являється в політичному дискурсі. Її нагальність та важливість підкреслюється частотністю використання слів-супровідників *foreign oil, energy, Middle East oil, flow of energy*, загальна кількість слововживань – 22, наприклад:

And it's a strain on your family budget, but it's also bad for our national security ... Our goal should be, in 10 year's time, we are free on dependence on Middle Eastern oil [113].

У наведеному уривку енергетична незалежність прирівнюється до національної безпеки – *our national security*, а щоб досягнути ефекту ще більшого переконання аудиторії, мовець апелює до цінності, яка має найвищу позитивну оцінку у свідомості кожного американця – *family*, що підсилюється інклюзивним *our*.

Останньою когнітивною ознакою концепту FREEDOM, котру можна віднести до ближньої периферії, є «*freedom as force*» (13 слововживань); слова-супровідники – *tyranny, fear, instability, violence, terror, slave*. Наведемо приклад дискурсу Б. Обама, у якому цю ознаку вербалізовано:

... a wall that divided East and West, freedom an tyranny, fear and hope – walls came tumbling down around the world. ... and the doors of democracy were opened. Markets were opened too, and the spread of information and technology reduced barriers to opportunity and prosperity [9].

За допомогою використання відповідних топонімів *East and West* як антитези, автор підкреслює, що свобода та тиранія розміщені

на різних полюсах, свобода є засобом подолати тиранію, підсилюючи свою думку переважаністю висловлення позитивними ознаками свободи, такими як *democracy, free markets, spread of information and technology, opportunity and prosperity*.

Отже, до ближньої периферії номінативного поля концепту FREEDOM у дискурсі Барака Обама включені такі когнітивні ознаки: «*types of freedoms*» (26,5 %), «*values of freedom (ideals)*» (24,8 %), «*independence from*» (13,1 %), «*fight for freedom*» (9,4 %), «*economy and freedom*» (7,8 %), «*freedom as a gift*» (7,2 %), «*energy independence*» (4,3 %), «*freedom as force*» (2,5 %).

Здійснений аналіз дав змогу виокремити низку когнітивних ознак концепту FREEDOM, які ми віднесли до віддаленої периферії номінативного поля, оскільки регулярність використання є відносно невисокою, а саме:

– «*freedom's victory*» (шість слововживань – 1,2 %); слова-супровідники – *victory, triumph, endure*;

– «*freedom as a construction*» (чотири слововживання – 0,8 %); слова-супровідники – *build*;

– «*freedom as destination*» (три слововживання – 0,6 %); слово-супровідник – *path, reach*;

– «*freedom as a living being*» (три слововживання – 0,6 %); слова-супровідники – *birth, born*;

– «*true freedom*» (два слововживання – 0,4 %);

– «*great freedom*» (одне слововживання – 0,2 %);

– «*freedom songs*» (один випадок – 0,2 %);

– «*flame of freedom*» (один випадок – 0,2 %);

– «*fresh air of freedom*» (один випадок – 0,2 %);

– «*a rising tide of liberty*» (один випадок – 0,2 %).

Отримані результати відображено в табл. 3.7.

Отже, у дискурсі Барака Обама під час формування периферії номінативного поля концепту FREEDOM простежено певні залежності вербалізації концепту від концептуального стилю. Висока частотність слів-супровідників *human rights*, що деталізовані як *worker's rights, women's rights, rights of the unborn* etc., а також *human dignity* й інших, спричинені орієнтацією Б. Обама як носія реляційного концептуального стилю на людину, особистість. Ці лексеми дали змогу виокремити такі когнітивні ознаки, як «*types of freedom*», «*values of freedom (ideals)*», котрі входять до ближньої периферії номінативного поля.

Когнітивні ознаки концепту FREEDOM у дискурсі Б. Обами

Когнітивна ознака	Частотність, %
Types of freedoms	26,5
Values of freedom	24,8
Independence from	13,1
Fight for freedom	9,4
Economy amd freedom	7,8
Freedom as a gift	7,2
Energy independence	4,3
Freedom as force	2,5
Freedom's victory	1,2
Freedom as a construction	0,8
Freedom as destination	0,6
Freedom as a living being	0,6
True freedom	0,4
Great freedom	0,2
Freedom songs	0,2
Flame of freedom	0,2
Fresh air of freedom	0,2
A rising tide of liberty	0,2

Ознака «*independence from*», попри те, що передбачає наявність протилежної сторони, тобто реалізацію тактики розмежування, представлена одиницями *our, own, American*, які є найчастотнішими та передусім виконують у дискурсі Б. Обами функцію кооперації, інтеграції. Важливість ознак «*economy and freedom*», «*energy independence*», які представлені низкою слів-супровідників у поєднанні з лексемами *we, our, American* пояснюється схильністю Б. Обами до соціальної інтеграції, прагненням до включення, оскільки основні теми, які представлені тут, є близькими кожному американцю.

Віддалена периферія номінативного поля представлена когнітивними ознаками, які репрезентовані метафорами, на зразок «*freedom's songs*», «*fresh air of freedom*», «*a rising tide of liberty*». Метафори та інші стилістичні засоби, котрі слугують для передачі естетичної інформації в тексті, що відіграє провідну роль у формуванні естетичної реакції адресата [Засекін, 2008: 91], є одними з лінгвальних маркерів реляційного концептуального стилю.

ВИСНОВКИ

Концептуальний стиль уключає когнітивні стилі особистості, принципи відбору мовних засобів, організацію мовлення, ставлення до себе та до інших. Виокремлюють два провідні концептуальні стилі – аналітичний та реляційний.

Параметрами аналітичного концептуального стилю є такі: *sensitivity to parts of objects (atomistic); cognitive; controlled; mechanical; egocentric; social distance; deductive; thing focused; duty; reluctant to be dependent on their families as adults; relations are not so important; abstract with not so much use of visual and tactile symbols; synonym set average; euphemisms are not very common; not easily distracted; sentences of varied length; usually finished sentences; good syntax.*

Серед параметрів реляційного концептуального стилю простежуємо такі, як *sensitivity to global characteristics (global); affective; expressive; humanistic; sociocentric; social integration; meaning oriented; inductive; people focused; loyalty; dependent on their families as adults; relations are important; concrete with much use of visual and tactile symbols; synonym set (high); euphemisms are common; easily distracted; short sentences; often unfinished sentences; poor syntax.* Аналіз емпіричного матеріалу засвідчив, що Дж. Буш мол. – носій аналітичного, а Б. Обама – реляційного концептуальних стилів.

Аналітичний та реляційний концептуальні стилі різняться низкою психолінгвальних, соціолінгвальних і лінгвостилістичних критеріїв та маркерів. Психолінгвальним критерієм для розмежування стилів є частотність використання лінгвальних маркерів модальності – візуальних, тактильних й аудіальних предикатів. У дискурсі Дж. Буша мол. кількість уживання тактильних предикатів надзвичайно низька (0,5 %), у дискурсі Б. Обама частотність тактильних і візуальних предикатів більш ніж на 10 % вища, порівняно з мовленням Дж. Буша мол., що дає підставу стверджувати, що мовлення Б. Обама тяжіє до реляційного стилю. Вища кількість аудіальних предикатів, зафіксована в дискурсі Дж. Буша мол. (близько 67 % від загальної кількості), підтверджує цю гіпотезу.

Соціолінгвальними маркерами аналітичного концептуального стилю є егоцентричність, невагомість стосунків, схильність до дистанціювання, тяжіння до полюса *duty*, а ознаками реляційного концептуального стилю – вагомість стосунків, прагнення до

соціального включення, тяжіння до полюса *loyalty*. За першим набором параметрів лінгвальні показники Дж. Буша мол. мають вищий прояв. За другим – лінгвальні дані Б. Обама мають вищий прояв. Частотність використання лексем із синонімічного ряду *relation(s)* удвічі вища в дискурсі Б. Обама. Крім того, він застосовує 13 одиниць із 17 відібраних, у той час як Дж. Буш мол. – лише дев'ять. Для нього як особи з аналітичним концептуальним стилем характерне вживання невеликого набору синонімів. Аналіз синонімічних рядів *loyalty, duty* у дискурсах обох політиків засвідчує, що серед найчастотніших п'ять одиниць у Дж. Буша мол. усі належать до ряду *duty* і жодна – до ряду *loyalty*. У Б. Обама дві одиниці з п'яти найчастотніших входять до ряду *loyalty*.

Когнітивно-дискурсивними параметрами розмежування концептуальних стилів є чутливість до локальних характеристик дискурсу й висока частотність когнітивних дієслів як характеристики аналітичного стилю. На противагу цьому, чутливість до глобальних характеристик дискурсу й висока частотність афективних дієслів характеризують реляційний стиль. У дискурсі Дж. Буша мол. частотність маркерів локальної стратегії когерентності дискурсу на 20 % переважає цю кількість у дискурсі Б. Обама. Частотність уживання когнітивних дієслів складає 58 % від загальної кількості. Натомість у дискурсі Б. Обама кількість маркерів глобальної стратегії когерентності дискурсу на 20 % більша; чисельність афективних дієслів у його дискурсі становить 61 % від їхньої загальної кількості.

Стилістичними маркерами реляційного стилю є висока частотність використання інверсій, риторичних запитань, незакінчених або перерваних речень, лаконічних висловлень, порушення синтаксичної будови речення, висока частотність і повторюваність тих самих сполучників. У дискурсі Б. Обама усі ці показники високі: кількість інверсій у п'ять разів вища (0,1 % проти 0,02 % у Дж. Буша мол.), частотність застосування риторичних запитань, лаконічних і незавершених висловлень майже удвічі вища за аналогічні показники в Дж. Буша мол. Порушення синтаксичної будови речення трапляється в його дискурсі в чотири рази частіше (0,3 проти 0,07 %).

Реалізація сугестивних тактик вилучення інформації й інформаційної генералізації здійснюється за допомогою використання певного набору сугестогенів, на вибір яких впливає концептуальний

стиль автора політичного дискурсу. Дж. Буш мол. як особа з аналітичним концептуальним стилем схильний до вживання формальної, абстрактної лексики, що зумовило вищу частотність неспецифічних іменників і займенників як засобів реалізації тактики вилучення інформації в його дискурсі, ніж у дискурсі Б. Обама – 15,3 та 19,9 % проти 6 і 15,7 % відповідно. У дискурсі Б. Обама зафіксовано значно вищу частотність застосування суперлативних та компаративних конструкцій, а саме 30,6 проти 15,4 % від загальної кількості відповідних сугестогенів у дискурсі Дж. Буша мол., що зумовлено вищою експресивністю його мовлення.

Серед сугестогенів тактики генералізації значно частотнішими в дискурсі Дж. Буша мол. є модальні оператори можливості/необхідності, що зумовлено тяжінням носіїв аналітичного концептуального стилю до полюса *duty*. Їх кількість майже удвічі більша, ніж чисельність відповідних сугестогенів у дискурсі Б. Обама – 31,7 проти 17,6 % відповідно. У дискурсі Б. Обама значно частотнішими є інтенсифікатори. Їх кількість складає 56,7 проти 36,4 % у дискурсі Дж. Буша мол. Схильність Б. Обама до вживання компаративних і суперлативних конструкцій та інтенсифікаторів пояснюється такими характеристиками мовлення носіїв реляційного концептуального стилю, як експресивність, афективність, переважання експресивної інформації над когнітивною, вища частотність прикметників.

Для дискурсу Дж. Буша мол. найчастотнішими є тактики негативної презентації опонентів, а саме тактики «Екземпліфікація» й особливо тактика «Наклеювання ярликів», що пояснюється дедуктивністю осіб з аналітичним стилем та їх схильністю до дисфемізації. Для дискурсу Б. Обама найчастотнішими є тактики стратегії позитивної самопрезентації, а саме тактики «Гра в простонародність» і «Роби, як усі». Це зумовлено експлікацією вагомості родини та відносин у мовленні, орієнтацією мовлення на людину й соціоцентричністю мовлення осіб із реляційним стилем. Тактику «Трансференція» доволі часто застосовують обома політиками. Орієнтація мовлення Б. Обама на людину зумовила те, що він частіше апелює до авторитетів – людей (169 уживань проти 61 у Дж. Буша мол.). Дж. Буш мол., мовлення якого більш орієнтоване на речі, частіше апелює до споруд, документів чи інших речей (100 випадків уживання проти 56 у Б. Обама).

Вербалізація базових концептів політичного дискурсу, а саме концептуальної опозиції WE–THEY, концептів DEMOCRACY, FREEDOM зазнає впливу концептуального стилю автора політичного дискурсу. Такі характеристики аналітичного концептуального стилю, як егоцентричність, схильність до дистанціювання та невагомість відносин, спричинили вищу частотність вербалізаторів для концепту THEY, ніж для концепту WE у дискурсі Дж. Буша мол. – 57 проти 43 % відповідно. Соціоцентричність, вагомість відносин, прагнення до соціального включення як характеристики реляційного концептуального стилю пояснюють вищу частотність вербалізаторів для концепту WE, ніж для концепту THEY у дискурсі Б. Обама – 69 проти 31 % відповідно.

Аналіз номінативного поля концепту WE у дискурсі Дж. Буш мол. засвідчує, що він послуговується переважно тактиками поляризації, розмежування, що пояснюється його схильністю до соціального дистанціювання. Це простежується на рівні когнітивних ознак концепту, зумовлює їх частотність та специфіку слів-супровідників. Найчастотнішими словами-супровідниками найближчої до ядра когнітивної ознаки «*what we do to achieve smth*» є переважно дієслова, такі як *protect* та *fight for*, значення яких передбачає наявність протилежного полюса. Для побудови номінативного поля концепту THEY застосовується тактика демонізації ворога, дисфемізації. Когнітивна ознака «*how they act (to achieve smth)*» найближча до ядра, найчастотніші слова-супровідники – *attack, fight, kill*.

У дискурсі Б. Обама для концепту WE найближчою до ядра є когнітивна ознака «*what we are*» з найчастотнішими словами-супровідниками, переважно прикметниками на зразок *world's (global) leading, (hard) working* тощо. Вища частотність прикметників зумовлена особливостями реляційного концептуального стилю, для носіїв якого характерне переважання кількості прикметників над кількістю дієслів у дискурсі. Під час побудови номінативного поля концепту THEY Б. Обама застосовує тактику дистанціювання, розмежування, проте не використовує тактик дисфемізації та демонізації, що пояснюється схильністю осіб із реляційним стилем до евфемізації опонента. Для цього концепту найближчою до ядра є ознака «*how they act (to achieve smth)*», найчастотніші слова-супровідники – *fight, attack, kill*.

Частотність вербалізаторів концепту DEMOCRACY у дискурсі Дж. Буша мол. є значно вищою (725 слововживань проти 255 у

дискурсі Б. Обама). Це пояснюється схильністю мовців з аналітичним концептуальним стилем до частотнішого використання неспецифічних номенів – іменників з абстрактним значенням, до яких належить ключова лексема *democracy*. У ядрі концепту в дискурсах обох політиків не простежуємо значних відмінностей.

Такі характеристики аналітичного концептуального стилю, як схильність до соціального дистанціювання, поляризації, до структуривання дискурсу, егоцентричність, орієнтованість на інститути та речі, спричинили високу частотність таких когнітивних ознак концепту DEMOCRACY, як «*democracy as a state*», «*principles of democracy*», «*lessons of democracy*», «*democracy needs defence*», «*democracy as force*», «*strong democracy*», у дискурсі Джорджа Буша мол. Серед слів-супровідників найчастотніші лексеми з дифузною семантикою.

Характеристики мовлення Б. Обама, зокрема схильність до соціальної інтеграції, вагомість стосунків, особливо сімейних, пояснюють високу частотність таких ознак, як «*our democracy*», «*democracy as a unity*», «*democracy as a construction*», що містяться на ближній периферії номінативного поля концепту. Орієнтованість його мовлення на людину пояснює специфіку та надзвичайно високу частотність слів-супровідників *human rights* для виокремлення когнітивної ознаки «*democratic ideals (values)*».

Частотність уживання вербалізаторів концепту FREEDOM у дискурсі Дж. Буша мол. є значно вищою, ніж у дискурсі Б. Обама – 1399 слововживань проти 505 відповідно, що пояснюється схильністю осіб з аналітичним стилем до використання неспецифічних номенів, лексем із дифузною семантикою, до яких належить ключова лексема *freedom*. Ядро номінативного поля концепту FREEDOM не має значних відмінностей у дискурсах Дж. Буша мол. та Б. Обама.

Схильність до соціального дистанціювання, до абстрагування, використання лексем із дифузною семантикою, тяжіння до полюса *duty* як особливості аналітичного концептуального стилю зумовили високу частотність таких когнітивних ознак концепту FREEDOM, як «*independence from*», «*fight for freedom*», «*enemies of freedom*», «*their freedom*», «*freedom as force*», «*impose freedom*», «*freedom as mission*», а також пояснюють специфіку й частотність слів-супровідників у дискурсі Джорджа Буша мол., більшість яких є лексемами з дифузною семантикою.

Такі характеристики реляційного концептуального стилю, як орієнтованість мовлення на людину, прагнення до кооперації, інтеграції, соціального включення, висока частотність метафор та інших стилістичних засобів, зумовили високу частотність таких когнітивних ознак концепту FREEDOM, як «*types of freedom*», «*values of freedom (ideals)*» у дискурсі Б. Обами, а також пояснюють специфіку й частотність слів-супровідників, котрі репрезентують ознаки «*independence from*», «*economy and freedom*», «*energy independence*».

Серед перспективних напрямів дослідження політичного дискурсу назвемо можливість вивчення концептуальних стилів інших відомих політиків і дипломатів, аналіз гендеоних особливостей концептуальних стилів, а також зіставлення мовленнєвих стратегій носіїв інших мов.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алиева Т. В. Концептуальная оппозиция «свой – чужой» в политическом дискурсе Великобритании (Великобритания – США) / Т. В. Алиева // Вестник ТГУ. – Вып. 11 (67). – Гуманитарные науки. Филология. – 2008. – С. 216–220.
2. Арутюнова Н. Д. Дискурс / Н. Д. Арутюнова // Лингвистический энциклопедический словарь. – Москва : Директмедиа Паблишинг, 2008. – С. 136–137.
3. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику / А. Н. Баранов. – Москва : Эдиториал, 2001. – 360 с.
4. Баранов А. Н. Политическая аргументация и ценностные структуры общественного сознания / А. Н. Баранов // Язык и социальное познание : сб. ст. – Москва : Центр. совет филос. (методолог.) семинаров при Президиуме АН СССР, 1990. – С. 49–54.
5. Баранов А. Н. Что нас убеждает? (Речевое воздействие и общественное сознание) / А. Н. Баранов. – Москва : Знание, 1990. – № 9. – 64 с.
6. Баранов А. Н. Парламентские дебаты: традиции и новации / А. Н. Баранов, Е. Г. Казакевич. – Москва : Знание, 1991. – 42 с.
7. Басенко Н. А. Политическая свобода: опыт дискурс-анализа / Н. А. Басенко, Т. В. Милевская // «Актуальные проблемы теории коммуникации». – Санкт-Петербург : Изд-во СПбГПУ, 2004. – С. 86–97.
8. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики / Ф. С. Бацевич. – Київ : Вид. центр «Академія», 2004. – 344 с.
9. Безребра Н. Ю. Лінгвостилістичний та семантико-когнітивний аспекти поезії Е. Дікінсон : автореф. дис ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / Н. Ю. Безребра. – Київ, 2007. – 24 с.
10. Безугла Л. Р. Лінгвопрагматика дискримінації у публіцистичному дискурсі : [монографія] / Л. Р. Безугла, І. О. Романченко. – Харків : ФОП Лисенко І. Б., 2013. – 182 с.
11. Безугла Л. Р. Перлокуція у дискурсі (на матеріалі німецького діалогічного дискурсу) : [монографія] / Л. Р. Безугла // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен / під заг. ред. Шевченко І. С. – Харків : Константа, 2005. – С. 118–133.
12. Белова А. Д. Категоризация и концептуализация знаний в теоретической и прикладной лингвистике / А. Д. Белова // Лін-

гвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи / НАН України. Центр наукових досліджень і викладання іноземних мов ; редкол. А. Д. Белова (голов. ред.) [та ін.]. – Київ : Логос, 2008. – 315 с.

13. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации / А. Д. Белова. – Киев : [б. и.], 2003. – 304 с.

14. Бендлер Р. Используйте свой мозг для изменения / Р. Бендлер, Д. Гриндер. – Москва : [б. и.], 1995. – 77 с.

15. Бережанська Ю. В. Лінгвостилістичні особливості персуазивного медичного дискурсу, присвяченого проблемі евтаназії / Ю. В. Бережанська // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». – Серія «Філологічна» : зб. наук. праць / укладачі : І. В. Ковальчук та ін. – Острог : Вид-во Нац. ун-ту «Острозька академія», 2014. – Вип. 44. – С. 39–41.

16. Бехтерев В. М. Психика и жизнь. Избранные труды по психологии личности / В. М. Бехтерев. – Санкт-Петербург : Алетейя, 1999. – 406 с.

17. Біскуб І. П. Англомовний дискурс програмного забезпечення як модель мовленнєвої взаємодії людини й комп'ютера: [монографія] / І. П. Біскуб. – Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2009. – 388 с.

18. Болотнова Н. С. Коммуникативная стилистика художественного текста: лексическая структура и идиостиль / Н. С. Болотнова, И. И. Бабенко, А. А. Васильева [и др.]. – Томск : Изд-во Томского гос. пед. ун-та, 2001. – 331 с.

19. Бондар Т. Г. Універсальні та лінгвоспецифічні ознаки вербалізаторів лінгвокультурного концепту ДОРОГА / ROAD / WEG в українській, російській, англійській та німецькій мовах : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.15 «Загальне мовознавство» / Т. Г. Бондар. – Донецьк, 2013. – 19 с.

20. Борисова И. Н. Дискурсивные стратегии в разговорном диалоге / И. Н. Борисова // Русская разговорная речь как явление городской культуры. – Екатеринбург : [б. и.], 1996. – С. 21–48.

21. Брославська Л. Я. Ідіостиль і концептуальна ідіосфера автора у художньому дискурсі / Л. Я. Брославська, І. С. Шевченко // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – № 1003. – 2012. – С. 22–27.

22. Бурлачук Л. Ф. Словарь-справочник по психодиагностике / Л. Ф. Бурлачук, С. М. Морозов. – Санкт-Петербург : Питер, 2004. – 520 с.

23. Васильев С. А. Синтез смысла при создании и понимании текста / С. А. Васильев. – Москва : Прогресс, 1988. – 699 с.

24. Васильева С. Л. Специфика актуализации архетипического конструкта «свой – чужой» в политическом дискурсе XX века / С. Л. Васильева // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота, 2010. – № 2 (6). – С. 33–40.

25. Верещагин Е. М. Речевые тактики «призыва к открытости» / Е. М. Верещагин, Р. Ройтман, Т. Ройтер // Вопросы языкознания. – 1992. – № 6. – С. 82–94.

26. Владимирова Т. Е. Призванные в общение. Русский дискурс в межкультурной коммуникации / Т. Е. Владимирова. – Москва : Либроком, 2010. – 304 с.

27. Вовк И. Л. Лингвистические аспекты политического дискурса / И. Л. Вовк // Нова філологія : зб. наук. праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – № 60. – С. 28–31.

28. Воркачев С. Г. Любовь как лингвокультурный концепт / С. Г. Воркачев. – Москва : Гнозис, 2007. – 284 с.

29. Воробьева О. П. Концептология в Украине: обзор проблематики / О. П. Воробьева // Лингвоконцептология: перспективные направления : [монография] / авт. кол. А. Э. Левицкий, С. И. Потапенко, О. П. Воробьева [и др]. – Луганск : Изд-во ГУ «ЛНУ им. Тараса Шевченко», 2013. – С. 10–37.

30. Вострецова В. О. Дисфемизм Status Quo ad Praesens / В. О. Вострецова, І. В. Решетарова // Вісник Житомирського державного університету. – Вип. 47 : Філологічні науки. – Житомир, 2009. – С. 184–187.

31. Выготский Л. С. Мышление и речь / Л. С. Выготский. – Москва : АСТ, «Астрель», 2011. – 368 с.

32. Гируцкий А. А. Нейролингвистика / А. А. Гируцкий, И. А. Гируцкий. – Минск : ТетраСистемс, 2010. – 192 с.

33. Гронская Н. Э. Речевые стратегии политических обращений (на материале речей Дж. Буша младшего) / Н. Э. Гронская // Русская и сопоставительная филология: состояние и перспективы : труды Междунар. науч. конф., посвященной 200-летию Казанского ун-та / [под общ. ред. К. Р. Галиулина]. – Казань : Изд-во Казанского ун-та, 2004. – С. 287–289.

34. Гронская Н. Э. Языковые механизмы манипулирования массовым политическим сознанием / Н. Э. Гронская // Вестник

Нижегородского университета имени Н. И. Лобачевского. – 2003. – № 1. – С. 220–231.

35. Дейк Т. А. ван. Дискурс и власть: репрезентация доминирования в языке и коммуникации / Т. А. ван Дейк ; [пер. с англ.]. – Москва : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2013. – 344 с.

36. Демьянков В. З. Когниция воображаемого и изображаемого: о понятиях (и концептах) в языке / В. З. Демьянков // Когнитивные исследования языка. – Вып. XII : [сб. науч. трудов]. – Москва : Ин-т языкознания РАН; Тамбов : Тамбовский гос. ун-т им. Г. Р. Державина, 2012. – С. 17–33.

37. Дилигентский Г. Г. Социально-политическая психология / Г. Г. Дилигентский. – Москва : Новая шк., 1996. – 352 с.

38. Дискурс іноземномовної комунікації : [кол. моногр.] / [під заг. ред. і кер. К. Я. Кусько]. – Львів : Вид-во Львів. нац. ун-ту ім. І. Франка, 2001. – 495 с.

39. Дмитриева О. Л. Ярлык в парламентской речи / О. Л. Дмитриева // Культура парламентской речи. – Москва : Наука, 1994. – С. 90–96.

40. Дорфман Л. Я. Стиль человека: психологический анализ / Л. Я. Дорфман, В. Н. Дружинина, К. Коростелянин. – Москва : Смысл, 1998. – 309 с.

41. Доценко Е. Л. Психология манипуляции: феномены, механизмы и защита / Е. Л. Доценко. – Санкт-Петербург : Речь, 2004. – 304 с.

42. Егорова М. С. Генотип и среда в вариативности когнитивных функций / М. С. Егорова // Роль среды и наследственности в формировании индивидуальности человека. – Москва, 1982. – 57 с.

43. Жаботинская С. А. Когнитивное картирование как лингво-семиотический фактор / С. А. Жаботинская // Функциональная лингвистика : [сб. науч. работ] / Крымский республиканский институт последипломного педагогического образования ; [науч. ред. А. Н. Рудяков]. – № 3. – Симферополь, 2012. – С. 179–182.

44. Жельвис В. И. Инвектива в парадигме средств фатического общения / В. И. Жельвис // Жанры речи. – Саратов : Изд-во ГосУНЦ «Колледж», 1997. – С. 137–144.

45. Жуйкова М. В. Динаміка концепту за мовними даними: зустріч в наївній моделі світу / М. В. Жуйкова // Лінгвістичні дослідження : [зб. наук. праць]. – Харків : ХДПУ, 2001. – Вип. 6. – С. 14–20.

46. Залевская А. А. Значение слова через призму эксперимента / А. А. Залевская. – Тверь : Твер. гос. ун-т, 2011. – 240 с.
47. Засекін С. В. Дискурсивні маркери когерентності англomовного діалогічного тексту: когнітивний та прагматичний аспекти : дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови» / С. В. Засекін. – Луцьк, 2001. – 174 с.
48. Засекіна Л. В. Вступ до психолінгвістики / Л. В. Засекіна, С. В. Засекін. – Острог, 2002. – 168 с.
49. Засекіна Л. В. Психолінгвістична діагностика / Л. В. Засекіна, С. В. Засекін. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. нац. ун-ту ім. Лесі Українки, 2008. – 188 с.
50. Ильченко М. Л. Метакоммуникативные тактики доминирования в американском электоральном дискурсе (на материале предвыборных теледебатов) / М. Л. Ильченко // Проблемы лингвистики и лингводидактики : [международный сб. науч. статей]. – Вып. 1 / [под ред. С. А. Моисеевой, Л. Г. Петровой]. – Белгород : ИПЦ «ПОЛИТЕРРА», 2013. – С. 88–96.
51. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи / О. С. Иссерс. – Москва : КомКнига, 2008. – 288 с.
52. Кабаченко Т. С. Активизация человеческого фактора: методы психологического воздействия / Т. С. Кабаченко // Психологический журнал. – 1986. – 4. – С. 11–22.
53. Калита А. А. Речевая манипуляция: определение, функция, механизм реализации / А. А. Калита, Л. И. Тараненко // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – № 1022. – Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов» : [зб. наук. праць]. – Вип. 71. – Харків, 2012. – С. 10–19.
54. Каліщук Д. М. Актуалізація концепту «свобода» у сучасному англomовному політичному дискурсі / Д. М. Каліщук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Серія «Філологічні науки». – № 8. – Луцьк, 2010. – С. 91–95
55. Каліщук Д. М. Аналіз інтенцій мовця як передумова адекватної інтерпретації політичних текстів / Д. М. Каліщук // Науковий часопис «Філологічні студії». – № 1–2 (39–40). – Луцьк, 2007. – С. 247–252.
56. Каліщук Д. М. Базові концепти сучасного англomовного політичного дискурсу. Концепт «демократія» / Д. М. Каліщук //

Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Серія «Філологічні науки». – № 16. – Луцьк, 2009. – С. 81–85.

57. Каліщук Д. М. До проблеми типології дискурсу / Д. М. Каліщук // Науковий вісник Волинського державного університету імені Лесі Українки. – Серія «Філологічні науки». – № 4. – Луцьк, 2007. – С. 50–53.

58. Каліщук Д. М. Концептуальна структура сучасного тоталітарного дискурсу (на матеріалі виступів Ф. Кастро та У. Чавеса) / Д. М. Каліщук // «Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского» : наук. журн. – Серія «Філологія. Соціальні комунікації». – Т. 24 (63), № 4. – Ч. 2. – Сімферополь : Таврійський нац. ун-т ім. В. І. Вернадського, 2011. – С. 268–273.

59. Каліщук Д. М. Концептуальний аналіз політичного дискурсу / Д. М. Каліщук // Гуманітарний вісник Вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Серія «Педагогіка. Психологія. Філологія. Філософія». – Вип. 9. – Переяслав-Хмельницький, 2006. – С. 150–154.

60. Каліщук Д. М. Лексичні маркери концептуальних стилів Б. Обама та Дж. Буша / Д. М. Каліщук // Актуальні питання іноземної філології : наук. журн. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2016. – № 4. – с. 69–75.

61. Каліщук Д. М. Лінгвістичні особливості семантично дифузних одиниць у політичному дискурсі / Д. М. Каліщук // Науковий часопис «Філологічні студії». – № 3–4. – Луцьк, 2005. – С. 165–171.

62. Каліщук Д. М. Лінгвокультурні особливості перекладу політичного дискурсу / Д. М. Каліщук // Вісник Сумського державного університету. – Серія «Філологічні науки». – Т. I, № 11(95)' 2006. – С. 153–159.

63. Каліщук Д. М. Національно-культурні особливості базових концептів сучасного політичного дискурсу / Д. М. Каліщук // Язык и межкультурные коммуникации : сб. науч. ст. – Минск, 2007. – С. 192–194.

64. Каліщук Д. М. Оцінність як одна з основних ознак політичного дискурсу / Д. М. Каліщук // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. – Серія «Філологічні науки». – № 5. – Луцьк, 2008. – С. 22–27.

65. Калищук Д. Н. Пропуск информации как средство суггестивного воздействия в современном англоязычном политическом дискурсе / Д. Н. Калищук // Проблемы лингвистики и лингводидактики : междунар. сб. науч. ст. – Вып. 1 / под ред. С. А. Моисеевой, Л. Г. Петровой. – Белгород : ИПЦ «ПОЛИТЕРРА», 2013. – С. 96–101.

66. Калищук Д. М. Психолінгвістичні прийоми мовленнєвого маніпулювання у політичному дискурсі. «Гра в простонародність» / Д. М. Калищук // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. – № 1022. – Серія «Романо-германська філологія. Методика викладання іноземних мов» : зб. наук. праць. – Вип. 71. – Харків, 2012. – С. 59–63.

67. Калищук Д. М. Створення моделі ворога як засіб впливу на адресата в політичному дискурсі / Д. М. Калищук // Гуманітарний вісник Вищого навчального закладу «Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди». – Серія «Педагогіка. Психологія. Філологія. Філософія». – Вип. 12. – Переяслав-Хмельницький, 2007. – С. 292–296.

68. Калищук Д. М. Узагальнення (генералізація) як засіб суггестивного впливу в сучасному політичному дискурсі / Д. М. Калищук // EastEuropean Journal of Psycholinguistics. – Lutsk : Lesya Ukrainka Eastern European National University, 2014. – Issue 1. – P. 51–58.

69. Калищук Д. М. Фрейм ENEMY у дискурсі Барака Обама / Д. М. Калищук // Scientia est Potentia: молодіжний науковий вісник інституту іноземної філології : наук. журн. / [редкол.: І. П. Біскуб (голов. ред.) та ін.]. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. – № 2. – С. 35–39.

70. Калищук Д. М. Ціннісні сегменти концепту FREEDOM у дискурсі Б. Обама / Д. М. Калищук // Актуальні питання іноземної філології : наук. журн. – Луцьк : Східноєвроп. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2015. – № 2. – С. 77–83.

71. Карасик В. И. О типах дискурса / В. И. Карасик // Языковая личность: институциональный и персональный дискурс. – Волгоград : Перемена, 2000. – С. 5–20.

72. Карасик В. И. Языковой круг: личность, концепты, дискурс / В. И. Карасик. – Москва : Гнозис, 2004. – 390 с.

73. Кацев А. М. Языковое табу и эвфемия / А. М. Кацев. – Ленинград : Изд-во ЛГПИ, 1988. – 80 с.

74. Кащишин Н. Диференціація таксономічних одиниць англо-мовного дипломатичного дискурсу / Н. Кащишин // *EastEuropean Journal of Psycholinguistics*. – Lutsk : Lesya Ukrainka Eastern European National University, 2014. – Vol. 1, N. 2. – P. 54–62.

75. Ключев Е. В. Речевая коммуникация. Успешность речевого общения / Е. В. Ключев. – Москва : РИПОЛ КЛАССИК, 2002. – 320 с.

76. Ковалевська Т. Ю. Актуальні напрями дослідження вербального впливу / Т. Ю. Ковалевська // *Одеський лінгвістичний вісник*. – 2014. – Вип. 3. – С. 110–117.

77. Ковалевська Т. Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування / Т. Ю. Ковалевська. – Одеса : Астропринт, 2001. – 344 с.

78. Ковалевська Т. Ю. Психолінгвістичні особливості політичного дискурсу / Т. Ю. Ковалевська // *Вісник Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна*. – 2001. – Вип. 33 : Філологічні аспекти дослідження дискурсу. – С. 237–242.

79. Козуб Л. Прагматичні особливості афоризмів як текстів малої форми у політичних промовах Б. Обама / Л. Козуб // *Наукові записки*. – Вип. 130. – Серія : Філологічні науки (мовознавство). – Кіровоград : РВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. – С. 125–128.

80. Колга В. О. Возможные миры когнитивных стилей / В. О. Колга // *Когнитивные стили*. – Таллин, ЭИНЛ, 1986. – С. 32–37.

81. Кондратенко Н. Визначальні тенденції дослідження політичного дискурсу в комунікативно-дискурсивному аспекті / Н. Кондратенко // *Наукові записки*. – Вип. 145. – Серія : Філологічні науки. – Кіровоград : Вид. Лисенко В. Ф., 2016. – С. 71–79.

82. Корнеєв В. М. Експлікація прихованого впливу публіцистичного тексту : дис. ... канд. філол. наук: спец. 10.02.01 / В. М. Корнеєв. – Київ : Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2002. – 219 с.

83. Корольова А. В. Типологія комунікативних стратегій мовленнєвої поведінки в ситуаціях конфлікту / А. В. Корольова // *Слов'янський вісник : [зб. наук. праць]*. – Серія «Філологічні науки» Рівнен. ін-ту слов'ян Київ. слав'янського ун-ту. – Вип. 6. – Рівне : РІСКСУ, 2006. – С. 119–122.

84. Кочкин М. Ю. Манипуляция в политическом дискурсе / М. Ю. Кочкин // *Языковая личность: проблемы лингвокультурологии и функциональной семантики*. – Волгоград, 1999. – С. 29–34.

85. Кошелев А. Д. Эволюционная динамика лингвистических парадигм в свете дифференционно-интеграционной теории развития / А. Д. Кошелев // Дифференционно-интеграционная система развития. Философское осмысление и применение в психологии, языкознании и педагогике. – Москва : Изд-во «Институт психологии РАН», 2013. – С. 20–23.

86. Кравець К. Стиль «полезалежність – полenezалежність» у психологічному вимірі / К. Кравець // Соціальна психологія : Український науковий журнал. – 09 / 2004. – № 5. – С. 119–129.

87. Красных В. В. «Свой» среди «чужих»: миф или реальность? / В. В. Красных. – Москва : Гнозис, 2003. – 375 с.

88. Крючкова Н. В. Лингвокультурное варьирование концептов / Н. В. Крючкова. – Саратов : [б. и.], 2005. – 164 с.

89. Кубрякова Е. С. Краткий словарь когнитивных терминов / Е. С. Кубрякова, В. З. Демьянков, Ю. Г. Панкрац, Л. Г. Лузина. – Москва : Изд-во Моск. ун-та, 1996. – 245 с.

90. Кубрякова Е. С. Язык и знание: на пути получения знаний о языке / Е. С. Кубрякова. – Москва : Языки славянской культуры, 2004. – 560 с.

91. Кубрякова Е. С. О понятиях дискурса и дискурсивного анализа в современной лингвистике / Е. С. Кубрякова // Дискурс, речь, речевая деятельность: функциональные и структурные аспекты : [сб. обзоров] / РАН. ИНИОН. – Москва, 2000. – С. 5–13.

92. Лассан Э. Дискурс власти и инакомыслия в СССР: когнитивно-риторический анализ / Э. Лассан. – Вильнюс : Изд-во Вильнюс. ун-та, 1995. – 232 с.

93. Леонтьев А. А. Основы психолингвистики / А. А. Леонтьев. – Москва : Смысл ; Академия, 2005. – 288 с.

94. Леонтьев А. А. Психология общения / А. А. Леонтьев. – Москва : Смысл, 1999. – 365 с.

95. Линтвар О. М. Індивідуальний авторський стиль (ідіостиль), ідіолект автора художнього твору / О. М. Линтвар // Наукові роботи НПП, докторантів та аспірантів кафедри англійської філології і перекладу. – Острог : Вид-во. нац. ун-ту «Острозька академія», 2014 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/10174>

96. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров: человек – текст – семиосфера – история / Ю. М. Лотман. – Москва : [б. и.], 1996. – 464 с.

97. Макаров М. Л. Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. – Москва : Гнозис, 2003. – 280 с.
98. Манакін В. М. У пошуках мовної моделі світу / В. М. Манакін // Проблеми зіставної семантики. – Вип. 9. – Київ : Вид. центр КНЛУ, 2009. – С. 3–11.
99. Мартинюк А. П. Дискурсивний інструментарій аналізу англомовної реклами / А. П. Мартинюк // Лінгвістика ХХІ століття: нові дослідження і перспективи. – 2009. – № 3. – С. 159–167.
100. Мартинюк А. П. Конструювання гендеру в англомовному дискурсі / А. П. Мартинюк. – Харків : Константа, 2004. – 292 с.
101. Маслова В. А. Введение в лингвокультурологию / В. А. Маслова. – Москва : Наследие, 1997. – 206 с.
102. Минкин Л. М. Содержание концепта и системно-речевые значения знака / Л. М. Минкин // Проблемы лингвистики и лингводидактики : [международный сб. науч. ст]. – Вып. 1 / [под ред. С. А. Моисеевой, Л. Г. Петровой]. – Белгород : ИПЦ «ПОЛИТЕРРА», 2013. – С. 190–194.
103. Михалева О. Л. Политический дискурс: способы реализации агональности / О. Л. Михалева // Построение гражданского общества : [материалы междунар. гуманит. конгр]. – Иркутск, 2002. – Ч. 3 : Русский язык: его современное состояние и проблемы преподавания. – С. 96–105.
104. Морозова О. І. До проблеми виділення одиниць дискурсу: дискурсема неправди / О. І. Морозова // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : [монографія] / [під заг. ред. Шевченко І. С.]. – Харків : Константа, 2005. – С. 65–104.
105. Ожеван Н. Язык политики и языковая политика: посттоталитарные проблемы преодоления этноязыкоцентризма [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.niurr.gov.ua>
106. О'Коннор Дж. Введение в НЛП / Дж. Коннор, Дж. Сеймор. – Челябинск : [б. и.], 1997. – 256 с.
107. Ольшанский И. Г. Лингвокультурология в конце ХХ в.: итоги, тенденции, перспективы / И. Г. Ольшанский // Лингвистические исследования в конце ХХ века : [сб. обзоров]. – Москва, 2000. – С. 26–55.
108. Павлуцька В. О. Політичний дискурс: особливості та функції / В. О. Павлуцька // Вісник Житомирського державного університету. – Вип. 39. Філологічні науки. – Житомир, 2008. – С. 218–222.

109. Палей И. М. Модальностная структура эмоциональности и когнитивный стиль / И. М. Палей // Вопросы психологии. – 1982. – № 1. – С. 118–126.
110. Пименова М. В. Душа и дух: особенности концептуализации / М. В. Пименова. – Кемерово, 2004. – 385 с.
111. Піхтовнікова Л. С. Стилїстика і синергетика дискурсу / Л. С. Піхтовнікова // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : [монографія] / [під заг. ред. Шевченко І. С.]. – Харків : Константа, 2005. – С. 29–36.
112. Попова З. Д. Когнитивная лингвистика / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Москва : АСТ : Восток – Запад, 2007. – 314 с.
113. Попова З. Д. Понятие «концепт» в лингвистических исследованиях / З. Д. Попова, И. А. Стернин. – Воронеж : Воронежский гос. ун-т, 1999. – 30 с.
114. Поршнев Б. Ф. Социальная психология и история / Б. Ф. Поршнев. – Москва : Изд-во «Наука», 1966. – 160 с.
115. Потапенко С. И. Концепт как объект когнитивно-дискурсивных студий / С. И. Потапенко // Лингвоконцептология: перспективные направления : [монография] / авт. кол. А. Э. Левицкий, С. И. Потапенко, О. П. Воробьева [и др.]. – Луганск : Изд-во ГУ «ЛНУ имени Тараса Шевченко», 2013. – С. 117–143.
116. Почепцов Г. Г. Теорія комунікації / Г. Г. Почепцов. – Київ : КНУ, 1999. – 308 с.
117. Приходько Г. І. Категорія оцінки в контексті зміни лінгвістичних парадигм : [монографія] / Г. І. Приходько. – Запоріжжя : Кругозір, 2016. – 200 с.
118. Психолінгвістика / Т. Н. Ушакова, И. В. Королева, В. И. Лубовский [и др.] ; [под ред. Т. Н. Ушаковой]. – Москва : ПЕР СЭ, 2006. – 416 с.
119. Різун В. В. Лінгвістика впливу : [монографія] / В. В. Різун, Н. Ф. Непійвода, В. М. Корнеєв. – Київ : Вид.-поліграф. центр «Київський університет», 2005. – 148 с.
120. Сборик С. П. Аналітизм когнітивного стилю автора (на матеріалі англійської мови) / С. П. Сборик // Науковий вісник Чернівецького університету : [зб. наук. праць]. – Вип. 692–693 : Германська філологія. – Чернівці, 2014. – С. 200–203.
121. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава : Довкілля-К, 2006. – 716 с.

122. Семотюк О. Аналіз дискурсу vs. контент-аналіз: методично-методологічні відмінності і подібності / О. Семотюк // Людина. Комп'ютер. Комунікація : [зб. наук. праць] / [за ред. О. П. Левченко]. – Львів : Вид-во Львів. політехніки, 2015. – С. 79–82.

123. Серажим К. С. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектоніка, варіативність (на матеріалах сучасної газетної публіцистики) : [монографія (за ред. В. Різуна)] / К. С. Серажим. – Київ : [б. в.], 2002. – 392 с.

124. Смирнова В. А. Тактики манипулятивного манипулятивного речового впливу в рекламному дискурсі / В. А. Смирнова // Язык в различных сферах коммуникации: материалы международной научной конференции / [под ред. Т. Ю. Игнатович] ; Забайкал. гос. ун-т. – Чита : ЗабГУ, 2014. – С. 99–102.

125. Соколова Е. Т. Проективные методы исследования личности / Е. Т. Соколова. – Москва : Изд-во МГУ, 1987. – 174 с.

126. Станкевич Ю. В. Мовні сугестогени у текстах політичної реклами : автореф. дис. ... канд. ... філол. наук : спец. 10.02.01 / Ю. В. Станкевич. – Одеса, 2011. – 22 с.

127. Старко В. Ф. Концепт ГРА: [монографія] / В. Ф. Старко. – Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 2007. – 204 с.

128. Степанов Ю. С. Альтернативный мир. Дискурс, факт и принцип, причинности / Ю. С. Степанов // Язык и наука конца XX в. – Москва : РГГУ, 1995. – С. 35–73.

129. Степанов Ю. С. Константы. Словарь русской культуры. Опыт исследования / Ю. С. Степанов. – Москва : Шк. «Языки русской культуры», 1987. – 824 с.

130. Степанов Ю. С. Краткая справка о системе взглядов / Ю. С. Степанов // Философия языка в границах и вне границ. – Харьков : Око, 1999. – С. 8–13.

131. Студенікін А. А. Вплив когнітивного стилю особистості на процес спілкування : дис. ... канд. психол. наук : спец. 19.00.01 / А. А. Студенікін. – Одеса : Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова, 1993. – 132 с.

132. Сухих С. А. Прагмалингвистическое моделирование коммуникативного процесса / С. А. Сухих, В. В. Зеленская. – Краснодар : Изд-во Кубан. ун-та, 1998. – 160 с.

133. Тарасова И. П. Речевое общение, толкуемое с юмором, но всерьез / И. П. Тарасова. – Москва : Высш. шк., 1992. – 175 с.

134. Таценко Н. В. Семантичні та прагматичні аспекти евфемії в англomовному політичному дискурсі / Н. В. Таценко // Ученые записки Таврич. нац. ун-та им. В. И. Вернадского. – Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2013. – Т. 26 (65), № 1. – С. 164–168.

135. Терин В. П. Массовая коммуникация / В. П. Терин. – Москва : [б. и.], 2002. – 145 с.

136. Тичер С. Методы анализа текста и дискурса / С. Тичер, М. Мейер, Р. Водак, Е. Веттер. – Харьков : Изд-во Гумманитарный центр, 2009. – 356 с.

137. Фролова І. Є. Стратегія конфронтації в англomовному дискурсі : [монографія] / І. Є. Фролова. – Харків : ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2009. – 344 с.

138. Фрумкина Р. М. Культурологическая семантика в ракурсе эпистемологии / Р. М. Фрумкина // Изв. АН Сер. лит и яз. –1998. – Т. 58, № 1. – С. 3–10.

139. Фуко М. Археология знания / М. Фуко. — Киев : Ника-Центр, 1996. – 416 с.

140. Хацер Г. О. Когнітивно-комунікативні параметри американського політичного дискурсу президента Барака Обама / Г. О. Хацер // Нова філологія : зб. наук. праць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2014. – № 60. – С. 185–190.

141. Холодная М. А. Когнитивные стили как проявление своеобразия индивидуального интеллекта / М. А. Холодная. – Киев : [б. и.], 1990. – 75 с.

142. Чадюк О. М. Опозиція «ми – вони» у сучасній українській політичній метафориці / О. М. Чадюк // Мова і культура : [наук. щорічний журн]. – Київ : Вид. дім Дмитра Бураго, 2003. – Вип. 6. – Т. II. Психологія мови і культури. Мова і засоби масової комунікації. – С. 276 – 282.

143. Чернявская В. Е. Дискурс власти и власть дискурса: проблемы речевого воздействия : учеб. пособие / В. Е. Чернявская. – Москва : Флинта ; Наука, 2006. – 136 с.

144. Чернявская В. Е. Лингвистика текста. Лингвистика дискурса : учеб. пособие / В. Е. Чернявская. – Москва : ФЛИНТА : Наука, 2013. – 208 с.

145. Шевченко І. С. Дискурс и его категории / І. С. Шевченко // Вісник Харківського ун-ту ім. В. Н. Каразіна. – Харків, 2011. – Вип. 68, № 973. – С. 6–12.

146. Шевченко І. С. Дискурс как когнитивно-коммуникативный феномен: единицы и категории / І. С. Шевченко // Лингвистические исследования : сб. ст. ЕГУ. – Вып. 5. – Ереван : Лимуш, 2015. – С. 146–158.

147. Шевченко І. С. Когнітивно-комунікативна парадигма і аналіз дискурсу / І. С. Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : монографія / під заг. ред. Шевченко І. С. – Харків : Константа, 2005. – С. 9–20.

148. Шевченко І. С. Когнітивно-прагматичні дослідження дискурсу / І. С. Шевченко // Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : [монографія] / [під заг. ред. Шевченко І. С.]. – Харків : Константа, 2005. – С. 105–117.

149. Шевченко О. І. Телеологічні чинники концептуально-семіотичного структурування простору (на матеріалі англomовного публіцистичного дискурсу) / О. І. Шевченко // Науковий вісник Волинського національного університету ім. Лесі Українки. – Розділ II : Дискурсознавство. – Луцьк, 2009. – С. 113–117.

150. Шейгал Е. И. Семиотика политического дискурса : [монографія] / Е. И. Шейгал. – Москва ; Волгоград : Перемена, 2000. – 386 с.

151. Шмитт К. Понятие политического / К. Шмитт // Вопросы социологии. – 1992. – Т. I, № 1. – С. 35–67.

152. Щербань М. Т. Семантична характеристика інтенсифікаторів прагматичного значення: спроба формалізованого опрацювання / М. Т. Щербань // Вісник Житомирського національного університету. – Вип. «Філологічні науки». – 2008. – С. 227–232.

153. Юдина Т. В. Дискурсивное пространство политической речи / Т. В. Юдина // «Актуальные проблемы теории коммуникации». – Санкт-Петербург : Изд-во СПбГПУ, 2004. – С. 172–185.

154. Яворська Г. М. Мова та ідеологія: дискурс влади / Г. М. Яворська // Прескриптивна лінгвістика як дискурс : Мова, культура, влада. – Київ, 2000. – С. 212–253.

155. Agger B. The Discourse of Domination, in the Frankfurt School to Postmodernism / B. Agger. – Evanston, IL : Northwestern University Press, 1992. – 348 p.

156. Ager W. H. Intuition in Organisation / W. H. Agor // Behavioral Decision Making. – Newbury Park, CA : Sage. – Vol. 7. Issue 3. – 1994. – P. 23–39.
157. Akmajian P. Linguistics: An Introduction to Language and Communication / P. Akmajian et al. – The Mit Press, 1990. – 508 p.
158. Allinson J. The Cognitive Style Index. Technical Manual and User Guide / J. Allinson, C. Hayes // Journal of Management Studies, 33. – Pearson Education, 2012. – P. 119–135.
159. Atkinson M. Our Master's Voices: the Language and the Body Language of Politics / M. Atkinson. – New York : Routledge, 1984. – 203 p.
160. Aylwin S. Structure in Thought and Feeling / S. Aylwin. – Lvov ; New York, 1985. – 274 p.
161. Barber B. Participatory Democracy / B. Barber // Encyclopedia of Democracy. – Vol. 3. – New York, 1995. – P. 923.
162. Bayley D. Patterns of Policing: A Comparative International Analysis/ D. Bayley. – Rutgers University Press, New Brunswick, 1985. – 280 p.
163. Birnbaum N. Toward a Critical Sociology / N. Birnbaum. – New York : Oxford University Press, 1971. – 450 p.
164. Bloom's Taxonomy Action Verbs [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.fresnostate.edu/academics/oie/documents/assesments/Blooms%20Level.pdf>
165. Brown G. Discourse Analysis / G. Brown, G. Yule. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1983. – 288 p.
166. Busse D. Historische Semantik. Analyse Eines Programms / D. Busse. – Stuttgart: Klett-Cotta, 1987. – 334 S.
167. Calhoun C. Critical Social Theory: Culture, History and the Challenge of Difference / C. Calhoun. – Cambridge : Wiley-Blackwell, 1995. – 356 p.
168. Cattle R. Personality and Social Psychology / R. Cattle. – New York, 1964. – 334 p.
169. Chilton P. A. Politics and Language / P. A. Chilton // The Encyclopedia of Language and Linguistics / Ed. R. E. Asher. – Oxford ; New York : Pergamon Press, 1994. – P. 3214–3221.
170. Cohen R. Conceptual Styles, Culture Conflict, and Nonverbal Tests of Intelligence / Cohen R // American Anthropologist. – Vol. 71, № 5. – 1969. – P. 828–856 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1525/aa.1969.71.5.02a00040/pdf>

171. Cohen R. The Relation between Socio-Conceptual Styles and Orientation to School Requirements / R. Cohen // *Sociology of Education*. – Pittsburg University Press, 1968. – Vol. 41, № 2. – P. 201–220.

172. Cook J. Discourse, Ideology and Literature / J. Cook // *The Encyclopedia of Language and Linguistics* / Ed. R. E. Asher. – Oxford ; New York : Pergamon Press, 1994. – P. 965–969.

173. Cools E. Methodological Practices in Cognitive Style Research: Insights and Recommendations from the Field of Business and Psychology / E. Cools, S. J. Armstrong, J. Verbrigghe // *European Journal of Work and Organisational Psychology*. – Vol. 23. – Iss. 4. – New York : Routledge, 2014. – P. 627–641.

174. Corcoran P. E. Political Language and Rhetoric / P. E. Corcoran. – Austin : Univ. of Texas Press, 1979. – 216 p.

175. Coulthard M. An Introduction to Discourse Analysis / L. Coulthard. – London : Longman, 1993. – 191 p.

176. Denton R. E. Political Communication in America / R. E. Denton, G. C. Woodward. – New York : Praeger, 1985. – 366 p.

177. Di Pietro R. J. Strategic Interaction : Learning Languages Through Scenarios / R. J. Di Pietro. – Cambridge : CUP, 1987. – 155 p.

178. Dieckman W. Politische Sprache, Politische Kommunikation: Vorträge, Aufsätze, Entwürfe / W. Dieckman. – Heidelberg : Winter, 1981. – 279 S.

179. Dijk T., van. Ideology: A Multidisciplinary Approach / T., van Dijk. – London, 1998. – 390 p.

180. Dijk T., van. Political Discourse and Racism: Describing Others in Western Parliaments // *The Language and Politics of Exclusion: Others in Discourse* / T., van Dijk. – Thousand Oaks (Cal.) : Sage Publications, 1997. – P. 31–64.

181. Dijk T., van. Structures and Strategies of Discourse and Prejudice. Social Psychological and Methodological Perspectives / T., van Dijk // *Ethnic Minorities. Social Psychological Perspectives*. – Amsterdam : Lisse : Swets & Zeitlinger, 1989. – P. 115–138.

182. Dijk T., van. (1997b) What is Political Discourse Analysis? / T., van Dijk [Electronic resource]. – Mode of access : [http://discourses.org/OldArticles/](http://discourses.org/OldArticles/What%20is%20Political%20Discourse%20Analysis.pdf)

[What%20is%20Political%20Discourse%20Analysis.pdf](http://discourses.org/OldArticles/What%20is%20Political%20Discourse%20Analysis.pdf)

183. Dunmire Patricia L. Political Discourse Analysis: Exploring the Language of Politics and the Politics of Language / Patricia L.

Dunmire // *Language and Linguistics Compass*. – Vol. 6. – Issue 11. – New York : John Wiley and Sons, Inc., 2012. – P. 735–751.

184. Edelman M. *Constructing the Political Spectacle* / M. Edelman. – Chicago : University of Chicago Press, 1988. – 137 p.

185. Eiser J. *Social Psychology: Attitudes, Cognition and Social Behaviour* / J. Eiser. – Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1986. – 400 p.

186. Elder C. D. *The Political Uses of Symbols* / C. D. Elder, R. W. Cobb. – New York : Longman, 1983. – 173 p.

187. Fairclough N. *Critical Discourse Analysis* / N. Fairclough, J. Mulderrig, R. Wodak. – New York : Longman, 1995. – 378 p.

188. Fairclough N. *Language and Power* / N. Fairclough. – London : Longman, 1989. – 259 p.

189. Fay B. *Critical Social Science: Liberation and its Limits* / B. Fay. – Ithaca : Cornell University Press, 1987. – 242 p.

190. Fernandes E. M. *Fundamentals of Psycholinguistics* / E. M. Fernandes, H. Cairns. – New York : A John Wiley & Sons, Ltd., Publication, 2011. – 336 p.

191. Fowler R. *Language and Control* / R. Fowler, B. Hodge, G. Kress, T. Trew. – London, 1979. – P. 185–213.

192. Fowler R. *Language in the News: Discourse and Ideology in the Press* / R. Fowler. – London and New York : Routledge, 1991. – 254 p.

193. Fox D. R. *Critical Psychology: An Introduction* / D. R. Fox, I. Prilleltensky. – London, 1997. – 496 p.

194. Fox M. J. *Prototype Theory: An Alternative Concept Theory for Categorising Sex and Gender?* / M. J. Fox // *Proceedings from North American Symposium on Knowledge Organisation*. – Vol. 3. – Toronto, 2011. – P. 151–159.

195. Gardner R. W. *Personality Organization in Cognitive Controls and Intellectual Abilities* / R. W. Gardner, D. N. Jackson, J. Messick // *Psychological Issues*. – New York, 1960. – V. 2. – 148 p.

196. Gardner R.W. *Cognitive Control of Differentiation in Perception Persons and Objects* / R. W. Gardner, L. J. Loherenz, R. A. Shoen // *Perceptual and Motor Skills*. – New York, 1968. – V. 26. – P. 311–330.

197. Globerson T. *What is the Relationship between Cognitive Style and Cognitive Development* / T. Globerson, T. Zelniker // *Cognitive Style and Cognitive Development*. – Norwood, NJ : Ablex Publishing, 1989. – P. 71–85.

198. Goldstein K. M. Cognitive Styles: Five Approaches and Relevant Research / K. M. Goldstein, S. Blackman // *Journal of Personality Assessment*. – Vol. 42. – New York : Wiley & Sons, 1978. – P. 244–252.

199. Graber D. Political Languages / D. Graber // *Handbook of Political Communication*. – Beverly Hills, London : Sage Publications, 1981. – P. 195–224.

200. Haeffel G. J. Cognitive Vulnerability to Depression and Lifetime Story of Axis I Psychopathology: A Comparison of Negative Cognitive Styles (SCQ) and isfunctional Attitudes (DAS) / G. J. Haeffel, L. Y. Abramson, Z. R. Voelz et al. // *Journal of Cognitive Psychotherapy*. – Vol. 17, Issue 1. – New York : Springer Publishing, 2003. – P. 3–22.

201. Hale J. Black Children: Their Roots, Culture, and Learning Styles / J. Hale. – Baltimore : The John Hopkins University Press, 1986. – 217 p.

202. Hanfmann E. A Study of Personal Patterns in an Intellectual Performance / E. Hanfmann // *Character and Personality*, 9. – New York, 1941. – P. 315–325.

203. Hart R. Verbal Style and the Presidency: A Computer-Based Analysis / R. Hart. – Orlando: Academic Press, 1984. – 322 p.

204. Holly W. Credibility and Political Language / W. Holly // *Language, Power and Ideology*. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benjamins, 1989. – P. 115–135.

205. Holzman P.S. Cognitive System-Principles of Leveling and Sharpening: Individual Differences in Assimilation Effects in Visual Tiem-Error / P. S. Holzman, G. S. Klein // *Journal of Psychology*. – 37. – 1954. – P. 105–122.

206. Huteau M. Style Cognitif: La dependance – independance a l'egard du chapm / M. Huteau // *Revue francaise de pedagogie*. – Annee 1988. – Vol. 82, № 1. – P. 111–113.

207. Janis I. L. The Problem of Validating Content Analysis / I. L. Janis // *Language of Politics: Studies in Quantitative Semantics*. – New York : George W. Stewart, 1949. – P. 55–82.

208. Kagan J. Reflection – Impulsivity: the Generality and Dynamics of Conceptual Tempo / J. Kagan // *Journal of Abnormal Psychology*. – Cambridge : Harvard University, 1966. – Vol. 71. – P. 17–24.

209. Kalishchuk D. M. The Strategy of Negative Representation of «Others» in Political Discourse: Tactics of Implementation /

D. M. Kalishchuk // East European Journal of Psycholinguistics. – Luts'k : Lesya Ukrainka Eastern European National University, 2014. – Vol. 1, N. 2. – P. 36–44.

210. Kirton M. J. Adaptors and Innovators, a Description and Measure / M. J. Kirton // Journal of Applied Psychology. – 61. – Washington DC, 1976. – P. 622–629.

211. Klein G. S. A Personal World through Perception / G. S. Klein // Perception : An Approach to Personality. – New York : Holt, Rinehart, & Winston, 1951. – P. 328–355.

212. Klein G. S. Cognitive Control and Motivation / G. S. Klein // Assessment of Human Motives. – New York : Holt, Rinehart, & Winston, 1958. – P. 87–118.

213. Klein G. S. Perceptual Attitudes Toward Instability : I. Prediction of Apparent Movement Experiences from Rorschach Responses / G. S. Klein, H. J. Schlesinger // Journal of Personality. – New York, 1951. – № 3. – P. 289–302.

214. Kolb D. A. Experiential Learning Theory. Previous Research and New Directions / D. A. Kolb, R. E. Boyatzis & C. Mainemellis // Perspectives on Thinking, Learning, and Cognitive Style : The Educational Psychology Series. – Mahwah, NJ : Erlbaum, 2001. – P. 227–247.

215. Kozhevnikov M. Cognitive Styles in the Context of Modern Psychology: Toward an Integrated Framework of Cognitive Style / M. Kozhevnikov // Psychological Bulletin. – Massachusetts, 2007. – Vol. 133. – № 3. – P. 464–481.

216. Lakoff G. Metaphors We Live by / G. Lakoff, M. Johnson. – Chicago, London : The University of Chicago Press, 1980. – 242 p.

217. Langacker R. W. Cognitive Grammar / R. W. Langacker // The Encyclopedia of Language and Linguistics. – Oxford ; New York, Seoul, Tokyo : Pergamon Press, 1994. – Vol. 2. – P. 590–593.

218. Levy D. Communicative Goals and Strategies: between Discourse and Syntax / D. Levy // Syntax and Semantics. – Cambridge : Cambridge University, 1979. – Vol. 12. – P. 183–210.

219. McQuail D. Mass Communication Theory / D. McQuail. – London : Sage Publications Ltd., 2010. – 534 p.

220. Messick S. Personality Consistencies in Cognition and Creativity / S. Messick // Individuality in Learning. – San Francisco : Jossey-Bass, 1976. – P. 4–23.

221. Mey J. *Whose Language: A Study in Linguistic Pragmatics* / J. Mey. – Amsterdam : Benjamins, 1985. – 412 p.
222. Mills S. *Discourse* / S. Mills. – London and New York : Routledge, 1997. – 177 p.
223. Myers, I. B. *Manual : A Guide to the Development and Use of the Myers-Briggs Type Indicator* / I. B. Myers, M. N. McCaulley. – Palo Alto, CA : Consulting Psychologist Test, 1985. – 420 p.
224. Nickl M. M. *Einige Entwürfe und Einträge in der neuen kommunikationswissenschaftlichen Persuasionsforschung* / M. M. Nickl // *Beiträge zur Persuasionsforschung*. – Hg. Ch. Kessler, M. Hoffmann, P. Lang, 1998. – S. 24–47.
225. Pfau M. *Attack Politics: Strategy and Defense* / M. Pfau, H. C. Kenski. – New York : Praeger, 1990. – 191 p.
226. Rasmussen D. M. *The Handbook of Critical Theory* / D. M. Rasmussen. – Oxford : Blackwell, 1996. – 440 p.
227. Renkema J. *Discourse Studies: An Introductory Textbook* / J. Renkema. – Amsterdam, 1993. – 363 p.
228. Ridding R. *Cognitive Styles: An Overview and Integration* / R. Ridding, I. Cheema // *Educational Psychology*, 11 (3/4). – Washington DC, 1991. – P. 193–216.
229. Rowe A. J. *Managing with Styles: A Guide to Understand, Assessing and Improving Decision Making* / A. J. Rowe, R. O. Mason. – San Francisco : Jossey Bass Publisher, 1987.
230. Schiffrin D. *Approaches to Discourse* / D. Schiffrin. – Oxford (UK) and Cambridge (Mass.) : Blackwell, 1994. – 470 p.
231. Schiffrin D. *The Handbook of Discourse Analysis* / D. Schiffrin, D. Tannen, H. Hamilton. – Oxford : Blackwell Publishing Ltd., 2011. – 874 p.
232. Singh R. *Towards a Critical Sociolinguistics* / R. Singh. – Amsterdam : John Benjamins, 1996. – 342 p.
233. Smith C. A. *The Rhetoric of Political Institutions* / C. A. Smith, K. B. Smith // *New Directions in Political Communication: a Resource Book*. – Newbury Park : Sage Publications, 1990. – P. 225–254.
234. Sperber D. *Relevance: Communication and Cognition* / D. Sperber, D. Wilson. – Cambridge, MA : Harvard University Press, 1986. – 279 p.
235. Sternberg R. J. *Are Cognitive Styles Still in Style?* / R. J. Sternberg, E. L. Grigorenko // *American Psychologist*. – Washington : DC, 1997. – Vol. 52. – P. 700–712.

236. Sternberg R. J. Thinking Styles Across Cultures : Their Relationships with Student Learning / R. J. Sternbegr, L. F. Zhang // Perspectives on Thinking, Learning and Cognitive Styles. – Mahwah, NJ : Erlbaum, 2001. – P. 227–247.

237. Stubbs M. Discourse Analysis: The Sociolinguistic Analysis of Natural Language / M. Stubbs. – Oxford : Blackwell, 1983. – 272 p.

238. Syagga L. A. Intuitive Cognitive Style and Biases in Decision Making / L. A. Syagga. – Eastern Mediterranean University, 2012. – 62 p.

239. Taron E. Communication Strategies, Foreign Talk, and Repair in Interlanguage / E. Taron // Language Learning. – Amsterdam, 1980. – 20. – P. 417–431.

240. Taylor I. Introduction to Psycholinguistics / I. Taylor. – York University : Holt, Rinehart and Winston, 1976. – 434 p.

241. Tenenbaum G. Cognitive Styles / G. Tenenbaum, E. Filho // Encyclopedia of Sport and Exercise Psychology. – Thousand Oaks : SAGE Publications Inc, 2014. – P. 141–143.

242. Thomas J. Doing Critical Ethnography / J. Thomas. – Newbury Park : Sage, 1993. – 96 p.

243. Turkel G. Law and Society. Critical Approaches / G. Turkel. – Boston, MA : Allyn and Bacon, 1996. – 258 p.

244. Waber D. The Biological Boundaries of Cognitive Styles : A Neuropsychological Analysis / D. Waber // Cognitive Style and Cognitive Development. – Norwood, NJ : Ablex Publishing, 1989. – P. 13–35.

245. Wierzbicka A. Lexicography and Conceptual Analysis / A. Wierzbicka. – Ann Arbor : Karoma Publishers, Inc., 1985. – 368 p.

246. Witkin H. A. Cognitive Style: Essence and Origins / H. A. Witkin, D. R. Goodenough. – New York : International Universities Press, 1981. – P. 1–141.

247. Witkin H. A. Personality through Perception: an Experimental and Clinical Study / H. A. Witkin, H. B. Lewis, M. Hertzman et al. // The American Journal of Psychology. – Vol. 68, № 3. – New York : Harper & Brothers, 1954. – P. 501–504.

248. Wodak R. Critical Linguistics and Critical Discourse Analysis / R. Wodak // Handbook of Pragmatics. – Amsterdam ; Philadelphia : John Benamins Publ. Co., 1994. – P. 30–42.

249. Wodak R. (ed.) Critical Discourse Analysis / R. Wodak, ed. – London : Sage Publications, 2013. – 1664 p.

250. Wodak R. Sprache in der Politik – Politik in der Sprache. Analysen zum öffentlichen Sprachgebrauch / R. Wodak, F. Menz. – Klagenfurt : Drava, 1990. – 450 s.

251. Wodak R. The Discursive Construction of National Identity / R. Wodak, R. De Cillia, M. Reisigl, K. Liedhart // Discourse & Society. – 10 (2). – Edinburgh : EUP, 1998. – P. 149–173.

252. Zhang L. F. The Developing Field of Intellectual Styles: Four Different Recent Endeavors / L. F. Zhang // Learning and Individual Differences. – Vol. 21. – 2011. – P. 311–318.

СЛОВНИКИ ТА ДОВІДНИКИ

1. A Dictionary of Media and Communication. – [Electronic resource]. – Mode of access : [http://oxfordindex.oup.com /view/10.1093/oi/authority.20110803100145855](http://oxfordindex.oup.com/view/10.1093/oi/authority.20110803100145855)

2. American Spirit. Political Dictionary [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.iamericanspirit.com/politicaldictionary.html>

3. Crystal D. The Cambridge Encyclopedia of the English Language / D. Crystal. – Cambridge : University Press, 1995. – 489 p.

4. Dictionary of Cross-Cultural Terminology / Inter-Cultural Terminology [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.politicsdictionary.com/definition/democracy.html>

5. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / A. S. Hornby. – Oxford : Oxford Univ. Press, 1994. – 1580 p.

6. Hornby A. S. Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English / A. S. Hornby. – Oxford : Oxford Univ. Press, 1994. – 1580 p.

7. Longman Dictionary of Contemporary English. – Pearson Education Ltd., Edinburgh Gate, Harlow, 2000. – 1668 p.

8. Oxford Advanced Learner's Dictionary. – Oxford : Oxford University Press, 2001. – 1422 p.

9. Scribner Dictionary / William D. Halseym, Editorial Director. – Mission Hills, California : Scribner Educational Publishers, 1986. – 1190 p.

10. The Blackwell Dictionary of Political Science: A User's Guide to its Terms. – Oxford : Blackwell Publishing Ltd., 1999. – 396 p.

11. The Penguin Thesaurus // Edited by R. Ferguson, M. Manser, D. Pickering. – London : Penguin Books, 2004. – 667 p.

12. Webster's Third New International Dictionary of the English Language. – Springfield, Massachusetts, USA, 1986. – 2662 p.

СПИСОК ФАКТИЧНОГО ТА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. A Call for Immigration Reform. January 29, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/01/29/remarks-president-comprehensive-immigration-reform>
2. Address at the Brandenburg Gate. June 19, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/06.19.13.html>
3. Address on Freedom in the Czech Republic. June 5, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/rm/85995.htm>
4. Address to the Nation on the Five-Year Anniversary of 9/11. September 11, 2006 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/060911/se.01.html>
5. Address to the People of Israel. March 21, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/03/21/remarks-president-barack-obama-people-israel>
6. America and International Development: Address at the United States Global Leadership Campaign. May 31, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://2001-2009.state.gov/r/pa/ei/wh/rem/85849.htm>
7. America and the Middle East: Address in the United Arab Emirates. January 13, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/13_01_08_bush_speech_abudhabi.pdf
8. American Ideals and Promise Zones. January 9, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/01/09/remarks-president-promise-zones>
9. A World That Stands as One. July 24, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://my.barackobama.com/page/content/berlinvideo>
10. Barack Obama's Speech on Middle East – Full Transcript [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.guardian.co.uk/world/2011/may/19/barack-obama-speech-middle-east>
11. Commencement Address at Miami Dade College-Kendal Campus. April 28, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.businesswire.com/news/home/20070428005017/en/Remarks-President-Miami-Dade-College-Commencement-Address>
12. Drones, War, and Defense: Speech at the National Defense University. May 23, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access :

<https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/05/23/remarks-president-national-defense-university>

13. Early Childhood Education: Remarks in Georgia. February 14, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/02/14/remarks-president-early-childhood-education-decatur-ga>

14. Education & Jobs for the Future. January 30, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access: <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/01/30/remarks-president-world-class-education>

15. Eulogy for Nelson Mandela. December 10, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/12/10/remarks-president-obama-memorial-service-former-south-african-president>

16. Families, Communities and the Middle Class. February 15, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/02/15/remarks-president-strengthening-economy-middle-class>

17. Farewell Address to the Nation. January 15, 2009 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://millercenter.org/president/speeches/detail/4450>

18. Fifty Years After «I Have a Dream»: Remarks at the Lincoln Memorial. August 28, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/08/28/remarks-president-let-freedom-ring-ceremony-commemorating-50th-anniversary>

19. Fighting Terror in 2008 & Beyond: Address in Las Vegas. January 31, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.christiannewswire.com/news/534855543.html>

20. Five Years in Iraq: Address at the Pentagon. March 19, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : http://news.bbc.co.uk/2/shared/bsp/hi/pdfs/19_03_08_bush_speech.pdf

21. Focus on Iraq: Address to the Foundation for the Defense of Democracies. March 13, 2006 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=65356>

22. Full Text of Barack Obama's Speech in Osawatomie, Kansas. December 7, 2011 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.guardian.co.uk/world/2011/dec/07/full-text-barack-obama-speech>

23. Full Text of President Obama's Speech on Friday from the Rose Garden. June 16, 2012 [Electronic resource]. – Mode of access :

<http://www.nytimes.com/2012/06/16/us/transcript-of-obamas-speech-on-immigration-policy.html?pagewanted=all>

24. Historical Analogies for the War on Terror: Address at the Heritage Foundation. November 1, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.heritage.org/research/reports/2007/11/president-bushs-remarks-on-the-global-war-on-terror>

25. Immigration & American Society: Primetime Address to the Nation [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.nytimes.com/2006/05/15/washington/15text-bush.html?pagewanted=all&_r=0

26. Immigration & Citizenship: Remarks at a Naturalization Ceremony. March 25, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/03/25/remarks-president-naturalization-ceremony-active-duty-service-members-an>

27. Iraq War Strategy: Speech at the U.S. Naval Academy. November 30, 2005 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2005/11/30/AR2005113000667.html>

28. Jobs, the Economy, and Fuel Efficiency. February 18, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/photos-and-video/video/2014/02/18/president-obama-speaks-improving-fuel-efficiency-american-trucks>

29. Minimum Wage & the 2014 Agenda. January 29, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/photos-and-video/video/2014/01/29/remarks-president-minimum-wage>

30. Missile Defense & and the War on Terror: Address at the National Defense University. October 23, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://2001-2009.state.gov/r/pa/ei/wh/94059.htm>

31. National Security and War: Remarks at Camp Pendelton. August 07, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/08/07/remarks-president-camp-pendelton-ca>

32. Nation and World. Transcript of President George W. Bush's «Mission Accomplished» Speech [Electronic resource]. – Mode of access : <http://pix11.com/2013/04/30/transcript-of-president-george-w-bushs-mission-accomplished-speech/#axzz2k5GVjca0>

33. News Conference by President Obama. November 14, 2011 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/11/14/news-conference-president-obama>

34. No Child Left Behind and American Education. October 18, 2006 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=24218>

35. No Child Left Behind in the New Year. January 7, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2008/01/text/20080107-2.html>

36. Obama Inaugural Address. January 20, 2010 [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.nytimes.com/2009/01/20/us/politics/20text-obama.html?pagewanted=all&_r=0

37. Obama UN Speech Transcript 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.politico.com/story/2013/09/obama-un-speech-transcript-2013-97261.html>

38. Ohio State Commencement Address. May 5, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/05.05.13.html>

39. Osama bin Laden Killed: Barack Obama Speech in Full. May 02, 2011 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/barackobama/8487354/Osama-bin-Laden-killed-Barack-Obamas-speech-in-full.html>

40. Our Past, Future and Vision for America. February 10, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://obamaspeeches.com/099-Announcement-For-President-Springfield-Illinois-Obama-Speech.html>

41. President Addresses Nation, Discusses Iraq, War on Terror. June 28, 2005 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://2001-2009.state.gov/p/nea/rls/rm/48716.htm>

42. President Barack Obama State of the Union 2014 Speech (Full Text) [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.politico.com/story/2014/01/state-of-the-union-2014-speech-transcript-text-video-102763.html>

43. President Bush Addresses the United Nations General Assembly. September 25, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://2001-2009.state.gov/p/io/rls/rm/92719.htm>

44. President Bush Addresses the United Nations General Assembly. January 1, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/news/releases/2007/09/print/20070925-4.html>

45. President Bush and Prime Minister Tony Blair of the United Kingdom Participate in Joint Press Availability. May 25, 2006 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://2001-2009.state.gov/p/eur/rls/rm/66954.htm>

46. President Bush and Secretary Rice Discuss the Middle East Crisis. August 7, 2006 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://2001-2009.state.gov/secretary/rm/2006/70046.htm>
47. President Bush Discusses the Middle East. July 16, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://2001-2009.state.gov/nea/rls/rm/2007/88506.htm>
48. President Bush Endorses Senator John McCain for President. March 5, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2008/03/05/AR2008030502094.html>
49. President Bush Participates in Joint Press Availability with Prime Minister Gordon Brown of the United Kingdom. July 30, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://2001-2009.state.ov/eur/rls/rm/89788.htm>
50. President Bush's Second Inaugural Address. January 20, 2005 [Electronic Resource]. – Mode of access : <http://www.npr.org/templates/tory/story.php?storyId=4460172>
51. President Discusses Freedom and Democracy. March 29, 2005 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.hitehouse.ov/ews/releases/2005/03/20050329.html>
52. President Discusses Freedom and Democracy in Latvia. May 7, 2005 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://2001-2009.state.ov/p/eur/rls/rm/45770.htm>
53. Presidential Conversation on Social Secutiry. February 4, 2005. [Electronic resource]. – Mode of access : <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2005/02/text/20050204-13.html>
54. President Obama Gives Speech Addressing Europe, Russia on March 26. March 26, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.washingtonpost.com/world/transcript-president-obama-gives-speech-addressing-europe-russia-on-march-26/2014/03/26/07ae80ae-b503-11e3-b899-20667de76985_story.html
55. President Obama's Full Campaign Kickoff Speech. May 05, 2012 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://articles.atimes.com/2012/may/05/news/la-pn-transcript-obama-campaign-kickoff-20120505>
56. President Obama's July 18 Statement on Ukraine and Gaza. July 18, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.washingtonpost.com/politics/transcript-obamas-statement-on-ukraine-and-gaza/2014/07/18/a3224560-0e8c-11e4-8c9a-923ecc0c7d23_story.html

57. President Obama's September 10 Speech on Syria. September 10, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : http://articles.washingtonpost.com/2013-09-10/politics/41939044_1_chemical-weapons-poison-gas-sarin-gas

58. President Obama's September 30 Remarks on the Looming Government Shutdown. September 30, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : http://articles.washingtonpost.com/2013-09-30/politics/2530462_1_government-shutdown-air-traffic-controllers-business-owners

59. Press Conference by President Obama after G20 Summit. November 04, 2011 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/11/04/press-conference-president-obama-after-g20-summit>

60. Preventing Gun Violence. February 4, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.presidentialrhetoric.com/peeches/02.04.13.html>

61. Privacy, Data Collection, and Changes to the NSA. January 17, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/01/17/remarks-president-review-signals-intelligence>

62. Progress Report in the War on Terror: Address at the FBI Academy. July 11, 2005 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2005/07/text/20050711-1.html>

63. Rebuilding the American Economy. November 8, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/11/08/remarks-president-economy-port-new-orleans>

64. Remarks at the Groundbreaking of the Martin Luther King, Jr. National Memorial. November 13, 2006 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://2001-2009.state.gov/r/pa/ei/wh/75860.htm>

65. Remarks at the House Democratic Caucus Issues Conference. February 3, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/02/ext/0070203-1.html>

66. Remarks at the Interfaith Memorial Service for Victims of the Boston Marathon Bombing. April 18, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/4/18/remarks-president-interfaith-service-boston-marathon>

67. Remarks at the National Prayer Breakfast. February 6, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/02/06/remarks-president-national-prayer-breakfast>

68. Remarks by the President after Regulatory Reform Meeting. February 25, 2009 [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-by-the-President-after-Regulatory-Reform-Meeting

69. Remarks by the President and the Vice-President to the National Governors Association. February 28, 2011 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/2/28/remarks-president-and-vice-president-national-governors-association>

70. Remarks by the President at a Lincoln Bicentennial Celebration. February 12, 2009 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-lincoln-bicentennial-celebration>

71. Remarks by the President at an Event for Senator Boxer in Los Angeles, California. October 22, 2010 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/10/22/remarks-president-event-senator-boxer-los-angeles-california>

72. Remarks by the President at Campaign Event. December 13, 2011 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/12/13/remarks-president-campaign-event>

73. Remarks by the President at Campaign Event. January 09, 2012 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/01/09/remarks-president-campaign-event>

74. Remarks by the President at White House Science Fair. October 18, 2010 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/10/18/remarks-president-white-house-science-fair>

75. Remarks by the President in State of Union Address. January 7, 2010 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-state-union-address>

76. Remarks by the President in State of the Union Address. January 25, 2011 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/01/25/remarks-president-state-union-address>

77. Remarks by the President Obama and Former President Clinton on We Can't Wait: Better Buildings Initiative. December 02, 2011

[Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/12/02/remarks-president-obama-and-former-president-clinton-we-cant-wait-better>

78. Remarks by the President on Rebuilding America's Infrastructure. October 11, 2010 2011 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2010/10/11/remarks-president-rebuilding-americas-infrastructure>

79. Remarks by the President on the American Jobs Act. November 30, 2011 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/11/30/remarks-president-american-jobs-act>

80. Remarks by the President on the Defense Strategic Review. January 05, 2012 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/01/05/remarks-president-defense-strategic-review>

81. Remarks by the President on Wall Street Reform. April 22, 2010 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-wall-street-reform>

82. Remarks by the President to Caterpillar Employees. February 12, 2009 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-caterpillar-employees>

83. Remarks by the President to the UN General Assembly. September 25, 2012 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/the-press-office/2012/09/25/remarks-president-un-general-assembly>

84. Remarks of President-Elect Barack Obama. January 8, 2009 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.gwu.edu/~action/2008/obama/obama010809sp.html>

85. Remarks on Congress & the Iraq Progress Report. July 10, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=75563>

86. Remarks on Freedom Around the World. July 24, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://iipdigital.usembassy.gov/st/english/texttrans/2008/07/20080725160813eaifas1.243228e-02.html>

87. Remarks on the Economy & and the Future of Economic Policy. April 7, 2006 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://edition.cnn.com/TRANSCRIPTS/0604/07/ltn.04.html>

88. Remarks on the Fifth Anniversary of the Department of Homeland Security. March 6, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.christiannewswire.com/news/231545905.html>

89. Remarks on the War on Terror. March 19, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://millercenter.org/president/speeches/detail/4452>

90. Remarks on the 150th Anniversary of the National Academy of Sciences. April 29, 2013 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.presidentialrhetoric.com/speeches/04.29.13.html>

91. Social Security Reform. March 18, 2005 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2005/03/text/20050318-9.html>

92. Statement by the President on the Situation in Ukraine and Gaza. July 21, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/07/21/statement-president-situation-ukraine-and-gaza>

93. Statement by the President on Ukraine. July 18, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/07/18/statement-president-ukraine>

94. State of the Union Address. February 2, 2005 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://millercenter.org/president/speeches/detail/4464>

95. State of the Union Address. January 31, 2006 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://millercenter.org/president/speeches/detail/4461>

96. State of the Union Address. January 23, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://millercenter.org/president/speeches/detail/4455>

97. State of the Union Address. January 28, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://millercenter.org/president/speeches/detail/4454>

98. State of the Union 2012: Obama Speech Transcript. January 25, 2012 [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.washingtonpost.com/politics/state-of-the-union-2012-obama-speech-excerpts/2012/01/24/gIQA9D3QOQ_story.html

99. Status of the War on Terror: Address to the National Guard. February 9, 2006 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=65113>

100. Text of Obama's Speech in Afganistan. May 1, 2012 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.nytimes.com/2012/05/02/world/asia/text-obamas-speech-in-afghanistan.html?pagewanted=all>

101. The American Competitiveness Initiative: Remark in Maryland. April 18, 2006 [Electronic resource]. – Mode of access : https://en.wikisource.org/wiki/Remarks_on_the_American_Competitiveness_Initiative

102. The Benefits of Obamacare: Remarks on the Affordable Care Act. May 10, 2013 Debate [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2013/05/10/remarks-president-affordable-care-act>

103. The Coming Election: Remarks to Republican National Committee. May 10, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/news/releases/2007/05/text/20070510-13.html>

104. The Drought in California. February 14, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <https://www.whitehouse.gov/photos-and-video/video/2014/02/14/president-obama-speaks-response-california-drought>

105. The Farewell Address. January 15, 2009 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbushfarewelladdress.htm>

106. The First Presidential Debate [Electronic resource]. – Mode of access : <http://elections.nytimes.com/2008/president/debates/transcripts/first-presidential-debate.html>

107. The Full Text of Barack Obama's Victory Speech. November 05, 2008. [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.independent.co.uk/news/world/americas/the-full-text-of-barack-obamas-victory-speech-993008.html>

108. The Future of Energy Policy. April 27, 2005 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.prnewswire.com/news-releases/remarks-by-president-bush-at-the-small-business-administrations-national-small-business-week-conference-54428432.html>

109. The Health of the American Economy. February 1, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.christiannewswire.com/news/952155551.html>

110. The Iraq War and Osama bin Laden: Commencement Address at the United States Coast Guard Academy. May 23, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=75119>

111. The New Strategy on Iraq: Primetime Address to the Nation. January 10, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.americanrhetoric.com/speeches/wariniraq/gwbushiraq011007.htm>

112. The President's News Conference. April 28, 2005 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0504/28/se.01.html>

113. The Second Presidential Debate. October 7, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.debates.org/index.php?page=debate-transcripts>

114. The Struggle for Democracy in Iraq: Speech to the World Affairs Council of Philadelphia. December 12, 2005 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://edition.cnn.com/2005/POLITICS/12/12/bush.transcript.philly.speech/>

115. The Third Presidential Debate Transcript: John McCain and Barack Obama. October 15, 2008. – <http://latimesblogs.latimes.com/washington/2008/10/debate-transcri.html>

116. The War and Caring for American Soldiers: Remarks at the American Legion 47th National Conference. March 6, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://2001-2009.state.gov/p/nea/rls/rm/2007/81475.htm>

117. The War on Terror: at Home and Abroad. January 23, 2006 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/01/23/AR2006012300931.html>

118. Transcript of Obama's Speech on 70-th Anniversary of D-Day. June 6, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.cnn.com/2014/06/06/world/europe/obama-d-day-speech-transcript/>

119. Transcript of President Barack Obama's Speech on the Republican Budget Plan at ASNE. April 3, 2012 [Electronic resource]. – Mode of access : http://www.washingtonpost.com/politics/full-transcript-barack-obama-speech-before-newspaper-editors/2012/04/03/gIQArZ9ctS_story.html

120. Transcript of President Obama's Commencement Address at West Point. May 28, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.nytimes.com/2014/05/29/us/politics/transcript-of-president-obamas-commencement-address-at-west-point.html>

121. Violence in Iraq & the War on Terror: Address to the American Legion. February 24, 2006 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/02/24/AR2006022400793.html>

122. War and Appeasement. Barack Obama Speech on Bush, McCain, War and Appeasement in Watertown, South Dakota. – 2008. [Electronic resource]. – Mode of access : <http://irregulartimes.com/index.php/archives/2008/05/16/text-transcript-of-barack-obama-speech-on-bush-mccain-war-and-appeasement-in-watertown-south-dakota-on-may-16-2008/>

123. Weekly Address: Celebrating Independence Day. July 04, 2014 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2014/07/04/weekly-address-celebrating-independence-day>

124. Weekly Address: Honoring Those Who Served in Iraq, as the War Comes to an End. December 17, 2011 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/12/17/weekly-address-honoring-those-who-served-iraq-war-comes-end>

125. 2005 Commencement Address at U.S. Naval Academy. May 27, 2005 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://www.presidency.ucsb.edu/ws/?pid=63919>

126. 4th of July Address at Monticello. July 4, 2008 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://gurukul.american.edu/heintze/Bush20080001.pdf>

127. 4th of July Address to the West Virginia Air National Guard. July 4, 2007 [Electronic resource]. – Mode of access : <http://gurukul.american.edu/heintze/Bush20070001.pdf>

Наукове видання

Каліщук Діана Миколаївна

**КОНЦЕПТУАЛЬНІ СТИЛІ АНГЛОМОВНИХ ПОЛІТИКІВ
(НА МАТЕРІАЛІ ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ
ДЖ. БУША МОЛ., Б. ОБАМИ)**

Монографія

*Редактор і коректор Г. О. Дробот
Технічний редактор Л. М. Козлюк*

Підписано до друку 12.09.2018 р.

Формат 60x84 ¹/₁₆. Обсяг 11,06 ум. друк. арк., 11,16 обл.-вид. арк.
Наклад 300 пр. Зам. 617. Редакція, видавець і виготовлювач – Вежа-Друк
(м. Луцьк, вул. Бойка, 1, тел. (0332) 29-90-65).

Свідоцтво Держ. комітету телебачення та радіомовлення України
ДК № 4607 від 30.08.2013 р.